

Təlim və Tərbiyə

Böyük Rəhbər Ayətullah Xameneinin baxışında

Tərtib edən: Əmirhüseyn Pürfərd və Əhməd Qumaşçı

Birinci fəsil: İslam təlim-tərbiyəsinin əsasları

Təriflər

Tərbiyənin mənası

Tərbiyə - hər hansı bir şeyin öz ideal nöqtə və məqsədinə sari inkişafı, hərəkəti və yetkinləşməsidir. Misal üçün, yeni bir ağacın, yaxud bir gül kolunun tərbiyəsinin mənası budur ki, bu ağac, yaxud gül kolunu inkişaf etdirək, böyüdək, qol-budaq atsın və meyvə versin. Bununla yanaşı, bu kiçik ağac, yaxud kol zahiri, fiziki və estetik baxımdan öz ideal formasına düşsün, meyvəsi də sağlam və şirin olsun.

Tərbiyəni belə tərif etdikdə çox geniş məna kəsb edir. Yəni biz insanı necə və hansı formada inkişaf etdirib yetişdirək ki, hər cəhətdən ideal olsun; ağıl və düşüncə sağlamlığı ilə yanaşı fiziki sağlamlığa, elmi və əxlaqi yetkinliyə malik kamil bir insan olsun.¹

Mədəniyyətin tərfi

Hər bir cəmiyyətin, xalqın və ya inqilabın mədəniyyəti onun elmə, əxlaqa, adət-ənənələrə və bunlardan qaynaqlanan amillərə şamil olan zehni məsələlər məcmusuna deyilir. Bir cəmiyyətə ümumi olaraq hakim olan zehniyyət geniş mənasında o cəmiyyətin mədəniyyətini təşkil edir; istər cəmiyyətin öz daxilindən gəlsin, öz təcrübə və düşüncələrinin məhsulu olsun, istər xaricdən gəlib həmin cəmiyyətin rəngini götürmüş, mədəniyyətinin digər sahələri ilə qarışmış olsun. Bunlar ümumilikdə bir cəmiyyətin, inqilabın və xalqın mədəniyyətini təşkil edir. Əlbəttə, bu, tam və ideal tərif olmaya bilər.²

Mədəni işin tərfi

Mədəni iş mədəni formaya malik olan iş deyil. Mədəni iş – mədəni ruha malik olan, inkişaf etdirən, insanın beynində, canında və hissiyyatında təsirlər buraxan mədəni bir hərəkətdir. Əgər bir məktəb tikdirsəniz, amma bu məktəb

¹ «Gələcəyi quranlar» jurnalına müsahibəsindən: 1986.

² «İnqilab universiteti» jurnalına müsahibəsindən: 1982.

sizin təbliğat obyektiniz olan uşağın ruhiyyəsinə müsbət təsir buraxmasa, bunun mədəni iş olduğunu iddia edə bilərsinizmi? Xeyr.¹

Təlim və tərbiyə sahələrinin fərqi

Təlim və tərbiyə sahələrinin mərkəzləri bir olsa və hər iki sahə bir-birinə qarşılıqlı təsirlər buraxsa da, tərifi zamanı onları bir-birindən ayırmaq yaxşı olar. Həqiqət budur ki, təlim dedikdə məqsədimiz təhsil pillələrindən, dərslər vəsaitindən və təhsildən ibarətdir...

Lakin burada xüsusi mənada nəzərdə tutulan tərbiyə isə, şagird və tələbənin öhdəlikli İslam düşüncəsi əsasında əxlaqi və mənəvi tərbiyyəsinə, düşüncə və ruh yetkinliyinə şamil olur. Bu çox zərif və dərin bir işdir. Əgər bunu bacarsaq, şübhəsiz, təlim sahəsində də müsbət təsirlər buraxar. Bu iş indi məktəblərdə öz-özünə yarımçıq formada görülür. Belə ki, inqilabın özü bizim uşaq və böyüklərimizin tərbiyyəsinə dəyişdirmişdir.²

Tərbiyənin təlimlə fərqi

Tərbiyədə məqsəd yalnız qavrayış deyil. Tərbiyənin xüsusi mənası daha üstündür. Ümumi termin kimi, tərbiyə sözü təlimə də aid olur, xüsusi termin kimi isə təlimdən fərqlənir. Təlim - öyrətmək deməkdir. Tərbiyə isə xüsusi formaya düşmək, düzgün və ideal bir kimlik əldə etməkdir. Bu, əxlaqi, dini tərbiyələrə və sonradan yaranan xarakterlərə şamil olur. Bu baxımdan, səbirliliyi, qorxmazlığı və ya dözümlülüyü tərbiyə ilə əldə edən insan anasından qorxmaz və ya dözümlü doğulmuş insan kimidir; cəsarət və dözümlülük onun xislətinə çevrilir.³

Hikmətin mənası

Hikmət maddi səbəblər arxasındakı həqiqətləri görə baxışdır.⁴

Təlim və tərbiyənin birgəliyi

Təlim tərbiyədən ayrılmalı, tərbiyə ilə birgə olmalıdır. Çalışın tərbiyə işi məktəblərdə bir an da dayanmasın. Əlbəttə, bunun ən yaxşı üsulu odur ki,

¹ Şəhid fondunun məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1991.

² «Gələcəyi quranlar» jurnalına müsahibəsindən: 1986.

³ «Gələcəyi quranlar» jurnalına müsahibəsindən: 1986.

⁴ Mühafizəçilər korpusunun komandirləri ilə görüşdə çıxışından: 1991.

müəllim həm də tərbiyəçi olsun. Siz gələcəkdə həm müəllim, həm tərbiyəçi olmağı qarşınıza məqsəd qoyun.¹

Tərbiyənin təlimdən öncə gəlməsi

Tərbiyə insanı təlimdən öncə hərəkətə gətirir. Tərbiyə olmasa, insanın məlumatları ona kömək etməz.²

Elmi ixtisasın və İslam tərbiyəsinin bədən və ruha bənzəməsi

Yaxşı dərs oxumaq və müxtəlif ixtisaslara yiyələnmək lazımdır ki, onabuna ehtiyacımız olmasın. Həm də düzgün tərbiyəni və İslam əxlaqını öyrənmək lazımdır. Bunlar ruh və bədən kimidir; biri olmasa, o birisi də mənasızdır.³

İslamda insanın tərifi

İlahi və dini meyarlarda bir insan üçün ən böyük tərif Allah bəndəliyidir.⁴

Sonsuz üfüqə doğru hərəkət

İslam dünyagörüşündə insan elmdə, bilikdə, təbiət sirlərinin öyrənilməsində sonsuz inkişafa qabiliyyətli bir varlıqdır. Bu, Allah bəndəliyi ilə mümkündür. Əgər Allahdan qeyrisinə itaət göstərsə, insanın qanadları bağlanır, hər hansı bir fənnə dərinədən yiyələnmə bilməz.⁵

Təlim və tərbiyənin mövzusu

İnsan şəxsiyyətinin formalaşmasında dünyagörüşün təsiri

İnsanın şəxsiyyəti onun fiziki və zahiri varlığını təşkil edən amillərdən, misal üçün, bədənindən, beynindən, xarakterlərindən başqa bir şeydir, bəzən həmin amillərə nisbətən bazis rolunu oynayan digər amillər də var: düşüncələr, baxışlar, dünyagörüşü. Qeyri-ilahi dünyagörüşlərin hamısı toplaşib imam kimi bir insan yetişdirə bilməzlər. Allaha, qiyamətə, ölümdən sonrakı həyata,

¹ Müəllimlərin İslam birliyinin üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1984.

² Ölkənin müşavirə qurumlarının tərbiyəvi müavinlərinin keçirdiyi seminarın iştirakçıları ilə görüşdə çıxışından: 1985.

³ Təlim və tərbiyə nazirliyinin məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1983.

⁴ Qədir-Xum bayramında ölkə məmurları ilə görüşdə çıxışından: 1999.

⁵ Tehranın cümə namazı xütbələrindən: 1987.

şəhadətə və təvəkkülə etiqadı olan şəxs bir cür yaşayır, bu dünyagörüşə malik olmayan şəxs isə başqa cür. Deməli, hər bir insanın dünyagörüşü onun şəxsiyyətinin formalaşmasında əsas təsirə malikdir.¹

İnsan həyatının məqsədi

İslam təfəkküründə insan həyatının məqsədi dünya və axirətdə qurtuluşa, səadətə nail olmaqdır.²

İnsan şəxsiyyətinin formalaşmasında məqsəd və amalların təsiri

Bir amil də məqsədləri təyin etməkdir. Əməl, hərəkət və yolu davam etdirməyə həvəs məqsədlərə görə fərqlənir. Böyük məqsədlər böyük hərəkət və şəxsiyyətlər ortaya çıxarır. İnsanın həyata, cəmiyyətə, gələcəyə dair məqsəd, amal, düşüncə və fikirləri insan şəxsiyyətini formalaşdıran amillərdir.³

İnsan təkamülünün sonsuz olması

İslama əsasən, bir insan üçün məqsəd kamilləşməkdir. İnsan cücərmək üçün inkişaf edən bir toxumdur. Cücərdikdən sonra həmişə inkişaf etməli, möhkəmlənməli və meyvə verməlidir. Lakin bu misalda təkamül sahəsi məhduddur. Toxum bir ağac formasına düşdükdən, qol-budaq atdıqdan, kölgə saldıqdan, gözəlləşdikdən, mənzərə yaratdıqdan və nəhayət, meyvə verdikdən sonra məsələ bitir. Toxumun təkamülü buraya qədərdir, bundan sonra bir şey yoxdur. İnsanda isə zirvə və son hədd mövcud deyil, təkamül imkanı həmişə var. Elə bir yer yoxdur ki, oraya çatdıqda "ey insan, sən daha kamil oldun, təkmilləşdin, daha bundan irəli hərəkət yoxdur" desinlər. Xeyr, görün əziz İslam Peyğəmbərinin, digər peyğəmbərlərin və İslam övliyalarının şəxsiyyəti nə qədər ucadır! Amma onlar heç zaman hərəkətlərinin bitdiyini düşünməyiblər. Siz heç bir peyğəmbər və imam tapa bilməzsiniz ki, ölənə qədər daha kamilləşmə işini davam etdirməmiş olsun. Bizim Peyğəmbərimiz dünyada yüz

¹ Müdafiə Nazirliyinin və silahlı qüvvələrin komandanlarının və seçilmiş şəxsi heyətinin beyət mərasimində çıxışından: 1989.

² Tələbə bəsicı komitəsinin təşkil etdiyi ekskursiya iştirakçıları ilə görüşdə çıxışından: 2000.

³ Müdafiə Nazirliyinin və silahlı qüvvələrin komandanlarının və seçilmiş şəxsi heyətinin beyət mərasimində çıxışından: 1989.

il də yaşasaydı, təkamül hərəkətini davam etdirəcəkdi. Deməli, yol həmişə açıqdır.¹

Müqəddəs məqsəd

Həqiqət budur ki, insan həyatı müqəddəs məqsədə sərf olunduqda məna kəsb edir. Müqəddəs məqsədi olmayan, dəyərli ömrünü eyş-işrətə sərf edən şəxs həyatı tələf edir. Mən bir dəfə belə həyat və fəaliyyətləri yeyən və yeməklə yenidən yaşayan insanın həyatına bənzətmişdim. Bu həyatda məqsəd yeməkdən başqa bir şey deyil. Yemək bir nümunədir, digər maddi məqsədlər - misal üçün, eyş-işrət, ağalıq, hökmranlıq, təkəbbürlülük, əmr vermək, qadağa qoymaq və yuxarı başda oturmaq da belədir. Könlümüzün belə məsələlərə vurulmaması üçün Allaha sığınmalıyıq. Belə bir həyat sanki bir avtomobili yanacaq doldurma məntəqəsinə aparıb bakını benzinlə doldurmağa, sonra sürməyə bənzəyir. Məqsədimiz də budur ki, növbəti yanacaq doldurma məntəqəsinə çatmaq, yenidən benzin dolduraq, yenə bir qədər gedək və başqa bir yanacaq doldurma məntəqəsinə çatmaq. Yəni bu maşının həyatı bu yanacaq doldurma məntəqəsindən o birisinə gedib benzin doldurmaqla, yol getməklə və növbəti məntəqəyə çatmaqla keçir. Başqa bir yolla getmək, özümüzbə başqa bir məqsəd seçmək, təhlükəli yerlərə gedib kiməsə xidmət göstərmək istəmirik. Həyatda belə maddi işlərin, bir neçə gün daha rahat yaşayıb ömrünü yalançı hörmətlə keçirməyin məqsəd seçilməsi çox böyük ziyandır! İnsan bu hörmət və şərəfin yalançı olduğunu onun milyonlarla insanda puç və mənasız olmasından anlaya bilər.²

Məqsədə çatmaq üçün vacib amillər

Ayıqlıq, ehtiyat, məqsədi itirməmək, əzmkarlıq, yol və qərardan dönməmək insan üçün vacib amillərdir.³

İnkişaf və Allaha yaxınlaşmaq amili

Uca insani və ilahi məqsədlər yolunda səy göstərilən anlar mübarək anlardır. Hamı bilsin ki, bu çətin an və saatlar insan təkamülü üçün bir təlimdir

¹ İdman və xalq şöbəsinə müsahibəsindən: 1982.

² Parlament deputatları ilə görüşdə çıxışından: 1992.

³ Ordu komandirləri ilə görüşdə çıxışından: 1999.

və hədəf getmir. Bu anlar səmərəli və xeyirlidir, inkişafa, təkamülə və böyük Allaha yaxınlaşmağa səbəb olur.¹

Məqsəd və yol

Hər bir insanın əsl siması onun istəyi, fikri, məqsədi və yoludur. Şəxsi və dünya məqsədləri üçün çalışan şəxs öləndə onunla birgə məqsədləri də dəfn olunur və məhv olur. İnsanın özü ilə bağlı məqsədi yalnız ona aiddir, öləndə məqsəd də ölüb məhv olur. Lakin insan qeybə və Allahın istəyinə bağlı ilahi məqsəd uğrunda fədakarlıq göstərsə, məqsədi onunla ölmür. Düzdür, ilahi məqsədlər də məhv ola bilər, lakin onların məhvi, uğrunda fədakarlıq göstərilməyəndə gözlənilir. İnsan uca və ilahi məqsədlər uğrunda çalışsa, zəhmət çəksə və sonra öldürülsə, məqsədi yaşayar. Belə bir şəxsin varlığı, şəxsiyyəti və kimliyi də o məqsədə bağlıdır.²

Ali insani məqsədlərin prinsipiallığı

Peyğəmbərlər və haqq dəvətçiləri bu gün yaşayırlar. Çünki məqsəd, fəzilət və təkamülləri onlarla birgə ölmədi, məqsədləri tədricən həyata keçdi. Hələ o məqsədlərin hamısı həyata keçməmişsə də, ən azı bu gün dünyada ədalət və azadlıq çağırışı var, dünya ziyalıları bəzi ali məqsədlərin adını çəkirlər. Bunlar peyğəmbərlərin məqsədləridir; kimin öyrətdiyini bilməsələr də, bunları istəyirlər.³

İnsan nəfsi

Bizim vücudumuzda, nəfsimizdə həm bütün pisləklərin qaynağı var, - bizim nəfs və xudpəsəndlik bütümüz ən təhlükəli bütüdür - həm də bütün xeyirlərin, gözəlliklərin və kamilliyin. Biz çalışıb pis işlərə və nəfsi ehtiraslara çağıran əmmarə nəfsin caynağından qurtula bilsək, xeyir mənbələri üzümüzdə açılar.⁴

Ən əziz məxluq: yaxşı insan

¹ Xalqın müxtəlif təbəqələrinin nümayəndələri, həkimlər, feldşerlər və ölkənin ali tibbi təhsil mərkəzlərinin işçilərilə görüşdə çıxışından: 1989.

² Şəhid övladları ilə görüşdə çıxışından: 1989.

³ Şəhid övladları ilə görüşdə çıxışından: 1989.

⁴ Tələbələrlə və hörmətli şəhid ailələri ilə görüşdə çıxışından: 1991.

Ən əziz məxluq yaxşı və pak insandır. Amma həmin insan yanlış tərbiyə olunsa, yaranışın ən pislərindən, yırtıcı heyvandan, vəhşidən və cansız əşyadan da əskik olar. ¹

İnsan təbiətinin paklığı

Bizim tərbiyə mənbəyimiz olan İslamda deyilir ki, hər bir insan fitrət əsasında doğulur. Yəni hər bir Adəm övladı insani xislət, yaxşı, təmiz və pak fitrətlə doğulur, lakin ailə, cəmiyyət və digər xarici amillər onu dəyişdirir.²

İnsanda çeşidli istedadlar

İslamın tərbiyə sisteminin əsaslarından biri insanda tükənməz və çeşidli istedadların mövcud olmasıdır. Qurani-kərimdə buyrulur: “Allah sizi analarınızın bətnlərindən heç bir şey bilmədiyiniz halda çıxardı. Sonra sizə qulaq, göz və qəlb verdi ki, şükür edəsiniz!”³

Allah-Taala sizi dünyaya gətirəndə heç bir şey bilmirdiniz. O, sizə eşitmə, görmə və bilmə bacarığı verdi. Eşitmə, görmə və bilmə insan tərbiyəsinin əsaslarındanıdır. Bunların vasitəsilə bütün tərbiyə, təlim və üsulları qavramaq və özündə xarakterə çevirmək olar.

İnsan təbiətə belədir: bir şeyi öyrənib qəlbini dərinliyinə yeritsə, onun xarakterlərindən olur, təbii instinkt və xüsusiyyətlər kimi daxilində qalır. İslamın tərbiyə sisteminin ilkin əsası budur ki, insan yetkinləşib inkişaf etmək üçün qavrayış imkanlarına və istedadına malikdir.⁴

İnsanın haqqı qəbul edən fitrəti

İnsan inkişaf və təkamüldə olan, həm də haqqı qəbul edən bir varlıqdır. Sənaye, mürəkkəb və mütərəqqi texnologiya və çoxlu nailiyyətlər insan istedadlarının çiçəklənməsinin nəticələridir. Bütün bu inkişafın materializmə, uca insani dəyərlərin zəiflədilməsinə və həqiqətin unudulmasına yönəlməsi istismarçı şəbəkələrin, insanları xoşagəlməz və səhv istiqamətə sövq etdirmək istəyən qüvvələrin işidir. İslama, Qurana və insan fitrətinə əsaslanan bu təhlilə

¹ Mirlərlə fəhlə və müəllimlə görüşdə çıxışından: 1998.

² «Gələcəyi quranlar» jurnalına müsahibəsindən: 1986.

³ Nəhl/78.

⁴ «Gələcəyi quranlar» jurnalına müsahibəsindən: 1986.

görə, belə cəmiyyətlərdə yaşayan insanlara yardım etmək çox çətin və məntiqsiz deyil. Bu baxımdan, biz dünyaya nümunə göstərməliyik.¹

Tərbiyə dövrünün məhdud olmaması

İnsanın tərbiyəsi üçün müəyyən dövr yoxdur, doğulandan təxminən ölüm anına qədər davam edir. Bu baxımdan, insan həyatının heç bir dövrünü tərbiyəyə aid edib deyə bilmərik ki, insan bu dövrdə tərbiyə olunur, ondan qabaq və ya sonra isə tərbiyə olunmur. Əlbəttə, körpəliyin əvvəlində, xüsusən rüşeym dövründə tərbiyəyə nə qədər yararlı olmasını psixoloqlar təyin etməlidirlər ki, misal üçün, neçə aylığında, yaxud neçə illiyində düzgün tərbiyə imkanı yaranır. Lakin biz ümumilikdə həyatın əvvəli deyirik. Bu, doğuşun ilk saatlarından olmasa da, bəzi psixoloqların dediyi kimi, üçüncü aydan ölənə qədər davam edir. Buna görə də, Quranda əziz Peyğəmbərə belə əmr olunur: “De ki, ey Rəbbim, mənim elmimi artır!” Bu artırma Peyğəmbərin hansı yaş dövrü üçün deyilmişdir? Gənclik dövrü üçün deyilmişdir, yoxsa əlli yaşı üçün? Əgər Peyğəmbər yüz il ömür sürsəydi, bu ayə qüvvədən düşəcəkdə?! Biz bilirik ki, yüz il də yaşasaydı, həyatının son günlərində də bu ayə ona aid olacaqdı. Yəni hər bir insana, o cümlədən insanların ən üstünü və ən kamili olan əziz Peyğəmbərə qocalıq dövründə də nəsə əlavə oluna bilər. Ölümdən sonrakı dövrlə bağlı bəzi sözlər deyilir. Deyilir ki, insanın inkişafı bərzəxdə də davam edir. Lakin təcrübə və dəlillə sübuta yetirilməsi mümkün olmadığından bu haqda danışmıram. Ən azı budur ki, tərbiyə dövrü ölüm anına qədər davam edir. Bitkilərdə və tərbiyə dövrü məhdud olan bəzi şeylərdə isə belə deyil.²

Xüsusi tərbiyə dövrü

İslamın tərbiyə proqramının əsası budur ki, insanın inkişafa və tərbiyəyə ciddi ehtiyacı var. İnkişaf və tərbiyə dövrü də onun həyatının xüsusi bir dövrü ilə məhdudlaşmır, bütün həyata şamil olur. Lakin bir məsələ var. O da budur ki, bu dövrün bəzi hissələri müəyyən özəlliklərə malikdir, həmin hissələrdə tərbiyə daha yaxşı və daha asan olur. Necə ki, uşaqlıq, yeniyetməlik və gənclik dövründə tərbiyənin təsiri daha dərin və uzunömrlüdür. Buna görə biz xüsusən

¹ Pakistan xəbər agentliyinə müsahibəsindən: 1986.

² «Gələcəyi quranlar» jurnalına müsahibəsindən: 1986.

uşaqlıq dövrünü, bunun ardınca isə yeniyetməlik və gənclik çağlarını insanın əsas tərbiyə dövrləri sayırıq.¹

İslam baxışında müsəlman

Xalqın müsəlman tərbiyə olunmasının yolu bu deyil ki, televiziya onlar üçün həmişə Quran oxuyaq, Qurani təfsir edək və ya şəriət məsələlərindən danışaq. İslamın müsəlmana baxışına əsasən, bunun bəzi yolları var. Müsəlman təkcə İslam hökmlərini bilən deyil. Müsəlmanın müxtəlif xüsusiyyətləri var, onun müsəlman kimi formalaşmasında elmi, baxışı, aydınlığı, mənəvi, psixoloji və fiziki imkanları, geniş məlumatı, başucalığı – bütün bu amillər rol oynayır. Bu məqsədə çatmaq üçün bu amillər təmin olunmalıdır. Əsas odur ki, bu məqsəd unudulmasın, ondan kənara çıxılmasın və ziddinə əməl edilməsin.²

İnsan tərbiyəsində İslam əxlaqı

Bir İslam adamı təkcə İslam etiqadına malik olan və əməllərini yerinə yetirən deyil, İslam əxlaqı da əsas şərtidir. Əgər düzgün İslam etiqadlarına sahib olsa, namaz, oruc və bu kimi əməlləri yerinə yetirsə, lakin paxıl, xəsis, qorxaq, bədxah, passiv və iradəsiz olsa, əsl müsəlman deyil. Müsəlman hər üç cəhətdə - həm tərbiyədə, həm elmdə, həm əməldə işləməlidir.³

Oruc - insan tərbiyəsində əsas amil

Oruc insanla Allah arasında mənəvi rabitə, vacib əməldir. İnsanın mənəvi təkamülünün əsas şərtlərindən biri orucdur.

Oruc mənəvi inkişafda, hidayətdə və insan tərbiyəsində əsas amildir.⁴

Bədən və ruhla birgə olan tərbiyə

İslamda bədən və ruh birgədir, bir-birindən ayrılmır. Demək olmaz ki, hansısa zamana, yaxud mərhələyə qədər bədənlə, ondan sonra isə ruhla məşğul olmalıyıq. Bu ona bənzəyir ki, insan gəncliyində, misal üçün, ömrünün birinci yarısında yalnız yesin və özünü fiziki baxımdan gücləndirsin, ömrünün ikinci yarısında isə elm və mənəviyyat qazanmağa çalışsın. Bu, məqbul deyil.

¹ «Gələcəyi quranlar» jurnalına müsahibəsindən: 1986.

² Televiziyanın ikinci kanalının məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1992.

³ Təlim və tərbiyə naziri və nazirliyin şöbə müdirlərilə görüşdə çıxışından: 1992.

⁴ Tehranın cümə namazı xütbələrindən: 1987.

Qidalanmaq gündəlik proqramlardan biri olduğu kimi, oxumaq, işləmək, ibadət etmək də gündəlik proqramlardandır. İdman da belədir.

İslama görə, insan bədən və ruhunu birgə inkişaf etdirməlidir. Fiziki tərbiyə ruhi tərbiyəyə hazırlıqdır. Bu hazırlıq zaman baxımından birincilik mənasında deyil, hamısı eyni zamanda baş verir. Bir müsəlmanın iki əsas səhər proqramı var: biri ibadət və namaz, biri isə idman və fiziki tərbiyə. Deməli, bir müsəlman üçün gün onların hər ikisi ilə başlayır. Əvvəl bədənimizi gücləndirib sonra ruhumuzla məşğul olmağımızı təklif edən baxış, əvvəlcə ruhumuzu, beynimizi və aqlımızı gücləndirib, sonra bədənimizlə maraqlanmağı söyləmək qədər rədd olunur. Bədən və ruh həyatın bütün mərhələlərində birgədir. Sözsüz ki, bu dövrün başlanğıcı həddi-büluğun əvvəlidir. Təbii olaraq əqli yetkinliklə yanaşı olan fiziki yetkinlik çağından həm fiziki və həm mənəvi tərbiyə birgə və paralel aparılır. Bu, İslamın baxışıdır.¹

İnsan tərbiyəsinin əsas amilləri

Hər hansı bir varlığı tərbiyə etməyin bir neçə amilə ehtiyacı var. İlk amil münasib tərbiyə potensialıdır. Siz tərbiyə və inkişaf imkanına malik olmayan bir bitki üzərində nə qədər zəhmət çəksəniz, effekt verməyəcək. Çünki hər şeyin xüsusi inkişaf həddi var. Misal üçün, siz bir gül kolunu alma ağacı qədər yetişdirə bilməzsiniz. Gözləyə bilməzsiniz ki, bir gül kolu alma ağacı boyda olub meyvə versin. Çünki gül kolunda alma ağacı qədər potensial yoxdur. Yaxud əksinə, gözləyə bilməzsiniz ki, alma ağacı sizin köməyinizlə əlvan bir gül kolu kimi çiçək açsın. Bu baxımdan, tərbiyədə lazım olan birinci məsələ istedad və potensialdır. İkinci amil tərbiyəçidir. Çünki tərbiyəçi olmadan heç bir şey bir lazımı inkişaf və yetkinlik mərhələlərini keçə bilməz. Tərbiyədə zəruri olan üçüncü amil istedad və tərbiyəçidən əlavə, tərbiyə şəraitinin də olmasıdır. Yəni bir ağacın münasib havaya, suya və şəraitə ehtiyacı olduğu, tropik bir ağacı ən yaxşı bağbanlar da subtropik şəraitdə yetişdirə bilmədikləri kimi, insan tərbiyəsində də münasib şəraitə və mühitə ehtiyacı var. Bunların yanında başqa şeylər də lazımdır. Lakin biz əsas amilləri - potensialı, tərbiyəçini və münasib mühiti qeyd etdik.²

¹ «İdman» jurnalına müsahibəsindən: 1987.

² «Gələcəyi quranlar» jurnalına müsahibəsindən: 1986.

İnsanın iradə və qüdrətinin rolu

Mənim insanın iradə və qüdrətinin roluna çox inamım var. Bu bizim düşüncə prinsiplərimizdəndir. İnqilab dövrü boyu və İslam araşdırmalarında bu nəticəyə gəlmişik, bunu əməldə icra etmişik, təsir və nəticələrini də görmüşük. İnsan iradəsinə və onun yanında Allahın köməyinə inam, iman və arxayınlıq ən böyük problemlərin asanlıqla həll olunmasına səbəb olur.¹

İnsanın düşüncə və ruhunun dəyəri

İnsanın düşüncə və ruhu varlıq aləminin indiyədək tanıdığımız ən əziz amilidir: "And olsun nəfsə (ruha) və onu yaradana!" Allah-Taala ona and içir. Doğrusu da budur. Əgər insanların düşüncə və ruhu düzgün olsa, hər şey düzələr. Çünki dünya insanın ixtiyarındadır. İnsan da əslində, bunlardan təşkil olunmuşdur. Düşüncə dedikdə məqsədimiz mütərəqqi düşüncədir.

İnsan şəxsiyyətinin meyarı onun düşüncəsidir. Quranda insanların hidayətinə bu qədər əhəmiyyət göstərilməsi, öyrətməyin, hidayət etməyin, müjdələməyin və qorxutmağın peyğəmbərlərin fəxri olması buna görədir. İkincisi də insanın ruhudur. Burada məqsədim insani xarakterlərin məcmusudur. Müxtəlif yerlərdə müxtəlif mənalar var, mən isə bunu nəzərdə tuturam.²

İnsan nəfsinin islahı

İslamda dünyanı islah etmək üçün ən əsas və mərkəz nöqtə insanın nəfsinin islahıdır. Hər şey ondan başlayır. Quran, özünün qüdrətli əli ilə tarix yazmaq istəyən nəslə buyurdu: "Özünüzü qoruyun"³ və "özünüzdən muğayat olun".⁴ Özünüzdən ehtiyatlı olun, özünüzlə məşğul olun və öz nəfsinizi islah edin: "Nəfsini (günahlardan) təmizləyən mütləq qurtulacaqdır!"⁵ Əgər erkən İslam çağının müsəlman cəmiyyəti insanların nəfs paklığından başlamasaydı və lazımınca ixlaslı və pak insan olmasaydı, İslam ayaq üstə dayanmaz, inkişaf etməz, dünyanın müşrik dinləri üzərində qələbə çalmaz və tarix İslam xəttində hərəkət etməzdi. Pak insanlar olmasaydı, cihad da olmazdı.

¹ Daxili İşlər Naziri, müavinləri və valilələrin beyət mərasimində çıxışından: 1999.

² Təlim və tərbiyə naziri və nazirliyin məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1998.

³ Təhrim/6.

⁴ Maidə/105.

⁵ Şəms/9.

Bizim inqilabımız səmimiyyət, paklıq, ixlas, Allah üçün çalışmaq, maddi və şəxsi maraqlardan imtina etmək səbəbindən qələbə çaldı. Müharibə zamanı müqavimət də belə idi. Bizim bu əziz şəhidlərimiz, bu əlillər paklığın və ixlasın zirvəsində şəhadətin pişvazına çıxdılar, şəhid oldular. Bu şəhidliklər, müqavimətlər, təhlükəyə atılmalar inqilabı qorudu, İslamı qüdrətli, müsəlmanları güclü, İslam düşmənlərini və ABŞ-ı xar etdi.

Ən böyük düşmənimiz bizim daxilimizdə pusqu qurub. O, əmmarə nəfs, ehtiras, eqoistlik və xudpəsəndlikdir. Biz bu zəhərli ilanı və təhlükəli düşməni müvəqqəti olsa belə, öz yerində oturmaq bildiyimiz an uğurlu, xoşbəxt, əmələ, müqavimətə və Allah yolunda cihada qadir olacağıq. Nə zaman bu düşmən başını qaldırırsa və daxilimizdəki ağılı, mənəvi qüvvəni və rəhmani nəfsi məğlub etsə, öz təsiri altına salsa, o zaman dayanacaq, yaxud geriləyəcəyik. Dayanmaq elə geriləmədir.

Biz bəşər hidayətinin və insan qurtuluşunun ağır yükünü çiyinə almış şəxslər kimi özümüzlə məşğul olmalı, nəfsimizi islah etməliyik. Allahın bizdə ən üstün dərəcədə əmanət qoyduğu mənəvi qüdrəti ehtiras, həvəs və eqoistlik bataqlığından çıxarmalı və gücləndirməliyik. Siz gənclər, şəhid ailələri, əlillər, Mühafizəçilər korpusunda, yaxud başqa orqanlarda çalışan siz qayğıkeş və həvəskar təbliğatçılar bu daxili mübarizəyə daha layiqsiniz.

Biz əvvəlcə özümüzü islah etməliyik. İslama və inqilaba könül vermiş şəxs nəfsinin islahına daha ciddi çalışmalıdır. Kim dünyanın vəziyyətindən, supergüclərin hegemonluq və xəbisliyindən daha çox narahatdırsa, özünə daha diqqətli yanaşmalı, özünü islah etməlidir¹.

İslam humanizmi

İslam quruluşu insanı uca tutur, həqiqi hörmətini kəşf edib dəyərləndirir.²

İnkişaf amili

İslam Respublikası quruluşunda İslamın xüsusiyyətlərindən biri olan insan ucalığı, insana dəyər vermək, insanı inkişaf etdirmək, ona layiqli yerini

¹ Şəhid fondunun məsul şəxsləri, müəllim və tələbələrlə görüşdə çıxışından: 1990.

² Hövzə və universitetin əməkdaşlıq dəftərxanasının müəllimləri ilə görüşdə çıxışından: 1982.

vermək və imkanlarını uca məqsədlər yolunda hərəkətə gətirmək fundamental işlərdəndir.¹

İslam quruluşunda insan birinciliyi

Daxili siyasətlərdə də bütün xalqın ilahi nemətlərdən, azadlıqdan, elmdən, təhsil və təbliğat hüququndan, mənəvi yüksəlişdən, həyatın bütün rifah imkanlarından bəhrələnməli olduğunu düşünürük. Əlbəttə, quruluşumuzun İslam təlimlərindən ilham alan siyasətində insanlar birincidirlər. Bunun mənası odur ki, biz bütün xeyir və yaxşılıqları bütün xalqlar üçün istəyirik, təkcə öz xalqımız üçün yox.²

İnsanın ictimai azadlığı

İslamda bu qədər dəyərli hesab edilən ictimai azadlıqdan bir xalqın dəyərli mənəvi və ya maddi sərvətlərini məhv etmək üçün istifadə olunsaydı, zərərli olur. Bir insanın həyatı da belədir: “Kim, bir kimsəni öldürməmiş və yer üzündə fitnə-fəsad törətməmiş bir şəxsi öldürsə, o, bütün insanları öldürmüş kimi olur”. Qurana görə, bir insanı öldürmək bütün insaniyyəti öldürmək kimidir. Bu çox möhtəşəm sözdür. Bir insanın qətlinə səbəb olan şəxs bütün insaniyyəti məhv etmiş kimidir; çünki insaniyyət məqamına əl uzatmışdır. Lakin burada da istisna var: “bir kimsəni öldürməmiş və yer üzündə fitnə-fəsad törətməmiş bir şəxsi”. Yəni bu adamın özü başqasının canına qəsd etmişsə, yaxud fəsad törətmişsə, məsələ ayrı cürdür.³

Din və insanın əsas ehtiyacları

İnsan bu gün əsas ehtiyaclar baxımından min il, on min il öncəki insandan heç də fərqlənmir. İnsanın əsas ehtiyacları eynidir. İnsan təhlükəsizlik istəyir, azadlıq, elm, rahat yaşayış istəyir, ayrışeçkilikdən, zülmə qaçır. Bu əsas ehtiyaclar yalnız Allahın dini sayəsində təmin oluna bilər, başqa yolla yox.

Bu dünyəvi, bərbəzəkli adlardan, bəşər ideologiyalarından heç biri bəşəri xilas edə bilməz.⁴

¹ Teleradio şirkətinin məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1990.

² Roma Universitetinin sosiologiya fənni üzrə müəllim və tədqiqatçısı və İtaliya televiziya müxbiri Roberto Manka ilə müsahibəsindən: 1984.

³ Pedaqoji Universitetin məzunları üçün keçirilən tədbirdə çıxışından: 1998.

⁴ Məhərrəm ayı ərəfəsində ruhani və din təbliğatçıları ilə görüşdə çıxışından: 1999.

Bütün mərhələlərdə yayınma ehtimalı

Heç bir mənəvi keçmiş, yaxud inkişafın xüsusi bir mərhələsi insanın yayınma ehtimalını sıfıra endirmir.¹

Böyük düşüncə bəlası

Digərlərinə etinasızlıq böyük düşüncə və ağıl bəlalarından olan xudpəsəndlikdən və özünü böyük görməkdən qaynaqlanır.²

Təkallahlı insanın baxış genişliyinin səbəbi

Qeybə iman təkallahlı bir insanın əldə etdiyi baxış genişliyidir. Təkallahlı olmayan hər şeyi üst qatla məhdud bilir. Birinin bəxti gətirir və ona gözəl qat düşür, üç-dörd gün buna sevinir. Bu gözəl qat ya puldur, ya şəhvətdir, ya incəsənətdir, ya həyatın digər məşğuliyyətlərindən biri. Birinin də bəxti gətirmir, xaraba və şoranlıq tərəfi ona nəsib olur. Lakin təkallahlı insan bunu təkcə bir qat bilir, fəvqəltəbii aləm, maddi münasibətlərin fəvqünə - o biri dünyaya imanını var.³

Müstəmləkə mədəniyyətinin insanları təhqir etməsi

Bu gün ABŞ-ın müxtəlif bölgələrində yaşayan on milyonlarla qaradərili hələ də öz övladlarını təhsil üçün ayrı məktəblərə göndərməyə məcburdurlar. Bu, təhqirdir. Dünya, hətta ABŞ kimi inkişaf etmiş ölkələr də hələ düzgün dərk edə bilməyiblər ki, insanın rəng və irqdən asılı olmayan dəyəri və hörməti vardır. Dünyanın bəzi hakim mədəniyyətləri bunu dərk etməmişlər, amma biz yaxşı dərk etmişik. İslam bu məsələni həll etmişdir. Buna görə bizdə qaradərili və ağdərillərə aid baxış fərqi yoxdur.⁴

Təlim və tərbiyənin dəyəri

Təlim və tərbiyənin cəmiyyətdə həyati rolu

¹ Şahid Universitetinin idarə heyəti, elmi şura üzvləri və məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1997.

² İslam İnqilabında Gənc və Yeniyetmə Məsələlərini Araşdırma Mərkəzinə müraciətindən: 1987.

³ Təlim və tərbiyə naziri və nazirliyin məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1998.

⁴ Roma Universitetinin sosiologiya fənni üzrə müəllim və tədqiqatçısı və İtaliya televiziyasının müxbiri Roberto Manka ilə müsahibəsindən: 1984.

Təlim-tərbiyə bizim cəmiyyətimiz üçün küfrlə mübarizə qədər həyatidir.¹

Tərbiyə peyğəmbərlərin böyük vəzifəsi kimi

Digərlərini tərbiyə, islah etmək və mənən paklamaq peyğəmbərlərin ən böyük və ən ağır vəzifələrindən biridir. Peyğəmbərlər insanların müəllimi olmazdan qabaq onların tərbiyəçiləri olmuşlar. Tövhid qılıncını kəsərli və təkallahlılıq qolunu qüvvətli edən bu idi.²

Təlim-tərbiyə mədəniyyəti

Mən siz əziz mədəniyyət mənsublarına deyirəm: Mədəniyyət, təlim və tərbiyə məsələsi bizim quruluşumuzda birinci məsələdir. Fundamental iş kimi təlim-tərbiyə qədər heç bir şey əhəmiyyətli deyil. Bizim cəmiyyətimizdə müəllim və tərbiyəçinin rolu birinci dərəcəlidir. Əslində, küfrlə, zülmə, qlobal hegemonizmə, dünyanın siyasi şeytanlarının quldurluğu ilə əsas mübarizə səngəri məktəblər, elm və mədəniyyət mərkəzləridir. Azyaşlı şagirdlər bu xalqın ən əziz, ən səmərəli kapitalı və gələcək ehtiyatıdır. Təlim-tərbiyəni, müəllimliyi, elmi-mədəni işləri uca tutun.³

Düzgün və elmi insanlar yetişdirmək

İnqilab dünyanın bir nöqtəsində baş verib möcüzəli təsirlər buraxan bir hadisədir. Onun yaşaması və faydalarının davam etməsi insanların tərbiyəsi ilə birbaşa əlaqədardır. Əgər inqilabın sözünü dərk edib onu qoruyan, ona əməl edən, o yolu və istiqaməti davam etdirən düzgün və elmi insanlar olsa, inqilab yaşayar, faydaları davamlı olar. Əgər Allah eləməmiş, inqilabın baş verdiyi bir mühitdə insanlar düzgün tərbiyə olunmasalar, tərbiyə prinsipləri məhv edilsə, İslam cəmiyyətində İslamın tərbiyə proqramlarına əməl olunmasa, qıyası, həm məlumatlı, həm qayğıkeş, həm məsuliyyətli, həm bacarıqlı, həm yüksək əhval-ruhiyyəli insanlar yetişdirilməsə, şübhəsiz, ilkin təməli də təhlükəyə uğrayar və tələf olar.⁴

¹ Tehranın nümunəvi müəllimləri ilə görüşdə çıxışından: 1988.

² Ölkənin müşavirə qurumlarının tərbiyəvi müavinlərinin keçirdiyi seminarın iştirakçıları ilə görüşdə çıxışından: 1985.

³ Təlim və tərbiyə nazirinin, müəllimlərin və şagirdlərin beyət mərasimində çıxışından: 1989.

⁴ Təlim və tərbiyə naziri və nazir müavinləri ilə görüşdə çıxışından: 1992.

İnqilabı qorumaq üçün gələcək nəslin tərbiyəsi

İranda İslam inqilabının qələbəsi mənəviyyat üfüqlərini və əsl insani dəyərləri hüdudsuz cəhətləri ilə bütün bəşəriyyətin üzünə açmışdır. İslam inqilabının nailiyyətlərini qorumaq gələcək nəslin hər cəhətdən ilahi amallara uyğun tərbiyə olunmasından asılıdır.¹

Xalqın İslam tərbiyəsinə sövq edilməsi

Gərək cəmiyyətin səadət amili olan Allaha iman ətrafında hərəkətini fərdi həyatımızda və ictimai quruluşumuzda hər an daha gücləndirək, xalqı daha çox və daha dərin İslam tərbiyəsinə sövq edək, gəncləri İslam tərbiyəsi ilə yetişdirək. Bizim universitetlərimiz öz üzərlərində tək-cə alim yox, həm də müsəlman gənc, müsəlman mütəxəssis və alim yetişdirmək məsuliyyəti hiss etməlidir; ibtidai məktəblər də həmçinin. Çalışmalıyıq İslam dəyərləri cəmiyyətdə dominant olsun və digər dəyərlər zəifləsin.²

İnqilabın yayılmasına maneə

Əgər inqilabımız bu şəkildə, yaxud daha sürətlə yoluna davam etsə, lakin siyasi-hərbi qələbə və uğurlarla yanaşı, insanların mənəvi və fərdi quruculuğu sahəsində uğurlarımız olmasa, şübhəsiz, nəticəsiz olacaq və düzgün yoldan yayınacaq.³

Saleh əməl

Bu gün saleh əməl dərslər oxumaqdan ibarətdir.⁴

Təlim və tərbiyə inkişafının zəruriliyi

Biz öz aramızda bu iki şərti, yəni elm və əməli, təlim və tərbiyəni, əmək və yaradıcılığı genişləndirə, bu sahədə nəzərəçarpacaq inkişaf yarada bilsək, ölkənin məqsədlərinə sarı hərəkəti sürətlənəcək, problemlər aradan qalxacaq və böyük inqilabımızın təsvir etdiyi nöqtəyə yaxınlaşacağıq.⁵

¹ Ümumdünya Uşaqlar Günü münasibəti ilə müraciətindən: 1998.

² Hökumət həftəsi ərəfəsində prezident və nazirlərlə görüşdə çıxışından: 1990.

³ Televiziyaya müsahibəsindən: 1985.

⁴ İslam Respublikası Partiyasının tələbələri qarşısında çıxışından: 1984.

⁵ Müəllim və fəhlələrlə görüşdə çıxışından: 1997.

Nəzəri və texniki elmlərin inkişafı

Məmur, sənətkar, əkinçilər, inqilabın həqiqi qələbəsinin səmərəsini dadmaq istəyən, xalqın həqiqi uğrunu, səadətini və nəsillərin yaxşı olmasını arzulayan hər bir fərd nəzəri elmin inkişafına, daha çox texniki və təcrübi sənətlər öyrənməyə həmişə çalışmalı, dünyanın müasir və inkişaf etmiş elm və incəsənət sahələri ilə tanış olmalıdırlar. Əmin olsunlar ki, onların ixtisaslı səyi İslam və ilahi yardım sayəsində gözəl bəhrələr verəcək və tezliklə dünyanı heyrətə gətirəcək.¹

İnsan kapitalının əhəmiyyəti

Pəhləvi və Qacar sülalələrinin bu məmləkətin başına gətirdiyi, bu xalqı zorla sürüklədiyi rəzalət bizi yüz il geriyə saldı. Əgər bu rəzalətin bitməsini, bu parlaq istedadların ölkəmizin və İslamın maraqları yolunda işlədilməsini istəyiriksə, mütləq səmərəli insan kapitalı yetişdirməliyik.²

İnsan kapitalı - bir ölkənin hər şeyi

Bir ölkə üçün insan kapitalı hər şeydir. Bizim insan kapitalımız olmasa, heç bir şeyimiz yoxdur. Bir neçə il bundan qabaq bizdən illər öncə inqilab etmiş, iqtisadiyyat, sənaye, texnologiya və bu kimi sahələrdə uğurlar qazanmış bəzi ölkələr barədə araşdırma aparırdım. Gördüm ki, onlar inqilabın əvvəllərində daha çox insan kapitalı yetişdirmək üzərində dayanmış və işlər görmüşlər. Belə ki, bu ölkələrin bəzisi indi də işgüzar və məharətli canlı qüvvə ixrac edir; yəni nəinki belə kadrlar baxımından öz ölkələrini təmin etmişlər, xeyr, onların ölkəsi digər cəhətlərdən bu qədər mütəxəssisi idarə etməyə qadir deyil; iqtisadi vəziyyətləri elə deyil ki, bütün bu mütəxəssisləri işlədə bilsinlər. Buna görə başqa ölkələrə ixrac edirlər. Bu insan kapitalı, neft və digər mühüm strateji gəlirlərinin olmamasına rəğmən, - Allaha şükür olsun ki, bunlar bizdə var - onları yüksək səviyyəyə çatdırmışdır.³

İslam təlim-tərbiyəsini qorumaq

Çalışın elm yolunu asanlıqla qət edin. Valideyn və müəllimlər bu mühüm məsələni unutmasınlar ki, ölkədə inqilabın gələcəyini qorumaqdan ötrü İslam

¹ On üçüncü beynəlxalq kitab sərgisinin açılışı münasibəti ilə müraciətindən: 1987.

² Müəllim və fəhlələrlə görüşdə çıxışından: 1997.

³ Mədəni İnkilab Ali Şurasının üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1989.

təlim-tərbiyəsini qorumaq ən böyük və müqəddəs vəzifədir. Düşmən ölkədə elm və savadın inkişaf etməsini istəmir.¹

Elm və mədəniyyət silahı

Tədris ili İran xalqının tədrisi və köklü inkişaf dövrüdür. Düşmənlər bu inqilabın gələcək sahibləri və idarəçiləri olan övladlarımızın dərslər oxumasından və alim olmasından çox qorxurlar. Onların ümidi budur ki, xalqımız bacarıqlı kəndər sarıdan kəndər çəksin. Siz dərslər oxumanızla, məktəbdə davamiyyətinizlə, təlim-tərbiyə işinə əhəmiyyətli yanaşmanızla bu inqilabın düşmənlərinə ən möhkəm zərbəni endirirsiniz. Əziz uşaqlar, yeniyetmələr, övladlar, qardaşlar və bacılar! Bu ölkənin düşmənlər qarşısında ən möhkəm və ən kəsərli silahı elm, məlumat, mədəniyyət və təcrübədir.²

İslamın təlim və təhsili

Xalqımız şübhəsiz, bütən sahələrdə, o cümlədən mədəniyyət və elm sahəsində yeni inkişaf yolları açacaq. Gənclər, yeniyetmələr, həmçinin müəllim və yaşlıların hər biri bu böyük məsuliyyətdən üzərlərinə düşən payı yerinə yetirməlidirlər. Təlim və təhsil şəraiti və onun dəyərli məhsulu məcburi mədəniyyətlərin güclü hücumu altında ümidini itirmiş xalqlara canlı və gözəl örnək olmalıdır.³

İslam təhsilinin genişləndirilməsi

Sizin üçün əhəmiyyətli olan beyinləri zənginləşdirməkdir.

İslam təhsili genişləndirilməlidir. Gənclərin boş vaxtları öyrənməyə, elm və təhsilə sərf olunmalıdır.⁴

Gənc nəslin tərbiyəsi

Savadlı, təhsilli, düşüncəli və aydın nəsil yetişdirmək bizim inqilabımızın ən vacib işidir. Bizim quruluşumuzun gələcəyi təbii ki, savadlı, məlumatlı, alim, ləyaqətli, elmi və praktik qabiliyyətlərə malik gənclərin əlində olacaq.

¹ Yeni dərslər ilinin başlanması münasibəti ilə müraciətindən: 1982.

² Yeni dərslər ilinin başlanması münasibəti ilə müraciətindən: 1982.

³ Şeir və hikmət konfransının təşkil edilməsi münasibəti ilə müraciətindən: 1985.

⁴ Şərqi Azərbaycan vilayətinin cümə imamları və İslam Respublikası Partiyasının üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1984.

Ölkəmizin idarə, iqtisadiyyat və mədəniyyət qurumlarının gələcək idarəçiləri onlardır.¹

Cəmiyyətin gələcəyinin təmini

Bir cəmiyyətin inkişaf etmiş sənayesi, iqtisadiyyatı, əkinçiliyi, çoxlu sərvətə malik xalqı ola bilər, amma bu cəmiyyət yeni nəsillərin tərbiyəsi barədə düşünməsə, gələcəyinə ümid bəsləyə bilməz. Bu gün öz gələcəyi və insan kapitalı haqda fikirləşməyən ölkələr gələcəkdə acı bir dünyadan xəbər verirlər. Onlar şübhəsiz, istismarçı qüvvələrin təsiri altında olacaqlar.²

İnqilabın əbədilik rəmzi

Əgər biz əziz İslama güclü imanla elm öyrənsək, bu inqilab bu ölkədə və digər ölkələrin məzlum kütlələrinin qəlbində inşallah, həmişəlik qalacaq.³

Elm öyrənməyin vacibliyi

Bizim hər yerdə, o cümlədən orta təhsildə proqramlarımızın mənbəyi İslam dinidir. Bu din elm öyrənməyi hamıya vacib etmişdir.⁴

Xaricdə elm öyrənmək

Biz başqa ölkələrdən ehtiyacsız olmağın vacibliyinə həqiqətən, inanmalıyıq. Onlardan ehtiyacsız olmağın mənası bu deyil ki, inadkarlıq edib xaricdən heç bir şey öyrənməyək. Xeyr, mənası bu deyil. Onların hegemonluğuna səbəb olan ehtiyacımız olmamalıdır. Lakin "Hər bir elmidən üstün bir elmi var" və "Çində olsa belə, gedib elm öyrənin" hədislərinə əsasən, elmi hər yerdən öyrənmək lazımdır. Onların bildikləri bizim Allahımızın təbiətdə yaratdığı sirlər, qanunlardır. Tarixin müxtəlif dövrlərində xalqlar birbirindən öyrənmişlər. Bir gün onlar bizdən öyrəniblər, indi də borclarını qaytarmalıdırlar. Biz də söz veririk ki, inşallah, bir zaman yenə onlara öyrədəcəyik.⁵

¹ Pedaqoji İnstitutun universitetə çevrilməsi tədbirindən: 1986.

² Təlim və Tərbiyə idarələrinin seçim üzrə məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1984.

³ Yeni dərs ilinin başlanması münasibəti ilə müraciətindən: 1982.

⁴ Yeni dərs ilinin başlanması münasibəti ilə müraciətindən: 1982.

⁵ Tehran Universitetində çıxışından: 1986.

Gələcək nəslin elmi inkişafının zəruriliyi

Elmi inkişafda olan bir nəsil yetişdirmədən xoşbəxt gələcəyə nail olmaq mümkün deyil.¹

Tədqiqat və təhsil

Biz indiki mübarizənin yanında tədqiqat və təhsildən ibarət uzunmüddətli bir mübarizə barədə də düşünməliyik. Belə olmasa, əcnəbilərə əl açmağa məcbur olacağıq.²

Yaradıcı istedadların inkişafında təhsilin rolu

Təhsil olmadan heç bir iş baş tutmaz. Təhsil də tək-cə nəzəri məsələlərdə, kitablarda yazılmış məlumatlarda məhdud olmur. Yaradıcı istedadların inkişaf etməsi üçün onlar təhsil almalıdırlar.³

Təhsilin əhəmiyyəti

Təhsil çox əhəmiyyətli məsələdir, onu kiçik saymaq olmaz. Biz təhsili uca tutmalıyıq. İnkilabın indiki mərhələdə dərinliyə ehtiyacı var. İnkilabın emosiyalara, şüarlara və həyəcana da ehtiyacı var, amma bunlar kifayət etmir, etiqadi və siyasi məsələlərdə dərinlik və diqqət də olmalıdır. Bizim xalqımız bu gün məsələləri dərinləndən bilməlidir.⁴

İmanın möhkəmlənməsində təhsilin rolu

Bilirik ki, bu böyük işi görən xalqın əksəriyyətinin ideoloji düşüncə keçmişi yox idi, İslama güclü imanları vardı. Bu imanın çox möhkəm və səbatlı olması lazım idi ki, bu da təhsil və təbliğatsız mümkün deyildi.⁵

İnsan tərbiyəsinin böyük dəyəri

Bu varlıq aləmini abadlaşdırmanın böyük dəyəri olsa da, heç bir abadlaşdırma insan ruhunu və insan düşüncəsini abadlaşdırmağa, onun

¹ Universitet Cihadının Mərkəzi Şurasının üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1987.

² Mədəniyyət və Ali Təhsil Naziri və tədqiqat mərkəzinin məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1983.

³ Mühafizəçilər korpusunun Malik Əjdər layihəsinin ali hərbi kursunun ilk məzunları üçün keçirilən tədbirdə çıxışından: 1984.

⁴ İslam Respublikası Partiyasının təhsil üzrə məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1983.

⁵ Ettelaat qəzetinə müsahibəsindən: 1982.

gələcək yolunu təsvir etməyə çatmaz. Müəllimlər, proqramlar və digər amillər ixtiyarınızda olduğuna görə, siz təlim-tərbiyə işçiləri bu böyük ölkədə inkişaf etməkdə olan hər bir insanın düşüncə şəxsiyyətinin ilk binövrəsini qoyursunuz.¹

Özünü-tərbiyə

Dünyanın bizimlə əlaqəsi yaxşılığa doğru getməli, amma cəmiyyət korlanmamalıdır. Yol uzun və çətindir. Hamımız özümüzü tərbiyə etməli, paklamalı, Allah üçün çalışmalıyıq.²

Uşaq və yeniyetmələrin tərbiyəsinin əhəmiyyəti

Əgər müstəmləkənin qara əllərinin fəaliyyəti nəticəsində xalqımızın məruz qaldığı son iki əsr geriliyini düzəltmək istəyiriksə və əgər sözün həqiqi mənasında İslam amallarına, milli amallara, xalqın başucalığına əhəmiyyətli yanaşırıqsa, bu məmləkətin uşaq və yeniyetmələrinin tərbiyəsi barədə çox düşünməli, həddən artıq əhəmiyyət göstərməliyik. Amma təəssüf ki, bəzi məmurların və ölkənin elmi-mədəni orqanlarındakı bəzi məsul şəxslərin məsələyə belə diqqət və əhəmiyyətlə yanaşmadığını hiss edirəm.³

Gənclərin əxlaqi tərbiyəsinin prioritet olması

Gənclər üçün əxlaqi və mənəvi tərbiyə elmdən əhəmiyyətlidir.⁴

Tərbiyə sisteminin dəyişilməsinin əhəmiyyəti

Tərbiyə sisteminin dəyişilməsi daha əhəmiyyətli və çətindir, gələcəkdə daha çox işlər görülməlidir.⁵

Xalqın qorxmaz hərəkəti yanında elmi-mədəni sıçrayış

Xalqımızın bugünkü cəsarətli, qorxmaz və qüdrətli hərəkəti elmi-mədəni sıçrayışla birgə olmasa, bu sahədə şübhəsiz, geri qalacağıq.⁶

¹ Təlim və tərbiyə naziri və nazirliyin məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1998.

² Mühafizəçilər korpusunun quru qoşunlarının komandirləri ilə görüşdə çıxışından: 1991.

³ Uşaq və yeniyetmələrin fikir inkişafı mərkəzinin məsul şəxsləri, sənət adamları və yazıçıları ilə görüşdə çıxışından: 1998.

⁴ Təlim və tərbiyə nazirliyinin tərbiyəvi işlər üzrə məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1986.

⁵ «Gələcəyi quranlar» jurnalına müsahibəsindən: 1986.

⁶ Ölkənin maarif müdirləri ilə görüşdə çıxışından: 1984.

Öyrənməyin hamıya vacib olması

İslam öyrənməyi hamıya vacib etmişdir. Bu, geniş mənada öyrənməkdir. İslamda heç bir insana öyrənməmək haqqı verilməyib. Hər kəs ən azı dini vaciblərini və bu işdə ona kömək edən hər bir şeyi öyrənməlidir. Bundan sonra həyat fəaliyyətlərində və böyük vəzifələrin yerinə yetirilməsində kömək edən məsələlər öyrənilməlidir. Beləliklə, öyrənmək sonsuzluğa qədər davam edən vacib əməldir.¹

Ümumi təhsil

Biz istəyirik ki, bütün xalqın ölkəyə münasib, lazım və zəruri təhsili olsun.²

Savadlanmağın əhəmiyyəti

Elm və baxış əldə etməkdə savadlanmağın əhəmiyyəti

Ümmətin iradəsinə, səyinə və bilgisinə arxalanan böyük inqilabımız daha çox bütün xalqımızın elm və baxış yolunun açılmasına ehtiyaclıdır. Bu yalnız o zaman mümkün olar ki, hamı oxumağı, düşünməyi və öz düşüncələrini yazmağı bacarsın.³

İnsani bilgilərin açarı

Biz İslam cəmiyyətini savadsızlıq eybindən təmizləməliyik. Cəmiyyətdə savadsızlıq olmamalıdır. Gördüyünüz kimi, Allah-Taala Quranın “And olsun qələmə və yazdıqlarına!” ayəsində qələmə və yazana - yazan xalqdır - and içir. Yaxud Ələq surəsində buyurur: “(Ey Peyğəmbər!) yoxdan yaradan Rəbbinin adı ilə oxu! O, insanı laxtalanmış qandan yaratdı. Oxu! Sənin Rəbbin ən böyük kərəm sahibidir! O Rəbbin ki, qələmlə öyrətdi; insana bilmədiklərini öyrətdi“. Quranda qələmə içilən bu andlar, bu təkidlər İslamın qələmə, öyrətməyə, öyrənməyə, yazmağa və oxumağa verdiyi dəyəri göstərir. Çünki bu, insani bilgilərin açarıdır.⁴

¹ «Gələcəyi quranlar» jurnalına müsahibəsindən: 1986.

² Tehranın cümə namazı xütbələrindən: 1986.

³ Savadlanma hərəkətinin seminarına müraciətindən: 1983.

⁴ Savadlanma hərəkətinin Mərkəzi Şöbəsinə müsahibəsindən: 1985.

Elm və mədəniyyət sahələrinə giriş

Cəmiyyətin inkişafının, istedadların çiçəklənməsinin ən mühüm amili olan elm ibtidai və əvəzsiz bir amilə ehtiyaclıdır və o, oxuyub-yazmaq savadıdır.

İnsan bu qapıdan mədəniyyət və bilginin sonsuz sahələrinə qədəm qoyur, bəşəri düşüncənin tükənməz aləmlərində seyr edir. Məhz buna görə erkən İslam çağında və bütün müsəlman cəmiyyətlərində həmişə savadlanmaq işinə xüsusi diqqət göstərilmişdir. Bunun üçün zəruri məsələ savadlanmağı ümumiləşdirməkdir. Bizim inqilabçı cəmiyyətimiz üçün bu addım daha zəruridir. İslam ölkəmiz bütün təbəqə və nəsillər üçün böyük təhsil ocağı olmalıdır.¹

Bəşəri bilgilərdən istifadə yolu

Əsas məsələlərin biri budur ki, xalqı savadlandırmaq vəzifəsi düzgün yerinə yetirilsin və əhəmiyyəti bilinsin. Əgər xalqımız düzgün və dəqiq proqrama uyğun olaraq, bir neçə ildən sonra savadsızlığa son qoysa, ölkənin gələcəyi üçün tükənməz gizli istedadları təmin etmiş olacağıq. Əgər xalqın oxumaq və yazmaq bacarığı olsa, mütəfəkkir və alimlər vasitəsilə böyük elm xəzinələrindən istifadə edə biləcəkdir.²

Savad - ən dəyərli hədiyyə

Uzaq şəhər və kəndlərə getmək, qapıları döymək, məscidlərdə dərslər keçmək, "afərin" və "təşəkkür" sözlərini gözləmədən xalqa ən dəyərli hədiyyə olan elm və savad öyrətmək bir cihaddır.³

Savadlandırmanın milli vəzifə olması

Acı həqiqət budur ki, ölkəmizdə savadsızlıq bitməmişdir. Dünyanın bütün xalqları arasında cəhalət və savadsızlığın kökünü kəsməyə hamıdan çox bizim xalqımız çalışmalıdır. Çünki heç bir din və ayin xalqın məlumatlanmasına, elmə və savada İslam qədər israr etməmişdir.

¹ Savadlanma hərəkətinin seminarına müraciətindən: 1983.

² Savadlanma hərəkətinin sədri, Mərkəzi Şurasının üzvləri və müəllimləri ilə görüşdə çıxışından: 1983.

³ Xalqın müxtəlif təbəqələrinin nümayəndələri ilə görüşdə çıxışından: 1990.

Biz savadsızlığın kökünü qazmalıyıq. Biz bütün xalqı, müxtəlif yaşlarda olub öyrənə və oxuya bilən şəxsləri oxumağa, yazmağa, kitabdan istifadəyə qadir etməliyik. Gərək məlumatlardan istifadə etsinlər, ümumi bilgilərə vaqif olsunlar. Bizim xalqımız arasında bir qəzet oxumağı bacarmayan, dünya xəbərlərindən agah ola, düşüncəsini inkişaf etdirə, hansısa yaxşı kitabı oxuya və üzərində fikirləşə bilməyən bir şəxsin də olması məqbul deyil. Bu, yolverilməzdir. Bizim səyimiz budur ki, hamı ölkəyə münasib, lazım və zəruri biliyə yiyələnsin.¹

Ümumi vacib əməl

İmam Xomeyni savadlanmağı bir elm kimi və şəriət baxımından vacib bir əməl kimi qeyd edir. Bu vacib əməl hamıya aiddir, xüsusi bir qrupa deyil. Deməli, həm savadlanmaq vacibdir, həm də imkanı çatanların bu işdə yardımçı olması.²

İnqilabçı cəmiyyətdə savadsızlıq eybi

Savadsızlıq bütün cəmiyyətlərdə eybidir, inqilabçı və müsəlman bir cəmiyyətə isə bu dövrdə - böyük güclərin xalqın savadsızlıq və məlumatsızlığından istifadə etdiyi məşəqqətli əsrdə daha böyük eybidir.³

Savadsızlığın aradan qaldırılması

Zalım rejimlərin insanları sürüklədiyi savadsızlıq eybini aradan qaldırmalıyıq. Savadlandırma hərəkatı gərək cihad formasında Təlim və tərbiyə nazirliyinə kömək etsin.⁴

İnqilabın həmişəyaşarlıq yolu

Biz bu inqilabı həmişəyaşar edib təhlükələrdən uzaqlaşdırmaq üçün xalqı savadlandırmalıyıq. Ölkədə savadsızlığın kökünü qazmaq üçün ciddi və universal bir hərəkat lazımdır.⁵

¹ Tehranın cümə namazı xütbələrindən: 1986.

² Savadlanma hərəkatının Mərkəzi Şöbəsinə müsahibəsindən: 1985.

³ Xalqın müxtəlif təbəqələrinin nümayəndələri ilə görüşdə çıxışından: 1990.

⁴ Savadlanma hərəkatının məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1982.

⁵ Savadlanma hərəkatının sədri, Mərkəzi Şurasının üzvləri və müəllimləri ilə görüşdə çıxışından: 1983.

Kollektiv savadlanma

Çoxlu işçi qüvvəsi olan bir çox qurumlar öz daxillərində savadlanmağı vacib bir iş kimi tədricən öz işçilərinə tapşırı və onun imkanlarını da yarada bilirlər. Misal üçün, savadlandırmanı çox böyük qurum olan ordunun daxilində həyata keçirmək olar. Necə ki, müxtəlif formalarda bunu edirik. Lakin bu iş daha geniş miqyasda baş tuta bilər. Yaxud fəhlələrin çalışdığı qurumlar lazımi imkanları yaradıb günün çox az hissəsini savadlanmağa ayırırlar.

Biz indi bəzi dövlət qurumları tanıyırdıq. Onlar bu işi görmüş, müvəffəqiyyət də əldə etmişlər. Bu qurumların daxilində savadsız fəhlə və işçilər boş vaxtlarında dərs təşkil edib savadlanmaqla məşğul olurlar. Hökumət parlamentdən kömək alıb bəzi xidmətlərin savaddan asılılığını qanuniləşdirə bilər. Təbii ki, problem yaratmaq üçün yox, imkanı olanları savadlanmaya sövq etmək üçün.¹

Əsaslandırma qabiliyyəti

Cəmiyyətdə əsaslandırma qabiliyyəti yalnız savaddan asılıdır. Bizim inqilabımız xalqa arxalanırsa, bu xalq öz məlumatlarını dərinləşdirməyə qadir olmalıdır.²

İctimai yenilikdə savadlanmanın rolu

İslam savadlanmaya çox əhəmiyyətli yanaşır. Çünki savad olmadan heç bir elmi öyrənmək mümkün deyil. Bu bizə göstərir ki, cəmiyyətdə köklü və dərin dəyişiklik yaratmaqda savadlanmanın rolu olduqca böyükdür.

Savadlı cəmiyyətdə xalqın anlayışı və bilgisi təbii ki, daha çoxdur. Buna görə, müxtəlif ictimai-siyasi məsələlərdə, beynəlxalq məsələlərdə, ölkə problemlərində və çıxış yollarının göstərilməsində savaddan məhrum olan çox ucqar bir bölgənin sakinləri ilə, misal üçün, universitetdə və elm mərkəzlərində təhsil alan, fəaliyyət göstərən şəxslər arasında böyük fərq var. Bu bizə göstərir ki, xalqın rolunun böyük olduğu bir cəmiyyətdə hamı savadlı olmalıdır ki, qarşılarına çıxan dünya və inqilab məsələlərini dərk etsinlər, inqilabın

¹ Savadlanma hərəkatının Mərkəzi Şöbəsinə müsahibəsindən: 1985.

² Savadlanma işinin ekspert və mütəxəssislərinin seminarında çıxışından: 1985.

problemlərini anlasınlar, inqilab üçün zəhmət çəkə və lazımi fəaliyyət göstərə bilsinlər. İslamın bütün xalqın savadlanması üzərində təkidi bundan ötrüdür ki, elm və savad insana daha artıq məlumat və elmlərdən bəhrələnmək, özünü kamilləşdirmək, kor və xəbərsiz qalmamaq imkanı verir. Çünki savadsız adam kitab, düşüncə və yazılardan bəhrəsiz qalır, savad imkanlarından istifadə edən, fikirlərini bildirən, öz sözləri ilə beyinlərində olan əsas məsələləri ortaya qoyan və bununla cəmiyyəti inkişaf etdirən qrupda yer ala bilmir.

Buna əsasən, savad məsələsi və onun ictimai yenilikdə rolu fəvqəladə əhəmiyyətə malikdir. Bizim fikrimiz budur. İmamın buyurduğu kimi, bu vacib əməli hamı yerinə yetirməlidir.¹

Elmin dəyəri

Elmin xalqların həyat və inkişafında rolu

Məgər elmsiz yaşamaq olar?! Elmsiz inkişaf etmək olar?! Elmsiz öz milli hüququna vaqif olmaq, yaxud onu əldə etmək, uğrunda mübarizə aparmaq olar?! Elmi olmayan xalq geriliyə, rəzilliyə, köləliyə, əxlaqsızlığa və beynəlxalq münasibətlərdə acizliyə məhkumdur.²

İslamın elmə baxışından irəli gələn böyük elmi hərəkət

Müqəddəs İslam dini bir-iki əsrlik qısa müddətdə nəinki savadsız və geri qalmış bir xalqı elmin bayrağına çevirdi, hətta beynəlxalq miqyasda böyük bir elm hərəkəti yaratdı. Bu, İslamın elm, müəllim və tələbə barədə fikir və baxışından irəli gəlirdi.³

Elmin cazibəsi və dəyəri

Alim üçün elmdən üstün gözəllik və dəyər yoxdur.⁴

Elmin şərəfini qorumaq

Alim olmaq mühüm deyil, elmin və alimliyin şərəfini qorumaq mühümdür.⁵

¹ Savadlanma hərəkətinin Mərkəzi Şöbəsinə müsahibəsindən: 1985.

² Mədəniyyət və Ali Təhsil Naziri və nazirliyin məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1990.

³ Nümunə müəllimlərlə görüşdə çıxışından: 1989.

⁴ Tibb universitetlərinin rektorları ilə görüşdə çıxışından: 1990.

⁵ Tibb universitetlərinin rektorları ilə görüşdə çıxışından: 1990.

Elm və təhsili uca tutmaq

Elmin, təhsilin, müəllimin və mədəniyyətin əhəmiyyətini bilməyən bir xalq nəyə nail olsa da, təhlükə qarşısındadır, maddi baxımdan necə inkişaf etsə də, devrilməyə və məğlubiyyətə yaxındır.¹

Elmsevərlik və gözütöxlük

Tələbələrə elm, tədqiqat, təhsil sevgisi aşılamaq lazımdır. Tələbəyə bir qədər də gözütöxlük hissi ötürün, tələbə bir qədər zahid olsun. Elm istəyəyə təbii bir zahidlik lazımdır. Elm öyrənən adam nə qədər gözütöx olsa, elmlə daha artıq eynilik və oxşarlıq əldə edər, elmi daha çox sevər, daha çox öyrənər və qədrini bilər.²

Elmin müqəddəsliyi

Elm hər yerdə müqəddəs sayılmalıdır. Elm sahibi ziyanlı və sapqın olmayınca, dəyərli və möhtərəmdir.³

Bilgi öyrənməyin vacibliyi

Elm və təhsilin qədrini bilin. Həyat bilgilərini - ilahi və bəşəri bilgiləri öyrənin. Çünki elmi və hikmətli şəxsin həyatı maşın həyatı kimi quru, cansız, mənasız, məqsədsiz və davamsız olmaz.⁴

Elmi inkişaf və müstəqilliyin zəmanəti

Elmi inkişaf olmadan müstəqilliyimizə zəmanət yoxdur. Bizim xalqımız və mütəfəkkirlərimiz elmin dəyərini, əhəmiyyətini inanmayınca elmi inkişaf da mümkün olmayacaq.⁵

Elmin daxildən çağlaması

Öz ayağı üstə dayanmaq o zaman həyata keçər ki, elm bizim daxilimizdən çağlasın və biz dilənçi kimi düşmənlərimizə əl açmayaq.¹

¹ Fəhlələr və mədəniyyət mənsubları ilə görüşdə çıxışından: 2000.

² Universitet müəllimləri ilə görüşdə çıxışından: 1993.

³ Müəllimlərin İslam birliyinin üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1984.

⁴ İmam Hüseyin (ə) Universitetində özəl hərbi mərasimdən: 1998.

⁵ Tehran Paster İnstitutunun açılış mərasimində çıxışından: 1989.

Elmin idxalı barədə

Texnologiyanı idxal etmək olar. Necə ki, indi bu işi görürük. Bir sənaye məhsulunun texnologiyasını idxal edirik. Lakin bu ona bənzəyir ki, biz bir quyuya əlimizlə su tökür və sonra onu çıxarıyıq. Uzunmüddətli iş kimi bunun faydası yoxdur. Elm daxildən çağlamalıdır, özü də ölkənin ehtiyacına uyğun şəkildə.²

Elm və sənayenin birləşdirilməsi

Universitet elmi sənaye və istehsalatla birləşsə, istehsalı daha fəal, daha sıx, daha məqsədyönlü və daha praktik olar, nəyin barəsində tədqiqat aparmalı olduqlarını bilərlər. Elmlə birləşdikdə ölkə sənayesi də inkişaf edər və çiçəklənər.³

Elm məsələsinin ciddi və həyati olması

Elm məsələsi, elm istehsalı və istedadların daxildə çiçəklənməsi ciddi və həyati bir məsələdir.⁴

İnsani missiyanı yerinə yetirməkdə elmin böyük rolu

Nə zamana qədər müsəlman xalqlar öz hüquqlarını qorumaqda, dövlət quruculuğunda və beynəlxalq təsir baxımından aciz qalmalıdırlar?! Elm olmasa, dünyada heç bir rol oynamaq mümkün deyil. Siz dünyanın ən yaxşı insanları olsanız, biz ən yaxşı, ən üstün və ən əziz xalq olsaq da, bəşəriyyət üzərində təsir buraxa bilməsək, bu dağıdıcı burulğanı ram edə bilməsək, nə faydası olar?! Axı bir insanın üzərinə yalnız fərdi, ailəvi və məhdud milli məsuliyyət düşür. Bu, insani bir məsuliyyətdir. İnsan ümumiyyətlə, insaniyyət çərçivəsində yaşayır. Məgər bu qədər böyük işləri elmsiz yerinə yetirmək olar?! Bizim elmimiz hanı?!⁵

¹ Xalqın müxtəlif təbəqələrinin nümayəndələri ilə görüşdə çıxışından: 1989.

² Parlamentin Təhsil, tədqiqat və texnologiya komissiyası ilə görüşdə çıxışından: 2001.

³ Parlamentin Təhsil, tədqiqat və texnologiya komissiyası ilə görüşdə çıxışından: 2001.

⁴ Parlamentin Təhsil, tədqiqat və texnologiya komissiyası ilə görüşdə çıxışından: 2001.

⁵ Mədəniyyət və Ali Təhsil Naziri, nazir müavinləri və universitet rektorları ilə görüşdə çıxışından: 1983.

Ən yaxşı silah

Elm insanın təkamülə doğru əsas silahıdır. İmam Hüseyin (ə) Universitetinin tələbələri nəyin bahasına olursa-olsun, elmi görməzliyə vurmamalıdırlar. Çünki insan yalnız elmə sahib olduqda ən yaxşı işlər görə bilər.¹

Güclü seçim qüvvəsi

Tələbə olmaq, elm öyrənmək, məlumat və bilgi arxasınca getmək, həyatı onunla formalaşdırmaq bir üstünlükdür. Şübhəsiz, bilgi və məlumatların içində olan şəxs daha tez anlayır, daha gec aldanır, daha məlumatlı olur, cəmiyyətdə elmin səviyyəsini yüksəltməyə çalışır, cəmiyyətin elmi ehtiyacsızlığını təmin edir. Bunların hamısı dəyərlidir.²

Elmsevərlik hissini təsirləri

Elmsevərlik hissini çoxlu təsirləri var. Bir şəxs elmsevərlik hissini malik olsa, həyatda, təbiətdə qanunların, nizam-intizamın olduğunu dərk edər, onları öyrənib toplumun yaşayışını daha da yaxşılaşdırmağın mümkünlüyünü bilər. Elmsevərlik hissini gücləndirməyə can atmalıyıq. Elmsevərlik hissi get-gedə cəmiyyətdə daha müsbət və daha dərin təsirlər buraxacaq.³

Ədalətin, xalqların rifah və səadətinin təminində elmin rolu

Mənim əzizlərim! Elm öyrənməkdə zərrə qədər də səhlənkarlıq etməyin, onu uca tutun. Elm sizin fərqi həyatınızı, xalqınızın və dünyanın həyatını gözəlləşdirə bilər. Necə ki, dünyanı viran da qoya bilər. Qərbin inkişaf etmiş elmi təəssüf ki, bu işi gördü və dünyanı xarabalığa çevirdi. Düzdür, bəşəriyyətə sürət, asanlıq, gözəllik və bu kimi şeylər gətirdi, rifahı artırdı, amma digər tərəfdən ekologiyayı korladı, atom bombası ixtira etdi, udulan havaya, içilən suya, yaşanan təbiətə zəhərli maddələr qatdı, yeni xəstəliklər əmələ gətirdi və gətirir. Bundan əlavə, ən pisi odur ki, dünyada zülmü, qarşıdurmanı, müstəmləkəçiliyi, hegemonluğu və quldurluğu yaydı və elm hegemonluq üçün alətə çevrildi. Bu onların elminin təsirləridir.

¹ İmam Hüseyin (ə) Universitetində özəl hərbi mərasimdən: 1998.

² İslam Respublikası Partiyasının tələbə qanadı ilə görüşdə çıxışından: 1983.

³ Teleradio şirkətinin Elm şöbəsi ilə görüşdə çıxışından: 1992.

Amma bu elm rifah, səadət və ədalətə səbəb ola bilər. Çox yaxşı olar ki, sizin elminiz olsun və ədalət tərəfdarı olan bir xalq kimi ədalətin bayrağını ucaldasınız, elmlə ədaləti yüksəldəsiniz. Deməli, birincisi elmdir. Dərs oxuyun, çalışın, müxtəlif sahələrdə elmi baxımdan özünüzü hazırlayın. Çünki hər şeyə ehtiyac var. Bu ölkənin və bəşəriyyətin bütün elmlərə ehtiyacı var. Elm sahəsində bizim geriliyimiz olduğundan çalışın yeni yollar tapın, araşdırın, qaranlıq məqamları açmağa çalışın. Təəssüf ki, biz iki-üç əsrdir mütərəqqi və sürətli elmdə zorla geri saxlanmışıq. Bu geriliyə müəyyən həddə əlac edəcək amil kəsə yollarla getməkdir. Siz bununla bu fasiləni davamlı olaraq azalda bilərsiniz.¹

Təqva və imandan sonra ən üstün dəyər

İslam Respublikası quruluşunda elmə və bəşər təfəkkürünə hər yerdən artıq əhəmiyyət verilməlidir. Çünki İslam təqva və imandan sonra elmi ən üstün dəyər sayır.²

Müsəlmanlar elmin korifeyləri kimi

Dünyada elmdən, savaddan, dərsdən, təlim və təhsildən xəbər olmadığı zaman bizim İslamımız və Quranımız "Oxu" sözü ilə başladı, qələmə və yazıya and içdi, bir neçə söz öyrətmək müqabilində müharibə əsirini azad etdi. Bu, on dörd əsr öncəyə ayiddir. İslamın və bizim əziz Peyğəmbərimizin bu işlərinin nəticəsində savadsız ərəb cəmiyyəti bugünkü Avropanın elm və bilikdən heç bir xəbəri olmayan dövrdə ən böyük universitetlərə, ən böyük alimlərə, farabilərə, ibn sinalara, məhəmməd ibn zəkəriyyalara, əbu reyhanlara sahib oldu. Yəni erkən İslam çağında savadsızlıqla mübarizə, elmə və biliyə həvəsləndirmə müsəlman toplumunu o zamanın sivil dünyasından təxminən yeddi-səkkiz əsr irəliyə apardı. Düzdür, sonra biz gerilədik. Müsəlmanlar tənbellik etdilər və iş bu yerə çatdı. Amma indi yenidən başlaya bilərik.³

Elmsevərlik hissini gücləndirilməsi

¹ Yasuc şəhərinin universitet mənsuqları və mədəniyyət işçilərilə görüşdə çıxışından: 1994.

² İlin kitabı müsabiqəsinin qalibləri ilə görüşdə çıxışından: 1984.

³ Savadlanma hərəkatının məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1990.

Elmsevərlik hissi İslam tərbiyələrindəndir. İslam əxlaqının içində bu da var.¹

Supergüclərin hökmranlıq amili

Bu gün elm dünyada çox böyük rol oynayır. Bu gün böyük ölkələrdə dövlət başçıları adi insanlardır. Şəxsiyyət baxımından orta səviyyədən də aşağıdırlar. Onların əməl və sözləri bunu göstərir. Onlar ya elmi, ya da insani və əxlaqi baxımdan aşağıdırlar. ABŞ-a, Qərbə baxın. Amma eyni zamanda dünyaya hökmranlıq edirlər. Nə üçün? Elmə görə.²

Sürətli elmi inkişaf

Elm və elm mərkəzləri barədə fikrimiz budur ki, kəsə yollar tapılmalıdır. Əks təqdirdə, eyni yolla getmək həmişə geri qalmaq deməkdir.³

Elm inkişafından geri qalmamaq

Bizim xalqımızda istedad və yaradıcılıq güclüdür, potensial olaraq istedad və elmi qüvvə baxımından çatışmazlığımız yoxdur. Nə üçün elm və sənaye inkişafından geri qalmalıyıq?! Nə üçün ən kiçik əşyaları da onlar istehsal etməlidirlər?!⁴

Elmi fəaliyyət – ən vacib iş

Əgər elm sizin daxilinizdən çağlasa, müstəqilliyi, azadlığı və mənəvi dəyərləri vermək bahasına əcnəbilərdən elm adlanan, əslində isə elm və tədqiqat olmayan bir şeyi əldə etməyə zərurət yaranmaz. Elmi fəaliyyət bu gün bu xalqın ən vacib və prioritet işlərindəndir.⁵

Elm və təcrübə - ilkin qaynaqlardan istifadənin yeganə yolu

Əgər bir ölkə həyat üçün lazım olan bütün təbii qaynaqlara malik olsa, amma alim insan resursu olmasa, heç nə əldə edə bilməz. Elm, təcrübə, dünyanı

¹ Təlim və tərbiyə naziri və nazirliyinin məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1992.

² Mədəniyyət və Ali Təhsil Naziri və universitet rektorları ilə görüşdə çıxışından: 1990.

³ Beynəlxalq İslam Elmləri Mərkəzinin sədri, idarə heyətinin üzvləri və məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1997.

⁴ Xalqın müxtəlif təbəqələrinin nümayəndələri ilə görüşdə çıxışından: 1991.

⁵ İran Elm və Sənaye Tədqiqatları Komitəsinin məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1983.

tanımaq və təbiətin sirlərini öyrənmək bir xalqa ilkin qaynaqlardan istifadə imkanı yaradan yeganə amildir.¹

Elm öyrənmək üçün proqram hazırlamaq

Elmi dərəcələr məsələsi də sizin əsas işlərinizdəndir. Ona diqqət yetirmək lazımdır. Elmlərin bölgüsü, prioritetləri təyin etmək və bu gün, bu dövrdə, bu beş-on ildə şagirdlərin daha çox hansı elmlərə yönəldilməsi sizin işlərinizdəndir və bunu daha yaxşı bilirsiniz.²

Həqiqəti öyrənməyin açarı

İnsanda soruşmaq, sual vermək, araşdırmaq və həqiqəti öyrənmək hissi olmasa, dünyada heç bir hidayət baş tutmaz, heç bir kamal yolu keçilməz. Bəşər təbii və instinktiv olaraq həqiqəti olduğu kimi dərk etmək və ona sarı qanad çalmaq istəyir. Bu, bəşərdə təbii bir hissdır. Soruşmaq həqiqəti öyrənməyin və nəhayət, əldə etməyin girişi və açarıdır.³

Həqiqi dəyər

Elm həqiqi bir dəyərdir. İnsan elmi çörək qazanmaq üçün öyrənmir. Əziz Peyğəmbərimiz buyurur ki, hətta Çində olsa belə, gedib elmi öyrənin. Yəni o günün şəraiti ilə Hicazdan Çinə qədər getmək lazım olsa da, elm öyrənmək üçün gedin. O gün nə qədər pul və nə qədər qazanc üçün bir nəfər dəvəyə, yaxud gəmiyə minib Çinə gedərdi?! Maddi qazancdan ötrü belə çətin səfərə çıxmazdılar. Bu, elmin dəyərini göstərir.⁴

Elm öyrənməkdə təəssübkeşliyin olmaması

Hər hansı bir müəllim gəlib dərs desə, qəbul edərik. Biz hər kəsin, hətta bizi qəbul etməyənlərin də elmindən bəhrələnərik. Elmini öyrətsin, biz təvazökarlıqla oturub ondan öyrənərik, dövlət onun elmindən istifadə edər. Lakin belə bir adamın universitetin idarəsində təyinedici olması yolverilməzdir.⁵

¹ Tehran Universitetinin yeni tədris ilinin başlanması mərasimində çıxışından: 1986.

² Təlim və tərbiyə naziri və müavinləri ilə görüşdə çıxışından: 1992.

³ Radionun Uşaq və yeniyetmə şöbəsi ilə görüşdə çıxışından: 1992.

⁴ Tehran Universitetində sual-cavab toplantısında söhbətlərindən: 1998.

⁵ Səhiyyə və Tibbi Təhsil Naziri ilə görüşdə çıxışından: 1990.

Digərlərinin elm və təcrübəsini öyrənmək

Alimlər, mütəxəssislər, təcrübəli beyinlər və dəyərli insanlar İslam İranını örnək etmək üçün iradələrini işlətməli, digərlərinin təcrübəsindən, elm və ixtisasından da istifadə etməlidirlər. Biz öyrənmək yolunu üzümüə bağlamırıq. Dünyanın hansı nöqtəsində olsa, elm və təcrübədən bəhrələnərik. Bu, İslamın əmridir. Bizim bugünkü sözüümüz də budur.¹

Elm və sənaye öyrənmək siyasəti

Bizim siyasətimiz budur ki, əcnəbilərdən müxtəlif elmləri, sənaye və texnologiyaları öyrənmək, onların idarə və seçimi isə öz əlimizdə olsun.²

Muzdurluq etmədən elm öyrənmək

İnsan elmi hər bir elmi şəxsdən öyrənməli, amma onun mizduruluq olmamalıdır.³

Düşməndən elm öyrənmək

Elm bizim düşmənimizdə olsa, onun yanına gedib diz qatlayar və elm öyrənərik. Bunun eybi yoxdur. Elmin dəyəri o qədər böyükdür ki, ona görə hətta müxalif insanın yanına da getmək olar.⁴

Elmin dəyərini azaltmaq səyləri

Uzun illər bizim cəmiyyətimizdə bu mədəniyyəti dəyişdirməyə çalışdılar, elm qarın doyurmaq üçün bir vasitə oldu. Bu, elmin dəyərini azaldır.⁵

Elmi gerilikdə asılı hakimlərin rolu

İndi dünyanın yüksək elmi səviyyələri ilə məsafəmiz olduqca çoxdur. Bildiyiniz kimi, təəssüf ki, dünyanın elmin zirvələrinə sarı dördnala çapdığı son 60-70, bəlkə də 100 ildə asılı, xəbis, yaxud nadan və gücsüz hakimlər öz hərəkətləri və yanlış siyasətləri ilə bizi elə batlaqda saxladılar ki, bir addım da

¹ Universitet rektorları ilə görüşdə çıxışından: 1991.

² Şəhid ailələri ilə görüşdə çıxışından: 1991.

³ Vilayət hədisi, c. 8, səh. 259.

⁴ Mədəni İncilab Ali Şurasının üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1991.

⁵ Müəllim və fəhlələrlə görüşdə çıxışından: 1992.

irəliləyə bilmədik. Buna görə, indi bizim dünya ilə elmi məsafəmiz yüz il öncəki kimi deyil. Biz yüz il öncədən çox da irəliləməmişik, amma dünya heyvətəmiz şəkildə irəliləmişdir.¹

Qacar və Pəhləvi dövrlərində elmi gerilik

Allah Qacar və Pəhləvi sultanlarına lənət eləsin! Xüsusən Nasirəddin şahın dövründən Məhəmmədrzanın zamanına qədər şahlıq etmiş xəbis və murdar insanların günahından keçməsin! Onlar bu xalqın, bu ölkədə mövcud olan qiymətli istedadların başına nə oyun açdılar! Bilirsiniz ki, iranlının istedadı dünya ölkələrində mövcud olan orta istedad səviyyəsindən yuxarıdır. Mən bunu mütəxəssis və məlumatlı insanlara və statistikaya istinadən deyirəm. Bizim keçmişimiz də bunu göstərir. Bu xalqı özünü ən azı at arabasına çətdirməli olduğu dövrdə dərin yuxuya verdilər. Bir də onda ayıldı ki, araba avtomobil, avtomobil isə reaktiv təyyarə olub, həm də çox güclü inkişaf edib və elm karvanından bizə toz-torpaqdan başqa bir şey qalmayıb.²

İmam Sadiqin (ə) baxışında elm öyrənməyin mənfi məqsədləri

“Ey Nöman oğlu! Elmi üç məqsədlə öyrənmə!”³ (İmam Sadiq (ə) buyurur ki,) elmi bu üç məqsəddən ötrü öyrənmə: Biri budur ki, onunla riya etmək, özünü ona-buna göstərib alim olduğunu demək istəyəsən: "Elmi özünü göstərmək üçün öyrənmə!" İkincisi budur ki, elmi fəxr etmək üçün öyrənmə. Güman ki, birinci məqsəd, yəni özünü göstərmək adi xalq arasında "mən aliməm" deməkdir. İkincisi isə alimlər arasında özünü göstərməkdir. Yəni elm öyrənməkdə məqsəd bu olsun ki, alimlərin arasında fəxr edib “bəli, biz də bunu bilirik” desin. Elmi bunun üçün də öyrənmə. Üçüncüsü budur ki, mücadilə və mübahisə etmək üçün elm öyrənmə. Mücadilə sərt mübahisədir. Bu, şərəfətli Quranda da var. Merac gecəsinin hadisələrində deyir ki, öz gözü ilə gördüyü məsələ barədə onunla mübahisə və mücadilə edirsiniz?!⁴ Bu hədisə əsasən, həzrət buyurmuşdur ki, bu üç məqsədlə elm öyrənmə. Əslində elmi bilmək və əməl etmək üçün öyrənmək lazımdır, özünü göstərməkdən, mübahisə və mücadilə etməkdən ötrü yox.⁵

¹ Mədəni İnqilab Ali Şurasına müraciətindən: 1985.

² Mədəniyyət və Ali Təhsil Nazirliyinin əməkdaşları və universitet rektorları ilə görüşdə çıxışından: 1990.

³ Bu, İmam Sadiqin (ə) Mömin ət-Taqa buyurduğu bir hədisdir: "Tühəf əl-üqul", səh: 313.

⁴ "Nəcm"/12.

⁵ Fiqhin ali ixtisas (xaric) dərindən: 2000.

İmam Sadiqin (ə) baxışında təhsili buraxmağın səhv məqsədləri

“Və onu üç məqsəddən ötrü tərək etmə...” Bu üç məqsəddən ötrü elmi buraxma: Biri cəhalətə rəğbətədir. Bəziləri bilməmək istəyirlər. Sanki bilməklə və elmlə inadkarlıqları var. Təəccüb etməyin. Dünyada bir sözə də qulaq asmayan, yaxud digərlərini bir söz dinləməkdən də çəkindirən insanlar var. Onlar da bu elmin vücuda gəlməsinə imkan vermək istəmirlər. Bəziləri özləri qulaq asmırlar, bəziləri digərlərini qulaq asmaqdan çəkindirirlər, həmin elmlə tərsliklərinə görə onu öyrənməmələrini istəyirlər. Burada ümumi bir cümlə şəklində buyurur: “cəhalətə rəğbətdən ötrü”. Görəsən burada deyilən elmdə məqsəd imamların sözlərində işlənən elm, yəni din elmi və fiqhdir? Mümkündür. Buna əsasən, cəhalətə rəğbət – yəni bu məsələdə cəhalət, bu elmə nisbətən cəhalətdir. Amma ola bilsin kimsə desin ki, xeyr, burada "əl" artikli bütün elmlərə şamil olduğunu göstərir: elmə cahil olmaq istəyindən ötrü heç bir elmi buraxma. Bəzən insanın marağı və ya vaxtı olmur. Bu başqa məsələdir. Amma burada deyilir ki, elmi onun özü ilə tərslik etməkdən ötrü tərək eləmə.

İkincisi budur ki, elmə rəğbətsizlik səbəbindən onu buraxma. Elmi ona könülsüzlük üzündən tərək etmə. Yəni bir şeyi bilmək sənin üçün o qədər əhəmiyyətsiz olmasın ki, ondan uzaqlaşasan.

Üçüncüsü budur ki, xalqdan utanmağa görə elmi tərək etmə. Bəzi adamlar elm öyrənməyi sanki özlərinə yaraşdırmırlar. Halbuki əgər eşitsələr, otursalar, öyrənsələr, onlara bəzi üstünlüklər bəxş edər. Amma eyni zamanda istəmir, elm öyrənməyə utanırlar. Sanki özlərini elm öyrənməkdən uca bilirlər. Bu üç amil səbəbindən elmi tərək etmə! Bəzən insan elm öyrənmək istəyir, amma vaxtı olmur. Bu başqa məsələdir. Yaxud elm öyrənmək istəyir, amma öyrənməyə pulu yoxdur, müəllim tapmır. Bunun eybi yoxdur. Amma elm öyrənməyi buraxmaq könülsüzlükdən, yaxud cəhalətə rəğbətdən və ya xalqdan utanmaqdan ötrü olmamalıdır.¹

İmam Sadiqin (ə) baxışında təbliğsiz və əməlsiz elmin faydasız olması

İnsanın gizlətdiyi, təbliğ, təlim və əməl səhnəsinə çıxarmadığı elm üstü örtülən bir çıraq kimidir; yəni faydasızdır və heç kimə işıq vermir.²

¹ Fiqhin ali ixtisas (xaric) dərindən: 2000.

² Fiqhin ali ixtisas (xaric) dərindən: 2000.

Mədəniyyətin rolu

Tövhid mədəniyyəti

Bizim inqilab mədəniyyətimiz tövhid mədəniyyəti, bütün zəncirlərdən, boyunduruqlardan azadlıq, bütün problemlərdən qurtuluş mənasında olan Allah bəndəliyi və həqiqi İslam mədəniyyətidir. Bu mədəniyyət bizim bütün ədəbiyyatımızda əks olunmalıdır.¹

Mədəniyyətin əhəmiyyəti

Mədəniyyət əslində, bir cəmiyyətin hər şeyidir. Heç bir ictimai və iqtisadi təməl bir mədəniyyətə söykənmədən formalaşmır.²

Düşüncə və rəftarları istiqamətləndirən amil

Mədəniyyət insan düşüncələrini istiqamətləndirən, fərdi və ictimai rəftarları təyin edən əsas amildir. O, bir xalqın istedad və bacarıqlarının çiçəklənməsi üçün münasib şərait yarada bilər. Əgər bir xalqın inamları, uğurlu meyarları hər hansı səbəbdən zəifləsə, gələcəkdə problemlə qarşılaşacaq.³

Dinin mədəniyyətə təsiri

Dinin xüsusiyyəti belədir: bir cəmiyyətə daxil olduqda onun mədəniyyətini dəyişdirir. Din cəmiyyətdə zərərli olanı ortadan götürür, yarımçıq olanı təkmilləşdirir, olmayanları verir. Din həqiqətən, cəmiyyətin əxlaqını paklayan, mədəniyyətini dəyişdirən amildir.⁴

İslam mədəniyyətinin zəngin məzmunu

İslam bir ideologiya, həyat proqramı və inqilabdır. Biz müxtəlif aspektlərdən yanaşdıqda İslamda bunları görürük. İslam Allahın insanlara səadət və qurtuluş mesajıdır. İslam mədəniyyəti İslamdan çağlayan düşüncə və xarakterlər məcmusudur. İslam təfəkkürü və İslam əxlaqı İslam mədəniyyətindəndir; eləcə də İslam adət-ənənələri, İslam incəsənəti - söhbət düzgün İslam incəsənətindən gedir, müsəlmanların istifadə etdiyi yad

¹ Dərs Kitablarının Tədqiqatı Komitəsinin müəllim və ekspertlərilə görüşdə çıxışından: 1982.

² Mədəni inqilabın genişləndirilməsi seminarında çıxışından: 1985.

³ Mədəni İnqilab Ali Şurasının üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1999.

⁴ Tehranın cümə namazı xütbələrindən: 1985.

incəsənətdən yox - və müsəlman cəmiyyətində xaricdən götürülmüş, İslam rəngi almış və özününküləşmiş məsələlər.

Siz görürsünüz ki, hətta erkən İslam çağında müsəlmanlar arasında yayılmış bir sıra adət-ənənələr İslamdan öncədən onlara irs çatmış məsələlər idi. Lakin İslam o adət-ənənələri cahiliyyət məzmunundan çıxarıb, onlara ilahi məzmun verdi, yaxud İslam mədəniyyətinin digər amillərinin yanında onlara İslam rəngi bəxş etdi.¹

Digər mədəniyyətlərlə mübadilə

Dinamik, faydalı və qurucu elementlərə malik bir mədəniyyət digər mədəniyyətləri cəzb etməlidir. Bu, İslamda nəinki yasaqlanmayıb, hətta ona əmr də edilmişdir. “Çində olsa belə, gedib elm öyrənin” hədisi bununla bağlıdır, ilk İslam cəmiyyəti ilə əlaqədə olan xalqların təcrübə və fikirlərini götürməyə yönəlib. Bu baxımdan bu, nəinki pis deyil, hətta vacib məsələdir. Çünki bir mədəniyyətin yaşamasının şərti budur ki, həmişə cazibə və dafiəsi, digər mədəniyyətlərlə alış-verişi olsun.²

Mədəni və siyasi inkişaf anlayışı

Mədəni və siyasi inkişaf odur ki, insanlar cəmiyyətdə düzgün düşünə, düzgün dərk edə və düzgün öyrənə bildiklərini hiss etsinlər.³

İqtisadi inkişafda mədəniyyətin rolu

Əgər sözün əsl mənasında iqtisadi inkişaf istəyiriksə, mədəni fəaliyyətə ehtiyacımız var. Əgər ümumi mədəniyyət üzərində işləməsək, iqtisadi inkişafdan qalacağıq. Bu hələ birinciliyi iqtisadi inkişafa verəcəyimiz təqdirdədir. Təbii ki, İslam inkişafında birincilik bu deyil, iqtisadi inkişaf vasitədir. Hər halda, hansı cəhətdən yanaşsaq, yolların doğrudan da mədəniyyətdə bitdiyini görürük. Mədəniyyət üçün işləmək lazımdır.⁴

Cəmiyyətin elmi-mədəni inkişafı

¹ «İnqilab universiteti» jurnalına müsahibəsindən: 1982.

² Mədəni İnqilab Ali Şurasına müsahibəsindən: 1985.

³ Müəllim və fəhlələrlə görüşdə çıxışından: 1999.

⁴ Mədəni İnqilab Ali Şurasının üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1990.

Elm, bilik və mədəni inkişafı məşğul olmaq heç bir təbəqə və qrupa məxsus deyil. Cəmiyyətin mədəni inkişaf şəraiti və bu mühüm məsələni ümumiləşdirmək mədəni inqilabın zəruri işlərindəndir.¹

Mədəniyyətin əhəmiyyəti və onda təlim-tərbiyənin rolu

Müharibə mühüm bir şey deyil və bir gün bitəcək. Mühüm olan bu məmləkətin mədəniyyətidir. İmkanlara daha ehtiyacı məsələ məmləkətin mədəniyyətidir. Bu baxımdan, təlim-tərbiyə qurumlarının üzərinə mühüm rol düşür. Onlar cəmiyyətin istehsalçılarıdır.²

Mədəni məğlubiyyətin amilləri

Əgər düşmənin işlədiyini bilməsəniz, yaxud bunu bilənə itaət göstərməsəniz, mədəni komandandan əmr almasanız və yaxud o sizin qüvvənizdən istifadə etməsə, düzgün koordinasiya və maneələri bacarmasa, məğlubiyyət qaçılmazdır.³

İslam əleyhinə mədəni-ideoloji hücum

İslam əleyhinə böyük mədəni-ideoloji hücum var. Bunun inqilabla birbaşa əlaqəsi yoxdur. Bu, inqilabdan daha geniş miqyasda İslam əleyhinə hücumdur. Qəribə və qeyri-adi bir məsələdir. İslam əleyhinə bu hücum bütün mədəni, ictimai və siyasi sahələrə yönəlmişdir. Hətta xalqın avam etiqadı mənasında olan İslam da hücumu məruz qalır, nəinki əsl və inqilabçı İslam. Qədimdən İslama qarşı belə münasibətləri vardı. Bu, İslamda bəyənmədikləri bəzi amillərdən irəli gəlir.⁴

İslam mədəniyyətinin dirçəldilməsi

Elm və mədəniyyətin müxtəlif sahələrinə dair keçmiş müsəlmanlardan bizə çox dəyərli yadigarlar qalmışdır. Bunları dirçəltməliyik. Çünki keçmiş kitab və müəllifləri yaşatmağın müxtəlif sahələrə böyük təsiri var. Mədəniyyətin dirçəldilməsində rolu olan məsələlərdən biri budur ki,

¹ Ölkənin universitet mənsubları ilə görüşdə çıxışından: 1987.

² Ölkənin müşavirə qurumlarının tərbiyəvi müavinlərinin keçirdiyi seminarın iştirakçıları ilə görüşdə çıxışından: 1985.

³ Müəllim və fəhlələrlə görüşdə çıxışından: 1999.

⁴ Qum Elmi Hövzəsinin tələbələri ilə görüşdə çıxışından: 1989.

universitetlərimizi sözün həqiqi mənasında İslama uyğunlaşdıraq. Universitetlər İslama uyğunlaşsa, cəmiyyətin ümumi mədəniyyətinin İslama uyğunlaşması üçün çox münasib şərait yaranacaq. Çünki bugünkü tələbələr sabahkı mədəniyyəti təyin edənlər və yaradanlardır. Həmçinin kitab nəşrinə dəqiq və düşünülmüş bir nəzarət lazımdır. Hər bir əsassız söz İslam adı ilə yayılmamalı, İslama qarşı məkrli və düşmən sözlər azdırıcı formada xalqın beyninə yeridilməməlidir. İslam mədəniyyətinin dirçəldilməsində mətbuatın, kitabın, universitetin, məktəbin və elm hövzəsinin üzərinə müəyyən rol düşür.

Hizbullahçı ümmətin roluna gəlicə isə, bildiyiniz kimi, hər bir ixtisaslı və özəl iş ümmətin bir toplumuna xüsusi olaraq əsaslanır, başqa toplumlara isə ümumi şəkildə. Buna görə mədəni iş təhsillə, təlimlə, elmi-mədəni fəaliyyətlə məşğul olanlara və mədəni amillərə xüsusi tərzdə söykənir, xalqa isə ümumi şəkildə. Xalq dərslər, kitab oxumalı, savadlanmalı, Quran öyrənməli, elm mərkəzlərinə və kitabxanalara müraciət etməli, uşaqlarını elm və müəllimə həvəsləndirməlidir. Bütün bunlar uca mədəni bir təməl və səviyyənin yaranmasına, o da İslam mədəniyyətinin hərtərəfli icrasına kömək edəcək.¹

Uca insani dəyərlərdən imtinanın nəticələri

Zalım güclər xüsusən son yüz ildə cəmiyyətlərin mənəviyyəti və uca insani dəyərləri üzərinə ayaq basmışlar. Bunun nəticəsində əxlaqi fəsadlar, narkomaniya, cinsi özbaşınalıq, ailələrin dağılması artmış, yoxsul və varlı arasında uçurum dərinləşmiş, istismarçılıq genişlənmiş, ictimai ədalət günbəgün daha da zəifləmiş, insan ucalığına etinasızlıq, kütləvi qırğın silahlarının istehsalı və kütləvi qırğınlar çoxalmışdır. Elm də insan kimi mənəviyyətdən imtinanın və dini dəyərlərə etinasızlığın qurbanı olmuşdur.²

Qərb mədəniyyəti və onun təsirləri

Qərb mədəniyyəti insanın fəsadına hesablanmış, bəşəri dəyərlərə zidd, güc sahiblərinin və qüdrət imperatorlarının əlində alət olmuş bir mədəniyyətdir. Bu mədəniyyətlə Adəm övladlarını bütün insani dəyərlərdən ayırmaq, insanları əxlaqsız, itaətkar, təslimçi, Allahdan və mənəviyyətdən xəbərsiz məxluqlara çevirmək istəyirlər. Onların maraqları bu mədəniyyəti

¹ Mədəni İnciləşmə Ali Şurasına müsahibəsindən: 1985.

² Həzrət İsanın (ə) təvəllüdünün ildönümü münasibəti ilə müraciətindən: 1991.

yaymaqla təmin olunur. Çılpaqlıq mədəniyyəti və qadınla kişinin qeyd-şərtsiz əlaqəsi Qərb mədəniyyətinin əsaslarından, ilk gündən insanları fəsadı və bəşəriyyətin humanitar dəyərlərdən uzaqlaşdırmağa hesablanıb. Onların bəşəriyyətə ürəkləri yanmır.

Ən böyük televiziya və radio stansiyaları ən böyük zavodların, mədənlərin sahiblərinə və ən varlılara məxsusdur. Sionizm təşkilatı bəşəriyyəti fəsada çəkmək üçün təxminən 150 il öncədən proqram hazırlamış, pozğunluğu yaymağa başlamışdır. Onlar qadınları bəşəri paklığından uzaqlaşdırdılar. Hətta Avropa və Amerika qadınları da fəsada, pozğunluğa və insani dəyərlərdən uzaqlaşmağa son əlli ildəki kimi kəskin şəkildə düçar olmamışdılar, müsəlman ölkələrinin və digər uzaq ölkələrin qadınları öz yerində. Həmçinin kişiləri fəsada, rahatçılığa, tənbəlliyə, eyş-işrətə və israfçılığa sürüklədilər, heyvani yaşayış vəziyyətinə məcbur etdilər. Dünyanın müxtəlif ölkələrində bu güclərin müstəmləkəçilik və avtoritarizminin təzyiqi altında qalan kişi və qadınlar tərəfindən təhdid olunmamaq üçün beyinləri korladılar.¹

Qərb mədəniyyətindən irəli gələn beynəlxalq standartlar

"İslam Respublikası filan işləri görməlidir" deyəndə hər şeydən artıq istinad etdikləri budur ki, o özünü beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırmalıdır. Standartlar da Qərb mədəniyyəti ilə uyğun olanlardır.²

İslam mədəniyyətini dirçəltməyin zəruriliyi

Bu gün Qərbdə, Avropada, xüsusən də ABŞ-da və Şimali Avropada ailə institutu dağılmışdır. Bu gün gənclər rahatlıq hiss etmirlər. Gənc nəsil Qərb sivilizasiyası altında sərgərdanlıq, izzət, təşviş və stress içindədir. Bu gün dünya həqiqi İslamı istəyir. Biz İslamı təqdim etmək üçün onun öz sözlərindən istifadə etməliyik. Qərb mədəniyyətinin İslam məfhumlarını dəqiq ifadə etməyən sözlərini işlətməməliyik. Biz İslam mədəniyyətini dirçəltməliyik.³

İslam mədəniyyətinə hücum

¹ Xalqın müxtəlif təbəqələrinin nümayəndələri, həkimlər, feldşerlər və ölkənin ali tibbi təhsil mərkəzlərinin işçiləri ilə görüşdə çıxışından: 1989.

² Fikir inkişafı mərkəzinin üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1992.

³ İslam Konfransı Təşkilatının təbliğat fəaliyyətlərinin əlaqələndirmə komitəsinin üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1998.

Xüsusən İslam oyanışının yrandığı bugünkü gündə İslam mədəniyyətinə qarşı hərtərəfli bir hücum var. Allaha şükür olsun ki, İslam ölkələri oyanmışlar, İslam hökumətləri müstəqillik, İslam ölkələri başucalıqı hissi keçirirlər. Heç bir problem bir xalqın mədəni baxımdan əcnəbi mədəniyyətə məğlub olmasından pis ola bilməz. Biz İslam dünyasında bunu aradan qaldırmalıyıq. Mənim əziz qardaşlarım! Avropa müstəmləkəçiləri onillər boyu, son bir neçə onillikdə isə ABŞ müstəmləkəsi İslam ölkələrində öz mədəniyyətlərini İslam mədəniyyətinə hakim etməyə çalışmışlar. Bütün cəhətlərdən buna çalışmışlar. Bu, əsl hücumdur.¹

Mədəni iş bütün fəaliyyətlərin ruhu kimi

Bizim iqtisadi fəaliyyətimiz bir cisim, ruhu və canı isə mədəni fəaliyyətdir. Bunda səhvə yol versək, sanki pis ruhlu bir cismimiz olacaq.²

Tam mədəni işin təsiri

Əgər beyin işinin faydası az olsa, gərək öz proqramlarımızın keyfiyyətinə şübhə ilə yanaşaq. Mədəni işin təsiri yüzfaizlidir. Heç bir düzgün mədəni iş təsirsiz deyil. Mədəni işin sirrini beynəlxalq təbliğatçılar bilirlər. Bu qədər pul xərcləyir, radio və xəbər agentlikləri açırlarsa, mədəni-ideoloji işin təsir və nəticələrini bildiklərinə görədir. Heç bir kapital qoyuluşunun təsiri bu qədər qəti, nəticəsi isə yüzfaizli deyil. Mədəni işin təsiri az olsa, deməli, əsasları nöqsanlıdır və lazımınca yerinə yetirilməyib. Bu zaman o eybi tapıb düzəltmək lazımdır.³

Hegemonizmin İslam dəyərlərindən qorxması

İnqilab düşmənlərinin beyinləri oğurlamaq, istedadları aparmaq, bütün dünyada əks-təbliğat aparmaq, kiçik eyibləri böyük göstərmək, böyük nailiyyətləri gizlətmək kimi işlərinin yanında düşündükləri tədbirlərdən biri də budur ki, elm, aydınlıq, məlumat və bilgi mərkəzlərində imansızlıq toxumu səpsinlər, yaysınlar. Bu, inqilabla və İslamla düşmənçilikdir.

¹ İslam Konfransı Təşkilatının təbliğat fəaliyyətlərinin əlaqələndirmə komitəsinin üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1998.

² Məhrumlar və Əlillər Komitəsinin məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1990.

³ Şahid məktəblərinin (şahid övladları üçün nəzərdə tutulmuş orta məktəblərin) şagirdləri ilə görüşdə çıxışından: 1989.

Bu gün global hegemonizm hər hansı xalqda olan dərin imandan qorxur. Bu gün dünyanın istismarçı və müstəmləkəçi qurumları bilirlər ki, onlara qarşı çıxanlar imanlı, qeyrətli, bir sıra prinsip və dəyərlərə sadıq insanlardır. Onlar hegemonizmin istismarçılığı və hegemonluğu ilə barışmırlar. Düşmən onlardan qorxur və onlara qarşı mübarizə aparır.¹

Mədəni ziyanları düzəltməyə xüsusi diqqət

Biz mədəniyyət barədə gec fikrə düşdük. Mədəni ziyanlar xüsusi diqqətə ehtiyacılı məsələlərdir. Onlar aradan qaldırılmalıdır. Biz mədəniyyətə diqqətin azlığından yaranan ziyanlardan tez xəbər tuta bilmirik. Onun təsirləri uzun müddətdən sonra ortaya çıxır, duyulanda daha düzəlməsi mümkün olmur. Mədəniyyət də elə bir şey deyil ki, onu məhsul və ərzaq kimi digər ölkələrdən idxal edə, yaxud borc alasan.²

Monqolların hücumundan qalmış mədəni ziyanlar

Monqollar dövrü İslam dünyası üçün həddən artıq çətin dövrlərdən biridir. Bilirsiniz ki, o dövrdə İslam dünyasının itirdiyi bir, iki, yaxud üç əsr ərzində bərpa ediləcək bir şey deyildi. Mən bilmirəm ki, monqolların hücumlarında əldən verdiyimiz orijinal fiqh qaynaqlarını indiyədək bərpa edə bilmişik, ya yox. Əgər monqolların hücumu olmasaydı və bu qədər kitab, kitabxana və alim məhv edilməsəydi, bəlkə indi o zamandan elə şeylər qalardı ki, İslam dünyasının və İslam mədəniyyətinin taleyi ayrı cür olardı.

...Monqol dövründə hücum edənlərin məqsədi yarım-vəhşi işğalçılıq idi; torpaqları zəbt etmək istəyirdilər, mədəniyyəti məhv etmək fikirləri yox idi. Dəlili budur ki, nəhayət, özləri də bu mədəniyyətə üz tutdular, müsəlman və hətta bir çoxları şiə oldular. Biz bilirik ki, Ölcaytunun, Gövhərşahın, Sultaniyyənin, monqol və teymurilərin digər nümayəndələrinin mədəniyyət əsərləri İranda bu gün də qalır. Yəni bunlar suyu, torpağı tutmağa gəldilər, amma nəticədə qətlərin, qantökmələrin və işğalların kənarında mədəniyyət və mədəniyyət adamları da məhv edildi.³

¹ Şahid məktəblərinin nümunəvi şagird və müəllimləri ilə görüşdə çıxışından: 1991.

² 28 İyun faciəsinin təhlili mərasimində çıxışından: 1985.

³ Doktor Həddad Adilin Şəhid Mütəhhərinin şəxsiyyətinə dair televiziya müsahibəsindən: 1984.

Milli mədəniyyətin dağıdılmasında qabaqkı hakimlərin rolu

Mənim fikrimcə, Qacarlar dövrü İran xalqının ən qaranlıq dövrlərindəndir. Mən dəfələrlə demişəm ki, Allah Qacar padşahlarına lənət eləsin. Onlar inkişaf və elm dövründə, elm və mədəniyyətdən bəhrələnməyin tam zamanında lazım olan işi görmədilər və ölkəni bu günə saldılar.

Pəhləvi sülaləsi isə Qacarlardan qat-qat pis iş gördü. Bunlar öz mədəniyyətimizin təməllərini dağıdıb viran qoydular, yerinə idxal olunmuş mədəniyyət gətirdilər və onu əksər sahələrə yeritdilər.¹

Qacaq və Pəhləvi şahlarından qalmış mədəni problemlər

Biz bir ölkə kimi dünyanın elm səviyyəsindən, texnologiya və tərəqqisindən çox geri qalmışıq. Bu bir-iki əsrdə şahlar bizə çox zülm etmişlər. Onlar bizi geridə saxlamış, elmin, düzgün mədəniyyətin ölkəyə gəlməsinə imkan verməmişlər.

Nasirəddin şah Qacarın “qanun” sözündən acığı gəlirdi; kiminsə xaricə gedib-gəlməsindən, xarici məlumatların ölkəyə gətirilməsindən acığı gəlirdi. Həvəslənib üç-dörd gün bəzi işlər gördülər, sonra isə haçansa onlara ziyan toxuna biləcəyini anlayıb bizi elmdən məhrum etdilər. Pəhləvi sülaləsi xalqı onlardan da pis və fərqli şəkildə ehtiraslara aludə etdi, Qərb mədəniyyətinin yaxşı və faydalı hissələrini deyil, pis və zərərli hissələrini ölkəyə gətirdi. Hər halda, biz Avropaya gedib onlardan elə elmlər öyrəndik ki, qayıdandan sonra ehtiraslı, vicdansız, iradəsiz, dinsiz bir insan olduq. Bu elm bizim xalqımıza hansı faydanı yetirəcəkdi?! Gördük ki, xaricdə elm öyrənib qayıdan şəxslər ölkələrinə faydalı olmadılar, məmləkət üçün bir iş görmədilər. Məmləkət beləcə qaldı. Bu onların, ən azı son iki əsdə heç bir şey anlamayan, başlarına öz maraqlarından başqa heç bir şey girməyən şahların günahıdır, Fətəli şahdan, Məhəmmədəli şahdan, Nasirəddin şahdan tutmuş Məhəmmədrzanın və atasının, yəni bu iki böyük cinayətkarın zamanına qədər hamısının. İstedadlı, elmi və parlaq mədəni tarixi olan bir xalq beləcə baxımsız qaldı, rəqibləri, düşmənləri və başqa xalqlar isə bir-bir inkişaf pillələrini keçdilər.²

Mədəni xəstəlik

¹ Təbrizli şair və sənət adamları ilə görüşdə çıxışından: 1993.

² Çahar-Mahal və Bəxtiyari vilayətinin alim və ruhanilərinin toplantısında çıxışından: 1992.

Biz düşmənin ədavətinə münasib proqram hazırlamalıyıq. Ümumi mədəniyyət məsələsində müşahidə edirik ki, bizim cəmiyyətimizdə, misal üçün, idarə və dövlət qurumlarında süründürməçilikdən, xüsusən də bəzi orqanların işindən çox şikayət olunur; xalqın işləri rahatlıqla görülür, bu gün-sabah edilir, xalqın işinə qayğıkeş şəkildə baxılmır. Bunlar mədəni bir xəstəliyə və nöqsana görədir. Yaxud müşahidə edirik ki, bizim işgüzar elmi şəxsiyyətlərimiz universitetlərdə, iş yerlərində, tədqiqat mərkəzlərində bir tədqiqatçı üçün çörəyi, suyu və şöhrəti olmayan, amma zəhməti çox olan yenilik və ixtiralara az girişirlər, daha asan işlərlə məşğul olurlar. Bu, mədəni bir xəstəlikdir.

Elm dünyasında dəyərli tədqiqatlar kimlər tərəfindən aparılmışdır? Adətən, tədqiqat dövründə məşhur olmayan, tədqiqata, elmə və əməklərinin bəhrəsinə sevgi ilə baxan, zəhmətlə çalışan və əziyyətə dözən şəxslər tərəfindən. Bu işin nəticəsi bir xalq üçün möhtəşəm olmuşdur. Düzdür, siyasətlər onların elm və tədqiqat məhsulundan bədxah şəkildə sui-istifadə etmişlər. Biz belə sui-istifadələri tədqiqatın və onun məqsədlərinin adına yazı bilmərik.

Əgər bizdə bunlar azdırsa, mədəni bir xəstəliyə görədir. Biz bunu müalicə etməliyik. Bunun məktəb, universitet və digər yerlərin işinə aidiyyəti yoxdur, başqa bir proqramlı mədəni baxış, fəaliyyət və çalışmaq tələb edir. Və biz bu işi görməliyik. Həqiqətən, Mədəni İnkilab Ali Şurasının mühüm işlərindən biri ümumi mədəniyyəti araşdırmaq, ölkəmizin bugünkü mədəni xəstəliklərini tapmaq, ixtisaslı, xeyirxah, inkilabçı şəkildə və müxtəlif qurumlara tövsiyə ilə onların müalicəsini öyrənməkdir.¹

Fəsadla silahlanmış Qərbin mədəni hücum təhlükəsi

Qərbin mədəni hücum dövrü, yəni tağutun siyasi, iqtisadi və təbii ki, mədəni hücumu monqolların dövründəkindən daha təhlükəli idi. Ona görə ki, daha düşünülmüş, daha planlı və fəsad imkanları geniş idi.²

Öncəki rejimin mədəni zülmələri

¹ Mədəni İnkilab Ali Şurasının üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1989.

² Doktor Həddad Adilin Şəhid Mütəhhərinin şəxsiyyətinə dair televiziya müsahibəsindən: 1984.

Xalqımız İslamdan sonrakı dövrdə həmişə və bütün fənlərdə elmi-mədəni tərəqqinin öncülü olmuşdur. Bu xalq uzun illər pis və bədbəxt şəkildə yaşamışdır. Qabaqkı rejimdə olan təbəqələrarası ayrışmalar və insanların təhqiri daha yoxdur. Bu gün xalq quruluşu hakimdir, dəyərlər uca dini və insani dəyərlərdir.¹

Mədəni mübadilənin mədəni hücumla fərqi

Mədəni hücum mədəni mübadilədən fərqlənir. Mədəni mübadilə lazımdır. Hec bir xalq hər hansı bir sahədə, o cümlədən mədəni məsələlərdə başqa xalqlardan ehtiyacsız deyil. Tarixdə həmişə belə olub. Xalqlar get-gəl nəticəsində yaşayış tərzini, əxlaqı, elmi, geyimi, davranış qaydalarını, dili və dini bir-birindən öyrənmişlər. Dini mübadilə xalqların bir-biri ilə ən mühüm mübadiləsi kimi hətta iqtisadi mübadilələrdən də əhəmiyyətli olmuşdur. Bu mədəni mübadilələr çox zaman bir ölkənin dininin dəyişməsi ilə nəticələnmişdir. Məsələn, İslamı Şərqi Asiya ölkələrinə, İndoneziyaya, Malayziyaya və Hindistan yarımadasının mühüm hissələrinə aparan ən böyük amil təbliğatçıların təbliğatı yox, İran xalqının get-gəli olub. İranlı tacir və səyyahların get-gəli nəticəsində bu gün Asiyanın bəlkə də ən böyük müsəlman xalqı olan indoneziyalılar İslamı qəbul etmişlər. İslamı ilk dəfə oraya nə din təbliğatçıları apardı, nə də qılınc və döyüş. İslamı bu get-gəllər apardı. Bizim xalqımız da tarix boyu digər xalqlardan çox şey öyrənmişdir. Bu, bütün dünyada mədəni təlimlərin və mədəni həyatın yeni qalması üçün zəruri bir prosesdir. Bu, mədəni mübadilədir və yaxşıdır.

...Mədəni mübadilədə başqa xalqlardan bir şey götürmək istəyən xalq sevdiyi gözəl elementləri axtarır, məsələn, onlardan elm öyrənir. Fərz edin İran xalqı Avropaya gedir və görür ki, onlar çalışqan və təhlükədən qorxmaz xalqlardır. Əgər onlardan bunları öyrənsə, çox yaxşıdır. Uzaq Şərqi gedir, görür ki, oradakılar işdə vicdanlı və həvəskar, vaxtlarının qədrini bilən, nizam-intizamlı, mehriban və nəzakətli insanlardır. Əgər bunları öyrənsə və götürsə, çox yaxşıdır. Mədəni mübadilədə öyrənən xalq axtarır öz mədəniyyətini təkmilləşdirəcək düzgün elementləri tapır və öyrənir; eynilə zəifləyib münasib qida axtaran insan kimi. O, münasib qida və dərman istifadə edir ki, sağlam olsun və bədəninə nöqsan aradan qalxsın. Mədəni hücumla məruz qalan xalqa

¹ İlin kitabının seçilməsi mərasimində çıxışından: 1985.

verilən elementlər isə yaxşı deyil, pis elementlərdir. Avropalılar bizim ölkəyə mədəni hücumu keçdikdə, xalqımız arasında vaxtın qədrini bilməyi, cəsarəti, təhlükəli məsələlərdən qorxmazlığı, elmi diqqət və incəliyi yaymağa başlamadılar, təbliğat və tədqiqatla İran xalqının işdə və elmdə düzgün olmasına çalışmadılar. Onlar bizim ölkəmizə yalnız cinsi özbaşınalığı gətirdilər. Bizim xalqımız minillər boyu cinsi qayğılara, kişi və qadın ehtiyaclarına sayğı göstərən bir xalq olub. Bu, bütün İslam dövründə olub. Bu o demək deyil ki, heç kəs səhvə yol verməyib və qanundan kənara çıxmayıb. Yox, səhv həmişə olub və var. Bəşər övladı bütün dövrlərdə və bütün sahələrdə səhvə yol verib. Amma səhv başqa bir şeydir, bir şeyin cəmiyyətdə ənənəyə çevrilməsi başqa bir şey.¹

Mədəniyyətli dinləyicilərin əhəmiyyəti

Bu inqilabın dərrakəli və mədəniyyətli dinləyiciləri olsa, onun pak çeşməsinin bir damlası da hədər getməz.²

İrq və millətlərin əlaqəsi

İslam təfəkkürünə əsasən, müxtəlif irq və millətlər arasında əlaqə insan və cəmiyyətlərin daha ayıqlığına, zehni və elmi inkişafına səbəb olduğundan, möhtərəm sayılır.³

Mədəni hücumu qarşı adekvat mübarizə

Mədəni hücumu adekvat cavab vermək lazımdır. Mədəni işə və mədəni hücumu tufənglə cavab vermək olmaz. Onun tufəngi qələmdir. Bunu deyirik ki, ölkənin mədəniyyət məmurları, hər hansı səviyyədə çalışan işçilər və siz əziz elm və mədəniyyət mənsuqları – müəllimlər, tələbələr, ruhanilər, şagirdləriniz və ölkənin təhsil sistemindən kənar fəaliyyət göstərənlər hamınız biləsiniz ki, bu gün bu döyüşün əsgəri sizlərsiniz, necə müdafiə edəcəyinizi və nə iş görəcəyinizi bilməlisiniz.

¹ Maarif müdirləri və kütləvi informasiya vasitələrinin əməkdaşları ilə görüşdə çıxışından: 1992.

² "Kad" layihəsinin məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1982.

³ Beynəlxalq Telekommunikasiya və İnformasiya Cəmiyyəti Günü münasibəti ilə müraciətindən: 1984.

Hərbi müharibə kimi burada da gözləri açmaq və səhnəni öyrənmək lazımdır. Hərbi müharibədə hansı tərəf düşmənin vəziyyətini öyrənmədən, ona nəzarət etmədən gözünü bağlayıb başını aşağı salsa, məğlub olar. Mədəni hücumda da belədir. Düşmənin çalışdığını bilməsəniz, yaxud bunu bilənə itaət göstərməsəniz, mədəni komandandan əmr almasanız və yaxud o sizin qüvvənizdən istifadə etməsə, düzgün koordinasiya və manevrləri bacarmasa, məğlubiyyət qaçılmazdır.¹

¹ Tələbələr və universitet mənsuqları ilə görüşdə çıxışından: 1990.

İkinci fəsil: İslam təlim-tərbiyəsinin məqsəd və yolları

Etiquadi məqsədlər

Məktəblərdə etiqadlara diqqət

Məktəblərdə, xüsusən də universitetlərdə daha vacib məsələ təhsil alanların düşüncələri, etiqadları, islamçı və inqilabçı ruhiyyələridir.¹

İslam quruluşunda tövhidin yeri

İslam tövhid dinidir. Tövhid isə insanın Allahdan başqa hər bir şeyin və hər bir kəsin qarşısında bəndəlikdən, itaətdən və təslimçilikdən azadlığı deməkdir. Tövhid bəşəri quruluşların istismarına son qoymaq, şeytani və maddi güclərdən qorxu tilsimini qırmaq, Allahın insanın daxilində yaratdığı və işlətməsini tələb etdiyi tükənməz potensiala güvənmək, qiyam, mübarizə və müqavimət şərti ilə məzlumların zalım və hegemonlar üzərində qələbəsinə dair ilahi vədə inanmaq, Allahın mərhəmətinə bel bağlamaq, məğlubiyət ehtimalından qorxmamaq, ilahi vədin həyata keçməsində insanı təhdid edən təhlükə və zəhmətlərə qatlanmaq, problemləri Allaha tapşırmaq, qəti və son qələbəyə ümidvar olmaq, mübarizədə cəmiyyətin hər növ zülm, ayrışdırıcılıq, cəhalət və şirkdən qurtuluşuna dair yüksək məqsədi diqqətdə saxlamaq, yarıyolda baş verən şəxsi uğursuzluqların əvəzini Allahdan istəmək - xülasə, özünü Allahın tükənməz qüdrət və hikmət okeanına bağlı bilmək, uca məqsədə sarı ümidlə və qorxmadan irəliləməkdir.²

Dinə, fəzilətlərə və əxlaqa hidayət etmək

Xalqı hidayət edin, xalqın zəhnini aydınlaşdırın, dini öyrənməyə həvəsləndirin, doğru və təmiz dini öyrədin, İslam dəyərləri və İslam əxlaqı ilə tanış edin, əməllə və dillə xalqa əxlaq dəyərlərini aşılaysın, nəsihət verin, Allahın əzabından, qəzəbindən və cəhənnəmdən qorxudun. Qorxutmağın mühüm rolu var. Bu, yaddan çıxmasın. Onlara Allahın rəhmətini müjdə verin. Möminlərə,

¹ Universitet mənsuqları və tələbələrlə görüşdə çıxışından: 1989.

² İmam Xomeyninin vəfatının birinci ildönümü münasibəti ilə müraciətindən: 1990.

saleh, ixtlaslı və itaətkar insanlara müjdə verin. Onları İslam dünyasının və ölkənin mühüm məsələləri ilə tanış edin.¹

Din əsasında tərbiyə

Tərbiyəvi işlərlə məşğul olan qardaşlar dinə və onun meyarlarına əsaslanan tərbiyəni öz proqramlarının sərlövhəsi etsinlər.²

Saleh bəndə olmaq

Allahın saleh bəndəsi kimdir? İslam təlimlərini hamıdan artıq bilən və onlarla daha artıq bəzənən şəxs.³

İmanın və saleh əməlin birgə olması

İman saleh əməllə birgə olduqda dünyanın bütün hadisələrinə təsir göstərə bilər.⁴

İslamı başa salmaq

Sizin vəzifəniz İslamı başa salmaqdır. Bu, həssas və ağır bir vəzifədir.⁵

Düzgün İslamı bilməyin zəruriliyi

Bu gün elə dövr deyil ki, İslam və inqilab düşmənlərinə qarşı tək cəməliyyətlə mübarizə apara bilək. Bizim hamımızın İslam təlimləri, Quran İslamı, hədis İslamı, bir sözlə desək, doğru İslamla silahlanmağımız dövrün qəti zərurəti və əsrimizin vaciblərindən biridir. İnqilabın güclənməsi və inqilabçıların təhlükələrdən qorunması yalnız bu yolla mümkündür. İslamın mütərəqqi prinsip və hökmlərinin dərinliklərinə qarşı bilgimiz nə qədər çox olsa, inqilab əleyhdarı olan cəbhənin plan və təxribatlarına qarşı mübarizədə güc və bacarığımız bir o qədər çox, vəhdət və birlik təməlləri daha möhkəm olar. Yalnız bu zaman dost cildinə girmiş düşmənləri əsl dostlardan ayıra bilərik.⁶

¹ Məhərrəm ayı ərəfəsində ruhani və din təbliğatçıları ilə görüşdə çıxışından: 1999.

² Təlim və tərbiyə nazirliyinin tərbiyəvi işlər üzrə məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1990.

³ Keyhan qəzetinə müsahibəsindən: 1987.

⁴ İsfahanın Bəsic qüvvələri ilə görüşdə çıxışından: 1986.

⁵ Pedaqoji universitetlərin müəllimləri ilə görüşdə çıxışından: 1982.

⁶ Məşhədın 14 dekabr hadisəsi – keçmiş rejimin İmam Rza (ə) xəstəxanasına hücumunun ildönümü münasibəti ilə müraciətindən: 1981.

Mühafizəkarlıq

Müsəlmanlar dünyanın heç bir yerində mühafizəkar və fundamentalist adından qorxmamalıdırlar. Müqəddəs İslam prinsipləri insanların səadətinin təminatçısıdır. Müstəmləkə amili bizim həyatımızda İslam prinsiplərini zəiflətmişdir. İndi isə İslam və Quran prinsiplərinə qayıtmağımızla fəxr edirik.¹

Tövhidə diqqətsizliyin nəticəsi

Bu gün əksər İslam ölkələri Qərbin şirkət və hökumətlərinin ciblərini öz sərvətləri ilə doldurduqları on illərdən sonra hələ də gerilik vadisində sərgərdan qalmışlar, Qərbin sənayesinə, elminə və məhsuluna möhtac, siyasət dünyasında hələ də onların tüfeylisi və zavallı ardıcılıdırlar. Bu ilk gündən İslamın fundamental prinsipinə - yəni İslam tövhidinə diqqətsizlik səbəbindən yaranmış və zaman ötdükcə artmış böyük zərərdir. Zaman irəlilədikcə, elm kamilləşdikcə, hökumətləri və ölkələri daha imkanlı etdikcə İslam ölkələri daha gücsüz, daha asılı, daha cürətsiz və daha təşəbbüssüz olmuşlar.

Çıxış yolu budur ki, müsəlmanlar tövhidin hər şeydən üstün tutulduğu və Allahdan qeyrisinə bəndəliyin inkar edildiyi əsl İslama qayıdıb öz qüdrət və ucalıqlarını onda axtarsınlar. Antiislam strateqlərin daim qorxdığı və qarşısında ciddi maneələr törətdiyi amil də budur.²

Dinlərin məqsədi

Şübhəsiz, bütün dinlər insanın qurtuluşunu məqsəd seçmişlər. Onların hər biri Allah tərəfindən zamana, məkana və dinləyicilərin istedadına uyğun bir proqram gətirmişlər. Onlar ümumi şəkildə öz sözlərini çatdırmaq və həyata keçirmək üçün böyük zəhmətlərə qatlanmış, öz əqidə və yolları uğrunda fədakarlığın dəyərli nümunələrini yadigar qoymuşlar. Bu imanlı cihad və çalışma xalqın qurtuluşu məqsədilə Allah yolunda və ümumilikdə, meyl və qərəzlərə, yaxud qərəzli qüvvələrin yaratdığı cəhalətlərə qarşı olmuşdur.³

Allaha təvəkkül və diqqət

¹ Xalqın bir qrupunun beyət mərasimində çıxışından: 1989.

² İmam Xomeyninin vəfatının birinci ildönümü münasibəti ilə müraciətindən: 1990.

³ Birləşmiş Millətlər Təşkilatında dini rəhbərlərin iclasına müraciətindən: 2000.

Tələbə və şagird olan gənc özünü islah etməlidir. Özünüzü dini tərbiyə ilə düzəldin. Tərbiyəvi işlər, tərbiyəçi müəllim, tərbiyəçi natiq yaxşıdır, lakin öz daxilində nəsihət edən¹ və tərbiyəçisi olmayan şəxsə xeyri yoxdur. Özünüzü düzəldin, nəfsinizlə mübarizə aparın, öz çərçivənizdə Allahın hökmünün icrasına əhəmiyyətli yanaşın. Namaza, Allah zikrinə, dua və təvəkkülə əhəmiyyətli yanaşın. Bu sizi polad kimi möhkəm edəcək.²

Allahı yad etmək

Allah dininin hakimiyyəti sayəsində gözəl həyat o zaman əldə olunur ki, insanlar qəlblərində Allahı yad etsinlər, Onun köməyi ilə bütün şər və fəsadlara qarşı mübarizə aparar, bütün bütləri sındırır daxili və xarici şeytanların zülmünə son qoya bilsinlər.³

"Ləhv" sözünün mənası

"Ləhv" qafillik deməkdir. Nədən qafillik? Hər bir şeydən. Ən əvvəl Allahdan və sonra həyatdan, məqsədlərdən, hərəkətdən qafillik.⁴

Allahı xatırlamaq və Allaha arxalanmaq

Böyük, mübariz və təkallahlı bir xalqın yeganə dayağı Allahı yad etmək, Allaha arxalanmaqdır. Bu bizi inkişaf etdirdi, qalib etdi və buraya çatdırdı. Əgər bizim yerimizə bütün şəraitimizə malik olan - bu qədər düşmən, belə mühasirə və səkkizillik məcburi müharibə görən, daxildən və xaricdən müxtəlif problemlərlə qarşılaşan, təbliğat hücumuna, mədəni, maddi və hərbi hücumla məruz qalan, bir neçə onillik, bəlkə də bir neçə yüzillik fəsad keçmiş olan, lakin imansız və allahsız bir xalq olsaydı, şübhəsiz, taqət gətirməzdi, buraya çatmazdı, yolun ortasında diz çökərdi, bu gün bizim dünyada fəxrlə ucaldığımız qələbə bayrağını ucalda bilməzdi.⁵

Həyatın bütün sahələrində bəndəlik ləzzəti

¹ Bax: "Vəsail əş-şiə", c. 12, səh. 25.

² 4 Noyabr – Qlobal Hegemonizmə qarşı Milli Mübarizə Günü münasibəti ilə tələbə və şagirdlərlə görüşdə çıxışından: 1991.

³ Məşhəddə namaz seminarına müraciətindən: 1991.

⁴ İran İslam Respublikası radiosunun Elm şöbəsinin üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1992.

⁵ Əsirlikdən azad olanlarla, Məhrumlar Komitəsinin məsul şəxsləri və tərbiyəvi işlər üzrə bəzi məsul şəxslərlə görüşdə çıxışından: 1990.

Hər bir imanlı insan öz həyatında Allaha bəndəliyin ləzzətini az-çox dadmışdır; bəziləri az, bəziləri çox. Belə insanlar ibadətdən, münacatdan, Allah qarşısında ağlamaqdan elə həzz alırlar ki, bundan ötrü bütün dünyanı verməyə razı olurlar. Ancaq maddi məsələlər insanı o haldan çıxarır. O hal bəzən yaranır. Mənəvi ləzzət həmin hallarda duyulur. Allahla və mənəvi məqsədlərlə tanış olmayanlar bu ləzzətin nə olduğunu bilmirlər. Bəzi insanlar maddi quruluşların uğursuz sayəsində bir ömür yaşayıblar, amma onlar üçün Allaha diqqət və mənəvi ləzzət halı bir an da yaranmayıb. Onlar mənim və sizin nə dediyimizi anlamırlar. İslam insanları elə ucaltmaq, qəlbləri elə işıqlandırmaq, bizdən pislikləri elə qoparıb tullamaq istəyir ki, həmin mənəvi ləzzəti yalnız ibadət zamanı yox, həyatımızın bütün anlarında, hətta işdə, dərsdə, cəbhədə, təlim-tərbiyə və quruculuq işlərində də hiss edək. "Daim namaz halında olanların xoş halına!" Onlar iş-güc zamanı da Allahladırırlar, yeyib-içərkən də Allahı xatırlayırlar. Belə bir insandan ətrafa nur saçılır. Dünya belə insanlar yetişdirə bilsə, müharibələrin, zülmələrin, haqsızlıqların və çirkinliklərin kökü kəsilər. Gözəl həyat budur. Gözəl həyatın mənası bu deyil ki, bəzi şəxslər yalnız namaz qılsınlar, ibadət etsinlər, məişət və maddiyyat barədə isə əsla düşünməsinlər. Xeyr! Gözəl həyat dünya və axirətə malik olmaqdır. Gözəl həyat maddiyyat və mənəviyyatın hər ikisinə birgə yiyələnməkdir. Gözəl həyat odur ki, xalq çalışır, quruculuqla məşğul olur, sənayeni, ticarəti və əkinçiliyi rəvnəqləndirir, elm və texnikaya yiyələnir, bütün cəhətlərdən müxtəlif inkişafə nail olur. Amma bu halların hamısında onun qəlbi Allahladır, Onunla hər gün daha çox tanış olur. İslam quruluşunun məqsədi budur.¹

Peyğəmbər və imamların səyi

Allahın peyğəmbərlərinin və məsum imamların bütün səyi bu idi ki, insanı düzgün ilahi yola çıxarsınlar. Qurana bu baxışla baxsaq, cəmiyyətdə Quran öyrətməyin və öyrənməyin nə qədər dəyərli olduğunu bilərik.²

Dövrün imamının – Allahın lütf və vədinin real nümunəsi

Mən bu böyük təvəllüdün faydaları və dövrün imamının həqiqətləri barədə yeni söz deməyə qadir deyiləm. Dünyanın bu möhtəşəm qütbü, Allah

¹ Məşhəd əhalisi ilə görüşdə çıxışından: 1991.

² Quran müəllimlərinin bir qrupu ilə görüşdə çıxışından: 1986.

xəlifəsi, ilahi atributların təzahürü barədə mənəvi dərəcələri və ilahi həqiqətləri dərk etmək mənim kimi qüsurlu birinin dili, nitqi, qəlbi və dərk həddində deyil. Dövrün imamı barədə onların özləri danışmalıdırlar; necə ki, Əli ibn Əbu Talib (ə), digər övliyələr və din böyükləri barədə də onlar danışmalıdırlar. Biz bu qədər bilirik ki, dövrün imamı ilahi vədin real nümunəsidir, vəhy və risalət ailəsinin bu yadigarı Allahın yer üzündəki uca bayrağıdır.

O, Allahın vədi, bəşəriyyətə lütfünün real nümunəsidir. O, övliyələrin, pakların, peyğəmbərlərin, Allahın ən üstün bəndələrinin məxfi qalanı və nümunəsidir. O, Allahın Adəm övladına qarşı lütfkarlıq həddinin göstəricisidir. Bunlar onların özlərinin buyurduqlarıdır. Biz öz qüsurlu dərkimiz həddində bu sözlərdən bəzi damlaları anlaya bilsək, çox qazanmışıq.¹

Peyğəmbərlərin həyatında fərdi və ictimai sahələr

İnsan səadəti proqramını fərdi əməldə və insanın Allahla mənəvi əlaqəsində məhdudlaşdırmaq, insanın insanla, cəmiyyətlə və təbii mühitlə əlaqəsinə, ictimai və siyasi quruluş yaratmağa aid etməmək düzgün deyil. Bizim fikrimizcə, Allahın bütün peyğəmbərləri bu aydın yolla getmişlər və biz də bütün peyğəmbərlərə iman və eşq bəsləyirik: “Onun elçilərinin heç biri arasında fərq qoymuruq”.²

Əmirəlmömininin ixlası

Biz böyük İslam inqilabı dövründə o ixlası xalqımızın həyatında gözümüzlə gördük və bəlli hadisələr baş verdi. Bizim böyük imamımız bu ixlasın timsalı idi. O, bütün dünyanı İslam qarşısında kiçilti və İslam düşmənlərini yerində oturtdu. Bu gün də İran xalqı, qadın və kişilər, müxtəlif təbəqələr, məmurlar, xüsusən də yüksək rütbəli məmurlar bu əmanəti mənzil başına çatdırmaq üçün həmin ixlası ehtiyaclıdırlar.

Nəhcül-bəlağədə nəql olunana əsasən, Əmirəlmöminin buyurmuşdur: "Biz Allahın rəsulu ilə birgə atalarımıza, övladlarımıza, qardaşlarımıza və əmilərimizə qarşı vuruşurduq və bu mübarizə bizim imanımızı, (Allah qarşısında) təslimçiliyimizi, dərdlər qarşısında səbrimizi və düşmən qarşısında

¹ Xalqın müxtəlif təbəqələrinin nümayəndələri, daxili və xarici qonaqlarla görüşdə çıxışından: 1991.

² Birləşmiş Millətlər Təşkilatında dini rəhbərlərin iclasına müraciətindən: 2000.

fəallığımızı artırır".¹ İxlasla öz adamlarımıza və yaxınlarımıza qarşı dayanır və Allah üçün mübarizə aparırdıq. "Allah bizim doğruluğumuzu görəndə düşmənlərimizə xarlıq və zillət, bizə isə qələbə nazil etdi"². Yəni biz Allah yolunda ixlasla və sədaqətlə çalışdıqda Allah-Taala bunu gördü, bizim düşmənimizi məğlub və bizi qalib etdi. Sonra buyurur ki, əgər belə olmasaydı, bu işlər görülməzdi, imanın bir budağı göyərməz və dinin bir təmali qalmazdı. Həmin müsəlmanların ixlası və sədaqəti sayəsində bu nailiyyətlər əldə olundu və İslam cəmiyyəti yarandı.³

Aşura xəzinəsi

İmam Səccad (ə) həmin bir neçə saatda Aşura xəzinəsini çıxara bildi. İmam Baqir (ə) və ondan sonrakı imamlar da çıxardılar, elə etdilər ki, bu çağlar bulaq hələ də axır. O, xalqın həyatında həmişə xeyir-bərəkət yaratmış, həmişə oyatmış, dərs vermiş və nə etmək lazım olduğunu öyrətmişdir. İndi də belədir. İndi də bizim hər birimiz İmam Hüseyin (ə) bizim üçün qalan sözlərindən hər bir cümləni oxuyur, yadımıza salır, yeni ruhiyyə əldə etdiyimizi və yeni söz anladığımızı hiss edirik.

Əlbəttə, belə yerlərdə yeni söz anlamağın mənası naməlum bir formulu kəşf etməyimiz demək deyil. Yox, bunu yüz dəfə eşitmişik, insan müəyyən bir anda bir həqiqəti dərk edir, sonra qəflət yaranır və dərk etdiyi yadından çıxır. İnsanın təbiəti belədir. Buna əsasən, bizim ehtiyacılı olduğumuz bu davamlı düşüncə, eşitməyə ehtiyacılı olduğumuz bu ardıcıl xatırlatma ondan ötrüdür ki, o bilgi və dərk anları, zehnin və ruhun işıqlanması davamlı olsun, insan tərəqqi imkanını əldə etsin.⁴

Dini qorumaq, İslamı ucaltmaq və küfrü tanıtdırmaq

İmamlar öz mübarizələrində əsas məqsədləri izləyirdilər. Onların ən mühümü hakim aparat tərəfindən təhrifinə çalışılan dini qorumaq və İslamı ucaltmaq idi.

¹ Nəhcül-bəlağə, xütbə: 55.

² Yenə orada.

³ Tehranın cümə namazı xütbələrindən: 1991.

⁴ İncəsənət, ədəbiyyat və müqavimət şöbəsinin məsul şəxsləri, yazıçılar və sənət adamları ilə görüşdə çıxışından: 1991.

Bəni-Üməyyənin xalqa təqdim etdiyi din tövhid kəlməsindən, İslam dəyərlərindən, cihad və təqvadan uzaq bir din idi. Dəbdəbəyə, aristokratiyaya, əxlaqi fəsadlara və bu kimi digər məsələlərə qarşı nəinki həssaslıq mövcud deyildi, hətta onu təbliğ də edirdilər.

Xalqın müqavimət göstərməsi üçün küfrün simasını tanıtdırmaq övliyalardan və peyğəmbərlərin xalq qarşısında vəzifələrindən biri idi. Amma Bəni-Üməyyənin dinin həqiqi təlimlərini və əsas prinsiplərini tanıtdırmağa imkan vermirdi. İmamların ən böyük məqsədi məhz bu idi.¹

Əhli-beyt məhəbbəti

Məhəbbət köklü olduqda xarakterlər kimi irsən keçir, bir nəsildən digər nəsle ötürülür. Hüseyin ibn Əlinin (ə), Əhli-beytin məhəbbəti belədir. Bunlar elə məsələlər deyil ki, bir nəsəl malik olsun, digər nəsəl sonradan öyrənsin. Xeyr, bu, öyrəniləsi deyil. Bu, bir nəsildən başqa nəsle irs çatır. Bu, uşaqlar üçün özünü ataların təlimlərində, anaların tərbiyəsində, tərbiyəçilərin nəvazişində və dayələrin laylasında özünü göstərir.²

Ümmətin imamla möhkəm əlaqəsi

Vilayətin başqa bir cəhəti İslam ümmətinin hər bir fərdinin hər bir halda ümmətin qəlbi olan imamla güclü və möhkəm əlaqəsidir. Bu əlaqə - yəni həm mental, həm real əlaqə, məhz ondan nümunə götürmək, düşüncə və baxışlarda onun davamçısı olmaq, əməl, rəftar, fəaliyyət və hərəkətlərdə onu izləməkdir. Deməli, Əli ibn Əbu Talibin (ə) vilayəti – yəni düşüncələrində, əməllərində Əlinin (ə) ardıcılı ol, güclü, möhkəm və qırılmaz bir bağ səni Əliyə (ə) bağlasın: “Əli ibn Əbu Talibin vilayəti mənim qalamdır. Kim bu qalama daxil olsa, əzabımdan amanda qalacaq”. Yəni müsəlmanlar və Quran ardıcılları düşüncə, əməl və fəaliyyət baxımından Əliyə (ə) qovuşsalar, Allahın əzabından qorunurlar.³

Dinin əsas missiyası

Din hökmlər məcmusudur. Əgər hakimiyyət və vilayət məsələsi dindən alınsa, din özünün əsas missiyasını yerinə yetirə bilməz. Ümumiyyətlə, imamət

¹ Tehranın cümə namazı xütbələrindən: 1988.

² Ramazan ayı ərəfəsində hövzə tələbələri və məscid imamları ilə görüşdə çıxışından: 1998.

³ Xamenei. Əli. Vilayət, səh. 43.

və vilayət olmadan müsəlman cəmiyyəti sistemli ola bilməz. İslamın baxışında insanlar bir-birinə hökmranlıq edə bilməzlər. İmamların qeybi dövründə ümmətin müctəhidləri, dinşünaslar və məlumatlı adamlar Allahın xalqa hakimiyyətini həyata keçirirlər. Tarixə bir baxışdan anlayırıq ki, imamların hakimiyyət məqsədi olmasaydı, heç zaman onlara qarşı çıxmazdılar. İmamların bütün söhbəti və dartsımlar imamət, hakimiyyət, ümumi vilayət və siyasi hakimiyyət barədə olmuşdur.¹

Fəqihin rəhbərliyi prinsipi

Fəqihin rəhbərliyi ("Vilayəti-fəqih") prinsipi və quruluşun bütün əsas yollarının vilayət mərkəzinə bağlanması İslam quruluşunun parlaq nöqtəsi, həzrət İmam Xomeyninin dəyərli və unudulmaz yadigarıdır. Bizim xalqımız son on bir ildə bütün sahələrdə özünün bu prinsipə tam vəfadarlığını və səmimiyyətini göstərmişdir. Bizim böyük imamımızın özü bu prinsipin ən böyük müdafiəçisi və ən qatı himayədarı idi, onun bütün şərt və nəticələrini ciddi surətdə qəbul edirdi. Bu prinsip İslam Respublikası quruluşunun ən həssas anlarında və ən təhlükəli dolanbaclarında onun problemlərini həll etməli və açılmaz düynələrini açmalı olan tükənməz bir ehtiyatdır. Əziz imamın vilayət və rəhbərlik məsələsini qeyrətlə müdafiə etməsi ona dərin iman və dərkdən irəli gəlirdi.²

İmamın rəhbərlik və irfan simaları

İslam quruluşundan sonrakı dövrdə imamın şəxsiyyətinin müşahidə olunan cəhətləri, mənim fikrimcə, əvvəl görünəndən dəfələrlə əhəmiyyətli və böyük idi. Bu dəyərli və üstün şəxsiyyət bu dövrdə iki cəhətlə və iki simada müşahidə olunur: hakimiyyət zamanı bir sima rəhbər, biri isə zahid və arif simasıdır. Bu iki xüsusiyyətin sintezi yalnız Davud kimi, Süleyman kimi, son Peyğəmbər kimi bir insanda müşahidə oluna bilər. Bunlar İran xalqının uzun illər boyu bütün vücudu ilə dərk etdiyi həqiqətlərdir. Biz də yaxından şahid olduq və gördük. İslam və Quran tərbiyəsi budur. İmam hamını belə bir

¹ Tehranın cümə namazı xütbələrindən: 1988.

² Parlament deputatlarına müraciətindən: 1990.

məqama dəvət edirdi. İslam quruluşunu belə, özü kimi insanlar yetişdirmək üçün istəyirdi.¹

Peyğəmbərlərin varisi

Ümmətin alimləri ilahi peyğəmbərlərin varisləridir. Bizim böyük və mərhum imamımızın özü elm, məqsəd və yolda peyğəmbərlərin varisi idi.²

Hikmətli imam

Mən düşünürəm ki, İslam və Quran terminologiyasında iş və səbəbləri görəndə gözünlə adını hikmətdir. Mənim dərk etdiyim qədər, hikmət həqiqətləri maddi qışa arxasından görəndə baxışdır. Mən inqilabdan öncə uzun illər böyük və əzəmətli imamımıza hörmət və sevgi bəsləsəm, onu yaxından tanısam da, bu məqamı inqilabdan sonra anladım. Bizim imamımız bir həkim idi. Burada həkim filosof mənasında nəzərdə tutulmur, həqiqi və Quran mənasında olan hikmət nəzərdə tutulur. Allah-Taala buyurur ki, biz onu peyğəmbərlərə verdik. Məqsəd budur. Mündəricat kitablarına, misal üçün, “əl-Möcmə əl-müfəhrəs” kitabına baxın, bu işlərlə ünsiyyətdə olun, bu, çox yaxşıdır. Bu kitabda hikmət sözünü tapın, onun işləndiyi bütün ayələrə baxın. Ayələrin mənasını anlamasınız, tərcüməyə baxın. Görün Quranda hikmət nə deməkdir.

Mənim qənaətim budur ki, imam bir həkim idi. Yəni pərdə arxasındakı mənəvi proses və mübadilələri görürdü. Bir şəxsin gözü görməsə də, əlini vursa, suyun axınını anlayar, qulağı ilə onun şır-şır səsinə eşidər, lakin yeraltı suların axınını anlamaz. Hikmətin mənası budur. Mən görürdüm ki, bizim dövrümüzün bu müstəsna insanı - heç kəs onunla müqayisə olunması deyil - sanki hadisələrin pərdə arxasını görür. Demək istəmirəm ki, imam qeybi bilirdi. Xeyr, Allah-Taalanın izn verdiyi şəxslərdən başqa heç kəs qeybdən xəbərdar deyil. Nə imamın belə iddiası vardı, nə də biz onun barəsində belə iddia edirik. Hikmət bundan başqa bir şeydir. O, məsələləri mənəvi duyğu ilə dərk edirdi.³

İmamın yolu

¹ Tehranın cümə namazı xütbələrindən: 1999.

² Mazandaran və İsfahan vilayətlərinin cümə imamlarının və ruhanilərinin beyət mərasimində çıxışından: 1989.

³ Mühafizəçilər korpusunun komandirləri və nümayəndəlik şöbəsinin başçıları ilə görüşdə çıxışından: 1990.

İmamımızın yolunu qətiyyətlə gedəcəyimizi elan etdikdə birinci vəzifə onun hərəkətinin əsas amillərini tapmaqdır. Ümmət imamının iyirmi il öncədən başladığı və dövlət qurulması ilə nəticələnən hərəkəti İslamı həyatın əsas amilinə çevirdi, Allahın yardımını ilə İslam və müsəlmanlar dünyada başıuca oldular. Bu yol uzun və çətin bir yol idi, onu qət etməyin şərtləri vardı. Bizim böyük imamımız bu şərtlərə malik olduğundan bu yolu qət edə bildi.

Biz həmin yolu davam etdirmək istəyirik və bu niyyətdə səmimiyyətdəyik. Baxmalıyıq ki, özümüzdə həmin şərtləri yaratmışıq, yoxsa yox. Bu, mühüm məsələdir. Şübhəsiz, imam ilahi peyğəmbərlərin hərəkət etdiyi ruhiyyə və üsulla hərəkət edirdi. Onun yolu və məqsədi də peyğəmbərlərin yol və məqsədi idi.¹

Namaz və ilahi maariflə tanışlıq

Sözlərin mənasına diqqət yetirməklə, səhsiz və diqqətlə qılınan namaz insanı günbəgün ilahi maariflə daha tanış, ona daha bağlı edir.²

Bəsirət nuru

Namaz mənəviyyətlə, ürəkdən və qaydası ilə qılındıqda insanı onun ehtiyacı olması ilə tanış edir, daxilindəki təkəbbürlülük, öyünmə və yalançı böyüklük hissini kökünü yandırır. Allah qarşısında qorxu insanın qəlbinə ayıqlıq nuru saçır və özünü böyük görməyin xəyali sayəsindən uzaqlaşdırır. Əli (ə) buyurur ki, Allah mömin bəndələri namaz, zəkat və çətin orucarla təkəbbür və xudbinlikdən qoruyur, onlara aramlıq bəxş edir, nəfslərini ram edir, ürəklərinə təvazökarlıq öyrədir və xudpəsəndlikdən xilas edir.³

Namaz – ümid, etimad və iradə

Ürəkdən və diqqətlə qılınan, zikrlə dolu olan, insanın öz Allahı ilə söhbət etdiyi, Ona könül verdiyi, daim insana ən uca İslam maarifini öyrədən namaz insanı puçluqdan, məqsədsizlikdən və zəiflikdən xilas edir, həyat üfününü gözündə aydınlaşdırır, ona iradə və məqsəd bəxş edir, ürəyini azğınlığa, günaha və aşağılığa təmayüldən xilas edir.⁴

¹ Qəzvinin cümə imamı və əhalisinin beyət mərasimində çıxışından: 1989.

² Namazın bərpa edilməsi məsələlərinin araşdırılması iclasına müraciətindən: 1991.

³ Onuncu Namaz iclasına müraciətindən: 2000.

⁴ Namazın bərpa edilməsi məsələlərinin araşdırılması iclasına müraciətindən: 1991.

Quranın mənaları və ruhu ilə tanışlıq

Allah ayələrinin təbliğində və Quran təlimində birinci mərhələ oxumaq və əlaqə qurmaqdır. Lakin Allahın sözünü anlamadan ayələri oxumaq elə də təsirli deyil. İnsanı inkişaf etdirən amil müəllimlərin Quranın mənaları və ruhu ilə tanışlığıdır.

Əgər bütün insanlar Qurana əməl etəsələr, zülmə, ayrıseçkiliyə və müharibəyə səbəb qalmaz.¹

Elm ocaqlarında Quran və Nəhcül-bəlağə mədəniyyətinin hakimliyi

Universitetlərdə Quranla tanışlıq adət olmalıdır ki, Quran ruhu və mədəniyyəti elm ocaqlarına hakim olsun. Hədis sahəsində bizim Nəhcül-bəlağəmiz var. Bu, kamil hədis toplusudur. Bizim bugünkü ehtiyaclarımızın bir çoxu, problemlərimizin həll yolları bu kitabda toplanmışdır.²

Düşüncəli iman

Düşüncəli iman universitetlərdə Quran və hədislə ardıcıl çalışmaqla və məharətli din müəllimlərinin ciddiliyi ilə yaranır. Bu iki amilin hər hansı biri olmadan iman qazanmaq qeyri-mümkün deyil, lakin o, çox da dərin olmaz, təhlükə qarşısında zəif olar, digərlərini də hərəkətə gətirə bilməz.

Hədis olmasa, Quranın təfsirçisi və izah edəni olmaz. Quransız hədisin isə istiqaməti yoxdur. Bu baxımdan, cəmiyyətdə ayıq və dərin imanın olmasını istəyiriksə, onda Quran və hədisin özəl yeri olmalıdır.³

Quran sözləri üzərində təfəkkür etmək

Quran sözləri üzərində təfəkkür etmək hamıya faydalıdır. Hər kəs öz tutumu qədərincə bundan yararlana bilər.⁴

Quranın gündəlik düşüncəli oxunuşu

Müntəzəm olaraq Quran oxuyun. Quran oxumadığınız bir gün də olmasın. Görürsünüz ki, rəvayətlərdə bəzi imamların ramazan ayında hər üç,

¹ Quran müəllimləri ilə görüşdə çıxışından: 1986.

² Mədəni İnqilab Ali Şurasının təşkil edilməsinin ikinci ildönüm tədbirində çıxışından: 1986.

³ Mədəni İnqilab Ali Şurasının təşkil edilməsinin ikinci ildönüm tədbirində çıxışından: 1986.

⁴ Feyziyyə mədrəsəsində tələbələr qarşısında çıxışından: 1987.

yaxud yeddi gündə, digər aylarda isə hər on beş, yaxud on gündə bir dəfə Qurani bitirmələri deyilir. Bunun səbəbi və fəlsəfəsi var.

Bizim Qurana ehtiyacımız var. Heç bir işi Quran oxumaqdan önə keçirməyin. Əgər gündə beş səhifə Quran oxumaq isətiyirsinizə, onu diqqətlə və təfəkkürlə oxuyun. Bu, on dəqiqə çəkəcək, deməyin ki, işimiz, dərsimiz, mütaliəmiz var. Heç bir iş bundan vacib deyil. Bu on-on beş dəqiqəni Quran oxumağa ayırın. Mən tələbə qardaşlardan xahiş edirəm bunu unutmasınlar. Hər gün Qurani diqqətlə oxuyun və bu işi heç zaman tərk etməyin.¹

Quranla yoldaşlıq

Hər gün Quran oxuyun, hətta cibinizdə Quran olsun. Mən inqilabdan öncə bu məclislərdə sınaqdan keçirmişəm; cib Qurani olan şəxs nə zaman vaxt tapsaydı, onu oxuyardı. Misal üçün, doktorda növbə gözləyəndə, yaxud məsciddə camaat namazı başlayana və ya dərsdə müəllim gələnə qədər əlini cibinə salıb Qurani çıxarır, yarım səhifə, bir səhifə oxuyurdu, həmişə Qurana müraciət edirdi. Belə şəxslər İslam məsələlərində daha məlumatlı, mübarizədə daha əzmkar və daha aktiv olurdular. Qurandan uzaq düşənlər quru, ruhiyyəsiz və faydasız idilər, beyin və əməlləri də faydasız idi.²

Quranla ünsiyyət və cəmiyyətin İslama uyğunlaşması

Quranla tanışlıq çox böyük nemətdir. İslam cəmiyyəti o zaman həqiqi mənada İslamla tanış ola bilər ki, xalq Quranla tanış və ünsiyyətdə olsun. Bu ünsiyyət olsa, cəmiyyət sürətlə həqiqi müsəlmanlığa sarı irəliləyəcək. Amma olmasa, biz bu yolda çoxlu təhlükələrlə üzləşəcəyik.³

Şəriət risaləsi

Elə etməliyik ki, bir şəxs şəriət risaləsini açanda nə üçün vergi alındığını, necə alınmalı olduğunu, əgər almasalar, nə olacağını və digər bu kimi məsələləri bilsin. Bunlar İslamdan əldə edilməlidir.⁴

¹ Ali ixtisas (xaric) dərsinin əvvəlində söhbətindən: 1993.

² Məşhədində hövzə tələbələri və müəllimləri ilə görüşdə çıxışından: 1997.

³ Quran hifzi, qiraəti və mənaları üzrə şagird müsabiqələrinin qalibləri ilə görüşdə çıxışından: 1983.

⁴ Fiqhin ali ixtisas (xaric) dərşindən: 1993.

Fiqhə fərdi və ictimai vəzifələr

İnsan doğuşdan öncədən ölümdən sonraya qədər müxtəlif vəziyyətlərdə olur. Bu vəziyyətlər fərdi vəziyyətlərə, şəxsi həyata, həmçinin ictimai vəziyyətlərə, siyasi, iqtisadi və ictimai həyata şamil olur. Bunların hamısının vəzifəsi və taleyi fiqhə bəllidir. Bunun adı praktik hökmlərdir.¹

Bəşər inkişafının yolu

İlahi dinlər dünyanı insanın tərbiyə və imtahan yeri bilir, bəşərin mənəvi yüksəlişini yalnız hökmranlıq istəyində olanların xudpəsəndliklərindən, zülmələrindən, dar baxışlarından və yaxıngörənlərin zəifliyindən, cəhalətindən uzaq olan sağlam dünyanın qurulmasında görür, belə bir dünya yaratmağa çalışır, insanın inkişafı üçün yaradılmış təbiətə, qüvvə və qanunlara etinasızlığı, onlardan zalımcasına və fəsad məqsədilə istifadəni rədd edirlər.²

Qeybə iman

Qeybə imanın mənası odur ki, insanın zahiri duyğuları və maddi dərk xaricində başqa bir aləm, özü də təsadüfi, bəxtəbəxt və qaçaqaç dünya yox, səbəb-nəticə əsasında dəqiq və nizam-intizamlı bir dünya mövcuddur. Bu mənəvi aləm qiyamətə, bərzəxə və ölümdən sonraya aid deyil, bizim indiki halımıza aiddir və ona inanmaq lazımdır.

Mən düşünürəm ki, İslam və Quran terminologiyasında iş və səbəbləri görəndə gözünlə adını hikmətdir. Mənim dərk etdiyim qədər, hikmət həqiqətləri maddi qışa arxasından görəndə baxışdır.

Bu, sözügedən qeyb, mələkut, dünyanın və sizin varlığınızın mələkutudur. Ona iman bəsləmək lazımdır. Ona yetişməyin yolu da təqvadır. Bu adı hesablamaların arxasında qanunlu və əqli bir amil var. Onun adı qeybdir. Ona etiqad lazımdır. Bunu haradan öyrənək? Şəriətdən və vəzifəyə əməldən.

Əgər insan şəriəti öz imamı seçsə, yəni İslam və şəriət vəzifələrinə addım-addım əməl etsə, şübhəsiz, qələbə çalacaq.³

İslam vaciblərini bərpa etmək

¹ Ali ixtisas (xaric) dərsinin əvvəlində söhbətindən: 1991.

² Birləşmiş Millətlər Təşkilatında dini rəhbərlərin iclasına müraciətindən: 2000.

³ İslam İnqilabının Mühafizəçiləri Korpusunun komandirlər ittifaqına müraciətindən: 1990.

İslamın əsas əməllərindən biri və bütün İslam vaciblərinin bərpa olunmasının qarantı olan "yaxşı işlərə dəvət və pis işlərdən çəkəndirmək" qaydası bizim cəmiyyətimizdə dirçəlməlidir. Yaxşılığın çoxaldılması, pisliyin, azğınlığın və fəsadın məhv edilməsi üçün hər kəs məsuliyyət hiss etməlidir. Biz hələ xalqın dünya və axirət xoşbəxtliyini tam təmin edən, fəsadın, azğınlığın, zülmün və tənəzzülün kökünü qazan ideal bir İslam cəmiyyətindən çox uzağıq. Bu məsafə xalqın iradəsi və məmurların fəaliyyəti ilə qət edilməlidir. Onun qət edilməsi yaxşı işlərə dəvət və pis işlərdən çəkəndirmənin ümumiləşməsi ilə asanlaşa bilər.¹

Şəriət və inqilab borcu

Mən bir qədər əvvəl dedim ki, hamı yaxşı işlərə dəvət etməli və pis işlərdən çəkəndirməlidir. İndi də deyirəm ki, pis işlərdən çəkəndirin. Bu, vacibdir. Bu gün yaxşı işlərə dəvət etmək və pis işlərdən çəkəndirmək işi həm şəriət borcudur, həm də sizin inqilabçı və siyasi borcunuz. Yaxşı işlərə dəvət etmək də namaz kimi vacibdir. Həzrət Əli (ə) Nəhcül-bəlağədə buyurur ki, yaxşı işlərə dəvət etmək və pis işlərdən çəkəndirmək geniş və ümumi mənasında hətta cihaddan da üstündür. Dinin, həmçinin cihadın təməlini yaxşı işlərə dəvət etmək və pis işlərdən çəkəndirmək möhkəmləndirir.²

Bütün mühitlərdə pis işlərdən çəkəndirmək

Hər yerdə pis işlərdən çəkəndirmək olar. Bir tələbə elm mərkəzində pis işlərdən çəkəndirə bilər, nəcabətli bir kargüzar, mömin bir tacir öz iş yerlərində, bir sənətkar da öz sənət əsərləri ilə. Ruhanilər müxtəlif yerlərdə pis işlərdən çəkəndirməyin və yaxşı işlərə dəvət etməyin ən mühüm amillərindən biridirlər. Allahın bu mühüm və vacib əmrini kiçik dairələrdə məhdud etmək olmaz. Bu, xüsusi bir qrupa, məsələn, silahlı, yaxud digər qüvvələrə məxsus deyil, hamıya aiddir.³

Pis işlərdən çəkəndirməkdə cəsərət və mənəvi qüvvə

Dəfələrlə demək günahkara qarşı ən yaxşı metoddur. Pis işlərdən çəkəndirmək üçün iradə, qərar və cəsərət lazımdır. Hər kəs cəsərtlə və mənəvi

¹ İmam Xomeyninin vəfatının birinci ildönümü münasibəti ilə müraciətindən: 1990.

² Bəsic batalyonlarının komandirləri ilə görüşdə çıxışından: 1992.

³ Alimlər, ruhanilər və məscid imamları ilə görüşdə çıxışından: 1992.

qüvvə ilə cəmiyyətdə siyasi, iqtisadi, idari və mədəni qanun pozuntularına mane olmalıdır. Pis işlərdən çəkilməklə heç kimə qeybət, yalan, şayiə, təxribat, işdə məsuliyyətsizlik, xalqı narazı salmaq, xalqın malını oğurlamaq və digərlərini rüsvay etmək imkanı verməsinlər.¹

Rüsvay etmədən pis işlərdən çəkilmək

İnqilaba qayğıkeş insanlar, İslam və inqilab təlimlərini sevən ziyalılar, döyüşçü gənclər, şəhid və veteran ailələri gərək səhnədə hazır olsunlar. "Pis işlərdən çəkilmək" əmrinə əməl etməklə, rüsvay etməyə, xalqın namusuna və malına toxunmağa sayıq şəkildə mane olsunlar.²

Pis işlərin mühüm nümunələri

Yaxşı işlərə dəvətin mənası budur ki, hər şeyin möhkəmlənməsinə səbəb olan bu böyük vacib əməli gətirib yalnız Tehranın küçələrinə, özü də misal üçün, hicabları düzgün olmayan bir neçə xanıma aid etsinlər?! Mömin qüvvələrin cəmiyyətin müxtəlif sahələrində iştirak etməsinin mənası budur?! Məsələ bunlardan böyükdür.

Pis əməllər bir ölçüdə, eyni və tək-cə fərdi günahlar da deyil. Ən böyük günahlar quruluşun təməllərini zəiflədən günah və cinayətlərdir. Xalqı məyus etmək, doğru yolu əyri göstərmək, mömin və ixtisaslı insanları azdırmaq, İslam cəmiyyətində müxtəlif vəziyyətlərdən sui-istifadə etmək, düşməyə kömək göstərmək, İslam hökmlərinin və İslam qanunlarının icrasına qarşı çıxmaq, mömin nəsli fəsada sürükləmək - bunların hamısı daha mühüm pis işlərdəndir. Bu gün bəzi əllər gənclər arasında fəsadı sizin küçədə görəcəyiniz, anlayacağınız formada yox, hiss olunmaz şəkildə, qruplaşma formasında və düşmənin rəhbərliyi altında yaymağa çalışır, oğlanları fəsada və laqeydliyə sürükləyir. Bunlar pis işlərdir.³

Allah yolunda cihad və şəhidlik

¹ Xalqın bir qrupu ilə görüşdə çıxışından: 1992.

² Xalqın bir qrupu ilə görüşdə çıxışından: 1992.

³ Alimlər, ruhanilər və məscid imamları ilə görüşdə çıxışından: 1992.

Keçmiş rejim zamanı təhsil verməkdə məqsəd insanları vəzifə və pul qazanmaq üçün yetişdirmək idi. Bu gün isə sizin məqsədiniz Allah yolunda cihad və şəhidlikdir. Bu iş İslam və inqilab mühitində təhsilə görədir.¹

Təhsilin cihad olması

Siz çox gözəl iş görmüsünüz; qələmi, elmi, təlimi, təhsili cihad, mübarizə və döyüşlə birləşdirmisiniz. Bu, dərin İslam baxışında ictimai sahələrə düzgün giriş tərzidir.²

Şəhid və şəhadət

Şəhadət yalnız dinlərə aid bir məfhumdur. Baxmayaraq ki, bütün xalq və ölkələrdə kimsə milli məqsədlər uğrunda öldürülsə də, ona şəhid deyirlər. Bu gün ad-sanı və parlaq tarixi olan bütün cəmiyyətlər bəzi şəxsləri şəhid kimi tanıyır, onlarla fəxr edir, onların xatirəsini uca tuturlar. Bunlar həmin xalqın tarixinin bir dönəmində milli məqsədlər uğrunda, yaxud milli istiqlaliyyəti qorumaq üçün vuruşaraq öldürülmüş şəxslərdir.

Şəhid – mənəvi amallar uğrunda öldürülən, canını ilahi məqsədə sərf edən insandır. Allah-Taala da bu böyük fədakarlığın cavabı olaraq onun düşüncəsini davam etdirir, xatirəsini və amalını yaşadır. Bu, Allah yolunda öldürülməyin xüsusiyyətidir. Allah yolunda öldürülən şəxslər diridirlər. Onların cisimləri diri deyil, amma həqiqi varlıqları diridir.³

Mənəviyyat və ixlas məktəbi

Bu məktəbdə (cəbhədə) başqa bir dərs də var və əsl dərs odur. İlahi! Sən şahidsən ki, mən bacarsaydım, bu gənc tələbələrin biri kimi döyüşə gedə bilsəydim, bir an da yubanmazdım. Ora qərribə yerdir, paklıq, mənəviyyat və macəra cənnətidir. İnsan 17-18 yaşlı gənclərin simasında, dilində və əməlində irfan görür. Şəhidlərin vəsiyyətnamələri insanı dəyişdirir. 18-19 yaşlı gənc elə yazır ki, sanki riyazət görmüş 70 yaşlı bir arifdir; eyni dillə və eyni nəfəslə. Bu nəfəs yalnız qəlbdən gələ bilər, süni deyil, təbiidir. Bunu cəbhədə görmək və

¹ Şəhid Bahünər məktəbinin əlaçı şagirdləri ilə görüşdə çıxışından: 1982.

² Heydəriyyə türbəsinin məktəblərinin İslam birliklərinin və pedaqoji mərkəzlərin üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1984.

³ Əlaçı şəhid övladları ilə görüşdə çıxışından: 1989.

dərs almaq olar. Gedib bu cihadı o cihadla birləşdirin, elmi əməllə rəvnəqləndirin, gözəlləşdirin.¹

Şəhadətin böyüklüyü

İnsan şəhidliyə yaxınlaşdıqca onun böyüklüyü daha da artır. Uca dağlar kimi, insan uzaqdan görür ki, dağdır, amma yaxınlaşdıqda əzəmətinin düşüncəsinə sığmadığını anlayır.²

Müstəhəb əməllər

Elm adamı vaciblərdən əlavə müstəhəblərlə də məşğul olmalıdır. Demirik ki, bütün müstəhəbləri yerinə yetirin. Lakin bəzi müstəhəblər vacibləri təkmil edir: diqqət, zikr, nafilə, dua, dəyərlı günləri uca tutmaq, bəzən gecə yarısı raz-niyaz və münacat etmək. Bunlar elm adamı üçün zəruri məsələlərdir.³

Əxlaqi məqsədlər

Düzgün normanın ötürülmə yolu

Əxlaq dərslı düzgün mənəvi bir normanın ötürülməsidir. Bu sizdən şagirdlərinizə keçməlidir. Onun ötürülmə yolu nəsihət, izah etmək və sizin ruhiyyənidir. Siz öz işinin həssaslığını bilməklə bərabər, bu məsələyə çox əhəmiyyətli yanaşmalısınız.⁴

Uca məqsəd

İnsan üçün uca məqsəd haqqa qovuşmaqdan, Allah-Taalaya yaxınlaşmaqdan və ilahi əxlaqla bəzənməkdən ibarətdir.⁵

İlahi əxlaqla bəzənməkdə əsas məqsəd

Ümumiyyətlə, əsas fayda və məqsəd budur ki, insanlar ilahi əxlaqla bəzənsinlər. İlahi əxlaqla bəzənmək başqa bir iş üçün deyil, başqa işlər ondan ötrüdür. Ədalət ilahi əxlaqla bəzənməyin müqəddiməsidir. İslam dövləti və

¹ Qum Elmi Hövzəsinin tələbələri ilə görüşdə çıxışından: 1988.

² Silahlı qüvvələrin və Quruculuq Cihadının hörmətli şəhid ailələri ilə görüşdə çıxışından: 1998.

³ Əmmamə qoyuluşu mərasimində çıxışından: 1993.

⁴ Pedaqoji universitetlərin müəllimləri ilə görüşdə çıxışından: 1982.

⁵ Məşhəd əhalisi ilə görüşdə çıxışından: 1991.

peyğəmbərlərin hakimiyyəti bunun üçündür: “Mən yalnız əxlaqi gözəllikləri tamamlamaqdan ötrü göndərildim”.¹

Təqvanın mənası və təsirləri

İslamda təqva anlayışı bir insanın öz hərəkət, yol və duyğularında, hərəkət etdiyi istiqamətdə daim ehtiyatlı olması deməkdir. Bu daimi ehtiyata təqva deyirlər; yəni bir növ sayıqlıq, öz ayağı üstə dayanmaq, çəkinmək və ehtiyatlı olmaq. Odur ki, təqva şəxsi əməldə də əhəmiyyətlidir, cəmiyyətdə də. Cəmiyyətin hidayətində həm şəxslərin təqvası mühümdür, həm şəxslər üzərində təsir buraxanların.

Yəni biz dünya, qələbə və ucalıq haqda düşünsək, uğura can atsaq da təqva lazımdır, Allahın razılığını istəsək də. Baxın, təqva mütləq mənada bir İslam dəyəridir. Bu hərəkətin əvvəlindən – imamın bu adla cəmiyyətimizdə tanındığı dövrdən sona qədər onun rəftarında, danışığında, hərəkət və duyğularında təqva aydın görünürdü.²

Oruc

Oruc tutan özündə nəfsin ehtirasına və günahlara qarşı mübarizə gücü tapır, öz iradəsini gücləndirir.³

Vicdansızlıq və təqvasızlıq təhlükəsi

Ayıq vicdanı və təqvası olmayan alim İslam cəmiyyəti üçün ən ziyanlı düşməndir.⁴

Əxlaqi dəyərlərin prioritet olması

Biz əxlaqi və mənəvi dəyərləri gənclərə zəruri bilirik. Bunun əhəmiyyəti elmdən artıqdır və düşünürük ki, bizim inqilabımız bu dəyərlərə görə baş vermişdir.⁵

¹ Xarici İşlər Nazirliyinin məsul şəxsləri, səfirlər və İslam Respublikasının səlahiyyətli nümayəndələri ilə görüşdə çıxışından: 1991.

² İmam Xomeyninin ildönümünün təşkilat komitəsinin üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1999.

³ Tehranın cümə imamlarının seminarından: 1986.

⁴ Əsirlikdən azad olanlarla görüşdə çıxışından: 1990.

⁵ Təربiyəvi işlər üzrə məsul şəxslərlə görüşdə çıxışından: 1986.

Əxlaqi dəyərlərin həyata keçməsi

İslamın əxlaqi dəyərlərindən bəhrələnməyin mənası budur ki, təqva, paklıq, səbirlilik, qadağan olunmuş ehtiraslardan çəkinmək, tamahkarlıqdan, hərislikdən, mərdimazarlıqdan, haqqı tapdamaqdan uzaq durmaq ruhiyyəsi, səmimiyyətə, paklığa, zahidliyə və digər əxlaqi xarakterlərə üz tutmaq cəmiyyətdə yayılsın və əsl dəyərlər sayılsın.¹

Allah zikri

İslam əxlaqını təmin etməyin ən güclü və ən yaxşı yolu Allahı xatırlamaqdır.²

Prinsiplərə sadiqlik

Prinsiplərə sadiqlikdə həqiqi bir cihad vacib şərtidir və mütləq olmalıdır.³

Ən üstün dəyərlər kompleksi

Əgər insanlar elm, savad və siyasət baxımından dərya olsalar, amma əxlaqları olmasa, cəmiyyətə ən kiçik xeyirləri belə toxunmayacaq. Allah bəndələri ilə əlaqədə təvazökarlıq, səmimilik, mehribanlıq, düşmənlər qarşısında möhkəmlik, fədakarlıq, mal-dövləti və vəzifəni birinci saymamaq, Allahın razılığından ötrü öz canından, övladlarından, rahatlığından və sağlamlığından asanlıqla keçmək ən əsas gövhər və ən uca dəyərdir. Onun üçün özümüzü zəhmətə salmalı, çalışmalıyıq.⁴

İlahi meyarları qorumaq

Qayğıkeş insanlar cəmiyyətdə ilahi meyarların dəyişilməsinə qoymamalıdırlar. Əgər cəmiyyətdə təqva meyarı dəyişilsə, təbii ki, Hüseyin ibn Əli (ə) kimi təqvalı bir insanın qanı töküləcək. Əgər dünya uğrunda zirəklik və çeviklik, İslam dəyərlərinə etinasızlıq və yalan meyar olsa, təbii ki, Yezid kimi birisi hakimiyyətə gələcək, Übeydullah kimi bir şəxs İraqın birinci adamı olacaq. İslamın bütün işi bu batil meyarları dəyişdirmək idi. Bizim

¹ İmam Xomeyninin vəfatının qırxıncı günü münasibəti ilə müraciətindən: 1989.

² Süleyman məscidinin elmi hövzəsinin qadın tələbələri ilə görüşdə çıxışından: 1982.

³ İslam Təbliğatı Komitəsinin incəsənət şöbəsinin üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1993.

⁴ İslam Respublikası Partiyasının vilayətlərdəki təhsil işçiləri ilə görüşdə çıxışından: 1983.

inqilabımızın əsas işi dünyanın batıl və səhv maddi meyarlarına qarşı çıxmaq, onları dəyişdirmək idi.¹

Müasir əxlaq böhranı

Bu gün müxtəlif quruluşlarda bəşərin bir çox problemlərinin əsas səbəbi mənəviyyata diqqətsizlikdən, maddəçiliyə və maddəpərəstliyə təmayüldən irəli gəlir.

Müasir əxlaq böhranı bəşəriyyətin məhvinə səbəb olacaq. Dünya mütəfəkkirləri, qayğıkeş adamlar əxlaqi dəyərləri dirçəltmək üçün ciddi səy göstərməlidirlər.²

Uca məqsədin xidmətində duran mühüm cəhətlər

Hər bir kəsin vücudunda mühüm bir cəhət var; fiziki, psixoloji, elmi, hərbi və ya digər mühüm cəhət. Bu mühüm cəhəti ya uca məqsəd üçün işlədir, ya da daxilində həbs edir. Birinci halda həm bu insanın özü əbədi qalır, həm də o məqsədin əbədiliyi ilə öz üstün cəhətinə dəyər verir. Əksər üstün cəhətlər uca bir məqsədin xidmətində durduğu təqdirdə dəyərə çevrilir.³

Bəşər istedadlarının çağlar bulaqları

İnqilabın parlaq istedadlara ehtiyacı var. Biz bu ehtiyacı təmin etməyə çalışmalıyıq. Bu, yerinin boşluğunu bütün vücudumuzla hiss etdiyimiz böyük insanın vəsiyyətidir. Əgər inqilabın həmin sürətlə, həmin qüdrətlə və İslamın düzgün xəttindən sağa-sola yönəlmədən hərəkət etməsini istəyiriksə, xalqımızın və hətta bütün müsəlman xalqların arzularının uca zirvəsində parlayan məqsədlər həmişə gözlərimiz önündə olmalıdır. Bu məqsədləri həyata keçirmək üçün səyimizi artırmalı və problemlərdən qorxmamalıyıq.

Ən böyük təhlükə bu deyil ki, biz dayanacaq, yaxud yorulaq. Ən böyük təhlükə təsvir olunmuş mənzərəni və tərif olunmuş məqsədləri itirib görməməyimizdir. Toz-dumanların bu məqsəd və amalların önünü tutmasına qoymayın.⁴

¹ Bəsic batalyonlarının komandirləri ilə görüşdə çıxışından: 1992.

² Şimali Koreyanın rəsmi şəxsləri və Pyunq-Yanq şəhərində fəaliyyət göstərən xarici ölkə səfirləri ilə görüşdə çıxışından: 1989.

³ Güləşçilərlə və Bədən Tərbiyəsinin məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1981.

⁴ Ölkə üzrə Quruculuq Cihadı mücahidlərinin beyət mərasimində çıxışından: 1989.

Məyusluqdan çəkinmək

Arzu və amalı olan insanın ən böyük düşməni məyusluqdur. Əgər "faydası yoxdur, biz bacarmayacağıq, əbəs yerə zəhmət çəkməyə" desək, bilin ki, o iş baş tutmayacaq. İslamda məyusluq mənfi hallardandır. Bəzi məyusluqlar hətta böyük günahdır. İnsan Allahın mərhəmətindən, xüsusi diqqətindən məyus olsa, böyük günah etmişdir. Bizim məyus olmağa haqqımız yoxdur. Allahın rəhmətinə ümitsiz olmaq böyük günahlardandır. Qarşısında çoxlu maneələr görsə belə, heç kəsin Allahın rəhmətindən məyus olmağa haqqı çatmır. Bəzən də məyusluq böyük günah olmur, amma böyük maneə olur.¹

İffət və hörmət

Biz qadını iffətə, paklığa, hicaba, qadın-kişi arasında sərhədsiz münasibətin olmamasına, yalnız insani ucalığa, əcnəbi kişilərin ləzzət alması üçün bəzən məməyə çağırırıq. Bu, pisdir? Bu, müsəlman qadına hörmətdir.²

Qadın və kişi arasında hicab

Qadın və kişi arasında bir qoruyucu və hicab vardır. Bunun mənası o deyil ki, qadınların kişilərdən fərqli bir aləmləri var. Xeyr! Onlar cəmiyyətdə, iş yerində birgə yaşayırlar, hər yerdə birgədirlər. İctimai problemləri qadın və kişilər birgə həll edirlər; müharibəni qadın və kişilər birgə edirlər və etdilər; ailəni birgə idarə edir və övlad böyüdürlər. Lakin ev və ailədən bayırdakı qoruyucu və hicab mütləq olmalıdır. Bu, İslam örnəyində əsas amildir. Əgər bu məsələyə riayət olunmasa, bu gün Qərbdə olan pozğunluq yaranacaq.³

Valideynin hörmətini saxlamaq

Burada bu aktiv, çalışqan, inkişaf və araşdırmada olan nəslə - qız-oğlanlara, şagird və tələbələrə bir məqamı xatırlatmaq istəyirəm. Sizin müstəqil və məsuliyyətli şəxsiyyətinizin formalaşması ata-analara, müəllim və tərbiyəçilərə hörmətlə yanaşı olmalıdır. Bu iki məsələ təlim-tərbiyə qurumlarının və siz əzizlərin inkişaf və tərəqqisinin əsas şərtidir. Böyüyün və qabaqkı nəslin hörmətini saxlamaq yeni nəslin istedad, ağıl və düşüncə

¹ Əsirlikdən azad olanlarla görüşdə çıxışından: 1992.

² Qadınlarla görüşdə çıxışından: 1992.

³ Feldşerlərlə görüşdə çıxışından: 1991.

yetkinliyindən irəli gəlir. Əksinə, digərlərinə etinasızlıq isə özünü böyük saymaqdan qaynaqlanır.¹

Proqram hazırlamağın zəruriliyi

Bəzən bir iş proqramla on il ərzində həyata keçir, proqramsız isə yüz ilə. Tədricən bir nəfər peyda olub bir iş görür, təsadüfən başqa birisi peyda olub onun işini təkmilləşdirir. Nə qədər təkrarlar, nə qədər təzadlar baş verir. Lakin proqram olduqda bunlar aradan qalxır. Bu çox mühüm və əsaslı məsələdir.²

Özünə yox, Allaha dəvət etmək

Bu bizim böyük imamımızın unudulmaz tövsiyəsidir: "Allaha dəvət edək, özümüzdə yox". Dildən gələn qürurlu dəvət özünə dəvət, pak qəlbdən gələn və ilahi dəyərlərə söykənən dəvət isə Allaha dəvətdir.³

Allah yolunda hərəkətin faydaları

İnsan Allah yolunda hərəkət etdikdə, Onun üçün çalışdıqda çətinlik zamanı vəzifəni yerinə yetirməyin daha vacib olduğunu anlayır. Buna görə də, daha məqsədli və daha həvəsli olur. Doğrudan da Allah yolunda çətinlik, mənəə, problemlər, adi insanları məyus edən müxtəlif məsələlər və qədirbilməzlik - Allaha şükür olsun ki, bu sizlərdə yoxdur, xalqımız doğrudan da məsul şəxslərinin qədrini bilir - insanı hərəkətdən saxlamır, məyus etmir və marağını azaltmır.⁴

Xalqa xidmət

Hərəkət və fəaliyyət bir an da dayanmamalıdır. Bizim həyatımızın səmərəli saatlarının biri də xalqa faydalı işsiz ötməməlidir. Bu xalq doğrudan da xidmətə layiqdir. Bizlər xalqın xidmətçisi olub, bunun həqiqiliyini ona sübut edə bilsək, bu, ən böyük fəxr olar.⁵

¹ İslam İnqilabında Gənc və Yeniyetmə Məsələlərini Araşdırma Mərkəzinə müraciətindən: 1987.

² Ali ixtisas (xaric) dərsinin əvvəlində söhbətindən: 2000.

³ İslam Respublikası Partiyasının fəaliyyətinin beşinci ilinin başlanması münasibəti ilə müraciətindən: 1983.

⁴ Prezident və Dövlət Şurası ilə görüşdə çıxışından: 1990.

⁵ Prezident və Dövlət Şurası ilə görüşdə çıxışından: 1990.

Əxlaqsız elmin dəyərsizliyi

İslam əxlaqına bütün sahələrdə əməl olunmalıdır. Düzgün əxlaq olmadan məlumatlar yığınının heç bir dəyəri yoxdur. Mütəfəkkir, alim, amma egoist və bədbin insanın cəmiyyətə praktik faydası ola bilməz.¹

Təkəbbürlülük

Ruh sağlamlığını və həyat rahatlığını təhlükəyə atan bəyənilməz xislətlər arasında təkəbbürlülük ən zərərliyədir. Özünü üstün görmək və bundan irəli gələn yekəxanalıq nə qədər həqiqətləri tanınmaz, nə qədər dəyər yollarını keçilməz edir, nə qədər haqsız kin və ədavətlər, nə qədər çirkinlik və uyğunsuzluqlar yaradır! Bəli, təkəbbürlülük həqiqətin hicabı, dəyər yolunun tikanı, paklıq və sədaqətin düşməni, düşmənlik və quldurluğun səbəbidir. İnsan və cəmiyyətlər əvvəldən indiyədək tayfaların, fərdlərin təkəbbürlülüüyü, xudpəsəndliyi və ondan qaynaqlanan hegemonluq və təəssübkeşliklər səbəbindən saysız-hesabsız tələfatlar vermişlər və verirlər. İslam ibadətləri və ilk növbədə namaz insanların ruhundan bu təhlükəni uzaqlaşdırmaq üçün effektiv dərmanlardır.²

Pis əxlaqın kökünü kəsmək

Elm əməllə birgə olmalıdır. Biz buna çalışmalı, istedadları çiçəkləndirməliyik ki, bununla ali təhsilli təbəqəni təkəbbürlülük və qürurdan uzaqlaşdıraraq, cəmiyyətdə bir çox yanlış düşüncələrin və pis əxlaqın kökünü kəsək.³

Milli geyimlə fəxr etmək

Siz dünyanın uzaq nöqtələrinə, misal üçün, Hindistana getsəniz, görərsiniz ki, xalqlar öz milli geyimlərini geyinirlər, onunla fəxr də edir və xəcalət çəkmirlər. Müstəmləkəşilər isə bu xalqın milli geyimini birdəfəlik qadağan etdilər. Nə üçün? Dedilər ki, bu paltarla alim olmaq mümkün deyil. Qəribədir! Əsərləri hələ də Avropada tədris olunan ən böyük iranlı alimlər bu mədəniyyət və mühitdə yetişmişlər. Məgər paltarın nə təsiri var? Bu necə gülünc söz və məntiqdir?! Onlar bir xalqın geyimini dəyişdirdilər, qadınların

¹ Qum, Kaşan və Məhəllat elmi hövzələrinin ruhaniləri ilə görüşdə çıxışından: 1983.

² Onuncu Namaz iclasına müraciətindən: 2000.

³ Savadlanma hərəkatının məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1987.

çadrasını başlarından götürüb dedilər ki, çadra ilə alim olmaq və ictimai fəaliyyətlərdə iştirak etmək mümkün deyil.¹

Azdırıcı geyimlərə qarşı tədbir

Məmurular sərt və qəti tədbirlər görməli, öz-özünə azdırıcı olan belə geyim növlərindən istifadəni qadağan etməlidirlər. Gərək bu sahədə ciddi işləsinlər və yanlış geyimlərdən istifadə etməyə qoymasınlar.²

Məktəblərdəki fəsada qarşı tədbir üsulu

Bəzən cinayətkar qruplar vasitəsilə uşaqlara verilən, dostlarına, yoldaşlarına ötürmələri tapşırılan pozğun kasetlərə, yazılara, şəkillərə qarşı məmurular tərəfindən ciddi tədbir görülməlidir. Bu, vacib məsələdir. Aidiyyətli şəxslərin başqa bir işi maarifləndirmədir. Müəllimlər siniflərdə, direktorlar da ümumi toplantılarda uşaqlarla söhbət etsinlər, xarici pullarla planlı şəkildə bu işləri görən dağıdıcı bandalar haqda məlumat versinlər, onları təhlükədən xəbərdar eləsinlər. Uşaqlar təhlükəni anlasalar, təbii ki, qarşısını alar, özlərinə mikrob düşməsinə və digərlərinə keçməsinə mane olurlar. Direktorlar və İslam birliklərində çalışanlar uşaqların boş vaxtlarını sağlam formada doldurmalıdırlar ki, bu işlərə vaxt qalmasın. Bunların çoxu bekarlıqdan irəli gəlir. Uşaqların müntəzəm və yaxşı idmanı, sağlam elmi və istirahət ekskursiyası olsa, boş vaxtlarında yaxşı tamaşalar təşkil etsələr, məktəbdə faydalı filmlər nümayiş etdirilsə və hərdən ürəkaçan söhbətlər olsa, daha bu işlərə boş vaxt qalmaz. Uşaqların dərslə bir qədər artıq məşğul olsalar, yenə də boş vaxt qalmaz.³

Vahid geyim forması

Vahid geyim növündən, hər yerdə normal olan, necə deyərlər, uniformadan istifadə etməyin heç bir eybi yoxdur.

Əgər uniforma olsa, xalqın yoxsul və varlı təbəqələri bir-birindən seçilməsə, yaxşı olar. Çünki biri bahalı paltar geyinəndə ucuz, yaxud köhnə paltar geyinən uşaq həqarət hissi keçirir.⁴

¹ Mədəni qurumların məsul şəxsləri və əməkdaşları ilə görüşdə çıxışından: 1992.

² «Gələcəyi quranlar» jurnalına müsahibəsindən: 1986.

³ «Gələcəyi quranlar» jurnalına müsahibəsindən: 1986.

⁴ «Gələcəyi quranlar» jurnalına müsahibəsindən: 1986.

Gənclikdə özünüislah

Özünüzü gənclikdə islah edin. İrəlidə sizin mühüm və həssas dövrünüz olacaq. Bu ölkənin, bu dövlətin və dünya səviyyəsində əzəmətli İslam hərəkatının sizə ehtiyacı var. Özünüzü islah etməlisiniz. Mənəvi islahın yolu asandır; yəni planı asandır, qət etmək üçün isə təbii ki, iradə tələb olunur. Plan - təqvadır, təqva isə günahdan çəkinmək, haramları tərk etmək, işi ixlasla yerinə yetirmək, riya və hiylədən uzaq durmaq. Bu işlər gənclikdə daha asan olur. Çoxlarının gümanına zidd olaraq, bizim yaşımıza çatanda iş çətinləşir. Bu da həmin dəyərlərdən biridir. Gecə namazı, nafilə namazı qılmaq, dua oxumaq, zikr demək, Allahı xatırlamaq, ziyarətə getmək, təvəssül etmək – bunların hamısı qurucudur və sizi polad kimi bərkidər.¹

Gələcəyə baxış

Yaxıngörənlik dorğudan da böyük bəladır. İnsan indini görsə, amma gələcəyi görməsə, nağd məsələləri müşahidə etsə, uzunmüddətli işləri isə görməsə, bu onun ağılı və səadəti üçün çox zərərliyədir.²

Dəbdəbədən uzaq durmaq

Dəbdəbə və bərbəzəkli işləri kənara qoyun. Qənaət edin, xalqın övladlarını da buna alışdırın. Biz uşaqlarımıza dəbdəbə öyrətməməliyik.³

Yersiz həvəsləndirmə

Bu artıq və yersiz həvəsləndirmələr qiraətçinin eyblərinin örtülməsinə, heç kimin irad bildirməməsinə, kimsə bildirsə də, qarının qəbul etməməsinə bais olur. O, öz-özünə deyir ki, bu qədər həvəsləndirdilərsə, deməli, heç bir qüsur yox idi.⁴

Xalqa yardım

¹ Ali ixtisas (xaric) dərsinin yenidən başlanması münasibəti ilə söhbətindən: 1992.

² İsfahan vilayətinin ruhaniləri, məsul şəxsləri və xalqın müxtəlif təbəqələrinin nümayəndələri ilə görüşdə çıxışından: 1989.

³ Ölkənin Təlim və Tərbiyə üzrə məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1983.

⁴ Məşhəddə "Quranla bir gecə" tədbirindən: 1989.

Siz xalq üçün nə iş görsəniz, hansı vəzifədə çalışmanızdan asılı olmayaraq, savab etmiş olarsınız. Yəni xalqa fayda yetirməsindən əlavə, həmişəlik və köklü bir iş olsa, davamlı sədəqədir. Sizin bu işləriniz Allahın böyük hesab kitabına yazılıb öz müsbət təsirlərini bəxş edəcək, onun səmərələrini həm dünyada, həm də axirət aləmində görəcəksiniz; elə bir gündə ki, hər bir insan qabaqcadan göndərdiyi savab və sədəqələrə möhtac olacaq.¹

Xalqların inkişaf amili

Allah-Taala maddi nemətlər kimi mənəvi nemətləri də kiməsə asan və ucuz vermir; versə də, ucuz saxlamır. Bəşərin nailiyyətləri müntəzəm səydən asılı olduğu kimi, onları qorumaq da belə səy və fədakarlığa ehtiyaclıdır. Bu gün elmi, texnoloji, siyasi, iqtisadi və digər inkişafə nail olan sərvətli və qüdrətli xalqların nəyi varsa, çalışmaqdadır. Bu, İslam prinsiplərindən biridir.²

Cəmiyyətə vəhdət bəxş etmək

Bizim imamımızın böyük hünəri bu idi ki, xalqın müxtəlif təbəqələri arasından bu divarı götürdü. Bu divar böyük, geniş və açıq mühiti çuxurlara, evlərə, kiçik daxmalara bölmüşdü. O, geniş bir mühit düzəltdi, ürəkləri onunla tanış etdi və bu möhtəşəm qüvvəni yaratdı. "Hamılıqla Allah ipindən yapışın" ruhiyyəsi onun sözündə və əməlində təcəssüm olunmuşdu. Bu baxımdan, bəzi üslub və baxış fərqlərinə rəğmən, həmin vəhdət xəttini davam etdirsək, əziz imamımızın ruhuna hörmət etmiş olarıq.³

Çalışmağın səmərəsi

"Hər kəs fani dünyanı istəsə, orada istədiyimiz şəxsə istədiyimiz neməti tezliklə verərik".⁴ Sonrakı ayə dəyərləri, axirəti və ilahi savabı istəyənlər haqdadır: "Mömin olub axirəti istəyən və onun uğrunda (can-başla) çalışanların zəhməti (Allah dərğahında) qəbul olunur. Onların və bunların hər birinə Rəbbinin nemətindən verərik".⁵ Deməli, uğur qazanmaq üçün meyar çalışmaqdır və həmin uğurları qorumaq üçün də çalışmaq lazımdır.

¹ Buşəhr vilayətinin idarə işçiləri ilə görüşdə çıxışından: 1992.

² Məşhədin 14 dekabr hadisəsi – keşmiş rejimin İmam Rza (ə) xəstəxanasına hücumunun ildönümü münasibəti ilə müraciətindən: 1981.

³ Tələbələrin beyət mərasimində çıxışından: 1999.

⁴ İsrə/18.

⁵ İsrə/19-20.

Çalışmadan mümkün deyil. Bəşəriyyətin müəllimi olan Quran və tarix bunu təsdiq edir.¹

Müdrək rəftar

İslam cəmiyyətində həqiqətləri o zaman qəlblərin dərinliyinə yeritmək olar ki, yumşaq dil, müdrək, ağıllı rəftar və səbir olsun.²

Mötədillik

Mötədilliyə riayət edin. Mötədillik - heç bir baxımdan ifrata varmamaqdır. İfratçılıq məzəmmət olunmuşdur və yaxşı hal deyil.³

Qanunlara riayət etmək

Siz Bəsic üzvləri xalqın hörmət və sevgisini qazanan rəftar nümayiş etdirməlisiniz. Siz əxlaqda, təvazökarlıqda, mehribanlıqda və qanunlara əməl etməkdə nümunə olmalısınız. Deyirdilər ki, Bəsic qanunlara əməl etməyən adamdır. Bu yanlış fikir beyinlərdən çıxarılmalıdır. Əksinə, qanunlara daha çox əməl edən şəxs daha yaxşı Bəsic üzvüdür; ona görə ki, bu şəxs quruluşa hamıdan artıq ürək yandırır, qanunlar da quruluşun layiqli idarəsinin zəruri şərtləridir.

Əxlaqa, qanunlara və nizam-intizama mütləq əməl edin. Bilin ki, sizin varlığınız inqilab üçün zəngin bir ehtiyatdır. Nə qədər ki, inqilab və İslam Respublikası quruluşu bu hiss, iman və ixlaslara arxalanır, heç bir düşmən ona ziyan vura bilməyəcək.⁴

Elmi məqsədlər

Elmsevərlik

Elmsevərlik İslam tərbiyələrindəndir. Əgər biz İslam əxlaqını təbliğ etmək istəsək, onda bu da var. Elmi dərəcə artımı da sizin əsas işlərinizdəndir. Buna diqqətli yanaşmaq lazımdır. Elmlərin bölgüsü, prioritetləri təyin etmək və bu gün, bu dövrdə, bu 5-10 ildə şagirdlərin daha çox hansı elmlərə yönəldilməsi

¹ Mühafizəçilər korpusunun komandirləri və şöbə müdirlərilə görüşdə çıxışından: 1992.

² Keyhan qəzeti: 1998.

³ Məşhəd Elmi Hövzəsinin müəllim və tələbələri ilə görüşdə çıxışından: 1990.

⁴ Bir qrup Bəsic üzvünün beyət mərasimində çıxışından: 1999.

sizin ixtisaslı işlərinizdəndir. Siz bunları daha yaxşı bilirsiniz. Qısa budur ki, uşaqlar İslama uyğun tərbiyə olunmalıdırlar. Bu gün bu, aydın məsələdir.¹

Elmsevərlik hissini həyata keçməsi

Siz elmə həvəsi, elmsevərliyi və bu nəhəng dünyada qaydalarının olduğunu, onun bütün hissələrinə qanunun hakim olduğunu cəmiyyətə ötürməlisiniz. Biz din tərəfindən bu qanunu kəşf etməyə və nəticədə bu aləmi idarə etməyə əmr olunmuşuq. İnsan bunu idarə etmək üçün gəlmişdir. İnsan daşa, taxtaya, ağaca, yer üzünə, yerin altına hökm etməyə gəlib, onlara məhkum olmağa gəlməyib. Bəşər varlığının fəlsəfəsi və əsas vəzifəsi olan yer üzünə hakimiyət yalnız o zaman həyata keçəcək ki, siz yerin – yəni suyun, havanın, küləyin qanunlarını öyrənəsiniz. Bu qanunları öyrənmədən olmaz. Və bu qanunları elmlə öyrənmək olar. Buna əsasən, elmə həvəs mühüm bir məqsəddir.²

Cəmiyyətin elmi səviyyəsinin inkişafı

Keçmiş rejim zamanı təhsildə məqsəd cəmiyyətin elm və kamal səviyyəsinin inkişafı deyildi. Məqsəd bu idi ki, insanlar təhsildən sonra dövlət işlərinə cəlb olunub bu yolla dolana bilsinlər. Bizim gənclərimiz bilməlidirlər ki, bizim iş yerlərimizdə mədəniyyətli və təhsilli insanlar çalışmalıdır. Bu formada qurulan cəmiyyətin azma imkanı yoxdur. Belə cəmiyyət düşüncəli cəmiyyətdir. Əgər inqilabın dərrakəli və mədəni dinləyiciləri olsa, onun pak suyunun bir damlası da hədəf getməyəcək.³

Elmin daxildən çağlaması

Bu gün bu ölkədə elmi inkişaf etdirə bilənlər daha böyük məsuliyyət hiss etməlidirlər. Düşmən bizim öz ayağımız üstə durmağımıza imkan vermək istəmir. Biz o zaman öz ayağımız üstə dayanarıq ki, elm bizim daxilimizdən çağlasın və dilənçi kimi düşmənlərimizə əl açmayaq. Yaxşı və dəyərli istedadlar, ölkənin gələcəyi üçün faydalı ola bilən istedadlı şəxslər böyük məsuliyyət hiss etsinlər.⁴

¹ Təlim və tərbiyə naziri və nazir müavinləri ilə görüşdə çıxışından: 1992.

² İran İslam Respublikası radiosunun Elm şöbəsinin üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1992.

³ "Kad" layihəsinin məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1982.

⁴ Xalqın müxtəlif təbəqələrinin nümayəndələri ilə görüşdə çıxışından: 1989.

Parlaq istedadların yetişdirilməsi

Tarixdəki parlaq istedadlarımızı nəzərə alıb, bu istedadları elmi inkişafa sərf etməyə çalışmalıyıq. Biz bəşəriyyət üçün İbn Sina, Farabi, Xarəzmi və Xəyyam kimi şəxsiyyətlər yetişdirmək barədə düşünməliyik.¹

Ölkəni qurmaq üçün təcrübə toplamaq

Siz əziz gənclər bilməlisiniz ki, bu gün üzərinizə ağır məsuliyyət düşür və bu, özünüislah məsuliyyətidir. Siz elm və düşüncə, fiziki güc, əxlaqi qabiliyyət, dini elm və əməl və ölkəni qurmaq üçün təcrübə toplamaq baxımından özünüzü hazırlamalısınız.²

Elmi potensialın gücləndirilməsi

Təlim-tərbiyə işində ölkənin çox ehtiyacı olduğu iki məsələ var: Biri ölkəni savadlandırmaqdır. Savad dedikdə məqsədim yazıb-oxumaq savadı deyil, ölkəni alim etməkdir. Təəssüf ki, ölkədə elmi vəziyyət zəifdir. Nəinki yaxşı və böyük alimlərimiz yoxdur. Xeyr, müxtəlif fənlərdə yaxşı alimlərimiz var. Bundan dəfələrlə artıq çox yaxşı istedadlarımız var. Lakin elm və təlimi praktik məsələlərdə işlətməyin ümumi vəziyyəti, düzünü desək, zəifdir.

Diqqət yetirirsinizsə, çox zaman dərsin çoxluğundan gileylənirlər. Halbuki məndə olan məlumata görə, dünyanın inkişaf etmiş universitet və liseylərinin dərs həcmi bizdəkindən çoxdur. Yəni bu müddət ərzində daha çox kitab oxumalı və daha çox öyrənməlidirlər. Biz əslində, bir növ zehni tənbellik dövrünü keçiririk. Və bu, çox təhlükəlidir.

Orta məktəblərdə elə iş görülməlidir ki, gənc bütün varlığının dərsə, elmə və tədqiqata yönəlməli olduğunu bilsin. Bu bir məsələdir; yəni indiki və gələcək nəsillərdə elmə, tədqiqata, dərsə, savadlanmağa və alim olmağa rəğbət yaratmaq. Əgər bu iş görülsə, o zaman kitab oxumaq problemi də həll olunar. Ölkəmizdə kitab oxumaq problemimiz var, xalqın kitab oxumağa hövsələsi çatmır. Bu həmin məsələyə görədir.

Mən bu işlərlə məşğul olan dostlara dəfələrlə demişəm ki, bəzən bir filmi gözləyərkən oturub misal üçün, iyirmi dəqiqə müxtəlif reklamlara tamaşa

¹ İlin kitabının seçilməsi mərasimində çıxışından: 1988.

² Buşəhr əhalisinin böyük toplantısında çıxışından: 1992.

edirik. Halbuki bu iyirmi dəqiqədə kitab oxusaq, onlarla səhifə oxuyar və nə qədər öyrənərik. Amma oxumuruq. Hətta roman, nağıl və tarixi xatirə kitabını oxumaq da mənasız bir şeyə tamaşa etməkdən dəfələrlə yaxşıdır. İnsan eləcə boş oturub bir ekrana tamaşa edir, halbuki heç bir dərs, yaxud ən azı həzz almır. Əl altına bir kitab qoymurlar ki, oxusunlar. Bu, sözügedən zehni tənbellik halətidir. Biz bununla qətiyyətli mübarizə aparmalıyıq. Bunun yeri də məktəblərdir.¹

Hafiz və Sədinin hünəri

Doğrudan da bir hünərdir ki, insan həm düzgün danışsın, həm də yeddi yüz ildən sonra Gülistan və Bustanının qəzəlini oxuduqda onu anlasın və heç bir problem qarşıya çıxmasın. Çox maraqlıdır. Bugünkü dil Hafiz və Sədinin danışdığı dildir.

Məqsədim budur ki, insanın gələcək dinləyicilərini də nəzərə alıb danışması doğrudan da hünərdir. Bu şeirləri təkcə farsdilli adamlar tanımurlar, İslam dünyasının hər yerində tanınır. O vaxtlar güman ki, Dəməşqi, Bağdadı və İslam dünyasının digər yerlərini əhatə etmişdi. Siz bu gün də o kitabları açıb oxuyanda dərk problemi yaşamırsınız.²

Ərəb dilini öyrənməyin məqsədləri

İnsanlar ərəb dilini üç məqsədlə öyrənə bilərlər: biri ərəbcə danışığı öyrənməkdir, biri ərəb dilinin qrammatikasını öyrənmək, üçüncüsü də geniş yayılmış ərəb mətnlərini, yəni Quranı, hədisi, Nəhcül-bəlağəni, duanı, Kumeyl, Nüdbə, Əbu Hənzə Sumali dualarını və Səhifeyi-Səccadiyyəni anlamaq. Bütün xalq ərəb dilini bu məqsədlə öyrənməlidir. Kumeyl duasını oxuyur, anlamır. Əgər bu sözlərin mənasını başa düşsə, ən azı sizin din məktəbində öyrətmək istədiyiniz həmin dərs qədər bir neçə cümlə öyrənər. Biz bunu öyrənməliyik. İmamlar bizə din dərsi vermişlər. Bu din dərsi bizim qarşımızdadır. İmamlar - yəni vəhy mənbəyinə birləşmiş ən böyük və ən yaxşı müəllimlər bu dərsləri bizə öyrətmişlər. Biz bu dərsləri oxuyuruq, amma mənasının nə olduğunu anlamırıq. Bunları anlamaq üçün bir iş görməliyik.³

¹ Təlim və tərbiyə nazirliyinin məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1997.

² İslam Təbliğatı Komitəsinin şairləri ilə görüşdə çıxışından: 1990.

³ Təlim və tərbiyə nazirliyinin məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1997.

İslam maarifi xəzinələrinin açarı

Ərəb dili İslam maarifi xəzinələrinin açarıdır. Siz zəhmət çəkib ərəb dilini əvvəlki vəziyyətinə gətirməlisiniz.¹

Xarici dili bilməyin zəruriliyi

Bu gün bu qədər elmə bağlı dünyada kim tam faydalı olmaq istəsə, gərək xarici dil bilsin.²

Xarici dili mükəmməl bilmək

Dünya məsələləri, dünya mədəniyyətləri, mətbuatı ilə, kitablarla, yazıqlarla, mədəni və elmi inkişafqlarla əlaqəniz sizi təkmilləşdirəcək. Siz bir nümunə kimi mərhum Şəhid Behiştியə baxın. O, beynəlxalq məsələlərlə tanış idi. Bu əziz şəhidimiz iki xarici dili yaxşı bilirdi, toplantılarda həm almanca, həm də ingiliscə çıxış etməyi bacarırdı. Sözsüz ki, ərəb dilini də bilirdi və bu dildə də çıxış edirdi. Əcnəbi dillə tanışlığın özü bu insana bəlli baxış imkanı vermişdi.

Məsələnin bundan əhəmiyyətsiz olmayan başqa bir tərəfi sizin fəaliyyətiniz və təsir cəhətinizdir. Siz bu imkana yiyələndikdə, yeni xarici dil bildikdə digərlərinin düşüncələri üzərində təsir buraxa bilərsiniz. Hər halda, mütərcim insanın ürək sözünü özü istədiyi kimi çatdırma bilməz.

Bu gün bizim cəmiyyətimizdə dünyanın canlı dilləri ilə söhbət edib ilahi maarifi, İslamın düşüncə və mədəniyyət inkişafını çatdırma bilən şəxslər çox azdır və bu boşluq bir yolla doldurulmalıdır.³

Yeni terminlərin istehsalı

Dünyada daim yeni terminlər yaranır. Əxlaq, hüquq, fəlsəfə, din fəlsəfəsi, kəlam mövzularında daim yeni sözlər ortaya qoyulur. Bu sözlərin hamısı düzgün, yaxud mühüm olmasa da, dünya xalqlarının zəhnində böyük yer tutur.

İndi sürətli əlaqələr səbəbindən dünyanın bir tərəfində meydana çıxan hər bir söz, fikir, məntiq, şübhə və çıxış yolu bəzən bir günün içində dünyanın o biri tərəfinə çatır.¹

¹ İmam Sadiq (ə) Universitetinin ikinci dərəcəsinin başlanması tədbirindən: 1983.

² Qum Elmi Hövzəsinin tələbə və elmi nümunələrinin toplantısında çıxışından: 1995.

³ Haqq yolunda mədrəsəsinin tələbələri ilə görüşdə çıxışından: 1984.

Elmi peşəyə sevgi

Allaha şükür olsun ki, bizim İslam cəmiyyətimizdə elmi peşəyə sevgi çoxdur. Bizim mütəxəssislərin və elmi bir üslubu sınayan şəxslərin ona həvəs göstərmələrinə də ehtiyacımız var. Peşəyə sevgi möcüzə yaradır.²

Ciddi və dəqiq dərs oxumaq

Dərsi ciddi, yaxşı və dəqiq oxuyun, başdansovdu eləməyin, necə gəldi oxumayın.³

Müntəzəmlik və tədqiqata diqqət

Təəssüf ki, bizim yuxarı siniflərimizdə və universitetlərimizdə təhsil alan gənclərimizdə elmi məsələlərdə bir səhlənkarlıq, laqeydlik, qeyri-ciddilik, hövsələsizlik və elmə diqqətsizlik müşahidə olunur. Halbuki istedadlar yüksəkdir. Bu barədə aparılan tədqiqatların nəticəsi budur ki, iranlı gənc universitetdə tədqiqat layihəsi götürür, istedadını göstərir, lakin lazımi müntəzəmlik, davamlılıq və ciddilik nümayiş etdirmir. Əslində inkişaf etməkdə olan yeni nəsillərimizə etinasızlıq, halsızlıq və zehni tənbəllik haləti hakimdir. Bu, ölkə üçün çox təhlükəlidir. Bu, uşaqlıqda təlim və tərbiyə ilə təmin olunmalı, orta məktəblərdə öyrədilməlidir.⁴

Tədqiqatın düzgün mənası

Tədqiqatçı alimlər sözün əsl mənasında məchul məsələləri araşdırırlar. Tədqiqat - indiyədək öyrənilməyən bir məsələni öyrənmək üçün araşdırmaq, axtarmaq və çalışmaqdır. Tədqiqatçı həqiqətə çatmaq üçün tədqiqat aparır. Onun mükafatı budur.⁵

Dini kitabların nöqsanları

¹ Ali ixtisas (xaric) dərsinin əvvəlində söhbətindən: 2000.

² Səhiyyə Naziri, ölkə əczaçıları cəmiyyətinin və İslam birliyinin üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1983.

³ İmam Rza (ə) İslam Elmləri Universitetində çıxışından: 1984.

⁴ Təlim və tərbiyə nazirliyinin məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1997.

⁵ Tərbiyəvi işlər üzrə məsul şəxslərlə görüşdə çıxışından: 1990.

Biz din dərslərini ayrı dərslər etmişik. O da çox az cəlbedicidir və kitabları çox da maraqlı deyil. Bəzi səviyyələrdə nə maraqlıdır, nə də güclü. Bəzi səviyyələrdə güclü olsa da, maraqlı deyil. Hər halda, bizim gördüyümüz budur ki, nöqsanlar var.¹

Mədəniyyət və incəsənət məqsədləri

Gənclərin incəsənət öyrənməsinə şərait yaratmaq

Özlərində incəsənət təliminə dair bacarıq görən sənətkarlar gənclərə kömək etməlidirlər. Hər bir fənnin təcrübəli şəxslərinin o fənnin qayda və üsullarını gənclərə öyrətməsi üçün birlik və mərkəzlər açılmalıdır. Dövlət məmurları mədəni və incəsənət həvəskarlarına şərait yaratmalıdırlar.²

İncəsənətdən istifadə

Təbliğatda incəsənət əvəzsiz bir şeydir, heç nə onun yerini tutmur. Bu, dünyada sübut olunmuş və bu gün istifadə edilən bir məsələdir. Bir kəlmə sözü – “bu işi gör”, yaxud “bu işi görmə” sözünü elə sənətkar üslubda deyirlər ki, dinləyicinin vücudunun dərinliyinə qədər işləyir və deyiləni etməli olduğunu düşünür.³

İnqilabda mədəni və incəsənət xadimlərinin yetişdirilməsi

Onların (inqilab düşmənlərinin) işlərindən biri ölkədə inqilab ədəbiyyatını, incəsənətini və mədəniyyətini təhqir və təcrid etməkdir. İnqilabın mühüm işlərindən biri bir qrup mədəniyyət və incəsənət xadimi yetişdirməkdir. Bizdə belələri var və Allaha şükür olsun ki, az deyil. Bizdə çoxlu şair və yazıçılar yetişdi, güclü və dəqiq qələm sahibləri meydana çıxdı.⁴

İncəsənət mənəvi yüksəlişin xidmətində

¹ Təlim və tərbiyə nazirliyinin məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1997.

² Dördüncü şeir, ədəbiyyat və incəsənət konfransına müraciətindən: 1984.

³ Qum Elmi Hövzəsinin İslam Təbliğatı Komitəsinin üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1983.

⁴ Maarif müdirləri və kütləvi informasiya vasitələrinin əməkdaşları ilə görüşdə çıxışından: 1992.

İncəsənət insanın mənəvi yüksəlişinə xidmət edir. İncəsənət xadimi dini etiqadlara, öz torpağının fədakar və mehriban sənətkarına hörmət edən xalqa dair borcunun bir hissəsini yerinə yetirir.¹

İnqilab tarixini əks etdirən sənətkarlar

Təəssüf ki, incəsənət sahəsi hələ sizin əlinizdə deyil. İnqilabın möcüzələrindən biri onun tarixini əks etdirən sənətkarlar yetişdirməsidir. Allaha şükür olsun ki, sayınız bir qədər var. Amma say və imkan baxımından sizdən üstün olanlar daha öndədirlər, imkanlar da onların ixtiyarındadır. Bəziləri incəsənət baxımından zəngindirilər, amma əcnəbilərin xidmətində duran bir amil və düşmən əlində xəncərdirlər. İnsan adətən incəsənət xadimi qarşısında özünü kiçik hiss edir. Mən özüm sənət adamına baxdıqda qarşımda uca bir şəxsiyyətin dayandığını duyuram. Lakin sənəti əcnəbilərə xidmət edən sənətkarlar nə qədər peşəkar olsalar da, mən onların əsərlərində dəyər görmürəm.²

Əhli-beyt üçün məddahlıq və şairlik sənəti

İmamların dövründən məddahlıq sənəti mövcud olmuşdur. Bu sənət dəyərli məzmunla malikdir. Çünki tarix boyu şair və xanəndələr öz sənətlərini pullu və güclülərə həsr etmiş, dövrün fironlarının, zalımlarının ayağına yıxılmışlar. Yalnız kiçik bir qrup bu qaydadan istisnadır. Peyğəmbər ailəsinin məddahları da belədirlər. Əhli-beyt şərinə şeir oxumaq ənənəsi tarixi bir azğınlıq qarşısında üsyançı hərəkət, fəsada və zalımlara etiraz əlaməti olan inqilabçı əməldir.³

Mübarizənin qələbəsindən sonra sənətkarların vəzifələri

İnqilabın qələbəsindən, xalqın məqsədi, amalı və arzusu olan İslam Respublikasının qurulmasından sonra quruluşun məsul şəxsləri ilə çiyin-çiyinə dayanıb inqilabın məqsəd və idealları uğrunda səylərini artırmaq incəsənət xadimlərinin borcudur. Bir mübarizənin qələbəsindən öncə incəsənət xadiminin

¹ Dördüncü şeir, ədəbiyyat və incəsənət konfransına müraciətindən: 1984.

² İncəsənət, ədəbiyyat və müqavimət şöbəsinin məsul şəxsləri, yazıçılar və sənət adamları ilə görüşdə çıxışından: 1991.

³ Əhli-beyt (ə) məddahları ilə görüşdə çıxışından: 1986.

sənət əsərləri yaratması asandır, qələbədən sonra isə çətinləşir. Bizim bəzi incəsənət xadimlərimiz bu baxımdan yayınıb yolu davam etdirə bilmədilər.¹

İnqilab meyarlarının tərənnümü

Əgər incəsənət sünilikdən və sənətkarın daxilindən gəlməyən hissərdən ayrılmalıdırsa, xalq sənətkarı üçün xalqının ən mühüm tarixi hadisələrini canlandırmaqdan üstün bir şey ola bilərmi?! Bizim inqilabımız, İran İslam Respublikası quruluşu və bu böyük inqilabın kənarında baş verən bütün hadisələr xalqın duyğuları, taleyi, istəyi, maraq və sevgiləri ilə bağlıdır. Bunlar incəsənət xadimləri üçün mühüm mövzulardır. Onlar əsərlərində bu xüsusiyyətləri canlandırırsınlar.²

İnsani bilgiləri təqdim edənlər

Ayıq şair və yazıçılar həmişə ən üstün insani məsələləri dövrün yaddaşına əbədilik həkk etdirib sonrakı nəsillərə göstərə bilmişlər.³

İnqilabla bağlılıq

Bu diyarın sənət adamları ciddi qərarla və möhkəm əzmkarlıqla İslam inqilabının əzəmətinə, xalqlarının möhtəşəm və şərəfli fədakarlıqlarına uyğun əsərlər təqdim və nümayiş etdirməyə, bununla özlərinin inqilabla və xalqla bağlılıqlarını daha da möhkəmləndirməyə, cəmiyyətə sayıqlıq bəxş etməyə, insani duyğuları canlandırmağa və xalqın təəssüflənmədən göstərdiyi fədakarlıqlara minnətdarlıq istiqamətində öhdələrinə düşən böyük vəzifəni yaxşı yerinə yetirməyə çalışırlar.⁴

İncəsənət İslam dəyərlərinin xidmətində

Klassik musiqidə Hafizin, yaxud Sədinin şeiri oxunur, amma bu, kifayət etmir, yaxşı şeir oxunmalıdır. Elə şeir oxunmalıdır ki, dinləyiciyə inqilab və İslam dəyərlərinə xidmət aşılansın. Bu, inqilaba məxsus deyil. Hər bir cəmiyyət, hər bir insan istəyir ki, incəsənət özünün qəbul etdiyi dəyərlərin xidmətində dursun. İslamçıların incəsənətin İslam dəyərlərinin xidmətində durmasını

¹ Öhdəlikli sənət adamlarının təltif mərasimində çıxışından: 1988.

² Öhdəlikli sənət adamlarının təltif mərasimində çıxışından: 1988.

³ Ölkə tələbələrinin ilk şeir və ədəbiyyat konfransına müraciətindən: 1984.

⁴ Dördüncü şeir, ədəbiyyat və incəsənət konfransına müraciətindən: 1984.

istəməsi cinayət deyil. Dünyanın bütün ideologiya və cəmiyyətləri belədir. Onların beyinlərində fərqli dəyərlər mövcuddur. Onlar rəssamlıq sənətini, müxtəlif yaradıcılıqları, şeiri, musiqini və hər bir şeyi bu dəyərlərin xidmətində işlədirlər. İslam cəmiyyətinin belə bir gözləntisi qəbahət deyil.¹

Xalqın yanında olmaq

Bizim ayıq və başıuca sənətkarlarımız inqilabdan çağlayan və inqilaba xidmət edən dəyərli sənət əsərləri yaradanda, əslində, böyük xalqın yanında dayanmış olurlar. Bu xalq özünün misilsiz fədakarlığı ilə hamını heyrətə salmışdır.²

İncəsənət motivləri

Bu gün sənətkarlarımız xalqa uyğun və məsuliyyət hissindən doğan sənət əsəri təqdim etmək üçün bütün potensiallara malikdirlər; bir tərəfdən qəhrəmanlıq, mübarizlik, istedad və gözəlliklərlə dolu olan zəngin İslam tarixi, bir tərəfdən hazırkı dövrün müstəsna və ilhamverici hadisələri, öz şərəf və heysiyyətini müdafiə edən, ideal gələcəyə sarı qanad çalan bir xalqın ayıqlığı və məzlumcasına fəaliyyəti, digər tərəfdən isə bu xalqı nakam qoymaq üçün bütün vasitələrdən istifadə edən zalım və qəddar düşmənin ədavəti. Bizim sənət adamımız məsuliyyətli, öhdəlikli, diqqətli, xalqı sevən, təslim olmayan və gözəlliyi tanıyan bir dekorator kimi çalışdıqda onun sənətkar baxış dairəsində bütün lazımi amillər cəm olur. Əgər dərin və köklü inqilab marağı da olsa, şübhəsiz, həyat pərdəsini ən cəlbedici rollarla, ən gözəl və ən davamlı əsərlərlə təsvir edəcək.³

İnqilab məfhumları və xalqın qəhrəmanlıqları

İnqilab məfhumları, xalq qəhrəmanlıqları və inqilabın amalları şair və sənətkar beyni üçün ən geniş mövzulardır. Hər bir yaradıcı beyin bu xalqın şərəf və cəsarətində, fədakarlıq və uzaqgörənliyində, ləyaqətli insan həyatından ötrü yırtıcı və hegemon canavarlarla apardığı mübarizədə qızıl, güc və hiylə bütllərini sındırmaqda, gənclərin paklığında, anaların möhkəmlik və müqavimətində, kişi və qadının aydın baxışı və özünəinamında, məzlumları

¹ Teleradio şirkətinin Siyasəti Təyinetmə Şurasının üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1991.

² Şəfəq ongünlüyünün üçüncü teatr festivalı münasibəti ilə müraciətindən: 1984.

³ Şəfəq ongünlüyünün üçüncü teatr festivalı münasibəti ilə müraciətindən: 1984.

müdafiədə və İslam inqilabının digər yüzlərlə amilində sehrli gözəllikləri görüb digərlərinə təsvir edə bilər.¹

Xalqdan uzaqlaşmaq və xalqın etiqadına qarşı çıxmaq

Tarix sənət adamlarının belə toplantılarda iştirak edib-etməməsi barədə mühakimə yürüdəcək. Bizim xalqımıza bu sual haqqı həmişə tanınır: onlarla xalq arasında heç bir pərdə və maneənin olmadığı bir dövrdə nə üçün bəzi sənət adamları ölkələrinin mehriban və qədirbilən xalqından uzaqlaşdılar? Bu, tarixi sualdır. Bəzi sənət adamlarında hansı çatışmazlıq və nöqsan vardı ki, xalqlarının hərəkəti dünyanı heyrətə saldığı zaman onların sənətkarlıq iddiasında olan dil və qələmləri birdən-birə dayandı? Onlar ya heç nə demədilər, ya dedilər, amma həmvətənləri sözlərini ciddi saymadılar, ya da birdən-birə xalqlarının etiqad və istəklərinə qarşı danışdılar və yazdılar.²

Zamanın aynası

Bu bir həqiqətdir ki, incəsənət və ədəbiyyat zamanın aynasıdır. Bu xüsusiyyətə malik olmayan ədəbiyyat və insənət tapmaq olmaz. Bu gün bizim cəmiyyətimizdə baş verənlər bizim sənətkar və ədiblərimizin zövq və istedadının aydın aynasında canlanır. Bizim sənətkar və ədiblərimizin vəzifəsi bu aynanı bacardıqca təmizləməkdir.³

İslam incəsənəti ilə yalançı incəsənətin fərqi

İslam incəsənəti İslamın məzmun, məqsəd və ideallarına malik bir incəsənətdir. Onun qarşı tərəfində insanları və gəncləri azdıran, bəşəri yalançı işlərlə məşğul edib amal və ideallarından ayıran, əməldə dünya zalımlarına kömək edən, heç zaman məzlumları müdafiə etməyən, pulun, gücün və hegemonizmin xidmətində duran incəsənət dayanır.⁴

Ustad Şəhriyarın ən böyük məharəti

Şəhriyar öz şeirləri, paklığı və ixlası ilə ədəbiyyat və incəsənət həvəskarlarının qəlbini yarım əsrdən artıq nura boyadı. O, təxəyyülü, zövqü,

¹ Ölkə tələbələrinin ilk şeir və ədəbiyyat konfransına müraciətindən: 1984.

² Dördüncü şeir, ədəbiyyat və incəsənət konfransına müraciətindən: 1984.

³ "Ədəbiyyat və incəsənət müharibənin xidmətində" toplantısında çıxışından: 1985.

⁴ İncəsənət şöbəsinin üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1989.

dil və düşüncəsi ilə ən böyük qəzəl, qitə və müasir məsnəvi yaradırdı. Farsca yazan bu türk şairi azəricə yazdığı şeirləri öz bənzərsiz ustalığı ilə iki qat artıq zənginliklə sənət adamlarına və sənətsünaslara təqdim edirdi.

O özünün səlis və aydın şeirinə inqilab, cihad və şəhadət motivləri əlavə etdi, səmərəli ömrünün ən üstün çağını həmişəyaşar şeirinin son hissəsinə sığdırdı.

Şəhriyarın ən böyük məharəti budur ki, öz tarixi vəzifəsini bildi, bütün vücudu və tam iqlasla ona əməl etdi.¹

İnqilabın ilk illərində mədəni dəyişiklik

İslam inqilabı qələbə çalıb möhkəm bir yumruq kimi düşmənin sinəsindən vurdu, onu geriyə itələdi və hücumu dayandırdı. Siz inqilabın əvvəllərində qısa müddət ərzində xalqımızın xarakterində əsaslı dəyişikliklərin baş verdiyini gördünüz. Xalqda fədakarlıq hissi çoxaldı, tamahkarlıq və hərislik azaldı, həmkarlıq hissi artdı, dinə meyl gücləndi, israf azaldı, qənaət çoxaldı, gənclərimiz iş və fəaliyyət haqda düşündülər, şəhərə adət etmiş çoxları kəndlərə qayıdıb işləməyə, istehsal etməyə başladılar, xalqın iqtisadi həyatında faydasız əlaq kimi kök salmış bəzi hallar azaldı. Bu mədəni dəyişiklik inqilabın ilk bir neçə ilinə aiddir. O zaman ziyanlı mədəniyyət və xarakterlər toxumu səpən düşmənin fəaliyyəti dayanmışdı. Bu müddətdə İslama, İslam mədəniyyətinə, xalqımızın qəlbində olan İslam əxlaqına, adət-ənənələrinə və xarakterlərinə xüsusi bir təmayül yenidən dirçəldi. Əlbəttə, bu təmayül dərin deyildi.²

Dil - mədəniyyətin yaşamasının amili

Bir xalqın dilinin ölümü o xalqın mədəniyyətinin ölümü deməkdir.³

Köklü dil sayəsində köklü mədəniyyət

Köksüz və burovuz milli dili olan bir xalq qədim, köklü və yerli mədəniyyətə malik olduğunu iddia edə bilməz.⁴

¹ Ustad Şəhriyarın anım tədbiri münasibəti ilə müraciətindən: 1988.

² Maarif müdirləri və kütləvi informasiya vasitələrinin əməkdaşları ilə görüşdə çıxışından: 1992.

³ Fars dili seminarında çıxışından: 1988.

⁴ Fars dili seminarında çıxışından: 1988.

İncəsənət və xalqın düşüncə inkişafı

Sənət adamları zəngin incəsənət dilini xalqın ən əziz sərvəti olan İslama və inqilaba xidmət üçün işlətsinlər, bu ilahi neməti xalqın düşüncəsini yüksəltməyə sərf etsinlər və incəsənəti əcnəbi mədəniyyətlərin ziyanlı təzahürlərinə bulaşmağa qoymasınlar. Onlar sənət əsələrini incəsənətin ucalığını qoruyaraq xalqa təqdim etsinlər və onu xüsusi bir qrupa xas dəbdəbə məhsulu formasından çıxarsınlar.¹

Həyat həqiqətlərini görmək

Özünün dəqiq və iti gözü ilə həqiqətləri görən, onu öz yaradıcı beyninin möcüzəli emalatxanasında bədii formaya salan və insanlara təqdim edən şair və sənətkar öz cəmiyyətinə baxdıqda onun puçluq, fəsad, zülm, təcavüz, düşkünlük, cəhalət, cahilanə gerilik, dəyərsiz istəklər, yuxulu və xəyali arzular içində olduğunu, pulu, malı, ehtirası və heyvani eyş-işrəti həmin sistemin ən gözəl məhsulu sayıldığını görürdü.²

Dilə qarşı biganəlik

Radio və televiziyanın məsul şəxsləri milli dilimizə qarşı biganəliyə qarşı ciddi mübarizə aparsınlar.

Milli dil bir xalqın mədəni kimliyinin ən mühüm və ən əsas göstəricisidir. Xalqın zehniyyətinə məzhəbdən, ənənələrdən və tarixdən olan hər hansı bir amil hakim olsa, milli dildə canlanır və tərənnüm olunur. Milli dil bütünlüklə bir güzgüdür.

Xarici sözlər üçün ekvivalent tapmaq

Təxminən bir il öncə bir müsahibə gördüm, çox xoşum gəldi. Bir nəfər deyirdi ki, biz filan elmdə - indi dəqiq yadımda deyil – istifadə olunan sözlər üçün ekvivalent tapmağa çalışmışıq. Bir nəfərin belə bir işi qarşısına məqsəd qoyması çox yaxşıdır. Hansısa elmin xarici sözlərinə fars dilində ekvivalent

¹ İmam Xomeyninin vəfatının qırxıncı günü münasibəti ilə müraciətindən: 1989.

² Ölkə tələbələrinin ilk şeir və ədəbiyyat konfransına müraciətindən: 1984.

tapmaq istəyir. Çünki bizim həmişə eynilə xarici sözdən istifadə etməmiz lazım deyil. Bu, çox yaxşı işdir.¹

İctimai məqsədlər

Sevginin rolu

Sevgi və səmimiyyət bəzən siyasət pəncəsinin gücsüz qaldığı işləri görməyə qadirdir.²

Mehribanlıq

Çalışın xalqı bacardıqca bir-birinə mehriban edin. Qəlblərin bir-birindən küsməsi bir xalq üçün yaxşı nəticələr vermir. Əksinə, qəlblərin bir-birinə birləşməsi, əllərin bir-birinə düyünlənməsi bir xalqı bütün sahələrdə inkişaf etdirir.³

Ailənin əsas olması

Analıq, xanımlıq, ev və ailə məsələsi olduqca əsaslı və həyati məsələlərdəndir. Bizim bütün layihələrimizdə ailə əsas olmalıdır. Siz tibdə və ya hər hansı bir sahədə ən böyük mütəxəssiz olsanız, amma ev xanımı olmasanız, bu bir nöqsandır. Siz ev xanımı da ola bilərsiniz. Əsas məsələ budur. Bu barədə nöqsanlı bir bənzətmə kimi kraliça bal arısını misal çəkə bilərik. Ailə elə bir yerdir ki, orada duyğu və hisslər inkişaf etməli, uşaqlar məhəbbət və nəvaziş görməlidirlər. Ər kişi olduğundan, xüsusi bir sahədə qadına nisbətən xarakteri daha xam və zəif olur. Onun yarasının məlhəmi yalnız və yalnız həyat yoldaşının nəvazişidir. Həyat yoldaşı böyük bir kişi üçün, ananın öz kiçik uşağına gördüyü işi görür. Diqqətli xanımlar bunu bilirlər. Bu hiss və duyğuların evin əsas mərkəzinə, yəni xanımına ehtiyacı var. O olmasa, ailə mənasız bir şeyə çevrilir.⁴

İctimai ədalət

İctimai ədalət odur ki, İslam dövlətinin bütün imkanlarından bütün təbəqələr bəhrələnsinlər, tarix boyu həmişə peyğəmbərlərin arxasınca gedən

¹ İran İslam Respublikası radiosunun Elm şöbəsinin üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1992.

² İmam Xomeyninin vəfatının qırxıncı günü münasibəti ilə müraciətindən: 1989.

³ Novruz bayramı münasibəti ilə müraciətindən: 1997.

⁴ Qadınların mədəni-ictimai şurasının üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1991.

məhrum və ayaqyalınlar İslam hərəkətinin doğmaları olaraq ictimai ədalətdən bəhrələnib öz hüquqlarını əldə etsinlər.

Ayrışkiliyin, zülmün, məhrumiyyətin ortadan götürülməsi qanunlarda, dəyərləndirmələrdə, söz və yazılarda başda durmalıdır. Məsul şəxslər ehtiyatlı olub rifaha pərəstiş tələsinə düşməməlidirlər.¹

Yoxsul və varlı arasında məsafə

Xidmətçi və bacarıqlı hökumətə xatırladıram ki, bu böyük və fədakar xalq, xüsusən həmişə inqilabın və ölkənin əsas yükünü çiyinə almış məhrum təbəqələr həqiqətən, xidmət və hörmətə layiqdirlər. Bütün proqram və qərarlarda hər şeydən öncə onların hüququnun, rifahının, asayişinin, maddi və mənəvi inkişafının təmin edilməsinə, hörmət və heysiyyətlərinin qorunmasına diqqət göstərilməlidir. Əgər keçmişdə bütün sərvət, pul, peşə, təhsil, abadlıq, xülasə, bütün mənfəətlər varlıların marağı istiqamətində işlədilirdisə, əksəriyyəti təşkil edən zəif təbəqələr həmişə unudulurdusa, İslam quruluşu bunun əksinə olaraq, özünün bütün səyini yoxsul və varlı arasındakı dərin iqtisadi və ictimai məsafələri azaltmağa sərf etməlidir, ölkənin maddi və mənəvi sərvətlərini ölkənin boynunda həyat haqqı olan yoxsullara xidmət üçün işlətməlidir. Məmurların ömrünün xalqa xidmət işinə sərf olunan hər bir anı ibadətə sərf olunmuşdur. Ən böyük fəxrləri xalqa xidmət olan dövlət qulluqçuları gərək bir anı da bu ibadətsiz keçirməsinlər.²

Vəhdət və ülfət

Həzrət Əli (ə) öz xütbələrində keçmiş xalqların bütün xoşbəxtliyinin, rifahının, izzət və şərəfinin səbəbini pərakəndəlikdən və ayrılıqdan uzaq durmaqda, ülfət və birlikdə görür, xalqı birliyə, vəhdət və mehribanlıqı qorumağa çağırırdı.³

Xalqın və hökumətin birliyi

Xalqın müxtəlif təbəqələrinin birliyi, xalqla hökumət arasında etimad və sevgi ötən onillikdə İran xalqının düşmənlərinin ədavət və təxribatları qarşısında uğur və qüdrətin ən mühüm səbəblərindən biri olmuşdur. Buna

¹ Tehranın cümə namazı xütbələrindən: 1988.

² Qlobal Hegemonizmə qarşı Milli Mübarizə Günü münasibəti ilə müraciətindən: 1990.

³ Tehranın cümə namazı xütbələrindən: 1989.

görə, mərhum və əziz imamımız hər şeydən daha çox bunun üzərində təkid göstərmiş və israrla dayanmışdır.¹

Çəkişmə və bədxahlıq

Həzrət Əli (ə) Nəhcül-bəlağədəki xütbələrində bir-birinə qarşı kini, insanların bir-biri ilə çəkişməsini və bədxahlığını, xalqın arxa çevirməsini və əməkdaşlıq etməməsini onların süqut və tənəzzül səbəbi adlandırır.

Tarixə əsasən, cəmiyyətlər yekdil və həmrəy olduqda güclü olmuş, parçalandıqda, birlikləri pozulduqda, qruplara bölündükdə isə tədricən bir-biri ilə çəkişməyə və vuruşmağa başlamışlar. Belə olan halda Allah da böyüklük və qüdrəti onlardan almış, nemət bolluğunu götürmüşdür.²

İftiradan və yanlış mühakimədən çəkindirmək

Digər bədən üzvlərindən fərqli olaraq, dil çox asanlıqla və daha çox səhvə, günaha düşür. Çünki bunun hüquqi mühakiməsi yoxdur. Lakin bilmədiyini danışana, yaxud iftira və şayiə həddində olan mühakimə yürüdənə cəmiyyətdə mənfi dəyər versək, insanlara əmin olmadan heç bir məsələ barədə mühakimə yürütməyə haqları çatmadığını desək, xalqda tədricən bu günahdan nisbi məsumluq yaranar. Baxmayaraq ki, bu, deməklə, təkrar etməklə, qınamaqla və bu kimi məsələlərlə hasil olmur, qeyd etdiyim kimi, bu İslam və Quran prinsipinin cəmiyyətdə icrası üçün həqiqi zəmanətçi təqvadır.³

Qanunun zəruriliyi

Əgər inqilab qanun, maddə, əsasnamə və qərarlarda təmsil olunmasa, xəyali və qaydasız bir şey olar, kimin ürəyi necə istəsə, onu elə də izah edər. Belə olmaz. Din, şəriət və İslam, əsas prinsipləri qanun şəklində veriləndir.⁴

Müsəlmanlar arasında qarşılıqlı hüquqlara riayət olunması

¹ Parlament deputatlarına müraciətindən: 1990.

² Tehranın cümə namazı xütbələrindən: 1989.

³ Risalət qəzetinə müsahibəsindən: 1986.

⁴ Dini Ekspertlər Məclisi seçkilərinin müşahidəçiləri və icra heyəti ilə görüşdə çıxışından: 1990.

Bir-birimizlə qardaş olduğumuzu deməyimiz İslamda bir kompliment deyil. Yəni müsəlmanlar həqiqətən, bir-birinə qarşı qardaşlıq haqqına malikdirlər, doğma qardaşlar kimi bir-biri qarşısında vəzifələri var.¹

Xalqın səyi

Xalq nə qədər böyük bir məqsədə çatmaq üçün səy göstərsə, o məqsəd şübhəsiz, həyata keçəcək.²

Kənara çəkilməmək

Bu gün elə gün deyil ki, dəyərli bir adam şəhərin, yaxud kəndin bir tərəfində oturub desin ki, kitab yazıram, nə vaxtsa istifadə olunacaq. Xeyr, bu gün elə gündür ki, bütün düşüncə ehtiyatları inkişaf üçün müzakirəyə çıxarılmalı, həm inkişaf etməli, sınaqdan keçib güclənməli, həm də istifadə olunmalıdır. İndi o zaman ötüb ki, misal üçün, qoca bir arvad öz sandıqçasına bir qədər pul qoyub dar günə saxlasın. Xeyr, bu gün həmin pulu bir istehsal işinə yatırır və qısa müddət ərzində on dəfə artırır. Bu həm onun özünə xeyirdir, həm də pulun dövriyyəsi ilə qazananlara. Bu gün sərmayələri bir tərəfdə saxlamaq zamanı deyil. Kimin istedadı, beyin və düşüncə sərmayəsi varsa, iş bazarına çıxarmalıdır. İş bazarı təkə istehlak bazarı deyil ki, mütləq bir yerdə işləməli olsun.³

Hizbullahçı şəxsləri qorumaq

İnqilabın əsas qüvvələrini dəstəkləyin, hizbullahçı qüvvələrdən muğayət olun. İnqilabı və ölkəni qoruyan, Amerikanın ağzından vuran, təcavüzü dəf edən bunlardır. İmam buyurdu ki, Mühafizəçilər korpusu və Bəsic olmasaydı, ölkə olmazdı. Bəsic üzvləri müharibədə qələbə çalmağımıza səbəb oldular. Bəsic üzvü məmləkətdə bir hadisənin baş verdiyini və düşmənin hücum etdiyini bildikdə əkinini, dükanını, idarə işini, imtahanını, institutunu buraxıb cəbhəyə yollanan şəxsdir. Biz buna deyirik "hizbullahçı". Bu gün də düşmənin hər hansı bir formada hücum etmək istədiyini anlasa, gözünə yuxu getməz, sakit dura bilməz. Harada olsalar, bunları saxlayın və qoruyun.⁴

¹ Tehranın cümə namazı xütbələrindən: 1989.

² İndoneziyanın səfiri ilə görüşdə çıxışından: 1986.

³ Ali ixtisas (xaric) dərsinin əvvəlində söhbətindən: 2000.

⁴ Çahar-Mahal və Bəxtiyari vilayətinin məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1992.

Söz azadlığı

İmkan vermək lazımdır ki, kimin sözü varsa, danışsın, lakin siz də qarşısında dəlil və məntiqlə öz sözünüzü, İslamın sözünü deyin.¹

Əqidənin təbliği

Biz deyirik ki, hər kəs öz əqidəsinə malik olsun və onu təbliğ də etsin. Biz demirik ki, müxtəlif məzhəblərin natiqləri öz minbərlərinə çıxdıqda dəlil göstərməsinlər, öz əqidələrini isbat etməsinlər. Xeyr, dəlil gətirib isbat etsinlər. Amma əqidənin isbatı bir şeydir, tərəf-müqabillə düşmənçilik etmək, qlobal hegemonizmə dəstək vermək və qüvvələri müsəlmanlar arasındakı daxili münaqişəyə sərf etmək başqa bir şey.²

Təəssübkeşlikdən çəkinmək

Gərək Peyğəmbərimiz kimi qəbilə, firqə və millət təəssübkeşliyini kənara qoyaq, daxilimizdə pisləklərin kökünü yandıraq.³

Quruculuqda məqsəd

İnqilabın bu mərhələsində - quruculuq dövründə əsas məqsəd nümunəvi ölkə qurmaqdan ibarətdir. Elə bir ölkə ki, onda maddi rifah ictimai ədalətlə, inqilabi ruhiyyə və amalla, İslam əxlaqı ilə birgə təmin olunsun. Bu dörd əsas şərtin hansı zəifləsə, yaxud diqqətdən kənarda qalsa, inqilabın yaşaması və müxtəlif mərhələlərdən keçməsi mümkün olmayacaq.⁴

Rifahın düzgün mənası

Maddi rifah bədxərcliyi yaymaq deyil. Bunun özü Qərb mədəniyyətinin uğursuz sovqatlarından biridir. Maddi rifahın mənası budur ki, ölkə öz insan resursuna güvənib abadlıq, mədənlərdən və təbii qaynaqlardan istifadə, cəmiyyətin sağlamlığının və səhiyyəsinin təmini, iqtisadi canlanma, istehsal və

¹ İslam Təbliğatı Komitəsinin təsis edilməsinin ildönümü tədbirindən: 1987.

² Şahrud və Xalxal əhalisinin və Pakistan şiələrinin bir qrupu ilə görüşdə çıxışından: 1989.

³ Mühafizəçilər korpusunun mərkəzi qərargahında çıxışından: 1988.

⁴ İmam Xomeyninin vəfatının qırxıncı günü münasibəti ilə xalqa müraciətindən: 1989.

ticarətin inkişafı baxımından məqbul həddə çatsın, elm, mədəniyyət, tədqiqat və təcrübə çoxalsın, yoxsulluq və gerilik əlamətləri ortadan götürülsün.¹

İnqilab yükü

İnqilab yükü insanların çiyindədir. İnsanlar iradə gücünə, fədakarlığa, istedadla, dəyərsiz arzularla qurtuluş qüvvəsinə, uca arzu və amallara, Allah qarşısında qorxu hissəsinə, ümumi maraqlara və bu tip xüsusiyyətlərə malik olub bu yükü götürə bilərlər.²

Xalqa xidmət

Xalqla tələbkar formada rəftar etmək bir xəstəlikdir. Çalışmalıyıq ki, xalqla tələbkar davranmayaq, özümüzü xalqa xidmətçi bilək və bu yolda zəhmət çəkək.³

Siyasi məqsədlər

İslam təfəkkürünün güclənməsi

İslam rəhbərliyi, cihad, İslam düşmənləri ilə mübarizə, əməli tövhid kimi məsələlər oturuşub, xalq bunları qəbul edir. Amma mən sizdən soruşuram: Bu mövzular bizim xalqımızın neçə faizinin beynində elə möhkəmlənib ki, şübhələrlə məhv olmasın? Doğrudan, bu məsələ üzərində fikirləşmişinizmi?

Bu qədər hizbullahçı gəncin neçə faizi elədir ki, azdırıcı qüvvələr onların beyinləri üzərində işləməyə başlasalar, bu gün malik olduqları düzgün düşüncə xəttindən uzaqlaşdıra bilməsinlər? Mən düşünürəm ki, bu faiz nə qədər yüksək olsa, yenə də təsir altına düşmələri gözlənilən və düzgün düşüncənin beyinlərində oturuşmadığı şəxslər çoxdur. İslam təfəkkürünün güclənməsi mühüm məsələdir.

Bütün İslam prinsipləri gərək beyinlərdə dərin və möhkəm yer tutsun. İslam cəmiyyətində hökumətin Allah hakimiyyətindən mənşə götürməsi bir İslam prinsipidir. Bu prinsip bizim cəmiyyətimizin beynində güclənməlidir. Hər hansı bir qeyri-ilahi amilin insana hökmranlığı insan məqamına ziddir. Şübhəsiz ki, bu bir İslam qaydasıdır və bu gün bizim xalqımız buna inanır, amma bu etiqad beyinlərdə oturuşmalıdır. İslam cəmiyyətində ayrışeçkiliyin

¹ Qum Elmi Hövzəsinin tələbələri ilə görüşdə çıxışından: 1989.

² Ettelaat qəzetinin məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1985.

³ Feyziyyə mədrəsəsində dini tələbələr qarşısında çıxışından: 1984.

olmaması, cəmiyyətin birlik və bərabərliyə əsaslanması, bir insanın təqvadan başqa heç bir əsasla başqasından üstün olmaması dəlil və məntiqlə xalqımıza isbat edilməli, beyinlərdə dərinləşməli və möhkəmlənməlidir.

Cəmiyyət Allahın qanunları əsasında hərəkət edir. Təbiətin qanunları, misal üçün, Cazibə qanunu, Om qanunu və təbiətə hakim olan digər qanunlar kimi, tarixdə də qanunlar mövcuddur. Quranda buna işarə vurulmuşdur: “Allahın (onlardan) öncə gəlib-getmişlər haqqında qayda-qanunu belədir. Sən Allahın qoyduğu qayda-qanunda əsla dəyişiklik görməzsən!” Tarixdə və bəşər həyatında olan bu ilahi qanunlar nədir? Bu qanunlar hansı qanunlardır? Əgər bu qanunları bilsək, cəmiyyətimizi onların əsasında idarə edə və uyğun proqram hazırlaya bilərik. Əgər bilməsək, çaş-baş qalacağıq; səhrada kompassız qalıb hansı səmtə getməli olduğunu bilməyən adam kimi. Bu qanunlar hansılardır?

Bu gün bizim xalqımız üçün oturuşmuş və məqbul olan belə məsələlər səmimi və aşıqanə bir inam üzündəndir, beyinə hopmuş möhkəm əqidə deyil. Bizdə belə nümunələr çoxdur.¹

İslam hakimiyyətinin “nə şərqçi, nə qərbçi” qaydası

Bizim həyatımızın, hərəkətimizin, fəaliyyətimizin hər yerdə, o cümlədən məktəblərdə əsas bazası elm öyrənməyi hamıya vacib etmiş İslamdır. Siz şagirdliyin müxtəlif yaşlarındasınız. Birinci sinif uşaqlarından tutmuş yeniyetmələrə və orta təhsilin son illərindəki gənclərə qədər hamınız bilin ki, bizim daimi və əsas siyasi xəttimiz “nə şərqçi, nə qərbçi” siyasətidir.²

İslama sarılmaq və istiqlaliyyəti qorumaq sayəsində qələbə

Allaha şükür edirik ki, İran xalqı haqqı eşidən qulaq və haqqı görəndə gözlə özünün böyük inqilabından və hikmətli rəhbərindən böyük həyat dərsi öyrəndi, Allahın vədlərinin günbəgün həyata keçməsi ilə bu yolun doğruluğuna inamı daha da gücləndi. Bizim xalqımız asılı şah rejiminə, Amerikanın hiylə və təxribatlarına, Şərqi və Qərbi yardım etdiyi hərbi tərəfə, iqtisadi mühasirəyə, siyasi cəbhəyə, beynəlxalq təbliğata və həmin düşmənlər tərəfindən yaradılan bir çox problemlərə qələbəni biri o birindən sonra bütün

¹ Məşhədinin hövzə tələbələri və müəllimləri ilə görüşdə çıxışından: 1998.

² Yeni dərslərin başlanması münasibəti ilə müraciətindən: 1982.

vücudu ilə hiss etdi. Bütün bu qələbələr İslama arxalanmaq, istiqaliyyəti qorumaq, əcnəbilərə möhtac olmamaq, Allaha təvəkkül etmək, xalqın yeganə və əvəzsiz rəhbərin arxasınca yekdil hərəkəti sayəsində əldə olundu.

Bizim xalqımız Qərb blokunun, ona ümidlə nəfəs alan, ona ümidlə İslam Respublikasına qarşı hərbi və siyasi təxribatlar aparan asılı dövlətləri qorumaqda acizliyini və gücsüzlüyünü, hətta o blokun öz iqtisadi və ictimai problemlərinin, daxili və xarici düyünlərinin həllinə aciz qaldığını müşahidə etmişdir və edir, müstəqilliyin və bu yalançı güclərdən ehtiyacsızlığın şirinliyini müntəzəm olaraq dadır. Bu, böyük nemətdir. Bizim ayıq və təcrübəli xalqımız bunun qədrini bilməli, bunun üçün şükür etməli və bunu qorumalıdır.¹

İslam quruluşunun nəzəriyyəçiləri

“İslam quruluşu” sözünün mənası bu deyil ki, bir qrup müsəlman bir yerə toplaşsın necə gəldi bir hökumət qursunlar. Bu, İslam quruluşu deyil. İslam quruluşu məktəbin dəyərləri əsasında qurulan dövlətdir.

Bu quruluşun bəna və mühəndisləri nəzəriyyəni haradan almalıdırlar? Bunun üçün bir qrup mütəfəkkir və nəzəriyyəçi, fiqh və şəriət sözü ilə desək, bir qrup fəqih və müctəhid lazımdır. Fəqih olmasa, o quruluş da olmaz. İslam nəzəriyyəçiləri olmasalar, İslam quruluşu mənasız bir şey olar.²

Ruhanilərin yox, dinin hakimiyyəti

Bizdə hakimiyyət dinin və fiqhın hakimiyyətidir, dindarların, möminlərin və ya xüsusi bir təbəqənin deyil. Qətiyyətlə deyirik ki, İslam Respublikası ruhanilərin hakimiyyəti deyil, Allah hökmlərinin hakimiyyətidir.³

Cəmiyyətdə fiqh məlumatlarını möhkəmlətmək

Biz fəqih rəhbərliyi sistemində yaşayırıq. Bu quruluş fiqhə əsaslanır, bütün işləri fəqih rəhbərin nəzarəti altındadır. Bu baxımdan, fiqh məlumatlarının xalq arasında güclənməsinə ehtiyacımız var... Əgər bu quruluşun yaşamasını və güclü qalmasını istəyiriksə, gərək fiqh məlumatları xalq arasında möhkəmlənib dərinləşsin... Cümə namazı xütbələrində çalışmaq

¹ Qlobal Hegemonizmə qarşı Milli Mübarizə Günü münasibəti ilə müraciətindən: 1990.

² Tehranın cümə imamlarının seminarından: 1984.

³ İslam Respublikası Partiyasının ruhaniləri ilə görüşdə çıxışından: 1983.

lazımdır ki, xalqın imanı artsın, ön və arxa cəbhə üçün səfərbər olunsun və kənara çəkilməsin.¹

İnqilabçı ruhiyyəni qorumaq

İnqilabçı ruhiyyə və amal odur ki, rahatlıq və rifah istəyi cəmiyyəti və məmurları dünya güclərinin hegemonluğu qarşısında saziş və təslimçiliyə, hegemonizmin təxribatlarından xəbərsiz qalmağa və inqilabın qlobal mesajına etinasızlığa sövq etməsin. Allah eləməsin, İslam Respublikası rifah və abadlığı əsas məqsəd seçib bu yolda inqilabçı və qlobal amallara göz yumsa, inqilabın qlobal mesajını unutsa, bütün ümidlər puça çıxar.²

Eşq və imanın rolu

Bizim quruluşumuz eşq və iman quruluşudur, bu böyük mühərrik eşq və imana görə işləyir.

Əgər xalqın ixlaslı imanı və eşqi azalsa, heç bir siyasət və bəşər qüvvəsi bu dövləti yaşatmağa qadir olmaz.³

İslam Respublikasında imanın və fədakarlığın rolu

Məclis möhtəşəm məclisdir. Burada iştirak edən siz qardaş və bacıların hər birindən cihad, şəhadət, fədakarlıq ətri, Peyğəmbər və onun köməkçilərinin ətri duyulur. Mən siz əzizləri - əsirlikdən azad olan əzizləri, əziz müharibə əlillərini, əziz şəhid ailələrini belə fəal və iradəli gördükdə əziz imamımızın duasının qəbul olunmasına ümidim daha da artır. Əziz Peyğəmbərin dəvəti bugünkü materialist dünyada siz əzizlər vasitəsilə yayıla bilər. Sizin pak alnınızda İslam, inqilab və iman nuru var. Həqiqətən, imamın yeri görünür. Kaş öz saleh övladlarını, bu hazırlıqlı qəlbləri, heç bir amilin təsir altına sala bilmədiyi bu möhkəm addımları və güclü əzmkarlıqları görəydi!⁴

Xalqın elmi-mədəni inkişafı

Bilməlisiniz ki, müstəmləkəçi və hegemon qüvvələr onillərlə, bəlkə də daha uzun müddət müsəlmanlar arasında ixtilaf yaratmaq üçün pullar xərclədi;

¹ İslam Respublikası Partiyasının ruhaniləri ilə görüşdə çıxışından: 1991.

² Qum Elmi Hövzəsinin tələbələri ilə görüşdə çıxışından: 1988.

³ Əhvazın Ələmül-hüda Müdafiə Mərkəzinin fədakar xanımları ilə görüşdə çıxışından: 1985.

⁴ Əsirlikdən azad olanlarla görüşdə çıxışından: 1990.

bundan ötrü kitab və jurnallar nəşr etdirdilər, sayıə yaydılar, təəssübkeşlikləri qızışdırdılar, müsəlmanların qəlbində bir-birinə qarşı böyük kin və ədavət yaratdılar. Əlbəttə, bu düşmənliklər keçmiş dövrlərdə də olmuşdur, lakin müstəmləkə dövründə yeni formaya düşdü. Son 100-150 ildə İslam dünyasında görülmüş işlərlə tanış olan hər kəs nələrə işarə vurduğunu bilir.

İslam inqilabı isə elə bir bayraq ucaldı ki, hər hansı məzhəbdən və hər hansı ölkədən olan müsəlmanlar özlərinə müraciət etdikdə bu bayrağı sevdiklərini gördülər, onun İslam və Peyğəmbər bayrağı olduğunu duydular. Odur ki, düşmənlərin çoxlu planları puça çıxdı. Hegemonizm sakit durmur. İslam və müsəlmanların qan düşmənləri sakit durmurlar. Onlar İslam inqilabının, İslam Respublikasının daxildə və xaricdə şiə və sünnilər arasında birlik yaratdığını, onların bir-birinə qarşı təəssübkeşliklərini azaltdığını görəndə kimi bayırdan zəhər səpməyə başlayırlar.¹

Xalqın fərdi və ictimai münasibətlərinin tənzi

Əgər bir din yalnız qəblərdə olsa, onda ictimai sistem və siyasi idarəçilik olmasa, Quran maarifinə əsasən, iflasa məhkumdur. Çünki hər bir dinin əsl qələbəsi xalqın ictimai və iqtisadi həyatını, müharibə və sülhünü, fərdi və ictimai münasibətlərini tənzim etdiyi zaman baş tutur.²

Fəqih rəhbərliyi ətrafında ümumi birlik

Ümumi birlik müxtəlif yol və görüş sahiblərinin İslam ətrafında, imamın və fəqih rəhbərliyi xəttinin ətrafında birləşməsi deməkdir. Bu, bütün müsəlmanlara əmr olunan Allah ipindən yapışmaqdır. Bu, bütün düyünləri açan, bütün maneələri aradan qaldıran və bütün şeytanları məğlub edən ismi-əzəm – yəni ən böyük addır.³

Əxlaq fəsadının qarşısını almaq

Bugünkü dünya əxlaq fəsadı problemi ilə üz-üzədir. Dinlər bu problemdən güclü çıxış yolu göstərə bilərlər; bu şərtlə ki, cəmiyyətin bütün

¹ Əsirlikdən azad olanlarla görüşdə çıxışından: 1990.

² Tehranın cümə namazı xütbələrindən: 1987.

³ İmam Xomeyninin vəfatının qırxıncı günü münasibəti ilə müraciətindən: 1989.

sahələrində fəal olsunlar və əxlaqi fəsada səbəb olan iqtisadi maraqlara müdaxilə edə bilsinlər.¹

Uca insanların yetişdirilməsi

İnsanları belə ixlaslı, pak və imanlı yetişdirməsi İslam inqilabının yeganə nailiyyəti olsaydı da, onun ilahi olmasını sübuta yetirmək üçün kifayət edərdi.

Böyük, mömin və fədakar insanlar yetişdirmək hər bir inqilabçı quruluşun ən böyük möcüzəsidir. Biz bu gün müharibədə xalqımızın bu möcüzəni görürük.²

Rəhbərin fərmanının həyatın bütün sahələrində keçərliliyi

Biz imamın fərmanını cəmiyyətin bütün sahələrində keçərli bilirik. Bu nədən irəli gəlir? Burada Quran bizimlə danışır: Bir cəmiyyət və bir ümmət bu şəkildə Quran hakimiyyətini, yəni bütün daxili qüvvələrinin bir istiqamətdə, bir məqsədə sarı hərəkət etməsini, İslam düşmənləri əleyhinə səfərbər olunmasını istəyirsə, İslam cəmiyyəti daxilində mərkəzi bir hakimiyyətə ehtiyacı var. Bütün daxili qüvvələr o hakimiyyətdən göstəriş almalı, söz eşitməli, sözünü qəbul etməlidir. O, maraq və məsləhətlərin bütün tərəflərin bilməli, güclü və diqqətli bir gözətçi kimi hər kəsə uyğun iş tapşırmalıdır.

İslam cəmiyyətinə bir rəhbər, komandan və mərkəzi hakimiyyət lazımdır. Bu hakimiyyət sizin əlinizdən hansı işin gəldiyini, mənim əlimdən hansı işin gəldiyini, digər insanların əlindən hansı işlərin gəldiyini bilməlidir.³

Beynəlxalq hadisələrdə ölkəmizin rolu

Ən mühüm məsələ budur ki, biz bu hadisələrdə harada olduğumuzu bilək. Bu sualın cavabı bir kəlmə deyil, sadə də deyil. İkinci Dünya Müharibəsi kimi bir müharibə zamanı təbii ki, ölkəmiz bu müharibədən və onun təsirlərindən kənar qala bilməzdi. Ölkə məmurlarının oturub "indi müharibə baş vermişdir, görək dünyada malik olduğumuz mövqeyə əsasən, vəzifəmiz nədir?" demələri düzgün idi.

¹ Birləşmiş Millətlər Təşkilatında dini rəhbərlərin iclasına müraciətindən: 2000.

² Mühafizəçilər korpusunun bölgə komandirləri və müqavimət postları ilə görüşdə çıxışından: 1987.

³ Xamenei. Əli. Vilayət, səh. 42-43.

Görürsünüz ki, siyasət, hakimiyyət və quruluşlarda xalqın istəyi və iradəsi haqlılıq meyarlarındandır. İndiki quruluşun haqq, qabaqkılarının isə batil olması İslam amilindən, İslama əsaslanmadan əlavə, həm də xalqın maraq və istəyinin nəzərə alındığına görədir.¹

Dünyanın gələcək dəyişikliyi

Bu gün üçüncü dünya hakim güclərdən məyus olub, asılı dövlət başçalarına nifrət edir. Bu gün ürəklərdə Qurana və İslama qayıdısa böyük ümid yaranmışdır. İslam dünyada yeni dəyişiklik yaratmaq istəyir. Lakin bu hansı vasitələrlə mümkün olacaq? Kimlər insanları hidayət edəcək və gələcəyi göstərəcəklər? Təbii ki, bu sahədə əsas rol bugünkü din alimlərinin, dinşünasların öhdəsinə düşür.²

Xarici münasibətlərdə müstəqilliyi qorumaq

İslam ümməti qeyri-müsəlman dünya ilə əlaqələrini elə tənzimləməyə çalışmalıdır ki, azacıq da onların fərmanı altına və fikirlərinin təsirinə düşməsin, onların siyasətlərinin təsirindən öz müstəqilliyindən azca da yayınmasın. Müsəlman xalqın onlarla bir cəbhədə yer alması və birləşməsi qəti qadağandır. Mötəbər şiə kitablarında qeyd olunmuş məşhur bir rəvayət var. Bu, İmam Sadiqin (ə), yaxud İmam Baqirin (ə) dövrünə aiddir. O zaman İslam dünyasının pul sikkəsi Romada kəsilirdi. Bu, bir təhdid etdi. O zaman imam bu haqda xilafət aparatına tövsiyə verdi. Buna əsasən, xarici münasibətlərdə qeyri-müsəlmanlardan və xüsusən də İslam düşmənlərindən əsla təsirlənmək olmaz. Söhbət siyasi cəhətdən təcrid olunmaqdan getmir. Düşünməyin ki, İslam dünyasının heç kəslə nə ticarət əlaqəsi var, nə siyasi, nə diplomatik əlaqəsi, nə səfir göndərir və nə səfir qəbul edir. Belə deyil. Adi münasibətlər var, amma onlarla bir “vilayət” altında deyil. Onlar istəsələr də, İslam dünyasını öz təsirləri altına sala bilməzlər.³

Müstəqilliyi qorumaq üçün düşmənlərlə mübarizə

¹ Xarici İşlər Nazirliyinin məsul şəxsləri, səfirlər və İslam Respublikasının səlahiyyətli nümayəndələri ilə görüşdə çıxışından: 1990.

² Şəhid Mütəhhəri mədrəsəsinin tələbələri ilə görüşdə çıxışından: 1983.

³ Xamenei. Əli. Vilayət, səh. 39-40.

İslam Respublikası quruluşu insani məqsədləri, müstəqilliyini, insani və milli şərəfini qorumaqda göstərdiyi qəti iradəsi ilə, təbii ki, dünyada böyük düşmənlərlə qarşı-qarşıya gəlir. Quldur dövlətlərin xisləti belədir, müstəqillik istəyən hər bir xalqla mübarizə aparırlar.

Məsələ bundan ibarət deyil ki, biz onlara bəhanə verək, yaxud verməyək. Dünyaya müstəmləkə sistemi hakimdirsə, həyatları yalnız ölkə və xalqlara hökmranlıqla sürən, dövlətləri xalqlara əl uzatmaq, onların daxili işlərinə müdaxilə etmək, hökumətləri ələ almaq, təbii qaynaqlarından istifadə etmək və öz məhsullarını bazarlarına çıxarmaqla qurulan bəzi güclər varsa, onlar bac verməyib müstəqil yaşamaq istəyən hər bir xalqa və dövlətə qarşı çıxacaqlar.¹

Müstəmləkəçi qüvvələrin rəftarından ibrət götürmək

Avropanın bəzi məşhur siyasi, yaxud mədəni şəxsiyyətlərinin rəftarı çox ibrətamizdir: Misirə gedəndə bir cür danışdırlar, Osmanlıda bir cür, İranda başqa cür. Məqsədləri də Avropa müstəmləkəsinin və sənaye sivilizasiyasının qorxduğu birliyi pozmaq idi. Qorxmağa haqları da vardı. Onlar öz işlərini gördülər: müsəlmanlar arasında dərin və qəribə ixtilaflar yaratdılar.²

İnqilabçı və zahid ruhiyyəsi

İnqilabdan sonrakı on ildə bütün problemlərə rəğmən, düşmənin müxtəlif hücumları qarşısında dayanıb müqavimət göstərə bilməyimizin səbəbi budur ki, din, iman, inqilab, İslam, sözü və kəlamı Quran və İslamın məzmunu olan böyük şəxsiyyətin təlimləri sayəsində xalqımızda inqilabçı ruhiyyəsi, inqilabçı zahidliyi və söz birliyi vardı.

Bizim düşmənlərimiz – Səddam, ABŞ, Şərqi və Qərbi öz birliklərindən, İslam Respublikası quruluşuna hücum və təzyiqdən bir şey qazanmadılar. Bizim uğrumuzun səbəbi siz gənclərin səhnədə iştirakı idi. Xalq fəal idi və inqilabçılıq qeyri-inqilabçı və əks-inqilabi cərəyanlara nisbətən üstünlük təşkil edirdi. Belə olunca düşmənin təhdidləri həyata keçməyəcək. Düşmənin təhdidi, pis niyyəti və təhlükəsi mövcuddur, amma nə qədər ki, siz səhnədəsiniz, bu təhlükə reallaşmayacaq.³

¹ Təhlükəsizlik Naziri və nazirliyin əməkdaşları ilə görüşdə çıxışından: 1989.

² Ölkə və ordu məmurları və İslam birliyi konfansında iştirak edən qonaqlarla görüşdə çıxışından: 1990.

³ Xalq və ruhanilərdən ibarət Bəsic üzvlərilə görüşdə çıxışından: 1989.

Qorxmazlıq

Bizim xalqımız dərin imanlı olmasından əlavə, həm də qorxmazdır. Qorxmazlıq hakim güclərdən əziyyət çəkən xalqların əsas çatışmazlığıdır.¹

İslam dəyərlərini müdafiə

İnqilabın əsas dəyərlərinin yaşaması üçün Bəsic səhnədə olmalıdır. Kim bu dəyərləri müdafiə edə bilər? Dünyaya və şəxsi maraqlara uymayan mömin gənc. O, möhkəm dayanıb dəyərləri müdafiə edə bilər. Özü çirkli və əsir olan şəxs dəyərləri müdafiə edə bilməz. İnqilabı, İslamı, İslam dəyərlərini ixləs gənc müdafiə edə bilər.²

Hərbi təhsil

Mükəmməl hərbi təhsil, şübhəsiz, Allah tərəfindən qəbul olunacaq bir ibadətdir.³

Təcavüzkarı cəzalandırmaq

Təcavüzkarı cəzalandırmaq məsələsi şüarçılıq deyil, bizim inqilab və İslam etiqadlarımıza əsaslanan təməl prinsipdir. Bu, dünyada təcavüzkarın kökünü kəsməklə sonuclanmalıdır.

Biz bu müharibədə dünyada İslamın gözəl ənənəsinin təməlini qoymaq istəyirik. Əgər təcavüzkarı tənbeh edib səhnədən çıxara bilsək, bəşəriyyətə xidmət etmiş olacağıq.⁴

Düşməni tanımaq

Bu gün bizim düşməni tanımaqda səhlənkarlığa yol verməyə və hücum edənin məqsədini bilməkdə səhv etməyə haqqımız yoxdur.⁵

Kafir və günahkar elan etməyin cəmiyyətə ziyanı

¹ Şəfəq ongünlüyü mərasimində çıxışından: 1987.

² Bəsic batalyonlarının komandirləri ilə görüşdə çıxışından: 1992.

³ Kursantlara poqon verilmə mərasimində çıxışından: 1984.

⁴ Yürüş mərasimində çıxışından: 1987.

⁵ Ruhanilərlə və cümə imamları ilə görüşdə çıxışından: 1992.

İşlər məsləhət və hikmətə uyğun olmalıdır. Bu gün keçmişdəki kimi deyil. Keçmişdə kimsə bir söz desəydi, biz başqa bir iş görə bilmədikdə fəryad qoparırdıq, yaxud misal üçün, ona nifrət elan (təbərri) edirdik, küfr həddində olsaydı, kafir, günah həddində olsaydı, günahkar adlandırırırdıq. Bu gün belə deyil. Bu gün bu məsələlərə ehtiyac yoxdur, görülməməlidir və İslam cəmiyyətinə ziyan vurur.¹

Şagirdləri İslamdan yayındırmaq

Düşmən bu inqilabın qələbənin əvvəlindən bu günə qədər islamçı qaldığı kimi, gələcək illər boyunca da islamçı qalmasından qorxur. Bu üzdən siz şagirdləri İslamdan yayındırmaq üçün əlindən gələni əsirgəməyəcək.

Bu inqilabın və İslam cəmiyyətinin sabahı sizin əlinizdədir. Düşmən ictimai və insani məsələlər üzərində apardığı dəqiq və dərin araşdırmaları ilə bilir ki, siz səmərəyə çatsanız, onun xəncəri daha kəsərli olmayacaq.²

İslama dair eklektik izah

İslam düşmənləri müsəlman cəmiyyətlərində nə zaman İslamla vuruşa bilmədiklərini görmüşlərsə, İslam adı altında onun məzmunu və həqiqəti ilə vuruşmuş, özlərinin yalançı və eklektik - İslama yad fikirlərin qatıldığı düşüncələrini ortaya atmağa çalışmışlar. Bu gün də bu təhlükə mövcuddur.

Mən bütün gənclərə deyirəm ki, İslam düşmənlərinin yenidən daxildə eklektik fikirləri və dırnaqarası ziyalı düşüncələrini ortaya atıb bizə İslamı izah etmələrinə qoymayın.³

Düşmən təbliğatı ilə mübarizə üsulu

İslam Respublikasına qarşı fəaliyyət göstərən beynəlxalq media şəbəkələrinin təbliğatına qarşı yeni mübarizə üsulları tapmaq lazımdır. Bu üsulların biri inqilabın amal və dəyərlərinin işıqlandırılmasıdır.⁴

ABŞ və müttəfiqləri, Çingiz və Hülaku

¹ Dini Ekspertlər Məclisinin üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1993.

² Ölkə üzrə şagirdlərin İslam birliyinin üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1982.

³ Şəhid ailələri ilə görüşdə çıxışından: 1984.

⁴ İranın Pakistandakı səfirliyinin məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1987.

İndi reallığa müraciət edək və görək bu gün dünyada, Orta Şərqdə nə baş verir. Görək ABŞ kimi quldur və hegemon bir supergüc elm və texnologiyanın köməyilə hansı haqla İslam ümmətini həyasızcasına təhqir edir. Bu gün dünyanın vəziyyəti belədir.

Amerikalılar və onların müttəfiqləri İslam ümmətinə qarşı Çingiz və Hülakunun da görmədiyi işləri gördülər. Zahirən sivil görkəmdə, ütülü kostyumda olan cənab Buşun əsl siması Çingizdən, Hülakudan, Teymurdan və dünyanın digər məşhur zalımlarından daha çirkin olmasa da, gözəl deyil. Onların gördüyü işləri bu, daha geniş miqyasda gördü; soyqırım törətdi, bir xalqı təhqir etdi, bir ölkəni xarabalığa çevirdi. İndi də orada dayanıb axmaqcasına - biz sübut edərik ki, məhz axmaqcasına - qələbə bayramı keçirir.¹

İman, ümid və etimad

İnkişafa səbəb olan amil iman, ümid və etimadın möhkəmlənməsidir. Düşmən bunu zəiflətmək istəyir. Ehtiyatlı olun. Xüsusən də siz aparıcı adamlar, məmurlar, ziyalılar, natiqlər, möhtərəm din alimləri, möhtərəm universitet mənsuqları düşmənin iman, ümid və etimadı zəiflətmək istədiyini bilin. Siz bunları möhkəmləndirməlisiniz. İşin qalanını bu dinin özü və bu İslam inancı qüdrətlə yerinə yetirəcək.²

Zahirən məntiqli sözlə ixtilaf salmaq

Düşmən ixtilaf salmaq istəyəndə niyyətini açıq demir, insanların beyinlərinə elə söz yeridir ki, doğrudan da məntiqli olduğunu, reaksiya göstərməyin və etiraz etməyin vacibliyini düşünürlər. Burada ayıqlıq və təxribatlara qarşı tədbirli olmaq lazımdır.³

Bəşəriyyət şeytanlar qarşısında

Bəşəriyyət həmişə şeytanların hiyləsinə məruz qalmışdır. Böyük və kiçik şeytanlar həmişə xalqları öz məqsədlərinə qurban vermişlər. Bunu tarixdə oxumuş, zülmkar şahların həyatını, xalqla rəftarını, dünyanın bugünkü vəziyyətini və böyük güclərin üsulunu görmüsünüz. Bəşəriyyət şeytanların

¹ Xalqın müxtəlif təbəqələrinin nümayəndələri, daxili və xarici qonaqlarla görüşdə çıxışından: 1991.

² Quruluşun məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1999.

³ Ölkənin cümə imamlarının beyət mərasimində çıxışından: 1989.

hiyləsinə məruz qalır, ona kömək etmək lazımdır. Allahın bəndələrinə yardım etmək lazımdır ki, özlərini cəhalətdən xilas edə, sərgərdanlıq və azğınlıqdan qurtula bilsinlər.

Bu yardım əlini bəşəriyyətə kim uzada bilər? Tamah, həvəs və ehtirlərə bağlı olanlar bacarmazlar; çünki özləri azmışlar. Efqo və qürurunun əsiri olan şəxslər bəşəri xilas edə bilməzlər. Gərək kimsə meydana çıxıb insanları xilas etsin. Yaxud Allahın lütfü ilə iradələri güclənsin və özlərini xilas edə bilsinlər. Bəşəri o adam xilas edə bilər ki, fədakarlıq göstərüb ehtirlərdən, qürurdan, özünəpərəstişdən, xudpəsəndlikdən, tamahkarlıqdan, nəfsdən, paxıllıqdan, xəsislikdən və adətən insanın düçar olduğu digər problemlərdən qurtulub, bəşər yolunda bir şam yandıra bilsin.¹

Birliyi qorumaq

Bu gün mühüm olan xalqın birliyini qorumaqdır. Xalq arasında parçalanma yaradan ən kiçik hərəkət də yanlışdır. Əgər belə hərəkətə biz səbəb olsaq, o səhvi biz etmiş olacağıq. Əgər başqası səbəb olsa və biz düzgün, yumşaq üsullarla qarşısını almasaq, - çünki iş həmişə güc göstərməklə düzəlmir - yenə də təqsirkar sayılacağıq.²

Ziddiyyətlərin aradan qaldırılması

Bizim elan etdiyimiz, sevdiyimiz və uğrunda çalışdığımız birlik bu qarşıdurma, ixtilaf və çəkişmələrin aradan qaldırılmasından başlamalıdır. Allah-Taala bunu istəyir; möminlər, övliyalar, ixlaslı və ağıllı adamlar bunu istəyirlər. Bu işin müqəddimə və şəraitini hazırlamaq lazımdır. Əqidə fərqləri var – olsun; milliyyət fərqləri var – olsun; irqi fərqlər var - olsun. Bunlar müsəlmanlar arasında münaqişə, çəkişmə və dartışmaya səbəb olmamalıdır. Hamı ixlasla çalışsın, böyük alimlər, mütəfəkkirlər, ziyalılar, yazıçılar, şairlər və incəsənət xadimləri bunu doğrudan da ilahi vacib bilsinlər. Bu, Quranın əmridir: "Hamılıqla Allahın ipindən yapışın!"³

İkitirəlik və ixtilaflarda düşmən izi

¹ Məşhəd, Tehran və Kürdüstanın şəhid övladları və əlillərlə görüşdə çıxışından: 1990.

² Səbzəvar ruhaniləri ilə görüşdə çıxışından: 1982.

³ Ölkə və ordu məmurları və İslam birliyi konfansında iştirak edən qonaqlarla görüşdə çıxışından: 1990.

Düşmən ikitirəlik və ixtilaf yolu ilə aramıza girməyə ümid bəsləyir. Bu, çox incə və dəqiq bir işdir. O bunun üçün pul xərcləyir. Düşmən təfriqə salmaq istəyirsə, biz də təkcə yumruqlarımızı düyünləyib şuarla düşmənin məqsədlərinə mane ola bilmərik. Bunun çox dəqiq və düşünülmüş mexanizmi var. Odur ki, sayıq olmalıyıq.

Bizə kimdənsə bir söz gətirildikdə, yaxud bir şəxs, bir məmurun əleyhinə bir şeyə yayıldıqda, yaxud kiminsə beynində "bu sözü deməlisən", "bu mövqeyi seçməlisən" kimi şəriət vəzifələri formalaşdırıldıqda ilk növbədə bunların düşmənin ixtilaf planı ola bilməsini düşünməliyik.

Birliyi qorumağı prinsip seçək. Əgər üzərimizə vəzifə düşdüyünü duysaq da, bu vəzifəyə əməl etməyin bir qədər gərginlik yaradacağını və birliyi aradan qaldıracağını gördükdə, bilməliyik ki, bu işi görmək qəti şəkildə haram və vəhdəti qorumaq vacibdir.¹

İslam ümmətinin birliyi

Daxili münasibətlərdə İslam ümməti o zaman Quranda deyilən vilayətə sahib olacaq ki, özündə müxtəlif fərd və cinahların tam birliyini, əlaqəsini, sıralarının daha sıx vəhdətini təmin etsin, böyük İslam ümmətində heç bir təfriqə və ixtilaf olmasın, müxtəlif qruplara ayrılmasın. İslam ümməti daxilində iki tərəf bir-biri ilə vuruşduqda Quranın əmri budur ki, digər müsəlmanlar onları barışdırmağa çalışsınlar. Əgər birinin sülhə razı olduğunu, digərinin isə razı olmadığını, hegemonluq etdiyini, haqq sözə boyun əymədiyini görsələr, burada bütün İslam dünyası birləşib həmin hegemonu qarşı çıxmalı, onu öz yerində oturtmalıdır. Hucurat surəsinin doqquzuncu ayəsi İslam cəmiyyəti daxilində vəhdəti qorumaq barədə uyğun əmri bəyan edir.²

Antihegemon siyasətlərin izahı

Antihegemon və xüsusən də antiamerika siyasətləri yeniyetmələrə izah olunmalı, onlar öz siyasi, əxlaqi və mədəni düşmənlərini daha yaxşı tanımalıdırlar.³

Siyasi dərkə yanaşı olan təhsil

¹ Ölkənin cümə imamlarının beyət mərasimində çıxışından: 1989.

² Xamenei. Əli. Vilayət, səh. 39.

³ Təربiyəvi işlər üzrə məsul şəxslərlə görüşdə çıxışından: 1986.

Dərs oxumaq, təhsil almaq, özünü islah etmək mühüm vaciblərdən, bəlkə də vaciblərin ən mühümü olsa da, bizi ölkədə baş verən hadisələrdən və bu hadisələr qarşısında vəzifələrimizdən, eləcə də ictimai fəaliyyətdən, inqilabın inkişafına köməkdən, inqilab düşmənlərinin təxribatlarını tanımaqdan, onları zərərsizləşdirən əməllərdən, cəmiyyətin ümumi ehtiyaclarına dəstəkdən, təhlükəli sahələrə girişməkdən, bəzən fədakarlıq göstərməkdən və can verməkdən uzaqlaşdırmamalıdır.

Biz demirik ki, bir məktəbə gedib dərs oxuyun, yalnız məktəbin qapısını, divarını, kitabı və müəllimi görün, bu böyük və həssas dövrdə ölkədə baş verənlərlə isə işiniz olmasın. Xeyr, bunu tövsiyə etmirik. Biz tövsiyə edirik ki, gündüzün aslanları və gecənin rahibləri olasınız.¹

Dərsin və siyasi dərkin əsas olması

Dərs sizin əsas işinizdir, lakin onun üçün siyasi dərk də lazımdır. Əgər gələcəkdə İslam cəmiyyəti üçün səmərəli olmaq istəyirsinizsə, bu cəmiyyətlə birgə hərəkət etməlisiniz.²

Dərs və siyasət

Siyasi məsələlərdən xəbərdar olmalısınız. Amma siyasi işləri çox genişləndirib dərsdən qalmayın. Dərs bizim əsas işimizdir.³

İntizarın müxtəlif mənaları

Mən intizar (dövrün imamının gəlişini gözləmək) barədə bir cümlə deyim. Hədislərimizdə göstərilmişdir ki, ümmətin ən dəyərli əməli fərəcin – qurtuluşun intizarıdır. Bu nə deməkdir? Məgər intizar nədir? Həzrət Mehdi (ə) zühurunu gözləməyin nə mənası var ki, bu qədər dəyərli sayılır? İntizar barədə bir yanlış məna vardı. Xoşbəxtlikdən, bu gün o məna və anlayışdan çox da əsər-ələmət qalmayıb. Qərəzli, yaxud nadan insanlar xalqa belə öyrətmişdilər: İntizarın mənası budur ki, siz hər bir müsbət işdən, hər bir hərəkət, mübarizə və islahatçılıqdan əl çəkməli, gözləməlisiniz, dövrün imamı özü gəlib vəziyyəti düzəltməli və fəsadları aradan qaldırmalıdır.

¹ Hövzənin qız və qadın tələbələr ilə görüşdə çıxışından: 1982.

² Tehranın hövzə tələbləri ilə görüşdə çıxışından: 1982.

³ İmam Rza (ə) İslam Elmləri Universitetində çıxışından: 1984.

İnqilab bu səhv məntiqi, bu batil qənaəti zəiflətdi, ya da məhv etdi. Allaha şükür olsun ki, bu gün cəmiyyətimizin beynində belə təsəvvür yoxdur. Lakin intizarın düzgün mənasının müxtəlif xüsusiyyətləri var. Bu xüsusiyyətlər İslam və Şiə mədəniyyətində intizara nə qədər əhəmiyyət verildiyini bilənlərə çox maraqlıdır.

Bir xüsusiyyət budur ki, intizar mövcud vəziyyətlə qane olmamaq deməkdir. İntizardaylıq, gözləyirik - yəni nə qədər xeyir və yaxşı iş görmüşüksə, hamısını az və qeyri-kafi bilir, dünyanın maksimum yaxşılaşmasını gözləyirik. İntizarın başqa bir xüsusiyyəti möminlərin gələcəyə ümidvar olmasıdır. Möminin intizarı ilahi təfəkkürün - vəhyin xalqa təqdim etdiyi işıqlı düşüncənin bəşərin bütün həyatını əhatə etməsini gözləməkdir. İntizarın bir xüsusiyyəti odur ki, müntəzir - yəni gözləyən şəxs həvəs və ümidlə hərəkət etsin. İntizar - ümiddir. İntizarın başqa xüsusiyyətləri də var.¹

İntizar ruhu

Biz intizarda olan xalqıq. Xalqımız inkişafa və uğura ümidlə addım atdı, çalışdı, inqilab etdi və qalib gəldi. Biz bu gün öz həyatımızda intizar üçün xüsusi bir bölmə açmalıyıq. Həqiqətən, bizim xalqımız intizar ruhunu özündə tam canlandırmalıdır. Biz intizardaylıq – yəni ümidvarlıq ki, müntəzəm çalışmaqla Allahın düşmənləri və şeytanların varlığı, zalım, quldur və hegemonların zülmü, istismarı və zəifləri öldürməsi ilə dolmuş bu dünya bizim yorulmaz fəaliyyətlərimiz sayəsində bir gün elə bir dünyaya çevriləcək ki, insaniyyət və insani dəyərlər möhtərəm sayılacaq, zülmkar, hegemon, quldur və təcavüzkarlar öz istək və həvəslərini həyata keçirməyə imkan və yer tapmayacaqlar. Bizim gələcəyə baxışımız belədir.²

İqtisadi məqsədlər

İslamda əməyin dəyəri

İslamda işləmək ibadət və dəyər sayılmışdır. Bu baxımdan, kim bir işi qəbul edib öhdəsinə götürsə, onu ən yaxşı şəkildə yerinə yetirməyə borcludur.

¹ Xalqın müxtəlif təbəqələrinin nümayəndələri, daxili və xarici qonaqlarla görüşdə çıxışından: 1991.

² Xalqın müxtəlif təbəqələrinin nümayəndələri, daxili və xarici qonaqlarla görüşdə çıxışından: 1991.

Bu söz sinifdə tədrisə, zavod, fabrik və tarla işlərinə, dərziyyə, evin daxili işlərinə də aiddir. Müəllimlik də bir işdir; özü də çox dəyərli iş.

Mənim əzizlərim! Müəllimlər, fəhlələr, gənclər, ölkə işinin, istiqlaliyyətinin və fəqərə sütununun qoruyucuları! Sizin məsuliyyətiniz ağırdır. Görün düşmən nə qədər insafsız, rəhmsiz və həyasızdır. Onun sizə hakim olmasını istəmirsinizsə, yaxşı işləməlisiniz. Gərək hamı yaxşı işləsin, işi Allah üçün və dəqiq yerinə yetirsin ki, bu şanlı İslam ölkəsi düşmən qarşısında duruş gətirə bilsin, İslam sayəsində - "İslam üstün gəlir və heç bir şey ona üstün gəlmir"¹ - heç kəsin bu xalqa diktatorluq və hegemonluq edə bilməyəcəyini hamıya göstərsin.²

İşgüzar qüvvələrin yetişdirilməsi

Siz çalışıb İslam cəmiyyətinə dəyərli və işgüzar qüvvələr təhvil verməlisiniz. Siz bilməlisiniz ki, İslam inqilabı tək-cə İslam xalqı üçün deyil, bütün bəşəriyyətə aiddir. Bu, təlim-tərbiyə ocaqlarının necə böyük məsuliyyət daşdığını göstərir. Bu qaydaya əsasən, etinasızlıq, diqqətsizlik və səhlənkarlıqdan ciddi şəkildə çəkinmək lazımdır.³

İşdə möhkəmlik

Əziz Peyğəmbərdən belə nəql olunmuşdur: "Allah işini möhkəm şəkildə yerinə yetirən şəxsə rəhm eləsin!" Bilin ki, İslam əleyhinə, İslam dəyərləri əleyhinə, inqilab əleyhinə, imam əleyhinə, şəxsiyyətlər əleyhinə, Mütəhhərinin özünün əleyhinə təbliğatları hamıya əyan olan düşmənlər - kimsə kor olub mədəni-ideoloji düşmənçilikləri görməsə, heç - bu gün cəmiyyətin həssas və təsirli qüvvələri olan müəllim, fəhlə, tələbə və ruhanilərin öz işlərini görə bilməyəcəyinə ümidlidirlər. Əgər hamı öz işini düzgün, möhkəm, tam və elmi şəkildə yerinə yetirsə, bilin ki, bu quruluş bizim tanıdığımız əsrlərdə bu ölkədə qurulmuş ən güclü quruluş olacaq.⁴

İşçi vicdanı

Ölkənin müəllim təbəqəsi və təlim-tərbiyə mərkəzləri bir tərəfdən, fəhlə təbəqəsi, əməyə, yaradıcılığa, istehsala, sənayeyə, əkinçiliyə və digər hərəkətlərə aid olanlar başqa tərəfdən ölkə üçün çox əhəmiyyətliyətlidirlər. Sizə

¹ "Əvali əl-ləali", c. 1, səh. 226.

² Müəllim və fəhlələrlə görüşdə çıxışından: 1997.

³ Təlim və tərbiyə naziri ilə görüşdə çıxışından: 1982.

⁴ Müəllimlərlə görüşdə çıxışından: 1999.

tövsiyəm budur ki, hər iki sahədə işin keyfiyyətini günbəgün yaxşılaşdırasınız. Biz iki-üç il bundan öncə işçi vicdanı haqqında danışdıq; bu söz dillərdə təkrar olunur. Bu çox əhəmiyyətli bir məqamdır. Mən bilmirəm bu cümləni deyən şəxslər onun əhəmiyyət və təsirinə nə qədər diqqət yetirirlər. İşçi vicdanı siyasi və elmi vicdan tipindən olan bir sözdür. Bu sözün mənası odur ki, işlə məşğul olan şəxs işində vicdanlı olsun, məsuliyyət hiss etsin. Bu, sifarişçi qarşısında məsuliyyətdən başqa bir şeydir. Şəriət və insani öhdəlik cəhətindən əlavə, insan bu işin özü qarşısında məsuliyyət hiss etsin, işi düzgün, ideal, güclü və ən yaxşı şəkildə yerinə yetirməyə çalışsın; istər başı üstə bir kəs olsun, istər olmasın. İşçi vicdanının mənası budur.

İşi görən işçi vicdanı olsa, o iş ən yaxşı şəkildə görülməkdir. Bu, ölkə problemlərinin açarı olan məsələdir. Əgər siz hansısa məhsulu alıb gətirdikdə qısa müddətdən sonra xarab olursa, üzərində görülən işin düzgün olmadığını müşahidə edirsinizsə, işçi vicdanı olan surətdə bu daha baş verməyəcək. İnsan öz övladını məktəbə göndərir, amma onun məktəbdə nəyə və necə amilə çevriləcəyini bilmirsə, bu daha olmayacaq.

Əgər siz sinifdəki son bir dəqiqəni də dərs deyib tələf olmağa qoymadınsa, pis öyrənən uşağa doğrudan da vaxt ayıraraq çalışdınsa, zavodda, tarlada, evdə və ya başqa bir yerdə işinizdə diqqətli oldunuzsa, iynəni diqqətlə parçaya batırdınsa, sizin bu diqqət və ciddiliyiniz əməl dosyənizdə qeyd olunacaq. İlahi qovluqlarda bu qeydin faydası təkcə qiyamətə aid deyil, bu dünyada da təsirlidir. Yəni dünya işində diqqətli və möhkəm olmaq başıuca və abad olan, güclü düşmən qarşısında təslim olmayan, cəmiyyətin düşmənlərindən ehtiyacsız insanlara malik bir cəmiyyət qura, ölkə üçün dünyada müsbət imic yarada bilər. Bunlar ölüm sərhədinin bu tərəfinə aiddir. Sərhədin o tərəfi də bərzəx, qiyamət və ilahi savabdır.¹

İş və vəzifəni ciddi saymaq

Biz hansı şöbədə çalışırıqsa, işimizi həmişə ciddi saymalı, bizə tapşırılan və özümüzü islah etdiyimiz mühüm iş bilməliyik. İslam Respublikasında harada çalışırsınızsa, oranı dünyanın mərkəzi sanın və elə bilin ki, bütün işlər sizdən asılıdır.²

¹ Müəllim və fəhlələrlə görüşdə çıxışından: 1997.

² İslam Təbliğatı Komitəsinin məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1992.

İşə sevgi, həvəs və işdə ciddilik

Ümumi mədəniyyət məsələsində müşahidə edirik ki, misal üçün, idarə və dövlət qurumlarında süründürməçilikdən, xüsusən də bəzi orqanların işindən çox şikayət olunur; xalqın işləri rahatlıqla görülür, bu gün-sabah edilir, xalqın işinə qayğıkeş şəkildə baxılmır. Bunlar mədəni bir xəstəliyə və nöqsana görədir. Yaxud müşahidə edirik ki, bizim işgüzar elmi şəxsiyyətlərimiz universitetlərdə, iş yerlərində, tədqiqat mərkəzlərində bir tədqiqatçı üçün çörəyi, suyu və şöhrəti olmayan, amma zəhməti çox olan yenilik və ixtiralara az girişirlər, daha asan işlərlə məşğul olurlar. Bu, mədəni bir xəstəlikdir.

Elm dünyasında dəyərli tədqiqatlar kimlər tərəfindən aparılmışdır? Adətən, tədqiqat dövründə məşhur olmayan, tədqiqata, elmə və əməklərinin bəhrəsinə sevgi ilə baxan, zəhmətlə çalışan və əziyyətə dözən şəxslər tərəfindən. Bu işin nəticəsi bir xalq üçün möhtəşəm olmuşdur. Düzdür, siyasətlər onların elm və tədqiqat məhsulundan bədxah şəkildə sui-istifadə etmişlər. Biz belə sui-istifadələri tədqiqatın və onun məqsədlərinin adına yazı bilmərik.

Bizdə bunlar azdırsa, mədəni bir xəstəliyə görədir. Biz bunu müalicə etməliyik. Bunun məktəb, universitet və digər yerlərin işinə aidiyyəti yoxdur, başqa bir proqramlı mədəni baxış, fəaliyyət və çalışmaq tələb edir. Və biz bu işi görməliyik.¹

Tədqiqatçıların həvəssizliyi

Tədqiqat mərkəzlərinin çatışmazlıqları və bizim tədqiqatçılarımızın tədqiqata lazım olan həvəslərinin olmaması mövcud problemlərdən biridir.²

Qərbdə elmi inkişaf amili

Gənc qardaşlara bir cümlə deyim: Qərbin və Avropanın elmi inkişafının əsas amili onların yüksək istedadı deyil, onlar qeyri-adi istedadla malik deyillər. Bu amil onların mədəni keçmişləri deyil, onlar qədim mədəniyyətə də malik deyillər. Onlarda elmə, biliyə həvəsləndirən məzhəb və təfəkkür də yoxdur. Səbəb ictimai azadlıq da deyil, onlar çox-çox kobud diktatorlar əlində

¹ Mədəni İnkilab Ali Şurasının üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1989.

² Mədəni İnkilab Ali Şurasının üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1989.

qalmışdılar. Yalnız bir amil var: çalışmaq, yorulmamaq, çoxlu işləmək, işə həvəs, bütün işlərə can atmaq, sualı və məsələni araşdırmaq. Hamıda hər şeyi bilmək və müntəzəm çalışmaq hissi olmalıdır.¹

Çalışmada məqsəd

Əsas məqsəd qazandıqdan daha üstün niyyətlə çalışmaqdan ibarətdir. Belə olmasa, yayınma və səhvlər qarşıya çıxar.²

Mal-dövlət cihadı

İslam təlimlərində mal-dövlət cihadının kökü var. Erkən İslam çağında özləri cihad edən şəxslər vardı. Elə şəxslər də var idi ki, özləri cəbhədə iştirak edə bilmədiklərindən bir, yaxud bir neçə döyüşçünün xərclərini öhdəsinə götürürdü, maddi ehtiyaclarını təmin edib, onu cəbhəyə göndərirdi.³

Tam iqtisadi müstəqillik

Biz özümüzü iqtisadi baxımdan da supergüclərin nüfuzu altından tam xaric etməliyik. Xalqımız ölkənin mövcud imkanları ilə öz mənafə və ehtiyaclarına uyğun sənayeni və məhsulu istehsal edə bilməlidir. Düzdür, bu gün bu iş üçün hələ problemlərimiz var. Xalq özünün bütün ehtiyaclarını daxildə təmin etmək həddinə çatmamışdır. Çünki keçmişdə onun hər şeyi əcnəbi güclərdən asılı edilmişdi. Bizim dəqiq sənayemiz heç, hətta əkinçiliyimizi də asılı etmişdilər. Əcnəbilər, hakim qüvvələr, uğursuz Pəhləvi rejimi və ondan qabaqkılar bizim əkinçiliyimizi dünyanın elmi inkişaflarından xəbərsiz saxladılar.

Bu xalq öz yaradıcılığı, fəaliyyəti, güclü idarəçiliyi, bütün xalqın azadlıq və istiqlalıyyət istiqamətində birliyi, eləcə də düşmənin informasiya və təbliğat təxribatları ilə tanışlığı ilə tədricən tam iqtisadi azadlığa və müstəqilliyə qovuşmalıdır. Düzdür, iqtisadi müstəqillik üçün siyasi müstəqillik şərtidir. Siyasi baxımdan asılı ölkələr iqtisadi müstəqillik və azadlıq əldə etməyə qadir olmaz və buna maraq da göstərməzlər. Allaha şükür olsun ki, bizim məmləkətimizdə siyasi müstəqillik və azadlıq mövcuddur. Bunun ardınca iqtisadi müstəqillik və hamısından üstünü, mədəni müstəqillik gəlir: Qərbin

¹ Əmmamə qoyuluşu mərasimində çıxışından: 1988.

² İslam Cümhuriyyəti qəzetinə müsahibəsindən: 1989.

³ Radio və televiziya müsahibəsi: 1987.

uğursuz və azğın mədəniyyət əlamətlərini cəmiyyətdən təmizləmiş müstəqil mədəniyyət.¹

Özünütəmin

İnqilabın əvvəllərində düşmənin xəyanətkar ünsürlər vasitəsilə ölkə daxilində icrasına çalışdığı planlardan biri ölkə işlərini dayandırmaq, hərəkəti, istehsalı, yaradıcılığı, elmi və əməli yeniliyi tətıl etmək idi. Xoşbəxtlikdən, həzrət imamın davamlı xəbərdarlıqları və xalqın sayıqlığı ilə inqilabın ziyanına, xalqın asayiş və rifahının ziddinə olan bu xəbis təxribat həmişə zərərsizləşdirildi.

Düşmənlərin İslam Respublikası quruluşuna daha çox təxribat planladığı bu həssas dövrdə də xalqın ümumi sayıqlığı lazımdır. Bu gün düşmən istəyinin əksinə, İslam Respublikası quruluşunun mühərrikləri həmişəkindən daha yaxşı və daha keyfiyyətli işləməlidir. Daxili istehsal – istər əkinçilik, istər sənaye istehsalı prosesi sürətləndirilməli, idarələrdə, dövlət qurumlarında, inqilab orqanlarında, elm hövzələrində, universitetlərdə, tədqiqat mərkəzlərində, mədəni və incəsənət müəssisələrində, orduda, Mühafizəçilər korpusunda, digər istehsal mərkəzlərində, ticarət və sənət mərkəzlərində, ölkə işlərinin idarəsində, cəmiyyətin indiki və gələcək ehtiyaclarının təminində hər hansı rolunu oynayan dövlət və qeyri-dövlət sahələrində özünütəmin prosesi gücləndirilməli, daha uca məqsədlə və daha artıq maraqla işlər görülməlidir.²

¹ Cümə imamları, ruhanilər, mədəniyyət mənsubları və şagirdlərlə görüşdə çıxışından: 1989.

² İmama hörmət barədə İran xalqına müraciətindən: 1989.

Üçüncü fəsil: Təlim-tərbiyə işlərinə hakim prioritet, prinsip və siyasətlər

Dini və etiqadi məsələlərə diqqət

Birinci prioritet: mənəvi paklıq

Biz mənəvi baxımdan paklansaq, İslama və İslam quruluşuna xidmət edə bilərik. Paklanmasaq, xidmət edə bilməyəcək və ziyan da vuracağıq.¹

Elmin yanında öhdəlik

Saleh insan odur ki, həm elmi var, həm bu elmi yaxşı işlətmək üçün marağı, niyyəti, həvəsi və məsuliyyət hissi. Biz bunu öhdəlik adlandırırıq. Əgər bu olmasa, ixtisas da faydasız olacaq.²

Mənəvi tərbiyə

Bütün qurumlar və hamı, xüsusən də din alimləri və ruhanilər xalqın mənəvi tərbiyəsi, əsasən də gənclərdə mənəvi və əxlaqi inqilab üzərində çalışmalıdırlar.³

İslam etiqadının və əməlinin dirçəldilməsi

Mənim fikrimcə, bu gün bizim orta məktəblərimizdə hər şeydən vacib məsələ şagirdlərdə İslam etiqadını və İslam əməlini dirçəltməkdir. Əgər İslam əməlinə və etiqadına qarşı laqeyd bir ailədən, yaxud İslam fikirlərinə və əməlinə inamı və diqqəti az olmayan, lakin valideynləri savadsız, düşüncə və psixoloji cəhətdən qüsurlu olduğuna görə uşaqda müsbət təsir buraxa bilməyən bir ailədən bir uşaq məktəbə getsə, həmin çatışmazlıqlar orada düzəlməli, bu uşaq həm elm, həm əməl, həm etiqad baxımından dindar insana çevrilməlidir.

Məktəblərdə uşaqlarımızı dini baxımdan – həm etiqadda, həm tərbiyə və əxlaqda, həm də əməli bəndəlikdə əsl müsəlman kimi yetişdirməyə çalışmalıyıq. Bu, çox vacib məsələdir.⁴

¹ Qum Elmi Hövzəsinin tələbə, alim və müəllimlərinin beyət mərasimində çıxışından.

² Tehran Universitetində çıxışından: 1986.

³ Dini Ekspertlər Məclisinin üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1991.

⁴ Təlim və tərbiyə naziri və nazirliyin məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1992.

Təhsil mərkəzlərinin İslama uyğunlaşdırılması

Elm və tədqiqat mərkəzlərinin müəllim və müdirləri ölkə inkişafının əsas şərti sayılan elm və tədqiqat inkişafına dair yetərli diqqətlərinin yanında, həm də təhsil mühitinin İslama uyğunlaşdırılmasına, əcnəbi mədəniyyətin mənfi təsirlərinin aradan qaldırılmasına, ölkə gələcəyinin ümidləri olan tələbə və şagirdlərin dini və siyasi təməllərinin gücləndirilməsinə çalışmalıdırlar.¹

Məktəblərdə başlıca proqram

Biz ölkənin gənc, yeniyetmə və uşaqlarını islamçı yetişdirməliyik. Məncə, dərs vəsaiti hazırlamaqda, müəllim yetişdirməkdə, təlim-tərbiyə qurumlarının müxtəlif sahələrinə və məktəblər daxilində digər işlərə nəzarətdə başlıca proqram İslam tərəkürünün aşılması olmalıdır. Görək məktəblərdə əsl müsəlman yetişdirmək işi baş tutur, yoxsa yox. Biz bu sahədə bütün çatışmazlıqları aradan qaldırmalıyıq.²

Mənəviyyata diqqət

Materialist dünya haqlı olaraq mənəviyyatın azlığından əziyyət və iztirab içindədir. Tərbiyəvi işlərdə mənəvi amilə xüsusi diqqət yetirilməlidir. Uşaqların tərbiyəsində və dəyərlərin ötürülməsində bu, ən mühüm vəzifədir.³

Təlim-tərbiyə siyasətləri

İslamı öyrənmək istəyən əcnəbilərə qucaq açmaq

Biz inqilabın sözünü yalnız öz sərhədlərimiz daxilində aid etmirik, düşünürük ki, İslam bütün müsəlman xalqlara məxsusdur. Biz İslam və Quran hökmlərini öyrənmək istəyənlərə qucaq açmalıyıq, onlar İslam və Quran evinə gəlib təhsil və təlimlə məşğul ola bilməlidirlər.⁴

İlahi hidayətin qlobal və əbədi olması

Allahın dini qurtuluşu xüsusi bir xalq, dövr və ya bölgə üçün istəmir, bir xalqa zorla vermir, həyatın bəzi sahələrinə məxsus bilmir. Bütün insanlar hər

¹ İmam Xomeyninin vəfatının qırxıncı günü münasibəti ilə müraciətindən: 1989.

² Təlim və tərbiyə naziri, müavinləri, müşavirləri və nazirliyin şöbə müdirlərilə görüşdə çıxışından: 1992.

³ Ümumdünya Uşaqlar Günü münasibəti ilə müraciətindən: 1988.

⁴ Qum Elmi Hövzəsinin qeyri-iranlı tələbə və müəllimlərilə görüşdə çıxışından: 1984.

yerdə, hər zaman öz fərdi və ictimai həyatlarına dair Allah peyğəmbərlərindən öyrənə bilərlər. Onlar insanların ağıl və hisslərini oyatmaqla ilahi hidayət bəxş edir, xeyrə və yaxşılığa sarı doğru yolu açırlar.¹

Büdcə ayırarkən məktəblərin prioritet olması

İnqilabın yaşaması xalqın elm və təhsil baxımından inkişafına sıx bağlıdır. Məsuliyyətli orqanların qəti vəzifələrindən biri budur ki, büdcə və vəsait ayırarkən məktəbləri prioritet seçsinlər.²

Təhsil sistemində yenilik

Təhsil sistemində yeniliyə və inkişafa ehtiyac var. Həyatın müxtəlif sahələri və müxtəlif qurumlar kimi, onda da bu yenilik və inkişaf çox ağıllı şəkildə və səbirlə yerinə yetirilməlidir. Bu yeniliklərdə bir çox məsələlər görməzliyə də vurula bilər. Gərək çox diqqət olunsun, təhsil günbəgün gücləndirilsin, imkanlar artırılsın, xalq alim, savadlı və dərin düşüncəli olsun, dini dərindən öyrənsin.

Əgər bu baş versə, düşünürəm ki, ortamüddətli bir proqramla cəmiyyətdə müşahidə etdiyimiz müxtəlif əxlaqi və dini problemlərin əksəriyyəti təlim-tərbiyə yolu ilə aradan qaldırıla bilər. Düzdür, başqa amillər - moizə, mədəni işlər, kitablar, dini dərslər və minbər də var, lakin ən əsaslı iş məktəblərə aiddir. Əgər siz təlim və tərbiyə sahələrində əlliillik dövrün problemlərini aradan qaldıra bilsəniz, Allah-Taalanı razı salmış və böyük bir iş yadigar qoymuş olarsınız.³

Formal işlərdən çəkinmək

Tərbiyə sahəsində işlərin forması məzmunu üstələməməlidir. Əsas məsələ mənəvi saflıq və qəlbləri paklamaqdır.⁴

Mədəni dirçəliş və inkişaf cihadı

¹ Birləşmiş Millətlər Təşkilatında dini rəhbərlərin iclasına müraciətindən: 2000.

² Mədəniyyət mənsubları ilə görüşdə çıxışından: 1987.

³ Təlim və tərbiyə nazirliyinin məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1997.

⁴ İmamın Mühafizəçilər korpusunda nümayəndəlik şöbələrinin məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1986.

Ölkənin mədəni inkişafında təsirli olan hər kəsdən ciddi və israrla istəyirəm ki, mədəni dirçəliş və inkişaf cihadı adlı böyük işə yardım etsinlər. Biz ümumi bir qayda olaraq xalqı məmləkətin elmi-mədəni, təlim və tərbiyə məsələlərində ciddi iştiraka borclu bilirik.¹

Mədəni işlərə sərmayə yatırmaq

Mədəni işlərdə pul və büdcə əsas problem sayılmamalıdır. Yəni biz mədəni nöqsan və problemləri büdcə ehtiyacları sırasında listin axırında yazmamalıyıq; birinci olmasa da, birincilərdən olmalıdır. Yaxşı fikirləşsək, görürük ki, bu, ölkənin iqtisadiyyatına da xeyirdir. Biz daha çox büdcə və imkanları mədəni işlərə ayırmaqdan ziyan çəkmərik. Təhsil və mədəniyyət sahələrinə sərmayə yatırmaq ölkənin gələcəyi üçün böyük imkanlar deməkdir.²

Gənclər və mədəniyyət

İkinci məsələ xalqı dindar etməkdir. Bu da təəssüf ki, əlliillik dövrün fəsadlarındanıdır. Bu dövr doğrudan da İran tarixinin uğursuz dövrüdür. Bu dövrdə ölkəyə nə qədər ziyan vuruldu! Təəssüf ki, bizim xalqımız, xüsusən də gənc nəslimiz bunu yaxşı bilmir. Başqa xalqlar da bilmirlər. Təqsir yenə də bizim özümüzdədir. Teleradio şirkəti bu sahədə doğrudan da zəif işləyib. Qəzetlər və mətbuat da bu əlliillik dövrdə Qərbin ümumi siyasətləri səbəbindən məmləkətə nə edildiyini, ölkənin din, mədəniyyət və əxlaqının necə hərraca qoyulduğunu izah edə bilməyiblər. Qərb o mədəniyyəti ölkəyə daxil etməklə, yerli mədəniyyəti sıradan çıxarmaqla buranı ələ keçirmək, iqtisadi mənbələrini, siyasət və hökumətini özünə tabe etmək istəyirdi. Hər halda, bu dini məlumatın və imanın zəifləməsi yenə də əlliillik dövrə aiddir.

...Təlim və tərbiyə qurumları bütün fəaliyyətlərində bu iki vəzifəni və meyarı diqqətdə saxlamalıdır: ölkənin elm və mədəniyyətini gücləndirmək və gənclərdə düzgün imanı möhkəmlətmək.³

İxlasın və mənəvi paklığın ixracı

¹ Valideyn və Tərbiyəçilər Birliyinin Ali Şurasının üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1984.

² Ölkənin müşavirə qurumlarının tərbiyəvi müavinlərinin keçirdiyi seminarın iştirakçıları ilə görüşdə çıxışından: 1985.

³ Təlim və tərbiyə nazirliyinin məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1997.

Biz nə üçün tövhidi, peyğəmbərlər əxlaqını, fədakarlıq və ixlas ruhunu və mənəvi paklığı digər ölkələrə ixrac etməkdən xəcalət çəkməliyik?! Nə üçün qeyrəti, şərəfi, batil qüvvələr qarşısında müqaviməti əməli dərs formasında digər xalqlara göstərməyə və öyrətməyə utanmalıyıq?!¹

Maddi və mənəvi işlərə eyni diqqət

İslamın xalqın dünya və axirəti üçün proqram və məqsədi var. Ölkənin məsul şəxsləri xalqın maddi işləri ilə məşğul olduqları qədər mənəvi işlərlə də məşğul olmağa borcludurlar.²

Xalqın iştirakı

İmamın buyurduğu kimi, xalq təhsil mərkəzlərinin, misal üçün, məktəb, lisey və universitetlərin təsis edilməsində iştirak edə bilər. Əlbəttə, xalqın iştirakı əsla qazanc götürmək mənasında deyil.³

Vəzifəyə əməl etmək

İmam deyirdi ki, biz vəzifəmizə əməl edirik, qələbə üçün yox, Allaha cavab vermək üçün vuruşuruq. Allah-Taala vacib edib, biz əməl edirik. Qələbə versə, minnətdar olacağıq; qələbə verməsə, yenə də vəzifəmizə əməl etməyi nəsb etdiyinə görə minnətdar olacağıq. Uğurun sirri budur.

Əgər insan şəriəti öz imamı seçsə, yəni İslam və şəriət vəzifəsinə uyğun addımlasa, şübhəsiz, qələbəyə nail olar. Bizim heç bir əskikliyimiz olmayacaq. Çünki ilahi hesab çox dəqiqdir. Hesab edən Allahdır, hesablayan aparat da Allahın elmi: "Nə göylərdə, nə də yerdə zərrə qədər bir şey Ondan gizli qalmaz".

Bizə deyəndə ki, cihad edin, yaxşı işlərə dəvət edin, namazı bərpa edin, zəkat verin, söz və əməldə doğruçu olun, pis əxlaqdan çəkinin, ixlasınız, fədakarlığınız olsun və bir kamil möminin bəzəndiyi bu tip ilahi hökmlərə malik olun, mənası budur ki, bu əməllərə boyun əyək.⁴

¹ Qum, Rəfsəncan və Kəhnuc şəhərləri əhalisinin beyət mərasimində çıxışından: 1989.

² Prezident və Dövlət Şurası ilə görüşdə çıxışından: 1989.

³ Mədəni İnqilab Ali Şurasının təşkil edilməsinin ikinci ildönüm tədbirində çıxışından: 1986.

⁴ Mühafizəçilər korpusunun komandirləri və nümayəndəlik şöbəsinin başçıları ilə görüşdə çıxışından: 1990.

Azadlıq

Təlim-tərbiyə elə məsələlərdəndir ki, onda azadlıq insanların əsla danılmaz hüquqlarından sayılır. İnsanların öyrənmək hüququ var. Lakin Qərbdünyasının böyük universitetlərində bu azadlıq məhdud edilir. Yüksək elm və texnologiyayı, onların dililə desək, HIGH TEC-i köçürmək olmaz. Müəyyən ölkələrə texnologiya ixrac etmək qadağandır. Niyə? Çünki bu elmlər köçürülsə, onların inhisarından çıxar və gücləri zəifləyər.¹

Dünyanın hər hansı yerində elm öyrənmək

Çalışqan gənclər, alimlər, mütəxəssislər, təcrübəli beyinlər, dəyərlı insanlar, işçi qüvvələr və ümumi xalq ölkəni qurmağa çalışmalıdırlar. Digərlərinin təcrübəsindən, elm və ixtisasından da istifadə etmək lazımdır. Biz öyrənmək yolunu üzümüzə bağlamırıq. Dünyanın harasında elm və təcrübə olsa, gedib öyrənərik. Bu, İslamın əmrıdır, onunla heç bir ziddiyyəti yoxdur. Lakin yük sizin çiyinləriniz üzərindədir.²

Qadınların elmi inkişafının əhəmiyyəti

Qadın və qızları təhsildən saxlamaq olmaz. Onların təhsil almalarına, elm öyrənməklərinə kömək etmək lazımdır.³

Elmin məqsədləri

Elmin məqsədliliyi

Doğrudur, dərs oxumaq yaxşıdır, elm öyrənmək yaxşı bir işdir, amma şübhəsiz, elm öyrənən hər kəsdən bu sualı soruşmaq olar ki, bu elmi nə üçün öyrəndin? Cənab kimyaçı, siz kimya elmini nə üçün öyrəndiniz? Ona görə öyrəndiniz ki, misal üçün, partlayıcı maddələr hazırlayasınız, bomba düzəldib bir şəhərin əhalisini qırasınız? Sizin məqsədiniz budur? Yoxsa məqsədiniz xəstələrə dərman düzəltməkdir? Bunlar fərqli məqsədlərdir, eyni deyil. Bu iki məqsədin hər hansı biri üçün görülən işlər də digərindən fərqlənir.⁴

Savadlanmanın ibadət olması

¹ Pedaqoji Universitetin məzunları üçün keçirilən tədbirdə çıxışından: 1998.

² Vilayət hədisi, c. 7, səh. 170.

³ Buşəhr əhalisinin böyük toplantısında çıxışından: 1992.

⁴ Teleradio verilişləri şirkətinin İdman və xalq şöbəsinə müsahibəsindən: 1982 .

Digər inqilablarda savad öyrənməyin mental əsası yoxdur, bizdə isə var. Bu baxımdan, təhsil alan və kitab oxuyan şəxs bilməlidir ki, dua oxumaq kimi, bu işi də Allahın razılığı üçün yerinə yetirsə, bu da ümumi bir ibadətdir.

Buna əsasən, bu işin mental əsası cəmiyyətimizdə savadlanmanın daha genişlənməsinə böyük kömək göstərə bilər. İnşallah bu düyün daha tez açılsın!¹

İslam dövlətinin idarəsi

Sizin məqsədiniz təkəcə xalqa şəriət və etiqad məsələləri demək olmamalıdır. Siz təhsil alırsınız ki, gələcəkdə İslam dövlətini idarə edəsiniz.²

Elmi dəyərli saymaq

Xüsusi fənlərdə təhsil alan bir çox şəxslərin istedadı çiçəklənmədi və yenilik yarada bilmədilər. Çünki elmə həvəsləri yox idi, məqsədləri təkəcə yaşamaq idi. İnsan elmi dəyərli saysa, möcüzə yarada bilər. Elm və bilik qazanc vasitəsi olsa, daha ondan hərəkət gözləmək olmaz.³

İnqilabın uca məqsədlərinə doğru

Siz əzizlərin hər birinin məqsədi hövzə və cəbhədə əldə etdiyiniz dəyərli ehtiyatdan inqilabın uca məqsədləri, bu fikrin dünyaya yayılması və cəmiyyətdə gücləndirilməsi istiqamətində istifadə etmək olmalıdır. Əlbəttə, bu işin şərtləri var. Birinci şərt yaxşı dərs oxumaqdır. Mən inqilabdan öncədən tələbə dostlara deyirdim ki, mayasız fətir olur. Gərək mayanız olsun. Gərək dərs oxuyasınız.⁴

İlahi bilgilərin kəşfi

İnsanın bütün düşüncə potensialı işə salınmayınca ilahi bilgiləri və Əhli-beyt təlimlərinin dərinliklərini kəşf etməyə ümid olmaz. Yeni elm və texnika bu yolda yaxşı kömək sayılır.⁵

Elmin istiqamətliliyi

¹ Savadlanma hərəkətinin Mərkəzi Şöbəsinə müsahibəsindən: 1985.

² İmam Rza (ə) İslam Elmləri Universitetində çıxışından: 1984.

³ Azad İslam Universitetinin açılış mərasimində çıxışından: 1983.

⁴ Əsirlikdən azad olmuş ruhani və hövzə tələbələrilə görüşdə çıxışından: 1990.

⁵ İslam Elmlərinin Kompüter Tədqiqat Mərkəzinin xatirə dəftərinə qeyddən: 1990.

Biz bəşəriyyət qarşısında məsuliyyət hiss edirik. Müsəlmanların elmi cahiliyyət dünyasına yaydıqları kimi, indi də düzgün istiqamətli elm, bilgi və məlumatları iyirminci əsrin cahiliyyət dünyasına təqdim etməliyik. Elmi yaymaq bizim böyük vəzifə və məqsədlərimizdən biridir.¹

Elm elm üçün!

Qardaşlar! Bacılar! Əziz xalq! Uzun illər bizim cəmiyyətimizi elmdən uzaqlaşdırmağa çalışmışlar. Bir zaman belə deyildi. Mən demirəm ki, uzaq keçmişlərdə hamı alim olmuşdur. Xeyr! Savadsızlıq çox idi, elm az idi, amma elm adamları arasında elmə rəğbət böyük idi, elmi onun özü üçün istəyirdilər. Uzun illər bizim cəmiyyətimizdə bu mədəniyyəti dəyişdirməyə çalışdılar və elm bir vasitəyə çevrildi; elm öyrənmək qarını doldurmaq üçün bir vasitə oldu. Bu, elmin dəyərini azaldır.²

Elm uca dəyərlərin xidmətində

Tibb elmi ən dəyərli elmlərdəndir. Bu elmə malik olan şəxs uca dəyərlərə malikdir. Lakin bu dəyər potensial mərhələdədir, yalnız uca məqsədlər yolunda işlədildikdə aktuala çevrilir. Deməli, biz hər bir həkimə hörmət etmirik; necə ki, hər bir alimə hörmət etmirsiniz. Elmi milyonlarla insanın kütləvi qırğınına səbəb olan alim əsla möhtərəm deyil. Sizə görə, elə alim əziz və möhtərəmdir ki, onun elmi insanların xidmətində dursun. Qoyun xalq sizi insanların xilasına çalışan müqəddəs mələk bilsin.³

Hörmətli elmin şərti

Elm və elmi fəaliyyət maddiyyat üçün də olsa, qanunsuz və çirkli işlərlə bulaşmayana qədər möhtərəm və məqbuldur.⁴

Elmdə səhv məqsəd

Elmin yalnız istehlak cəhətlərini sevmək, dünyanın elmi güclərinə çalışmaq, xarici istehsalçıların istehlak bazarını qızıdırmaq dərddli bir bələdir.

¹ Azad İslam Universitetinin açılış mərasimində çıxışından: 1983.

² Müəllim və Fəhlə Günü münasibəti ilə xalqla görüşdə çıxışından: 1992.

³ Tibb idarəsinin rəisi və idarə heyətinin üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1981.

⁴ Beynəlxalq Tibb Seminarının Təşkilat Komitəsinin məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1983.

Universitet bacardıqca bunu düzəltməyə çalışmalı, bu yolla cəmiyyətimizə vurulan ziyanı aradan qaldırmalıdır.¹

İslam və inqilab məqsədləri

Verilişlərin heç birində İslam və inqilab məqsədlərini tərək etmək olmaz. Elmi, ictimai, mədəni bir iş, hətta əyləncə programları da İslam və inqilab məqsədlərinə malik ola bilər.

Bundan ötrü hər programda mütləq Quran ayəsi oxumaq, yaxud dini bir əhvalat danışmaq vacib deyil. İslam və inqilab məqsədi budur ki, İslam inqilabının sözü çatdırılsın. Bu söz insanlar üçün gözəl və təhlükəsiz bir dünya yaratmaq, müstəqillik və azadlıq hissi yaratmaq, Allahı yadda saxlamaq, insanları əxlaqi çirkinliklərdən təmizləmək, həyatda məqsədi tapmaq üçün mübarizənin zəruriliyinə, düzgün formada aparılmasının vacibliyinə, dinsizlik və ehtiras mədəniyyətinin cəmiyyətə eyib, xəstəlik və təhlükə olduğuna inandırmaqdır.²

İnsan uralığının xidmətində duran elm

İnqilab və İslam maraqları olmadan elmi hərəkət düzgün olmayacaq. Elm insan uralığının xidmətində durmalıdır və bu da yalnız elmi hərəkətə düzgün təfəkkürün hakim olduğu zaman mümkündür.

İman və inqilab cəhəti

Dəyər Allaha itaətdə, imanda, ölkəyə və cəmiyyətə qayğıdadır, şıq geyinməkdə deyil. Ləzzətindən, yeyib-içməyindən keçməyən, ağır işlərə yaxın durmayan bir insan hansı haqla bu quruluşda mühüm şəxsiyyət olduğunu deyə bilər?! Elmi də onun şəxsi həyatına və qarnına qulluq edir, xalqdan ötrü deyil və dəyəri yoxdur. Sizin nazirliyinizdə, universitetinizdə inqilabla eyni istiqamətdə hərəkət etməyənin elminin də dəyəri yoxdur. Bəli, elmini tələbələrimize öyrətsə və tələbələrımız ondan istifadə etsələr, sözüümüz yoxdur; bu şərtlə ki, öyrətsin. Mən eşitmişəm ki, bəziləri hətta elmlərini də əsirgəyirlər. Mən bilmirəm, siz araşdırın, görün həqiqətən belədir, yoxsa yox. Deyilənə görə, sinifdə bir şey öyrətmir və tələbə yetişdirmirlər. Belə bir şəxs ümumiyyətlə işə

¹ Hövzə və universitetin birlik həftəsi seminarına müraciətindən: 1981.

² İran İslam Respublikası radiosunun əməkdaşları ilə görüşdə çıxışından: 1985.

yaramır. Elmini öyrətmək istəyən şəxsdən isə öyrənsinlər; universitetdə dərs desin, problem yoxdur. Amma bu quruluşa, bu təfəkkürə, İslam hərəkətinə və inqilaba etiqadı olmayınca, ona geniş imkanlar verməməliyik. Bu meyarlara cavab verən bir müəllim, yaxud rektor təyin etdikdə isə hamı ona hörmət etməli və doğrudan da gözünün üstündə saxlamalıdır. Tələbə də belə şəxsə hörmət etməlidir.¹

İlahi və mənəvi məqsədli elm

Elm və incəsənət inqilabın ilahi və mənəvi məqsədlərini həyata keçirmək üçün onlardan düzgün istifadə yolunu bilən adamların əlində olmalıdır. Tərbiyə yalnız o zaman faydalı və təsirli olar ki, ağıldan daha artıq bəhrələnərkən bizə kömək etsin.²

Elmləri dirçəltmək və istiqamətləndirmək

Bu gün İslamın hesab olunan bəzi elmlər xaricdən gəlmiş və İslama aid olmamışdır. İslam fəlsəfəsi, İslam incəsənəti və İslamda təcrübi elmlər bu qəbildəndir. Bu elmlər əslində, İslama aid olmasa da, onları İslam dirçəltmişdir. Yəni İslam bir ilahi məktəb olaraq, insanlara fizika öyrətmirdi. Müsəlmanlar fizikanı digərlərindən öyrəndilər, lakin ona İslam rəngi, İslam məzmunu, daha doğrusu, İslam istiqaməti verdilər və buna görə İslam mədəniyyətindən sayılır.³

Elmdə yenilik

İnqilab odur ki, hər bir şeydə yenilik yaransın. O yeniliklərdən biri də ölkənin elm sahəsindədir. Deməyin ki, bizim pulumuz, büdcəmiz yoxdur. Bəli, pulla çox işlər görülür. Lakin düşünürəm ki, ölkənin bütün elmi qurumları məsələyə inqilabçı gözlə baxmalıdır: övladı suya düşüb boğulmaqda olan bir şəxs kimi; inqilabdan qabaqkı dövrdə heç bir şeyi - nə həyat yoldaşını, nə uşağını, nə yaşayışını, nə evini, nə rahatlığını düşünən və bütün həyatını mübarizəyə sərf edən insan kimi. Ölkənin elmi qurumları belə işləməli və bununla da bu yolda olan maneələri aradan qaldırmalıdır.⁴

¹ Səhiyyə Naziri və ölkə üzrə Tibb universitetlərinin rektorları ilə görüşdə çıxışından: 1990.

² Ümumdünya Uşaqlar Günü münasibəti ilə müraciətindən: 1998.

³ «İnqilab universiteti» jurnalına müsahibəsindən: 1982.

⁴ Mədəniyyət və Ali Təhsil Naziri, nazirliyin məsul şəxsləri və universitet rektorları ilə görüşdə çıxışından: 1990.

Ölkə daxilində təhsil

Bizim də fikrimiz budur ki, daxildə təhsilə güvənməliyik. İki-üç il bundan əvvəl Mədəni İnqilab Ali Şurasında da müzakirə olundu və oradakı yaxşı, ixlaslı və hibullahçı qardaşların da fikri bu idi ki, bəzən xarici ölkələrə tələbə göndərmək lazımdır. Lakin keçmişdəki kimi qaydasız, plansız hərəkət etmək olmaz.¹

İslam yolunda dərsl oxumaq

Bu gün dərsl oxumaq həqiqətən, bir ilahi fürsətdir. Din yolunda, şərəfli İslam yolunda dərsl oxuyun. Bu İslam bu gün xalqımıza belə dəyərli və üstün məqam bəxş etmişdir.²

Məqsədli elm

Məqsədsiz, yaxud yanlış məqsədli elm təbii ki, İslam elmi ola bilməz.³

Elmin inkişafına kömək

Dövlət məmurları elmin inkişafına kömək etməyə, şərait yaratmağa, lazım olduqda yol göstərməyə borcludurlar. Elm, tədqiqat və təcrübə adamları da bütün güclərini xalqa xidmətə sərf etməlidirlər.⁴

Qərbin elmi inkişafının yanlış əsasları

Bu gün Qərbin elmi inkişafı yanlış təməl üzərində qurulmuşdur. Əlbəttə, biz elmi inkişafı rədd etmərik, özümüz elm dünyasının korifeylərindən olmuşuq. İndinin özündə İbn Sinanın Qanun kitabı dünyanın ən mötəbər tibb institutlarında tədris olunur. Biz Qərb mədəniyyəti ilə qarışmış allahsızlığa qarşıyıq.⁵

Humanitar elmlərin İslamla uyğunlaşdırılmasının əhəmiyyəti

¹ Universitet müəllimlərinin İslam birliyinin Mərkəzi Şurasının üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1990.

² Hövzə və universitet tələbələri ilə görüşdə çıxışından: 1990.

³ «İnqilab universiteti» jurnalına müsahibəsindən: 1982.

⁴ İlin kitabı müsabiqəsinin qalibləri ilə görüşdə çıxışından: 1984.

⁵ Rabitə üzrə məsul şəxslər və ekspertlərlə görüşdə çıxışından: 1985.

Humanitar elmləri İslam təməlləri əsasında, İslam baxışı ilə və İslam d nyag r ş n  əsaslanan t f kk rl  yazmaq lazımdır. Pul lazım olsa, verməli, kadr yetiřdirm k lazım olsa, yetiřdirm liyik.¹

Təlim-tərbiyəyə diqqət

Təlim-tərbiyəyə ciddi diqqət ayrılmalı, onda təkcə kəmiyyət nəzərə alınmamalıdır. Düzdür, m iř t  diqqət çox vacib və zəruridir, evl  təmin etmək çox yaxşıdır. Lakin təhsil sistemi, onun siyasətləri, milyonlarla yeniyetmə v  uřađımızla nə etmək istədiyimizi bilmək tam diqqət mərkəzində olmalıdır. Biz onlara n   yr tm liyik ki, əvvəldən əzbərləmək əvəzinə, d ř nm y  v  fikirl řm y  alıřsın. Uzun və bəzən  t tin kitablar oxumaq yerinə - belə kitablar yadında qalmır v  universitetdə əsla iřin  yaramır - n  edək ki, onda düzgün dərk qabiliyyəti yaransın v  gələcəyi   n əhəmiyyətli olanı anlasın. Düzdür, bu iř  t tin, amma m ht ř m bir iřdir. Bunu bacarsaq, gənclərin təhsil problemlərinin mühüm hissəsini həll etmiř olarıq.²

Vəzifə naminə dərs oxumaq

Siz bilirsiniz ki, bir hövzə tələbəsi vəzifə almaq   n dərs oxusaydı, eyib idi. Halbuki dünyanın yeni təhsil ənənəsində, yeni mədəniyyətində vəzifə naminə dərs oxumaq nəinki eyib deyil, h tt  bir  st nl kd r.³

Hövzənin digər təhsil m rk zl ril  fərqi

Tələbəlik qaydalarına dair hövzə kitablarında da yazıblar ki, insan maddi məqsədlə təhsil almamalıdır. Bir tələbə   n maddi məqsəd   n dərs oxumaq eyibdir. Digər təhsil mərkəzlərində isə vəzifə və qazanc məqsədi g dm k əsla eyib deyil, h tt  bir dəyər sayılır. Hövzə ilə digər mərkəzlər arasında fərq budur.⁴

Pul və peř    n dərs oxumaq

¹ Mədəni İnqilab Ali řurasının üzvləri ilə g r řd   ıxıřından: 1992.

² Parlamentin Təhsil, tədqiqat və texnologiya komissiyası ilə g r řd   ıxıřından: 2001.

³ M řh din hövzə tələbələri v  müəllimləri ilə g r řd   ıxıřından: 1985.

⁴ Feyziyyə mədrəsəsində tələbələr qarřsında  ıxıřından: 1987.

Əvvəldən bizə öyrətdilər ki, iş, yaxud pul üçün dərs oxumaq pis və eyibdir. Digər təhsil mədəniyyətlərində biri dərsə başlayanda "nə üçün təhsil alırsan?" desələr, deyəcək ki, gələcəkdə filan peşədə çalışmaq üçün.¹

Elm və dinin əlaqəsi

Elm və dinin əlaqəsi

İman bilgidən fərqli bir şeydir. Onların heç biri təklikdə kifayət etmir, uçmaq üçün iki qanad kimidir. Elmdə iman nəzərə alınmasa, ruhsuz, məzmunsuz, dəyərsiz və bəzən ziyanlı olar. İmansız elm, yaxud, elmsiz iman təklikdə bir ümmətin inkişafı üçün yetməz. Dinə diqqət yetirmədən elmə yönəlmənin, habelə elmə diqqət yetirmədən dinə yönəlmənin heç bir dəyəri yoxdur.²

Elm və dinin tarixi

Mərhum Ayətullah Bürucerdinin vəfatı zamanı Qumun bir neçə min tələbəsi zar-zar ağlayırdılar. O zaman hövzə və universitetlərdə müəllimlik məsələsi ortaya çıxdı. Mən onda Nasir Xosrov xiyabanındakı darülfünunda mərhum Cəlal Hümayunun bir çıxışını eşitdim. Mən o vaxt çox gənc bir tələbə idim, ruhani mühitini görmüşdüm, amma onun digərləri ilə fərqi yaxşı bilmirdim. Mən onun sözlərindən çox şey öyrəndim. O zaman deyilən sözlərdən biri bu idi ki, elm və din əsrlərlə birgə olub. Yəni adətən dindarlar alim olublar, dini və qeyri-dini elmlər birgə olub. Məhəmməd ibn Zəkəriyyə Razi, İbn Sina, yaxud digərləri həm də müctəhid olmuşlar.

Şagirdin müəllimlə davranış qaydaları barədə kitablar yazılıb. Şəhid Saninin "Münyə əl-mürid" adlı kitabı var. Bu kitab müəllim və şagirdin bir-biri ilə rəftarı barədədir. Şagird müəllimin qulluqçusu kimi olmalıdır. Biz elm hövzələrində doğrudan da elə idik. Əgər müəllim şagirdinə onu evinə qədər müşayiət etmək izni versəydi, şagird sevinərdi. Müəllimi şagird özü seçirdi. Hövzədə müəllim seçimi indi də icbari deyil. Tələbə müxtəlif dərslərə gedir və nəhayət, birini seçir, sonra dərsdə iradəni bildirir, müəllimin heç bir sözünü gözüyümlü qəbul etmir. İndi də belədir. Mən bəzən burada dərs deyirəm, tələbələr iradə tuturlar. İradə qəbul etməyincə, ya da səhv etdiklərini bilməyincə

¹ Nişapur alimləri və ruhaniləri ilə görüşdə çıxışından: 1986.

² Müəllimlərin İslam birliyinin üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1983.

sakit dayanmırlar. Yəni müəllimin sözünə qarşı heç bir təslimçilik yoxdur və şagird müəllimi ilə mübahisə də edir. Amma həmin şagird mübahisə etdiyi müəllimi ilə qulluqçu kimi davranır. Düzdür, indi qabaqki kimi deyil, amma yenə də universitetlə böyük fərqi var. Yəni hansısa bir şagirdin imtahanından kəsilməsi, eyni zamanda müəllimə hörmət etməməsi halı əsla mövcud deyil; nəinki ona qarşı hörmətsizlik edə. Hörmətsizlik etsə, deyərlər ki, niyə hörmətsizlik edirsən, dərsinə gəlmə, məcbur deyilsən ki.

Məqsədim o cənabın sözüdür. Deyirdi ki, əsrlərlə, məsələn, 12-13 əsr elm və din yanaşı olub. Şagird qaranlıqda müəllimindən irəlidə getməlidir ki, bir çala olsa, özü düşsün, müəllimi düşməsin. O, müəlliminin qulluqçusu kimi olmalıdır. O zaman deyirdilər ki, əlli ildir elm və din bir-birindən ayrılıb.¹

Öhdəlikli ixtisas

Məmləkəti qurmaq üçün müxtəlif sahələrdə mütəxəssis kadrlara ehtiyacımız var. Bu ixtisas (İslam və xalq qarşısında) öhdəliklə yanaşı olmalıdır. Lakin bu məsələdə ifrat və təfritə yol vermək olmaz. Buna diqqətli yanaşmaq lazımdır. Təhsil və ixtisası dəyər saymamaq da yanlışdır. Çünki cəmiyyətdə bacarıqlı kadrlar olmasa, şübhəsiz, inqilab yolundan yayınacaq. Bu baxımdan, ixtisası həqiqi dəyər bilməliyik. Biz öhdəlik və ixtisasın qarşılıqlı rolunu görməzdən gəlsək, inqilaba zərbə vurarıq.²

Dindarlıqla yanaşı olan təhsil

Kimsə düşünə bilər ki, bu sözləri boşlayın, qoyun dərslərini oxusunlar. Bu, yanlış fikirdir. Onlar dərslərini dindarlıqla oxumalıdır. Dindarlıq elə bir şey deyil ki, onun üçün zaman təyin edək və deyək ki, indi dərsinizi oxuyun, sonra dindarlığa başlayarsınız. Dindarlıq insan zehninə bir hissəsidir; insanla inkişaf edir, çiçəklənir və onun bütün hərəkətlərinə təsir buraxır. Din həyatdan kənar bir şey deyil, hər bir kəlmə, işarə və mövqedə təsirlidir.³

Din elmi

¹ Səhiyyə Naziri və ölkə üzrə Tibb universitetlərinin rektorları ilə görüşdə çıxışından: 1990.

² 28 İyun faciəsinin təhlili mərasimində çıxışından: 1985.

³ Mədəniyyət və Ali Təhsil Naziri, nazirliyin məsul şəxsləri və universitet rektorları ilə görüşdə çıxışından: 1990.

Din elmi elmlərin əsas mərkəzidir. Bir elmi hərəkətdə, inqilab və ya cəmiyyətdə din olmasa, yaxud yarımçıq olsa, digər elmlər də lazımı effektini itirər.¹

İman və elmin yanaşı olması

Əgər xalqın qəlbində möhkəmlənib ən böyük möcüzələri göstərən iman onu yönəldib təkmilləşdirən elmlə yanaşı olmasa, nə qalar, nə də işə yarayar.²

Bəşəriyyət və Allah naminə elm

“Elm elm üçün” nəzəriyyəsi xüsusən inqilabçı bir cəmiyyətdə qəbul olunmayan köhnə əfsanədir. Elm insan üçün, insani amallar üçün, sonu Allaha çatmaq olan bəşəriyyət üçün olsa, mənə kəsb edər. Mən elm hövzələrini və universitetləri bu barədə düşünməyə dəvət edirəm.³

İslam elmlərinin təcrid olunmasının qarşısını almaq

İslam təfəkkürünə malik olan, İslam hidayəti ilə yönələn elmlərin təcrid olunmasına və kənarda qalmasına imkan vermək olmaz.⁴

İmanlı elmin inkişafı

Elmi inkişafın bir növ imana ehtiyacı var. Laqeyd, biganə, veyil, nağd gəlir və şəxsi maraq düşünən adam adətən çətin elmi-tədqiqat ardınca getmir. Elmi-tədqiqat işi şirin olmaqla yanaşı, həm də çətin və problemlidir.⁵

Dünya istismarçılarının siyasəti

Dünya istismarçıları dini elm mərkəzlərini təcrid etməyə, təsir altına salmağa, passiv, təsirsiz, özlərindən asılı etməyə və böyük amallardan uzaqlaşdırmağa çalışmışlar. İndi də belədir; onları dinin siyasətdən ayrı olmasına inandırır, dinin böyük beynəlxalq yeniliklərlə yanaşı addımlamasına məyus etmişlər.⁶

¹ Xidmət əsnasında təhsil şöbəsinin İslam maarifinin müəllimləri ilə görüşdə çıxışından: 1982.

² Şiraz Universitetinin müxtəlif bölmələrinin rəisləri və müavirləri ilə görüşdə çıxışından: 1983.

³ Hövzə və universitetin birlik həftəsi seminarına müraciətdən: 1981.

⁴ Mədəni İnkilab Ali Şurasının üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1992.

⁵ Elmi nümunə olan tələbə və şagirdlərlə görüşdə çıxışından: 1999.

⁶ Qum Elmi Hövzəsinin Müəllimlər Cəmiyyətinə müraciətdən: 1992.

Alimin iman zəifliyinin ziyanı

Nəcabətli olmayan, ölkəni, xalqı, amalları, milli və dini dəyərlərini müdafiə etmək qeyrəti olmayan, düşməni dostdan üstün tutan, özünü xalqın düşməninə ixtiyarına buraxan alim cahildən pisdir.¹

Alimin fəsadı

“Alim zay olsa, aləm zay olar”. Doğrudan da belədir. Əlbəttə, ola bilsin burada alim sözündə məqsəd tək cə din alimi deyil. Doktor da zay olsa, təsiri böyük olar. Hər bir alimin, elmi ilə cəmiyyətdə təsirə malik olan hər bir şəxsin zay olması digərlərindən daha dərin və böyükdür. Lakin təsiri çox böyük olan alim din alimidir. Səbəbi də aydındır. Çünki xalq daxildən və ürəkdən din aliminə etimad bəsləyir və ona inanır.²

Universitetdə din məsələsi

Başqa bir məsələ universitetlərdə din məsələsidir. Din dedikdə dindarlığı nəzərdə tuturam, dinə dair yanlış təfsir və təsəvvürləri yox. Təcrübə göstərdi ki, bu təsəvvürlərin bir qara qəpik qədər də dəyəri yoxdur. Mən ömrümü bu məsələlərə həsr etmişəm, boşuna danışmıram. Dindarlıq, İslam hökmlərinə boyun əymək, təslim olmaq, onları qəbul etmək... Quran da bunu deyir: "Allah yanında din yalnız İslamdır".³ İslam nədir? “Kim üzünü Allaha təslim etsə”⁴ nə deməkdir? Bu, dindir.⁵

Mənəviyyatla yanaşı elm

Biz İslam mədəniyyətində və o mədəniyyətə sarı hərəkət edən müqəddəs İslam Respublikası quruluşunda elmi mənəviyyatla yanaşı inkişaf etdirməyi məqsəd seçmişik. Qərbi dünyasının bizim mənəviyyata bağlılığımıza həssaslığı, dindarlığımıza təəssübkeşlik və ehkamçılıq adı qoyması, əxlaqi və insani əsaslara sevgimizi insan hüquqlarına qarşı çıxmaq adlandırması ona görədir ki, bunlar onların üsuluna ziddir. Onlar elmi inkişaf etdirdilər - sözsüz ki, bu,

¹ Şahid məktəblərinin nümunəvi şagird və müəllimləri ilə görüşdə çıxışından: 1991.

² Ruhanilərə məxsus məhkəmə və prokurorluğun məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1990.

³ "Ali-İmran"/19.

⁴ "Bəqərə"/112.

⁵ Mədəniyyət və Ali Təhsil Naziri və nazirliyin məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1990.

mühüm və böyük iş idi - lakin əxlaq və mənəviyyatdan ayrı düşdülər. Buna görə də olanlar oldu. Biz istəyirik ki, elm əxlaqla birgə inkişaf etsin.¹

Elm cihadı

Əziz İslam elmin ən böyük həvəsləndiricisidir. Bu səbəbdən, müsəlmanlar uzun əsrlər boyu bütün dünyada elmin bayraqdarı oldular. Əcnəbi güclərin ölkəmizə hökmranlıq etdiyi acı dövrdən sonra bu gün xalqımız dünya hegemonizminin təsirindən azad yaşamağı yenidən təcrübə edir. Odur ki, bu gün elm cihadı bizim ən vacib işlərimizdən biridir.²

Elm və dinin birləşdirilməsi

Keçmiş rejimdə universitet heç kimi Allaha yaxınlaşdırmamaqdan əlavə, cəmiyyətin dinə ehtiyacını da təmin etmədi. Onların ən birinci işlərindən biri elm və dini bir-birindən ayırmaq idi. İndi siz universiteti düzəltmək istəyirsinizsə, elm və dini bir-birinə birləşdirməniz lazımdır.³

Zalım padşahların elm və dini ayırmaq cəhdləri

Belə bir parlaq keçmişə malik olan xalq bu ölkəyə hakim olan zalım şah rejimi dövründə və əsasən son iki yüz, yaxud yüz əlli ildə, yəni Qacarların sonlarından Pəhləvilərin axırına qədər elmi inkişaf baxımından bu qədər tənəzzülə uğradı. Onlar bunu etdilər. Bunun əsas səbəbi ölkəmizdə dinin elmdən ayrılığı idi. Bizim ölkəmizdə təbii elmlərin mütəxəssisləri, alim və tədqiqatçıları dindən ayrı qaldılar və nəticədə xalq və ölkələrinə yaramadılar. Ən yaxşılardan gedib əcnəbilərə xeyir verdilər, bir qismi də burada əcnəbilərə çalışdı.

Universitetdə müasir ziyalılardan təhsil alıb siyasi işlərə qatılan nəsil o qədər köksüz və etiqadsız idi ki, onlar iş başına gəlsəydilər, Allah bilir bu ölkənin başına nə oyun açardılar; xalqın var-yoxunu, olan-qalanını yandıraraq məhv edərdilər.⁴

¹ Feldşerlərlə görüşdə çıxışından: 1997.

² Universitetlərin tədris ilinin başlanması münasibəti ilə müraciətindən: 1999.

³ İslam Respublikası Partiyasının tələbə qanadı və tələbələrin İslam birliklərinin nümayəndələri ilə görüşdə çıxışından: 1982.

⁴ Universitet mənsuqları və hövzə tələbələrilə görüşdə çıxışından: 1989.

Elm və dinin birliyi

Elm və din bir müəssisədir, birgədir. Bu müəssisənin iki şöbəsi var: biri elm hövzələri, digəri isə universitetlər. Amma bunlar bir-biri ilə əlaqədə, bir-birinə qarşı nikbin olmalı, birgə çalışmalı, bir-birindən ayrılmamalı və əməkdaşlıq etməlidirlər. Bu gün elm hövzələrinin öyrənmək istədiyi elmləri universitet mənsubları onlara öyrətsinlər, universitet tələbələrinin ehtiyacı olan dini və dini bilgiləri də hövzə alimləri onlara öyrətsinlər.¹

Bəşərin böyük fəlakəti

Tarix boyu bəşərin ən böyük fəlakətlərindən biri dinin elmdən ayrılması olmuşdur. Bu cəhətdən indiyədək bəşərin başına gələn bəlalar olduqca çoxdur. Harada din və elm birgə olmuşdursa, bəşərə xeyir və fayda yetirmiş, təsirləri uzun müddət qalmışdır.²

Müstəmləkə vasitəsilə elm və din məktəblərinin ayrılması

Keçmişdə ölkəmizdə bir cür məktəb var idi, orada dini dərslər də keçirilirdi. Siz bizim tariximizə baxsanız, görərsiniz ki, bu baxımdan zərər görməmişik. İbn sinalar, məhəmməd ibn zəkəriyyə razilər, əbu nəsir farabilər, xəyyamlar, ibn heysəmlər və digər böyük alimlər hər bir dövrdə elmin korifeyləri olmuşlar. Son dövrlərə qədər dini və qeyri-dini məktəblər bir idi, dini məktəbdə yeni elmlər də öyrədilirdi. Buna görə, din alimləri dövrün elmlərini də öyrənirdilər. Düzdür, ixtisas həddində öyrənmirdilər, yəni bir din alimi həkim olmurdu, amma bir həkim mütləq din elmlərindən də bəhrələnirdi, bir fəqih ehtiyacı olan astronomiya və digər elmləri də bilirdi. Lakin müstəmləkənin gətirdiyi elm o zaman onun əlində bir silaha çevrilə bilirdi ki, əvvəlcə dinin əlindən alınaydı. Odur ki, müstəmləkəçilər müsəlman ölkələrində din məktəbini elm məktəbindən ayırdılar.³

Elmdən din əleyhinə istifadə

Birincisi yalnız mədəni məsələlər – düşüncə və elm fəsadına, ehtiraslı əməllərə yol açmaq və xalqın həyatını pozğunlaşdırmaq idi. Birinci iş bu idi və bunu etdilər. Buna görə də İranda, eləcə də digər ölkələrdə qərblilərin bu

¹ Universitet mənsubları və hövzə tələbələrilə görüşdə çıxışından: 1989.

² İranın universitet mənsublarının İslam cəmiyyəti ilə görüşdə çıxışından: 1986.

³ İran İslam Respublikası teleradiosunun İctimai şöbəsinə müsahibəsindən: 1984.

hücumu ilə yoldan çıxan ilk şəxslər savadlılar yox, əksər savadsızlar idi. İndi də belədir. Rifah, israfçılıq və məişət imkanları onların istədiyi və planlaşdırdığı fəsada kömək göstərirdi. Bu bir məsələ idi.

Başqa bir məsələ elm və düşüncə məsələsi idi. Təbii ki, Avropanın əldə etdiyi elmi tərəqqilər cəlbedici idi. Bu yeni elmi düşüncələr İslam ölkələrinə daxil olarkən onlar bunu xalqı dindən uzaqlaşdırmağa, ürəklərdə olan din-iman işığını söndürməyə və dini vicdanı öldürməyə vasitə etdilər.¹

İslamın müsəlmanları elmə yönəltməsi

Bizim inqilabımız ilahi və dini bir inqilab olduğundan, elm, tədqiqat, yenilik və yeni elm məhsulları ilə məşğul olmağa haqqımız çatır. Elmi liderlik 500 ildən artıq İslam dünyasına məxsus olmuşdur. Elmlər tarixində İslamda elmi düşüncəyə dair çoxlu materiallar var, göstərir ki, müsəlmanların və İslama görə elmə maraq göstərən iranlıların nailiyyətləri elm tarixinə hansı töhfələri verib, elm və biliyi necə inkişaf etdirib.²

İslamın elmə diqqəti

Müsəlmanların bir neçə əsr dünyada elmin öncülü olmasının səbəbi İslamın elmə və biliyə diqqəti idi. Bu öncüllük Farabidən Xacə Nəsirə qədər təxminən üç əsr yüksək səviyyədə davam etmişdir. Xarəzminin riyazi fikirləri, yaxud İbn Sinanın tibbi nəzəriyyələri hələ də qüvvədən düşməmişdir. Onların əsasında yeni nəzəriyyələr yaranmış və sözsüz ki, təkmil edilmişdir, lakin sıradan çıxmamışdır.³

Dini müdafiədə elmi rəftar

İttiham və qalmaqallardan qorxmada meydana girmək və bu azğın fikirlərə qarşı cəsarətlə elmi mübarizə aparmaq lazımdır. Yanlış düşüncələrə və onları yayanlara qarşı tədbirdə qeyri-elmi rəftarlardan çəkinmək lazımdır. Çünki düzgün elmi tədbirlə həm yanlış söz, həm də onun sahibi rüsvay olur.⁴

Din sahəsində qeyri-elmi fikir bildirməmək

¹ Hövzə və universitet tələbələri ilə görüşdə çıxışından: 1990.

² Tehran Paster İnstitutunun Elmi Şurası ilə görüşdə çıxışından: 1983.

³ İran İslam Respublikası radiosunun Elm şöbəsinin üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1992.

⁴ Fiqhin ali ixtisas (xaric) dərindən: 2000.

Təəssüf ki, bu gün cəmiyyətdə uyğun elmi bazası və lazımi səlahiyyətləri olmayan, bəzisi siyasi və qrup maraqlarını güdən xain və qərəzli insanlar uca dini məfhumlar və İslamın etiqad əsasları barədə fikir bildirirlər. Bu, pis haldır.¹

Din alimlərinin universitetlərdən uzaqlaşmasının zərərləri

Alimlərin xalqa yadlaşması, xalqın elmi bilgilərdən, ali təhsilli təbəqənin İslam maarifindən, ruhanilərin universitetlərdən uzaqlaşması, müxtəlif çəkişmə və cinahbazlıqlar düşməyə əlverişli şərait yaratdı. Düşməni cəmiyyətdə inkişafın, ayıqlığın, tərəqqinin, imanın və elmi irəliləyişin qarşısını aldı, ölkəmizdə elm və din cərəyanlarını bir-birindən ayırdı.²

İslam cəmiyyətinin geri qalmasının amilləri

...Bunun iki səbəbi vardı və hər iki səbəb qərblilərin dünya miqyasında təbii elmlərə yiyələnməsindən irəli gəlirdi. Bu səbəblərin biri budur ki, din alimləri din düşmənləri və kafirlər tərəfindən yayılan istənilən elmə bədbin yanaşır və onu rədd edirdilər. İkinci səbəb isə bu idi ki, həmin düşməni və kafirlər elmi onlara öyrətmək istəmir, sahib olduqları elmi dini mərkəz olan elm hövzələrinə buraxmırdılar. Hər ikisi bir-birindən qaçır, bir-birinə düşməni olmuşdular. Əsas səbəb də bu idi ki, bütün dünyada, o cümlədən İslam ölkələrində elm antidin siyasətlərin əlində bir alətə çevrilmişdi.

Qərb dünyasında elmi tədqiqatın zirvəsi sayılan on doqquzuncu əsr dindən ayrılıq və dinin həyatdan çıxarılması əsridir. Bu təkəkkür bizim ölkəmizə də təsirini buraxdı və universitetlərimizin bünövrəsi qeyri-dini amillər üzərində quruldu. Din alimləri universitetdən üz çevirdilər, universitet də din alimlərindən və elm hövzələrindən.³

Tərbiyəvi cəhətlərə diqqət

Təlimin və mənəvi paklığın yanaşı olması

Siz elmi sevməli, dəyər bilməli, onu Allah üçün və xalis niyyətlə öyrənməlisiniz. Mənim əzizlərim! Siz həm də nəfsinizi saflaşdırmağa çalışmalı, əxlaqi təməllərinizi gücləndirməlisiniz. Alim, tədqiqatçı insanlar bir ölkə üçün

¹ Fiqhin ali ixtisas (xaric) dərindən: 2000.

² Hövzə və universitetin birliyinin ildönümündə çıxışından: 1987.

³ Ruhanilər, hövzə və universitet tələbələri və şagirdlərlə görüşdə çıxışından: 1989.

çox böyük sərvətlərdir, amma bu şərtlə ki, əxlaqi bünövrələri möhkəm, vicdanları diri olsun. Əks təqdirdə, onların elmi faydasız olar.¹

İslam məqsədlərinə etiqadlı alimlər yetişdirmək

İslam Respublikasının xüsusiyyəti belədir ki, onun kadr yetişdirmə aparatı düzgün çalışıb İslam Respublikasının məqsədlərinə uyğun kadrlar hazırlamalıdır. Biz yalnız alim olan, bir xalqın, xüsusən də müsəlmanların malik olduğu müqəddəs arzulara yiyələnməyən bir insan yetişdirmək istəsək, yaxşısı budur ki, tələbələrimizi qrup-qrup elm mərkəzlərinin bizdən daha imkanlı və daha modern olduğu ölkələrə göndərək, gedib orada elm öyrəniş qayıtsınlar. Məqsəd bu deyil. Məqsəd budur ki, ölkə elm və düşüncə baxımından layiqli insanların vasitəsilə və öz məqsədləri istiqamətində hərəkət etsin. Bu yalnız o zaman mümkün olar ki, bu insanlar həmin məqsədləri bilib qəbul etsinlər.²

Əxlaqla yanaşı olan elm

Əgər insanlar elm, savad və siyasət baxımından dərya olsalar, amma əxlaqları olmasa, cəmiyyətə ən kiçik xeyirləri toxunmaz. Allah bəndələri ilə əlaqədə təvazökarlıq, ixlas və mehribanlıq, düşmənlər qarşısında möhkəmlik, fədakarlıq, malı-dövləti və vəzifəni birinci saymamaq, Allahın razılığında ötrü öz canından, övladlarından, rahatlığından və sağlamlığından asanlıqla keçmək ən əsas və uca dəyərlərdir. Bundan ötrü zəhmət çəkməli, bunu təlim və əməllərimizdə həyata keçirməliyik.³

Təqvasız alimin zərəri

Ayıq vicdanı və təqvası olmayan alim İslam cəmiyyətinə hər bir düşməndən zərərlidir.⁴

Elmin insani duyğularla sintezi

Bu münasibətlə qısa şəkildə demək istədiyim budur ki, elmin və insani duyğuların sintezi mühüm məsələdir və hər yerdə lazımdır. Bu gün Qərb

¹ Tehran Universitetində sual-cavab toplantısında söhbətlərindən: 1998.

² Mədəni İnqilab Ali Şurasının üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1991.

³ İslam Respublikası Partiyasının vilayətlərdəki təhsil işçiləri ilə görüşdə çıxışından: 1983.

⁴ Əsirlikdən azad olanlarla görüşdə çıxışından: 1990.

dünyasının, Qərb sivilizasiyasının inkişaf etmiş postmodern elminin bəşəriyyəti xilas etməyə qadir olmamasının səbəbi onun insaniyyətdən uzaq olmasıdır. Harada elm olsa, lakin vicdan, mənəviyyat, əxlaq və bəşəri duyğular olmasa, orada xeyir olmaz.¹

¹ Feldşerlərlə görüşdə çıxışından: 1997.

Dördüncü fəsil: Təlim-tərbiyə üsulları

Tərbiyə və təlimin qaydaları

İstedadların düzgün yönəldilməsi

Əgər insanların istedadını dəqiq təyin etsək, onları istedad və həvəsləri olan yerə yönəltsək, bu gün də əbu əli sinaların, məhəmməd ibn zəkəriyyə razilərin meydana çıxması mükündür.

Bu gün dünya elmdə bizdən çox öndə olduğundan dahi və istedadların çiçəklənməsinin imkansız olduğunu düşünə bilmərik. Xeyr, belə deyil.¹

Bütün sahələrdə istedadlar yetişdirmək

Müəllimlər bütün sahələrdə istedadların təlim-tərbiyəsi ilə məşğul olsunlar, əllərində olan zəngin insan kapitalını inqilabın böyük məqsədlərinə yaraşan gələcəyin qurulmasına sərf etsinlər.²

Münasib üsul və dəyərli məhsul

Əgər dəyərli bir düşüncə pis tərzdə çatdırılsa, güman ki, hətta gözdən də düşər. Ən yaxşı təqdimatçılar düşüncəni həqiqi dəyəri və gözəlliyi ilə əks etdirənlərdir.

Çalışmalısınız ki, təqdim etdiyiniz məhsul dəyərli və yüksək səviyyəli məhsul olsun. Heç zaman azla, ucuzla, orta hədlə qane olmayın. Bizim dövrümüzdə möhkəm və əsaslı bir düşüncə var. Bu, İslam düşüncəsidir. Onu təqdim etmək olar.³

Sözün təmizliyi

Din haqda sözüümüzü dinləyən nəslə mənən paklamasaq, bizi bağışlamayacaq.⁴

Fərdi təlim

¹ Mədəniyyət və Ali Təhsil Nazirliyinin məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1992.

² Üçüncü Şeir və Ədəbiyyat konfransına müraciətindən: 1983.

³ İslam Respublikası Partiyasının Təbliğat şöbəsinin üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1982.

⁴ Ruhani və din təbliğatçıları ilə görüşdə çıxışından: 1991.

Bizim məmləkətimizdə təlim-tərbiyənin inkişafı baxımından çoxlu imkanlar var. Ölkənin hər yerində elə şəxslər var ki, dərşxana formasında insanlara bir neçə kəlmə öyrədə bilərlər, buna maraqları da var. Əlbəttə, söhbət dərşxana sisteminə qayıtmaqdan getmir, lakin bunun özü böyük imkandır ki, kim nə bilirsə, başqasına da öyrətsin.¹

Kitablarda azdırma və təhriflər

Qərbin materialist filosof, yazıçı və mütəfəkkirlərinin düşüncələri bu gün bizim universitetlərimizdə kitab və tərcümə formasında mövcuddur. Bunların qarşısına sədd çəkmək olmaz. Bu mümkün və məsələhət deyil, düşüncələr gəlməli və bilinməlidir. Lakin belə düşüncələrə qarşı padzəhər hazırlamaq lazımdır.

Məgər marksistlər bu məmləkətdə az işləyir, az broşür yayır, az söhbət edirdilər?! İslam mütəfəkkürləri və ruhanilər bütün bu cəlbədic, şirin və populist çıxışlar qarşısında gənclərimizi qoruya bildilər. Bizim gənclərimiz arasında marksistlərlə elmi mübarizə aparanlar vardı. İndiki heç bir düşüncənin cəlbədiciliyi onlardan çox deyil.

Biz kitablarda, müxtəlif borşürlərdə, hətta bəzən bilmədən universitetlərin dərş vəsaitlərində olan, hətta bəzən kütləvi informasiya vasitələrində yayımlanan və gənclərimiz arasında yayılan satqın fikirlərə, təhrif və səhvlərə cavablar hazırlamalıyıq.²

Mehriban və qanuni

Əgər tədbirlərimiz qətiyyətl, ciddi, iradəli, eyni zamanda mehriban, real, doğru, qanuni, nizam-intizamlı, insanlara qarşı ata kimi, düşmənə qarşı insafli və dosta qarşı mehriban şəkildə olsa, ayrı cür mühakimə yürüdərlər.³

Elmi nümunələrin inkişaf amilləri

Əgər gənclərin elm və tədqiqat sahəsində inkişafını istəyiriksə, həm onlara yaradıcılıq imkanı yaratmalı və düşünüb işləməyə vadar etməliyik, həm

¹ Təlim və tərbiyə naziri və müəllimlərlə görüşdə çıxışından: 1985.

² Cümə imamlarının toplantısında çıxışından: 1991.

³ Hörmətli Allah evinin ziyarətçiləri və ruhaniləri ilə görüşdə çıxışından: 1982.

də onların inkişafına şərait yaratmalıyıq. Kim özündə inkişaf hiss eləsə, bu imkanı yaradan cəmiyyəti sevər.¹

Nizam-intizamlı elmi iş

İslamın parlaq elm çağını bərpa etmək üçün qarşımızda uzun bir yol var. Lakin ümidvar ola bilərik ki, bizim universitetlərimiz yaxşı işləsə və müntəzəm elmi iş görülsə, təxminən 10-15 ildə özümüzü elmi cəhətdən məqbul bir səviyyəyə qaldıra bilərik. O zaman bunun özü növbəti on ildə elmi zirvə və hərəkət üçün bir bünövrə olacaq.²

Elmin inkişaf yolu

Elm alınıb-veriləndir. Əgər elmin qapıları bir ölkədə bir müddət bağlansa və digərlərindən istifadə edilməsə, öz daxilində olan istedad da zəifləyər. Elm elə bir şeydir ki, mübadilə ilə, alış-verişlə inkişaf edir. Elmin zirvəsində duran insan da öyrənib-öyrətməlidir.³

Təcrübə, düşüncə və mütaliə

Təcrübə, düşüncə və mütaliə tərbiyə yollarındandır. Bunların hamısı insanı kamilliyə aparır.⁴

Bizim zəif çalışmağımızın İslama zərbəsi

Biz inanmalıyıq ki, İslam Respublikası bu gün pis və zəif işləsə, təkcə bu quruluşun heysiyyətinə zərbə toxunmayacaq, bütün İslama zərbə toxunacaq. Beynəlxalq müşahidəçilərin nəzərində həqiqi İslam bayrağı və nümunəvi İslam cəmiyyəti buradadır.

Biz zəif və pis işləsək, İslam hökmlərini və ictimai ədaləti bərpa edə bilməsək, istedadları işə salıb onlardan bəhrələnməsək, cəmiyyətdə İslam əxlaqını yayıb ictimai münasibətləri ideal formada tənzim edə bilməsək, dünya İslamın öz vədlərinə əməl edə bilmədiyini söyləyəcək. Görürsünüz ki, bu məsuliyyət təkcə bizim üzərimizə düşür, digər ölkələrin din alimlərinin üzərinə deyil.

¹ Şərif Sənaye Universitetinin müəllimləri ilə görüşdə çıxışından: 1999.

² Mədəni İnqilab Ali Şurasına müsahibəsindən: 1985.

³ Elmi nümunə olan tələbə və şagirdlərlə görüşdə çıxışından: 1999.

⁴ «Gələcəyi quranlar» jurnalına müsahibəsindən: 1986.

Mövləvinin simvolik bir dastanı var. Mən nə zaman onu xatırlayıramsa, qorxur və Allaha sığınırım. O deyir ki, müsəlman və məsihilərin birgə yaşadığı bir şəhərdə müsəlmanların məhəlləsinə pis səsli bir azançı gəlib bir neçə dəfə azan verdi. Bir gün məsihi bir kişi öz məhəlləsindən müsəlmanların məhəlləsinə gəlib azançını axtardı. Onun yerini göstərdilər. Nəhayət, azançını tapıb ona çoxlu təşəkkür etməyə başladı. Azançı soruşdu ki, mənə nə üçün təşəkkür edirsən? Məsihi kişi cavab verdi ki, sənin bizim boynumuzda böyük haqqın var, heç kəsin belə haqqı yoxdur. Mənim gənc bir qızım var. O bir müddət idi İslama sevgi bəsləyirdi və müsəlmanlığa meyllənmişdi. Nə edirdimsə, kilsəyə gəlmir, mərasimlərimizdə iştirak etmir, etiqladlarımıza etinasız yanaşırdı. Biz bu qızla bacara bilmirdik. İki-üç gün öncə sən azan deyəndə bu qız səsinə eşitdi. Dedi ki, bu xoşagəlməz səs haradandır? Dedim ki, müsəlmanların azanıdır. Bundan sonra İslam sevgisi bu qızın ürəyindən tamamilə çıxdı və biz rahat olduq.¹

Yeni üsullardan istifadə

Bu gün dünya xalqın ehtiyacı olan ən aktual məsələ və elmlər üçün hər saat yeni üsullar tapır. Siz bu gün bir nəzəriyyə oxusanız, bir aydan sonra son nəzəriyyə kimi ona istinad edə bilməzsınız. Çünki üsullar dəyişir və yeni sözlər meydana çıxır.

Elə isə biz bu gün öz haqq sözümüzü 50, yaxud 100 il bundan qabaqkı insanlara deyilən tərz və üsulla deyə bilərikmi?! Bu gün hətta inqilabdan öncəki dövrlə fərqlidir. İnqilabdan öncəki 1976, 77 və 78-ci illərdə faydalı və təsirli olan bir dini çıxış bu gün o qədər də faydalı olmaya bilər. Düzdür, bəzi məsələlər hansı dillə və hansı şəraitdə bəyan olunsa, insanları cəlb edir, amma bu, ümumi qayda deyil. Mənim dini natiq və vaizlərə demək istədiyim əsas məsələ budur. Qıyası budur ki, bu şərəfətli peşəni həm məzmun, həm də forma və metod baxımından inkişaf etdirmək lazımdır.²

İnqilabın gələcək nəslinin xüsusiyyətlərinə diqqət

Biz 10-15 ildən sonra İslam və inqilab cəmiyyətini qoruyacaq bir nəsil yetişdirmək istəyiriksə, bu gün onun üçün xüsusi öhdəlik və vəzifələr

¹ Məşhəd Elmi Hövzəsinin müəllim və tələbələri ilə görüşdə çıxışından: 1989.

² Məhərrəm ayı ərəfəsində ruhanilərlə görüşdə çıxışından: 1991.

tanımalıyıq. Biz 15 ildən sonra inqilabın əvvəlindən daha 15 il uzaqlaşmış olacağıq. Əvvəldə daha güclü və qızgın olan hər bir şey kimi, inqilab alovu, həvəsi də bir o qədər zəifləyəcək. Bu alov zəifləyəndə biz ona uzunömürlü və münasib odunlar hazırlamış olsaq, qələbədən 20-25 il sonra inqilabın istiliyindən cəmiyyətimizə nəşə çatacaq. Lakin bu alovdan istifadə etməsək, tez sönmə bitəcək. Belə olduqda bu gün işə başlayan bir gəncdən 10-15 ildən sonra təbii ki, cəmiyyətin inqilabi və dini istəklərinə cavab verməsini gözləyə bilmərik. Siz həmin nəslə yetişdirmək üçün bu gün nə etməlisiniz? Bu, dərslər oxumaqdan və tədqiqat aparmaqdan fərqli və tamamilə başqa bir şeydir.¹

İncəsənət və incəsənət üslubları

İslam incəsənətinin dərkisi

İslam incəsənətini anlamaq, yaxud onun üstünlüyünü etiraf etmək istəməyən şəxslərdən çox təsirlənməməlisiniz. Əgər kimlərsə bizim sənətimizi və sənətkar olan bizi qəbul etmək istəməzlərsə, sizin dilinizdən deyirəm ki, bu əslə mühüm bir şey deyil; pis bir şey də deyil. Məgər hamı xüsusi bir düşüncə və tənqiddən irəli gələn bir incəsənəti qəbul edə bilər?! Mütləq bəziləri müxalif olmalıdır. Eybi yoxdur, müxalif olsunlar. Yəqin ki, bəziləri məzmun və məqsədə qarşı çıxacaqlar. Bu məsələ insana çox böyük görünməməlidir. Heç kəsin müxalif ola bilməyəcəyi bir şey var və o da incəsənətin, sizin sənət qabiliyyətinizin özüdür.

Əgər siz bir yazı, şeir, musiqi, rəsm, yaxud incəsənət məharəti ilə zəngin olan yaxşı bir sənət əsəri təqdim etsəniz, heç kəs bunun pis olduğunu deyər, heç kəs ona qarşı çıxma bilməz. Çünki bu, günəşlə düşmənçilik etməyə bənzəyər. Sizin sənət əsərinizi tərifləyən adam əslində özünü tərifləyir. Sizin sənət əsərinizə qarşı hücum keçən adam da əslində özünə hücum edir və özünü pisləyir. Məgər dəyərli bir sənət əsərini inkar etmək olar?! Əlbəttə, dəyərli dedikdə tarixin zəngin incəsənət gözəlliyinə malik olan müstəsna əsərlərini nəzərdə tuturam. Məgər kimsə bu həqiqəti inkar edə bilər?! İnsafı olanlar belə adamı günahlandırılar.²

İslam təlimlərini əks etdirmək

¹ Mədəniyyət və Ali Təhsil Nazirliyinin məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1992.

² İslam Təbliğatı Komitəsinin sənət adamları ilə görüşdə çıxışından: 1989.

İncəsənət İslam məfhumlarını əks etdirmək üçün ən yaxşı vasitədir.¹

Quranda incəsənət

İslam Peyğəmbəri indi sizin məşğul olduğunuz bu düşüncədən ötrü bütün vasitələrdən, hətta incəsənət növlərindən də istifadə etmişdir; həm də özünün ən yüksək və ən qiymətli formasında.

Quranda çox möhtəşəm incəsənət zövqü var. Bu ümumiyyətlə, bizim üçün təsəvvürolunmazdır. Əgər Qurana, eləcə də əziz Peyğəmbərin sözlərinə baxsanız, orada tövhidlə şirk, büt, şər, pislik və çirkinliyin tərənnümü olan şeytan arasında qarşıdurma görəcəksiniz. Orada həmçinin əmək və fəaliyyətə möhkəm iradə, yorulmazlıq, xalqa məhəbbət, insana və insaniyyətə hörmət də çoxdur. Başqa sözlə desək, İslam prinsipləri və inqilabın təməlləri bütün Quranda, erkən və düzgün İslam ədəbiyyatında - yəni imamlardan bizə çatmış rəvayətlərdə və Nəhcül-bəlağədə mövcuddur.²

Örnək göstərməkdə şeirin səlisliyi

Fatimeyi-Zəhranın (ə) məqamı o qədər ucadır ki, böyük insanların ağılları düşünməli, ən güclü və səlis natiq və şairlər həmin düşüncələri sözlə ifadə etməlidirlər. İncəsənət xadimlərinin və şairlərin ən zəngin zövq və təbləri onları nəzmə çəkməli, ən yaxşı formalarda bəyan etməlidirlər. Əgər belə olsa, bəlkə bugünkü orta səviyyəli bəşərin beyni və həqiqi ilahi bilgilərdən uzaq olan, beynində, ürəyində və ruhunda uca və yüksək həqiqətləri dərk etməyən bizlər bu həzrətin fəzilət və üstünlüklərindən kiçik bir hissəni anlayıb dərk edə bilərik.³

Fikir sahiblərinin incəsənətdən istifadəsi

Siz istər incəsənət xadimi kimi, istər Təbliğat Komitəsinin İncəsənət şöbəsinin işçiləri kimi incəsənət zövqünüzü artırmağa çalışmalısınız. Sizin incəsənət zövqünüz tamaşaçını heyran qoymalı, iddiaçı olan, izah istəyən və sizin nailiyyətinizi gözləyən şəxsi qane etməlidir.

¹ İncəsənət, ədəbiyyat və müqavimət şöbəsinin məsul şəxsləri, yazıçılar və sənət adamları ilə görüşdə çıxışından: 1991.

² İslam Təbliğatı Komitəsinin sənət adamları ilə görüşdə çıxışından: 1989.

³ Həzrət Zəhranın (ə) doğum günü münasibəti ilə xüsusi məddahlıq mərasimində çıxışından: 1990.

Şübhə yoxdur ki, səhv təfəkkür, məqsəd, yaxud həvəsi olanlar incəsənətdən istifadə edəcəklər. İncəsənət elə bir şeydir ki, dünyanın bütün şüurluları icra etməklə və həzz almaqla ondan istifadə etmək istəyirlər. Ümumiyyətlə, dünyada elə bir ağıl sahibi varmı incəsənətdən istifadə etmək istəməsin?! Təbii ki, hamı incəsənətdən istifadə etmək istəyir. İstifadə növlərindən biri də budur ki, bir nəfər natəmiz bir düşüncəni bir sənət əsəri vasitəsi ilə beyinlərə yeridir. Buna əsasən, o şəxs də incəsənətdən istifadə edir. Bunu qınamaq da yersizdir; pul və silahdan da sui-istifadə edirlər. Natəmiz düşüncə və üsul sahiblərinin qarşısını almaq olmaz. Lazım olan budur ki, natəmiz düşüncə sahibinin istifadə etdiyi incəsənəti müqəddəs, pak və ülvi düşüncənin ixtiyarına buraxaq. Çünki bu pak, müqəddəs və ülvi düşüncə bu zövqdən istifadə edə bilməsə, şübhəsiz, geri qalacaq.¹

İnqilab təfəkkürünü gücləndirmək

Siz sənət adamlarının inkişafı çox yaxşı olmuşdur. Siz qardaş və bacıların əksəriyyətini yaxından tanımıram, lakin işlərinizi gördükdə bu inkişaf duyulur. Əminəm ki, çalışsanız və qeyd olunan imkanlar da yaradılsa, ölkəmizdə böyük potensialı olan həqiqi və yüksək incəsənət yaxın gələcəkdə düzgün fikri, inqilab və tövhid təfəkkürünü cəmiyyətə hakim edər, gücləndirər biləcək.

İki-üç il bundan öncə sizin nəşriyyələrinizdən birini oxuyurdum. Yaxşı və güclü yazılardan biri mənə o qədər təsir etdi ki, məni ağlamaq tutdu. Dedim ki, İlahi, bizim bu gənclərimiz doğrudan da Sənə görə və Sənə iman sayəsində nə qədər inkişaf etmişlər, nə qədər qüvvə və cəsarətlə bu yazıları yazırlar. Orada bir tənqid də yazılmışdı, mənim üçün çox maraqlı idi. İnqilab sənətinin və ədəbiyyatının belə inkişaf etdiyinə görə çox sevindim. Bizim bir dinləyici kimi öyrənə biləcəyimiz məsələlər, Allaha şükür olsun ki, yaxşılaşmış, bəzi sahələrdə isə çox yaxşılaşmışdır.²

İncəsənətin imanla birləşməsi

Zor və zər adamları incəsənəti öz hakimiyyətlərinə vasitə üçün istəyirdilər. İncəsənət hegemonlara və var-dövlət hərəislərinə xidmətə məhkum edilmişdi.

¹ İslam Təbliğatı Komitəsinin sənət adamları ilə görüşdə çıxışından: 1989.

² İslam Təbliğatı Komitəsinin sənət adamları ilə görüşdə çıxışından: 1989.

Yalnız iman və cəsərin bir-birinə qovuşduğu zaman incəsənət həqiqi dəyərlərin xidmətində dururdu və bu, çox az idi.

İslam inqilabı zülm zəncirini incəsənətin boynundan da açmışdır.

İnqilab sənəti o qədər zəngin və qiymətli olmalıdır ki, həm inqilabın sözünü çatdırmalıdır, həm də susuz qəlbləri doyurmalı, çirkin və zəhərli sulardan ehtiyacsız etməlidir.¹

Köhnə rejimdə incəsənət

Köhnə rejimdə incəsənət məzlum sahələrdən biri idi. Onu insani dəyər və amallardan ayırdıqlarından, nə özü çiçəklənə bilirdi, nə də istedadlı qəblərə nərdivan olurdu.²

Zərərli incəsənət xadimlərindən imtina

Nə lüzumu var ki, biz xalqı zərərli məsələlərlə məşğul edək?! İnqilab üçün bir iş görə bilməyən sənət adamından imtina etməyin heç bir eybi yoxdur, bu qədər incəsənət təcrübəsinin və zövqünün tələf olmasından da qorxmayaq. Bizim xalqımız bu təcrübəni o zaman uca tutur ki, onların xidmətində dursun, fayda yetirsin. Onlar üçün faydası olmasa, hədəd gedən bütün sərvətlər kimi kənara tullayar.³

İmanlı və könüllü gənclərə kömək

Düşünürəm ki, incəsənətə üz tutmuş imanlı, könüllü və həvəskar gənclərə kömək etmək lazımdır. İşlərində eyib varsa, aradan qaldıraq, onlara imkanlar yaradaq. Bunlar bizim incəsənətimizin durğunluğunu aradan qaldıracaq şəxslərdir.⁴

İncəsənət texnikası

İncəsənət və ədəbiyyata, xüsusən də film sənətinə, xalqın gündəlik həyatına daxil olmuş məsələlərə dəyər vermək lazımdır. Şübhə yoxdur ki,

¹ Tələbələrin teatr festivalından: 1985.

² Tələbələrin teatr festivalından: 1985.

³ Ettelaat qəzetinin məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1985.

⁴ Ettelaat qəzetinin məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1985.

texnikasız incəsənət incəsənət deyil. Ümumiyyətlə, mədəni bir məzmunu sənət əsərinə çevirən amil həmin texnika və formadır.¹

İncəsənətin müqəddəsliyi

İncəsənət öz-özlüyündə müqəddəs bir şeydir. İncəsənət çirkli deyil, bəzən sənət adamı onu çirkləndirir. Sənətkar pak olsa, onu ən yaxşı şəkildə və ən yaxşı yerdə işlədər.

İnsan tarix boyu həmişə ən yaxşı sözü, ən zərif ideya və amalı incəsənət vasitəsilə təbliğ etmişdir.

İncəsənət bir mövzunu gözəl və zərif formada, nitq, şeir və hekayəyə şamil olan zövqlə bəyan etmək, çatdırmaq tərzindən ibarətdir.²

Ən gözəl sənət əsərləri

Quranın incəsənət üslubu, səmavi ayələrin sənətkarcasına və səlis sədası insanları elə cəlb edirdi ki, ərəb dilini bilən hər kəs Qurana valeh olurdu.

İncəsənət şərəfli bir vasitədir. İncəsənət tarixi bəlkə də insanın tarixi ilə bir başlayır. Ən gözəl sənət əsərləri həmişə hikmətli məfhum və məzmunlara aid olmuşdur. Onların başında Quran durur. İmamların kəlamında da sənət incəliyi mövcuddur; özü də qiymətli, ali və misilsiz formada.³

İncəsənətin məqsədli olması

İslam incəsənətinin birinci şərti onun məna və məqsədə malik olmasıdır.⁴

İncəsənətin məzmunu

İncəsənətin məzmunu insanlarda təqva və paklıq ruhunu canlandırmalıdır. Biz ehtiyatlı olmalıyıq ki, incəsənətin iti və kəsərli xəncəri dəyərli təqva gövhərini məhv eləməsin.

İncəsənət üslubuna malik ən yaxşı söz budur ki, xalqa təqva öyrətsin və insanları təqvaya çağırınsın.⁵

¹ Ettelaat qəzetinin məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1985.

² Tehranın cümə namazı xütbələrindən: 1986.

³ Tehranın cümə namazı xütbələrindən: 1991.

⁴ Tehranın cümə namazı xütbələrindən: 1991.

⁵ Tehranın cümə namazı xütbələrindən: 1991.

Şəhidlər haqda sənət əsərlərinin qlobalığı

Hər bir ölkədə şəhidlərə aid sənət əsəri qlobalığa qabiliyyətli ədəbiyyat və incəsənət növlərindəndir.¹

İnqilab təfəkkürünün sənət əsərində təqdim edilməsi

Əgər 1962-ci ildən İmam Xomeyninin çıxış, dərs, fəlsəfi fikirlər və fiqhi nəzərlər əsnasında bəyan etdiyi inqilab təfəkkürü sənət əsərində təqdim olunmasa, gələcək nəsillər üçün özgüləşər.²

İncəsənətin dəyəri

Pul, sərvət, qol gücü, səliss dil və digər sərvətlər haqqın, insanların, düzgünlüyün xidmətində durmasa, hansı dəyəərə malikdir?! Dəyəri yoxdur. İndi elm atom silahlarının xidmətində və İsrailin əlindədir. Bu, dəyərlidir?! Xeyr! Bunun heç bir dəyəri yoxdur. Belə şeylərin dəyəri nisbidir. Mütləq dəyər bunlara məxsus deyil. Sözsüz ki, mütləq dəyərlər var. Ümumiyyətlə, dinlərin əsas işi düzgün və doğru dəyərləri mütləqləşdirməkdir. Lakin elm, sənaye və texnologiya mütləq dəyərlərdən deyil; harada işlədilməsindən, kimin əlində olmasından və necə istifadə edilməsindən asılıdır. İncəsənət də belədir.³

Sənət adamının təsiri

Hər bir sənətkar öz sənət əsəri ilə ölkəni və hətta dünyanı əhatə edə, fikir formalaşdırır, insanları hidayət edə, yaxud incəsənət zövqü olan şəxslərə mənəvi həzz yaşada bilər.⁴

Dəyərlərin xidmətində duran incəsənət

Hər bir cəmiyyət, hər bir insan və toplum incəsənəti özünün qəbul etdiyi dəyərlərə həsr etmək istəyir. Bu baxımdan, müsəlmanların incəsənətdən İslam dəyərləri üçün istifadə cəhdləri cinayət deyil. Dünyanın bütün ideologiya və cəmiyyətlərinin özlərinə görə fərqli dəyərləri var. Onlar incəsənəti, rəssamlığı,

¹ Şəhid fondunun məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1988.

² Hövzənin şeir konqresinin üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1991.

³ Təbliğat Komitəsinin Müharibə incəsənəti və ədəbiyyatı şöbəsinin üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1991.

⁴ Şairlər, yazıçılar və sənət adamları ilə görüşdə çıxışından: 1999.

şeyri, musiqini - hər bir şeyi bu dəyərlərə xidmətə sərf edirlər. Odur ki, İslam cəmiyyətinin bu gözləntisi yersiz deyil.¹

İslam incəsənəti ilə İran incəsənətinin əlaqəsi

İslam incəsənəti odur ki, ən azı məzmunu tamamilə İslamdan götürülmüş olsun. Mən, təbii ki, özünəməxsus xüsusiyyətləri olan İslam incəsənəti barədə bir alimin yazdığı bir broşürü gördüm. O, İslam memarlığını maraqlı təsvir etmişdi. Misal üçün, adətən, aşağısı yuxarisından daha böyük olan məscid sütunları barədə deyir ki, bu, Peyğəmbər məscidinin sütunlarını təşkil edən ilk xurma ağaclarından götürülüb.

İncəsənət zaman və məkan tanımır, həmişə və hər yerdə incəsənətdir. Peyğəmbər dövründə də bu gün ifa etdiyi rola malik idi, İranda, Avropada, Afrikada, Amerikada və qaradəriliilər arasında da eyni rola malikdir. Dəfələrlə təkrar etmişik ki, incəsənət nəcib düşüncə və amalların ən dəqiq və ən səlis ifadə formasıdır. Heç bir söz incəsənət kimi deyil. Peyğəmbər dövründə də bu səlislik mövcud idi və imkan daxilində ondan istifadə edilirdi. Bu gün də incəsənətdən elə istifadə olunmalıdır. Bu sahədə nə qədər inkişaf etməyimizə gəlincə isə, deməliyəm ki, inkişafımız nisbətən pis olmamışdır. Lakin inqilabdan qabaqkı incəsənət xəstə idi, süni və məcburi məqsədlərə xidmət edirdi.²

İncəsənət və inqilabçı İslam

İncəsənət inqilabçı İslam təlimlərinə müraciət etdikdə onları qabartmaqdan, bəzəməkdən və əbədiləşdirməkdən əlavə, həm də özü layiqli istiqamət və məzmun əldə edir, tənəzzül və bayağılıqdan xilas olur. İncəsənət üçün insanı qoluzorlu tağutların hökmranlığından azad etmiş İslam və inqilab dəyərlərindən daha gözəl məzmun ola bilərmi?! İslam və inqilab insanı nəfs şeytanının caynağından qurtarıb, onun mənəvi yüksəlişini maddi rifahla, elmi inkişafını ruhi paklıqla bir yerdə təmin edir, dünya və axirət qurtuluşunu nəsb edir.³

İncəsənətin ruhun dərinliyinə işləməsi

¹ Teleradio şirkətinin məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1991.

² "Suruş" jurnalına müsahibəsindən: 1982.

³ Tələbələrin teatr festivalına müraciətindən: 1986.

İncəsənət öz mesajını insan ruhunun dərinliklərinə qədər aparır. Məhz buna görədir ki, qlobal hegemonizm xalqı dəyişdirmək, doğru yoldan yayındırmaq, azdırmaq, dünyada və ətraflarında baş verən həqiqətlərdən xəbərsiz etmək üçün incəsənətdən yararlanır.¹

Hekayə və pyesin əhəmiyyəti

Hekayə və pyesin hər birinin özünəməxsus xüsusiyyət və gözəllikləri var. Şübhəsiz, bu mühüm fəndən bəhrələnməyən heç bir ədəbiyyat öz sözünü dəqiq, sürətli və hərtərəfli çatdıra bilməz.²

Hekayə janrı

Quranda və digər səmavi kitablarda da olan hekayə janrı ən geniş incəsənət növü kimi çox diqqət mərkəzində olmalı və qayğıkeş sənətkarların səyi ilə mədəniyyətimizin bu sahədəki tarixi boşluğu aradan qaldırılmalıdır.

Bu gün hekayə üçün süjet həmişəkindən daha çox və bizim yeni cəmiyyətimizdə inqilab mədəniyyətini dərinləşdirmək üçün ona ehtiyac həmişəkindən daha ciddidir.³

Şeir və ədəbiyyat

Şeir və ədəbiyyat bütün yeni sözlərin yayılması üçün ən gözəl vasitədir. Bacarıqlı şair və natiqlər ən uca insani bilgiləri həmişə zamanın yaddaşına həkk etdirib sonrakı nəsillərə ötürə bilmişlər. Şübhəsiz, həyatın bütün gözəl sahələri kimi bu sahə də uzun müddət zalımların ixtiyarında olmuş, xalqın ziyanına, mülk və sərvət sahiblərinin xeyrinə işlədilmişdir.⁴

İncəsənət və ədəbiyyat düşüncənin xidmətində

Əgər biz sənayedə, təcrübi, hərbi və digər elmlərdə inkişaf etsək, lakin incəsənət, ədəbiyyat və mədəniyyət sahəsində inkişaf və nailiyyətimiz olmasa,

¹ Tehranın cümə namazı xütbələrindən: 1986.

² Tələbələrin ilk hekayə və pyes yazma müsabiqəsinə müraciətindən: 1987.

³ Tələbələrin ikinci hekayə və pyes yazma müsabiqəsinə müraciətindən: 1988.

⁴ Ölkə tələbələrinin ilk şeir və ədəbiyyat konfransına müraciətindən: 1984.

özünütəminə nail olmasaq, işimiz çox nöqsanlı olar. İncəsənətdən məhrum bir düşüncənin yaşamaq şansı yoxdur.¹

İncəsənət üslubu

Bu ümumiyyətlə, dünyada sübut olunmuş və bu gün istifadə edilən bir məsələdir. Bir kəlmə sözü – “bu işi gör”, yaxud “bu işi görmə” sözünü elə sənətkar üslubda deyirlər ki, dinləyicinin vücudunun dərinliyinə işləyir və həmin işi görməli olduğunu düşünür.²

Sadə bəyan etmək

Bu gün dünyada ən çətin məsələləri ən sadə dillə bəyan etməyə çalışırlar. Qısa işarələrlə, bir sözlə dinləyicinin on sözü anlamasına çalışırlar.³

¹ İnkişaf jurnallarının incəsənət və ədəbiyyat müsabiqələrinin qalibləri və ölkə müəllimləri ilə görüşdə çıxışından: 1983.

² Qum Elmi Hövzəsinin İslam Təbliğatı Komitəsinin üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1983.

³ Qum Elmi Hövzəsinin tələbə və elmi nümunələrinin toplantısında çıxışından: 1995.

Beşinci fəsil: Təlim və tərbiyənin amilləri və orqanları

Ailə

Qadın ailənin əsas üzvü kimi

İnqilabdan qabaqki iki-üç onillikdə Avropa mədəniyyətinin gəlişi səbəbindən ailə təməli sarsılmış, İslamda və bizim mədəniyyətimizdə göstərilən prinsipliliği, dəyəri itirmişdir. Ailə varsa, həyat yoldaşı və ana əsas üzvdür. Ailədə qadının çox əsaslı və uca yeri var. Bu səbəbdən, ailənin özü, yəni qadın sual altına düşdükdə və sarsıldıqda, onda heç bir şey öz yerində qalmaz. Bu mövzular üzərində çox diqqətlə düşünülməlidir.¹

Ana - ailədə əsas amil

Ailə məsələsi çox əhəmiyyətlidir. Ən mühüm düyünlərdən biri ailədir. Gedin görün ailələrdə vəziyyət necədir. Görün bu problemləri yaradan nədir, onların köklərini tapın və aradan qaldırmaq üçün uzunmüddətli layihələr hazırlayın.

Analıq, xanımlıq, ev və ailə məsələsi olduqca əsaslı və həyati məsələlərdəndir. Bizim bütün layihələrimizdə ailə əsas olmalıdır. Siz tibdə və ya hər hansı bir sahədə ən böyük mütəxəssis olsanız, amma ev xanımı olmasanız, bu bir nöqsandır. Siz ev xanımı da ola bilərsiniz. Əsas məsələ budur. Bu barədə nöqsanlı bir bənzətmə kimi kraliça bal arısını misal çəkə bilərik. Ailə elə bir yerdir ki, orada duyğu və hisslər inkişaf etməli, uşaqlar məhəbbət və nəvaziş görməlidirlər. Ər kişi olduğundan, xüsusi bir sahədə qadına nisbətən xarakteri daha xam və zəif olur. Onun yarasının məlhəmi yalnız və yalnız həyat yoldaşının nəvazişidir. Həyat yoldaşı böyük bir kişi üçün, ananın öz kiçik uşağına gördüyü işi görür. Diqqətli xanımlar bunu bilirlər. Bu hiss və duyğuların evin əsas mərkəzinə, yəni xanımına ehtiyacı var. O olmasa, ailə mənasız bir şeyə çevrilir.²

Ailə tərbiyəsi

¹ Qadınların mədəni-ictimai şurasının üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1991.

² Qadınların mədəni-ictimai şurasının üzvləri, mütəxəssis həkimlər və məmurlarla görüşdə çıxışından: 1991.

İslam uşaqıq, yeniyetməlik və sonra gənclik dövrü üçün bir neçə tərbiyəvi amil təyin etmişdir. Onların biri valideynin öyrətməsi və ailə mühitinin təsirləridir. Bu, geniş bir mövzudur. Tərbiyə dövrünün əvvəlində uşağın şəxsiyyətinin möhkəm təmələ və bünövrəyə malik olması üçün atanaya bir proqram verilmişdir. Ailə mühiti üçün də bəzi şərait proqnozlaşdırılıb. Bunlar olmasa, uşaq tərbiyəsinin bir əsas amili axsayar.¹

Uşağın düzgün təlim-tərbiyəsi

Xalq uşaq məsələsinə əhəmiyyətli yanaşmalıdır. Ailələr uşağın düzgün təlim-tərbiyəsinə fikir verməli, onların sağlamlığı ilə məşğul olmalı, ailələrdə yaratdıqları nizam-intizamla uşaqları gələcəyə səmərəli yetişdirməlidirlər. Əgər ailədə yalan danışılmasa, uşaqlar düzdanışan böyüeyərlər. Belə rəftarların özü uşaqların düzgün təlim-tərbiyəsini təmin edir.²

Uşağın layiqli tərbiyəsi üçün ailələrin daim təlimatlandırılması

Tərbiyəvi işlərlə məşğul olanlar uşaq tərbiyəsi barədə ailələrə daim təlimatlar verməlidirlər ki, uşağa sevgi və hörmət, övladın dilini bilmək, onunla öz dilində danışmaq, idman və münasib məşğuliyyətlər yolu ilə fiziki və psixoloji sağlamlığının qorunması və nəhayət, onlara bağlı olan Allah nemətlərinin və dəyər məfhumlarının köçürülməsi məktəbə getməzdən öncə müqəddəs ailə kursunda lazımi səviyyədə baş tutsun.

Tövsiyə edirəm ki, bu barədə yeni elmi araşdırmalardan əlavə, zəngin İslam mədəniyyətinə, Quran təlimlərinə və böyük övliyaların davranışlarına daha artıq diqqət yetirilsin. Görsünlər ki, misal üçün, İslamın əziz Peyğəmbəri və onun davamçıları necə ən kiçik tərbiyə məqamlarını nəzərdən qaçırmamış və tarixdə ən böyük ictimai vəzifələrlə yanaşı, uşaqlarla səmimi söhbətləri tərk etməmişlər.

Həmçinin təxminən 900 il öncəyə aid tərbiyəvi kitablarda oxuyuruq ki, uşaq hər gün azı bir saat oynasın və onunla pis davranıldığına görə darıxmasın.³

Məktəbə getməzdən öncə uşağın tərbiyəsinə diqqət yetirmək

¹ «Gələcəyi quranlar» jurnalı ilə müsahibəsindən: 1986.

² Tehranın cümə namazı xütbələrindən: 1989.

³ Altı yaşdan aşağı uşaqların elm və təhsil seminarından: 1987.

Ailə və cəmiyyət məktəbdən qabaq uşağın ictimailəşməsi, faydalı və qurucu adət-ənənələri qəbul etməsi, həmçinin yaxşı əxlaqa yiyələnməsi sahəsində öz rollarını ifa etməlidirlər. Bu mühüm vəzifələri tək-cə peşəkar müəllim və tərbiyəçilərə tapşırmasınlar. Çünki uşağın həyatının ilk altı ili onun şəxsiyyətinin həm məntiqi və dil istedadlarının inkişafı, həm emosional normallıq, həm də ictimai əlaqələr baxımından formalaşması üçün xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Deyiblər ki, bir gəncin orta məktəbin axırında əldə etdiklərinin yarısından çoxu onun məktəbə girməzdən öncəki illərinə aiddir. Deməli, inanmalıyıq ki, bizim uşaqlarımız bir çox mənəvi məsələləri dərk edirlər və bu yaşda münasib üsulların köməyi ilə onlara öyrətmək nəinki mümkün və məntiqli, hətta vacib və əsaslıdır.¹

Valideynlərin yanlış rəftar və sözləri

Siz bəzən dindar bir ailədə və mühitdə böyümüş uşağın o dövrdə dinsiz olduğunu görürsünüzsə, bu, ailədən ibarət tərbiyə amilinin təsirsiz olduğunu və bizim xəbərsiz olduğumuz naməlum bir amilin mövcudluğunu göstərir. Bəzən gecə namazı qılan atanın, iffət və hicabını çox ciddi qoruyan ananın bəzi xüsusiyyətləri uşağın rəftarına mənfi təsir buraxır. Yəni uşaq belə nəticə alır ki, atanın bu xarakterini qəbul etməməlidir və təbii olaraq qəbul etmir. Yaxud ailələr daxilində xəbərsiz olduğumuz başqa bir amil var. Mən elə ailələr tanıyıram ki, ataları çox yaxşı insanlar idilər, amma uşaqları çox pis adamlar oldular. Mən siyasi çevrədə buna dair bir neçə nümunə ilə rastlaşmışam. Bəzən atalar iş yerlərindən evlərinə gedib bəzi sözlər danışirlar, fikir vermirlər ki, təcrübəli, ağıllı və dünyagörmüş bir atanın danışdığı hadisəyə dair qənaəti xam və ibtidai bir uşağın qənaətindən tam fərqli olur. Belələri bu məsələyə diqqət yetirmədən siyasi və ictimai çevrələrdə baş verənləri evdə danışirlar. Mən təəssübkeş, mübariz, dindar və antikommunist bir ata tanıyırdım, övladları kommunist oldular, bir neçəsi və bəlkə də hamısı müxtəlif hadisələrdə öldürüldülər. Onlar antidin, marksist və materialist fikirlərlə tanış idilər, təəssübkeş dindar olan ataları da dindar çevrədə baş verən hadisələri, uşaqlara uyğun olmayan acı söz və tənqidləri evdə danışırdu. Nəticəsi də belə oldu. Belə nümunələr çoxdur.²

¹ Altı yaşdan aşağı uşaqların elm və təhsil seminarından: 1987.

² Radionun Uşaq və yeniyetmə şöbəsi ilə görüşdə çıxışından: 1992.

Valideynlərin gənc nəsillər haqda dərki

Valideynlər bilməlidirlər ki, inqilabın şərtlərinə görə, inqilabçı uşaq fəaldır, onlardan öndə hərəkət edir. Bu məsələ dərki olunsa, ata-övlad əlaqəsi ən yaxşı şəkildə qurular. Xalq Bəsi və yeniyetmələrin onda iştirakı buna yaxşı nümunədir. Orada nəvə və baba bir-birinin yanında xidmət edir və mübarizə aparır. Cəbhədə gənc və qocanın eyni duyğuları bir səviyyədə idi. Çünki inqilab bizi bir-birimizə yaxınlaşdırıb, təbəqələr və hətta nəsillər arasında məsafələri götürə bildi.¹

Qərb mədəniyyətinin ailələrə təsiri

Müstəmləkəçilik və hegemonizm bu mizdur ailənin hakimiyyəti dövründə cəmiyyətdə Qərb mədəniyyətinin yayılmasına çox çalışdı və təəssüf ki, məqsədinə nail oldu. Bu gün bəzi ailələrdə həmin adət-ənənələrə, geyim və davranış tərzlərinə təmayül görünürsə, bu, Qərbdəki rəzil və xəyanətkar müəllimlərinin onillərlə bu ölkədə geniş yayılmış təlimlərinin nəticəsidir. İnkilab xalqın mədəniyyətində və fikirlərində böyük dəyişiklik yaratsa da, hələ də Qərb həyat təzi üçün sino gedən bir çox şəxslər təəssüf ki, çirkin bataqlıq olan Qərb mədəniyyətinin fəsadlarından - qadın və kişinin şəxsiyyəti və ailə kimi prinsipial bəşəri dəyərlərin heç birinin sağlam qalmadığı fəsadlardan xəbərsizdirlər.²

Qərb mədəniyyəti və ailələrin dağılması

Ailə insanın rahatlaşdığı ocaqdır. Rahat və dinc ailə olmadan heç bir insan həyatın əsl ləzzətini dada bilməz. Onlar bu təməlləri dağıdıb məhv edirlər. Qərb mədəniyyəti budur. Belə azadlığın, pozğunluğun, çılpaqlıq mədəniyyətinin və qadın-kişi qarışmasının nəticəsi məhz budur.³

Gələcək nəsillər təhdidi

¹ Valideyn və Təbiyəçilər Birliyinin Ali Şurasının üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1983.

² Xalqın müxtəlif təbəqələrinin nümayəndələri, həkimlər, feldşerlər və ölkənin ali tibbi təhsil mərkəzlərinin işçiləri ilə görüşdə çıxışından: 1989.

³ Xalqın müxtəlif təbəqələrinin nümayəndələri, həkimlər, feldşerlər və ölkənin ali tibbi təhsil mərkəzlərinin işçiləri ilə görüşdə çıxışından: 1989.

Ailənin təməli zəiflədikdə, qanuni məhdudiyyətlər götürüldükdə, cinsi özbaşınalıq yarandıqda, ata-ana ailəyə maraq göstərmədikdə, nəsil öz paklığını itirdikdə bu böyük təhlükə gələcək nəsilləri təhdid edir.¹

Cinsi özbaşınalıq

Əgər qadın və kişi cinsi ehtiyaclarını ailədən kənarında axtarsalar, bunun ən böyük ziyanı odur ki, ailədə onların arasında olan güclü bağlılıq qırılıb məhv olacaq.

Əgər cəmiyyətdə fəsad olsa, ailə zəifləyər. Ailə güclü olsa, fəsadın inkişafına şərait yaranmaz. Bu, İslamın ən mühüm istəklərindən biridir. Bunun üçün cəmiyyətdə iş görmək, cinsi özbaşınalığın, ehtirasların azad və qeyd-şərtsiz təmin edilməsinin qarşısı alınmalıdır.

Şübhəsiz, cəmiyyətdə cinsi fəsad və özbaşınalığın yayılması ailəni təhdid edir. Ailə təhdid olunub zəiflədikdə isə gələcək nəsillər etimadsız olacaq.²

Ali təhsilli qızların ailəyə yadlaşması

Məsələnin böyük eybi budur ki, böyük və ali təhsilli qızlarımız ailəyə yadlaşırlar. Bu, Avropadan gəlmiş mədəniyyətin eyiblərindəndir. Yuxarı sinifdə və ya universitetdə təhsil alan qız sanki ailəyə məxsus deyil, ev işlərində yardımçı olmur, ata-anaya qulluq etmir. Qadınların ictimai mədəniyyətinə zorla yeridilən eyiblər də çox mürəkkəbdir. Çıxış yolu tapmaq çox çətin, lakin mümkündür.³

Qızların ictimai fəaliyyətlərdə rolu

Qızların bəzən bu sahələrdə öz ailələri ilə problemləri yarana bilər. Mənim qənaətim budur ki, iranlı ailələrin əksəriyyəti indi də ölkə və inqilab məsələləri ilə tanışdır və inqilabı ürəkdən sevir. Əgər övladları ümumi inqilabi fəaliyyətlərdə iştirak etmək istəsələr, ailələr bunu yaxşı qarşılayarlar. Ola bilsin bir ailənin fikri bu olsun ki, bu xanım qız dərs oxusa, ölkəyə daha faydalı ola bilər. Bu səbəbdən onun dərs oxumasına təkid göstərir, sonra görürlər ki, hansısa ictimai fəaliyyət onun təhsili ilə ziddiyyət təşkil edir... Prinsipcə isə övladlarının fəaliyyətinə qarşı çıxmamalıdırlar.

¹ Tehranın cümə namazı xütbəsindən: 1986.

² Tehranın cümə namazı xütbəsindən: 1986.

³ «Günün qadını» jurnalı ilə müsahibəsindən: 1988.

Müxtəlif fəaliyyətlər insanın şəxsiyyətini möhkəmləndirir, gələcəyini təmin və daha aydın edir. Mənim ailələrə tövsiyəm budur ki, övladlarının münasib fəaliyyətlərdə iştirakına kömək etsinlər. Xanım qızlara da tövsiyə edirəm ki, ailənin istəyini birdəfəlik maneə saymasınlar. Siz mənim övladım yerindəsiniz. Mən sizə bir ata kimi nəsihət edirəm: Qəbul edin ki, gəncə, yaxud yeniyetməyə nəyin məsləhət olub-olmamasını çox zaman valideynlər daha düzgün təyin edirlər. Onlar sizin xeyrinizi istəyirlər. Əlbəttə, öz valideynlərinizlə söhbət edin. Mən tövsiyə edirəm ki, ata və analar övladlarının onlarla danışmasına şərait yaratsınlar, övladların istəyinə, onların dəlillərinə hörmətlə yanaşsınlar, məqbul olduqda razılaşsınlar.¹

Talaq artımının qarşısını almaq

Uşağın inkişafında ailənin sağlamlığı önəmli şərtədir. Bu baxımdan, uşaqların başsız qalmasına bəis olan talağın qarşısını almaq üçün bütün ictimai və hüquqi tədbirlər görülməlidir. Xüsusən də tərbiyəvi işlərlə məşğul olanlar uşağın tərbiyə üsulu, onun əhəmiyyəti və birinciliyi barədə ailələrə davamlı təlimatı yaddan çıxarmamalıdırlar.²

Rəsmi təlim-tərbiyə

Təlim-tərbiyə qurumları və orta məktəblər

Ölkənin gələcəyinin təmin edilməsi

Bir ölkədə məktəblər yaxşı olsa, etimadlı və bacarıqlı insanlar tərəfindən mədəni təlimatlar keçirilsə, o ölkənin gələcəyi yaxşı olar. İslam Respublikası gərək mömin mütəxəssislər yetişdirsin.³

Məktəblərin mədəniyyətdə rolu

Ölkənin mədəniyyəti böyük imkanlara ehtiyacı bir sahədir. Bu işdə məktəblər mühüm rola malikdir. Məktəblər cəmiyyətin istehsalçısıdır.⁴

Mədəniyyətin və təlim-tərbiyənin inkişafına sərmayə qoyuluşu

¹ Şəfəq ongünlüyündə gənclərlə görüşdə çıxışından: 1999.

² Ümumdünya Uşaqlar Günü münasibəti ilə müraciətindən: 1998.

³ Heydəriyyə türbəsinin məktəblərinin İslam birliklərinin və pedaqoji mərkəzlərin üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1984.

⁴ Ölkənin müşavirə qurumlarının tərbiyəvi müavinləri ilə görüşdə çıxışından: 1985.

Ölkənin mədəni inkişafında təsirli olan hər kəsdən ciddi və israrla istəyirəm ki, mədəni dirçəliş və inkişaf cihadı adlı böyük işə yardım etsinlər. Biz ümumi bir qayda olaraq xalqı məmləkətin elmi-mədəni, təlim və tərbiyə məsələlərində ciddi iştiraka borclu bilirik.¹

Təlim-tərbiyənin prioritet olması

Ədalətin mənası yaxşı işləri azaltmaq deyil. Onlar düzgün bölüşdürülməli, ölkənin uzaq və yaxın bölgələrinin dəyərli istedadlarına eyni inkişaf imkanı yaradılmalıdır.

İnqilabın yaşaması xalqın elm və təhsil inkişafına sıx bağlıdır. Məsuliyyətli orqanların qəti vəzifələrindən biri budur ki, büdcə və vəsait ayırarkən təlim-tərbiyə qurumlarını prioritet seçsinlər.²

Ölkənin gələcəyini yetişdirən qurum

Təlim və tərbiyə nazirliyi ölkənin gələcəyini yetişdirir. Buna görə hökumət bu nazirliyə daha artıq diqqət göstərməlidir. İndi bu nəsil - yeniyetmə və gənclər məktəblərdə yetişməkdədir. Siz çalışıb İslam cəmiyyətinə dəyərli və işgüzar qüvvələr təhvil verməlisiniz. Siz bilməlisiniz ki, İslam inqilabı təkcə İran xalqı üçün deyil, bütün bəşəriyyətə aiddir. Bu, təlim-tərbiyə ocaqlarının necə böyük məsuliyyət daşdığını göstərir. Bu qaydaya əsasən, etinasızlıq, diqqətsizlik və səhlənkarlıqdan ciddi şəkildə çəkinmək lazımdır. Məktəblər istedadların tapılıb inkişaf etdirildiyi yer olmalıdır. Bu iş səlahiyyətli müəllimlər yetişdirmək, münasib kitablar yazmaq və düzgün proqramlar hazırlamaqla mümkün olar. Xüsusən də müəllim yetişdirməyə və dərs kitablarını yazmağa nə qədər yaradıcılıq, elm, incəsənət və həmçinin büdcə sərf olunsa, çox deyil.

İslam cəmiyyəti düşmənlərin planlarını zərərsizləşdirmək üçün Allahın qeybi yardımlarından əlavə, təlim və tərbiyəyə məsuliyyətli və qayğıkeş müəllimlərə və inqilabın sərvətləri olan şagirdlərə göz dikmişdir.³

İranda məktəblərin səhv bünövrəsi

¹ Valideyn və Tərbiyəçilər Birliyinin Ali Şurasının üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1984.

² Ölkənin universitet mənsubları və Təlim və tərbiyə nazirliyinin məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1987.

³ Təlim və tərbiyə naziri ilə görüşdə çıxışından: 1982.

Bizim ölkəmizdə məktəblərin qədim keçmişi var. Lakin iş əvvəldən düzgün aparılmamışdır. Burada çoxlu mədəni sahələr kimi, məktəbləri də əvvəldən düzgün əsas üzərində qurmayıblar. Siz bu düzgün əsası yaratmağa çalışır və çoxlu problemlərlə üzləşirsiniz. Bu problemlərə dözüün və bunu Allah yolunda cihad sayın.¹

İslam Respublikası quruluşunun təmali

Düşünürəm ki, bizim ən mühüm işlərimizdən biri universitet və məktəblərin gələcək taleyi və proqramı olmalıdır. Bir çox məsələlər ötəri xarakter daşıyır, təlim-tərbiyə isə daimi və əslində, İslam Respublikasının təmali işidir.

Savadlı, təhsilli, düşüncəli və aydın baxışlı gənc nəsil yetişdirmək bizim inqilabımızın ən zəruri məsələsidir. Bizim gələcəyimiz təbii ki, savadlı, alim, ləyaqətli, elmi və əməli səlahiyyətlərə malik gənclərin əlində olacaq, ölkəmizin idarə, iqtisadiyyat və mədəniyyət işlərinin gələcək idarəçiləri onlardır.²

Təlim və tərbiyə işçilərinin həyati rolu

Təlim və tərbiyə işçilərinin rolu həyati, mühüm və təyinedicidir. Düşmənin hərbi, siyasi və iqtisadi cəbhədə təzyiqinin səbəbi mədəni-ideoloji cəbhədə acizliyidir. Əgər ABŞ İranın təlim-tərbiyə sahəsini növbəti bir neçə ildə inqilabdan əsər-əlamət qalmaqacaq həddə dəyişmək imkanı qazansa, iqtisadi mühasirə üzərində israr etməyəcək.³

İnqilabın gələcəyini quranları yetişdirməkdə mədəni qurumların vəzifəsi

Radio, televiziya, məktəblər, Mədəniyyət nazirliyi, qəzetlər, jurnallar, ölkənin bütün mədəniyyət və media qurumları məsuliyyət daşıyır. Siz müəllimlərin səngəri, məsuliyyətin də böyüklüyü bəllidir. Keçmişdəki fəsadçı, zalım və çox mənfur rejimi, inqilabın işlərini, hazırlıqlarını, qürbət dövründə döyülmələri görməmiş, müharibənin çətinliyini əti və qanı ilə duymamış nəsil təzə-təzə siz müəllimlərin əlinə keçir. Siz bu nəsilədən inqilabı qoruyacaq insanlar hazırlamaq istəyirsiniz. Bu, çətin və böyük işdir. Bu böyük iş

¹ Təlim və tərbiyə naziri və nazirliyin məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1992.

² Pedaqoji İnstitutun universitetə çevrilməsi tədbirindən: 1986.

³ Təlim və tərbiyə nazirliyinin məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1984.

əhəmiyyətli yanaşın, onu uca tutun. Xalq da müəllimləri, təlim-tərbiyə işçilərini uca tutsun. Məktəblərin məsul işçiləri nə iş görmək istədiklərini bilsinlər. Xalq həm maddi və həm mənəvi baxımdan təlim-tərbiyəyə, məktəb tikilişinə, təhsilə kömək etsin.¹

Ən əsaslı iş

Bizim cəmiyyətimizdə ən əsaslı iş sizin işinizdir. Çünki yaxşı təlim və tərbiyənin ardınca yaxşı ali təhsil gələcək və bunlar ən kamil və ideal səviyyədə idarə, təşkilat və hökumət sistemi yaradacaq. Buna əsasən, xalqın, dövlətin və ölkənin xeyrinin əsası burada qoyulur.²

Təlim-tərbiyə strategiyaları

İstedadların hədəf getməməsi

Təlim və tərbiyə sahəsində də belədir. Təlim-tərbiyə mərkəzlərində elə iş görülməlidir ki, milyonlarla yeniyetmə və gənc arasında bir istedad da hədəf getməsin.³

Xidmətlə yanaşı təhsil

Təlim-tərbiyə dinamik və aktiv olmalıdır. Xüsusən də müəllimlər xidmətin yanında təhsil məsələsini diqqətdə saxlamalıdırlar ki, məktəblərdə düşüncə durğunluğunun, zehni yeknəsəqliyin və elmi ehkamçılığın qarşısı alınsın.⁴

Elmsevərlik

Elmsevərlik İslam tərbiyələrindəndir. Əgər biz İslam əxlaqını təbliğ etmək istəsək, onda bu da var. Elmi dərəcə artımı da sizin əsas işlərinizdəndir. Buna diqqətli yanaşmaq lazımdır. Elmlərin bölgüsü, prioritetləri təyin etmək və bu gün, bu dövrdə, bu 5-10 ildə şagirdlərin daha çox hansı elmlərə yönəldilməsi

¹ Fəhlələr, müəllimlər və mədəniyyət mənsubları ilə görüşdə çıxışından: 1990.

² Təlim və tərbiyə naziri və Tehran vilayətinin bir qrup müəllim və şagirdi ilə görüşdə çıxışından: 1989.

³ Müəllim və fəhlələrlə görüşdə çıxışından: 1997.

⁴ Təlim və tərbiyə naziri ilə görüşdə çıxışından: 1982.

sizin ixtisaslı işlərinizdəndir. Siz bunları daha yaxşı bilirsiniz. Qısaı budur ki, uşaqlar İslama uyğun tərbiyə olunmalıdırlar. Bu gün bu, aydın məsələdir.¹

Uşaq və yeniyetmələri islamçı yetişdirmək

Ən mühüm tədbirlərdən biri budur ki, biz bu məmləkətin gənc, yeniyetmə və uşaqlarını islamçı yetişdirək. Məncə dərs vəsaiti hazırlamaqda, müəllim yetişdirməkdə, təlim və tərbiyənin müxtəlif sahələrinə nəzarətdə, müəllimlərə və məktəb daxilindəki işlərə nəzarətdə meyar bu olmalıdır ki, görsünlər İslam təfəkkürü aşılansın, yoxsa yox; bu məktəblərdə İslam əsasında insan və müsəlman yetişdirmək işi baş tutur, yoxsa yox.²

Mədəniyyəti yaxşılaşdırmaq istiqamətində mədəni oyanış

Əgər xalqımızın bugünkü qorxmaz və qüdrətli hərəkəti mədəni bir oyanışla yanaşı olmasa, şübhəsiz, mədəni sahədə geri qalacağıq. Müəllimləri başa salmaq lazımdır ki, uşaqlara yaxşı dərs keçsinlər, onlardan öz ağıl, istedad və yaradıcılıqlarını işə salmalarını istəsinlər və bunu öyrətsinlər. Dərsin və təhsil fənlərinin keyfiyyətinin cəmiyyətin gələcək nəslinin ehtiyaclarına uyğun olmasına ümumi şəkildə yenidən baxılmalıdır.

Kəndlərdə olan gizli xəzinələrdən xəbərsiz qalmamalısınız. İstedadları dəyərləndirməklə, elmi və mənəvi şəxsiyyətlərini yoxlamaqla onlardan daha artıq istifadə olunmalıdır.³

Tərbiyə məsələləri

Etihad, əxlaq, bəndəlik və elmsevərlik

İslam əxlaqı insanların tərbiyəsində əsas amildir. Müsəlman tərbiyə, elm və İslam əməlinə ibarət üç sahədə nümunə olmalıdır. Buna əsasən, məktəblər öz fəaliyyətini uşaq və yeniyetmələrin İslam etiqadı, tərbiyəsi, əxlaqı, əməli bəndəliyi və elmsevərlik ruhu ətrafında mərkəzləşdirməli və bunu özünün əsas işi bilməlidir.⁴

Sevgi və alicənablıqla tərbiyə

¹ Təlim və tərbiyə naziri və müavinləri ilə görüşdə çıxışından: 1992.

² Təlim və tərbiyə naziri və müavinləri ilə görüşdə çıxışından: 1992.

³ Təlim və tərbiyə naziri və ölkənin maarif müdirləri ilə görüşdə çıxışından: 1984.

⁴ Təlim və tərbiyə naziri, müavinləri və nazirliyin şöbə müdirlərilə görüşdə çıxışından: 1992.

Məktəblərdə sevgi və alicənablıqla insanlarda mövcud olan dəyərləri tam şəkildə öyrənin, onlarda olan ilahi gövhəri kəşf edin, onları İslam qaydaları ilə yetişdirin.¹

Mühitin sağlamlığını qorumaq

Əgər biz uşağın əxlaqi və tərbiyəvi cəhətdən pis təlimlərə bulaşmaması üçün məktəblərdə sağlam mühiti qoruya bilsək, inqilab ab-havasının özü onu inkişaf etdirəcək. Bəzi mikroblar isə bu yeni ağaca ziyan vurub sağlamlığını alır. Buna əsasən, məktəbləri belə mikroblardan xilas etmək, sağlam və pak uşaqların çirkaba bulaşmasına mane olmaq lazımdır.²

Məktəblərdə fəsadla mübarizə

Məktəblərdə əxlaq fəsadına ciddi yanaşın; bu sel dağıdıcıdır. Bizim yeni və kiçik ağaclarımız fəsad selinə çətin tab gətirə bilələr. Məktəblərdə əxlaq vaksinlərini yaddan çıxarmayın, fəsad mikroblarını yaymağa çalışan şəxslərə qarşı tədbir görün. Sözsüz ki, bu iş məntiqlə görülməlidir. İncəlik, diqqət, dil, sevgi, düşüncə və ixlasla işləri yoluna qoyun və belə halların qarşısını alın.³

Tərbiyə sisteminin dəyişdirilməsində inqilabın rolu

Bir zaman əsas təlim-tərbiyə mərkəzlərindən fəsad və özbaşınalıq törəyib bütün sistemə yayılırdı. Biz keçmiş rejimdən qalmış sənədlər arasında dəhşətli faktlarla rastlaşdıq. Onların biri qız və qadınları hicabsız və açıq-saçıq şəkildə məktəblərə sövq etmək üçün proqram hazırlamaq idi. Əgər xatırlayırsınızsa, keçmiş rejimin sonlarında müəllimə və şagirdin hətta başörtüyü ilə məktəbə daxil olmağa, yaxud sinifdə oturmağa haqqı çatmırdı. Bununla məktəblərin daxilinə və təhsil mühitinə qeyri-dini və antiislam xislətlər köçürülürdü. Halbuki bu gün əksinədir. Yəni əsl qərar mərkəzlərindən məktəblərə din, təqva, öhdəlik və bu tip xüsusiyyətlər aşılır. Fəsad amilləri cəmiyyətdə və məktəblər daxilində həmişə olub, indi də az-çox var. Lakin tərbiyə sistemini dəyişdirmək üçün lazım olan ən əsaslı və ən mühüm işi inqilabın özü görüb.⁴

¹ Ölkənin seçilmiş tərbiyəvi işçiləri ilə görüşdə çıxışından: 1982.

² «Gələcəyi quranlar» jurnalına müsahibəsindən: 1986.

³ «Gələcəyi quranlar» jurnalına müsahibəsindən: 1986.

⁴ Müəllimlərin İslam birliyinin üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1984.

Məktəblərdə fəsadın yayılması

İnqilabın düşmənləri 9-11-ci və hətta 6-8-ci siniflərimizdə də şagirdləri fəsada sövq etməklə, pozğun kasetlər, bayağı şəkil və filmlər verməklə, yuxarı siniflərdə şagirdləri cinsi məsələlərə və hətta narkotik maddələrə aludə etməklə - bu işlər hegemonizmin inqilab əleyhinə məqsədləri ilə baş verir - bizim şagird nəslimizi məhv etmək istəyirlər. Çünki ABŞ bizim şagirdlərimizin inqilabi inkişafından qorxur və qlobal hegemonizm onları məhv etməkdə israrlıdır.¹

Tərbiyəvi işlər və düzgün tərbiyə üsulları

Məktəblərdə tərbiyəvi işlər bölməsi mərhum Rəcai və Bahünərin dövründə yaradıldı. Bu qardaş və bacıların hansı üsullardan istifadə etməsi və nə qədər uğur qazanması başqa bir mövzudur. Amma iş müsbət bir addım kimi öz-özlüyündə faydalıdır. Təqvalı, dindar, məsuliyyətli və qayğıkeş müəllimlər indi düzgün tərbiyə işləri görə bilirlər.²

Tərbiyəvi işlərlə məşğul olanların mövqe və vəzifələri

Tərbiyəvi işlərlə məşğul olanların vəzifə və proqramları, eləcə də müəllim və direktorlarla münasibət çox mühüm məsələlərdəndir. Bu, təlim-tərbiyə işlərinə məsul şəxslərin diqqət mərkəzində olmalıdır. Əgər tərbiyəvi işlərlə məşğul olan siz əzizlər bu işin nəticələrini azca yaddan çıxarsanız, problem yaranar. Bu gün məktəblərdə mövcud olan təlim və tərbiyə bölmələri inqilabdan qabaqkı vəziyyətə qayıtmamalı, yəni aralarında ziddiyyət yaranmamalıdır.³

Təhsil məsələləri

Təhsilin prioritet olması

Universitet, orta təhsil və ümumiyyətlə, təhsil məsələləri bizim üçün birinci dərəcəli işlərdən olmalıdır.⁴

Texniki peşə məktəbləri

¹ Ölkə üzrə şagirdlərin İslam birliklərinin üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1985.

² «Gələcəyi quranlar» jurnalına müsahibəsindən: 1986.

³ Ölkə üzrə Tərbiyəvi İşlər Seminarında iştirak edən tərbiyə işçiləri ilə görüşdə çıxışından: 1983.

⁴ Mədəni İnqilab Ali Şurasının üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1983.

Çox yaxşı işlərdən biri texniki peşə məktəbləridir. Bununla məşğul olmaq lazımdır. Uşaqlar iş mühitinə daha tez girsinlər, yalançı diplomçuluğa aludə olmasınlar.¹

Peşə təhsili

Proqramlar elə tənzim olunmalıdır ki, yuxarı sinif şagirdlərinin daha böyük faizi texniki peşə məktəblərinə girsinlər, sonra onların ali təhsil problemləri həll olunsun və yüksək pillələrdə təhsillərini davam etdirdinlər.²

Xalqın iştirakı

Ölkənin mədəni inkişafında təsirli olan hər kəsdən ciddi və ısrarla istəyirəm ki, mədəni dirçəliş və inkişaf cihadı adlı böyük işə yardım etsinlər. Biz ümumi bir qayda olaraq xalqı məmləkətin elmi-mədəni, təlim və tərbiyə məsələlərində ciddi iştiraka borclu bilirik.³

Səmərəli birlik

Biz təlim və tərbiyə işində ev və məktəbi birləşdirsək, səmərəli birlik yaratmış olarıq. Bu, tam formada həyata keçsə, böyük iş olar.⁴

Xalqın sevgi və dəstəyindən yararlanmaq

Xalqın dəstəyi olmadan hökumət konstitusiyada təsbit olunmuş ümumi təhsil qaydalarını icra edə bilməz. Bu iş xalqın təlim-tərbiyə sahəsinə sərmayə qoyması və hökumətin nəzarəti ilə mümkündür. Biz hər yerdə xalqın sevgi və imkanlarından istifadə edib yaxşı nəticələr əldə etmişik. Xalqı tanıyan hikmətli insanın - əziz imamımızın uzaqgörənliyi və məharəti olmasaydı, xalqın əlindən tutub bu işlərə gətirməsəydi, əmin olun ki, bu inqilab nə baş verərdi, nə də yaşayardı.⁵

Məktəb tikintisində xumsdan istifadə

¹ Təlim və tərbiyə naziri, müavinləri, müşavirləri və nazirliyin şöbə müdirlərilə görüşdə çıxışından: 1992.

² Savadlanma hərəkatının məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1986.

³ Valideyn və Tərbiyəçilər Birliyinin Ali Şurasının üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1984.

⁴ Valideyn və Tərbiyəçilər Birliyinin Ali Şurasının üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1984.

⁵ Təlim və tərbiyə naziri və ölkənin maarif müdirləri ilə görüşdə çıxışından: 1984.

Bu mühüm işdə (təhsil mərkəzlərinin yaradılması və genişləndirilməsi işində) möhtərəm möminlər xumsun imam səhminin üçdə birindən istifadə edə bilərlər.¹

Məktəblərin təmiri

Yüzlərlə məscid və məktəb yerlə-yeksan olunmuşdur. Vətən övladlarının uca iradəsilə onlar əvvəlkindən də yaxşı bərpa olunmalıdır. Bu məmləkətin yeniyetmələri məktəblərdə öyrənməlidirlər ki, “İslam üstün gəlir və ona üstün gəlinmir”.²

İslam birliyi

Düşmən siz şagirdləri İslamdan yayındırmaq üçün əlindən gələni edəcək.

Bu inqilabın və İslam cəmiyyətinin sabahı sizin əlinizdədir. Düşmən ictimai və insani məsələlər üzərində apardığı dəqiq və dərin araşdırmaları ilə bilir ki, siz səmərəyə çatsanız, onun xəncəri daha kəsərli olmayacaq və inqilaba zərər toxunmayacaq... Əgər məktəblərin İslam birliklərinin siz üzvləri əxlaq, rəftar, nizam-intizam, ədəb-ərkan, İslamın vaciblərinə əməl və haramlardan çəkinmək baxımından nümunə olsanız, bilin ki, digər şagirdlər təbii şəkildə sizin dəvət etdiyiniz İslama yönələcəklər. Lakin bütün cəhətlərdən nümunə olmasanız, İslama dəvət etdiyiniz şagird sizin sözlünüzə ürəkdən inanmayacaq...

İslam əxlaqının əsas nümunələrindən biri müəllimə hörmətdir. Müəlliminiz İslam vaciblərinə tam əməl edən müsəlman və ürəyinizcə bir insan olmasa da, İslamın hökmünə əsasən, müəllim olduğu üçün ona hörmət edilməlidir...

İslam birliyi kimlənsə İslam birliyi adı altında lovğalıqla, qürurla, şagirdlərə və digərlərinə qarşı etinasızlıqla təfriqə salmalarına imkan verməməlidir. Məktəbdə əxlaqlı, səmimi və sevimli mühit olmalıdır.³

İslam birliyinin geniş fəaliyyəti

Mən hər yerdə İslam birliklərini bəyənirəm, o cümlədən məktəblərdə, xüsusən də yuxarı siniflərdə. Məncə, onların əsas vəzifəsi məktəbdə İslam

¹ Təlim və tərbiyə nazirinin suallarına cavabdan: 1990.

² Müharibədən zərər çəkmiş bölgələrin yenidən qurulması həftəsi münasibəti ilə: 1983.

³ Ölkə üzrə şagirdlərin İslam birliklərinin üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1982.

mühiti yaratmaqdır və bu daha çox yaxşı əxlaqla, ağılla və İslam əlamətlərindən istifadə etməklə mümkündür, zorla və acıdilliliklə yox. İslam birliyinin üzvləri məktəblərdə bütün İslam imkanlarından – söhbətdən, nəşriyyədən, teatrdan, filmdən, oyundan, ekskursiyadan, kollektiv gəzintilərdən və digər əlavə fəaliyyətlərdən istifadə etməlidirlər. İş gərək İslam birliklərinin uşaqlarının əlində olsun. Çalışıb daha çox şagirdi öz birliklərinə cəlb etsinlər. Yəni misal üçün, məktəbdə 500 şagird varsa, 300 nəfərini İslam birliyinin üzvü edə bilsələr, bu, 200 nəfərdən yaxşıdır. Əsla azla qane olmasınlar və hamıya iş tapşırsınlar.

Birlik üzvlərinin hər biri məktəb mühitinin İslama uyğunlaşdırılması üçün məsuliyyət hiss etsinlər. Birindən istəsinlər ki, gedib bir kitabdan bir cümlə seçib divar qəzetinə yazsın, yaxud bir ruhanidən və ya dini məlumatı olan bir şəxsdən bir dini məsələni soruşsun və uşaqlarla paylaşsın. Yaxud gedib bir neçə şəhid və ya əlil ailəsini tapsın və uşaqların bəzilərini onların görüşünə aparsın. Müxtəlif işlərdən biri dini mərasimdə iştirak etməkdir. Əgər uşaqları fəallaşdırsalar, bütün uşaqlar birliyin fəaliyyətlərində iştirak etdiklərini hiss etsələr, təbii ki, işə maraqları artar.¹

İslam birliyinə çalışqan və idmançı şagirdlərin cəlb edilməsi

Mənim İslam birliklərinin uşaqlarına mühüm bir tövsiyəm budur ki, birliyin işi və İslam fəaliyyətləri onların dərş oxumasına əsla mane olmasın. Məktəbdə qiymətləri yüksək və təhsil səviyyəsi yaxşı olan şagird təbii şəkildə digər şagirdlərin hörmətini qazanır. O, İslam birliyinin idarə heyətinin üzvü seçilsə, digərlərindən daha böyük təsir buraxa bilər. İslam birliklərinin üzvləri idmanda və digər proqramlarda da qabaqcıl olsalar, digər uşaqların diqqətini daha artıq cəlb edərlər. Qısaşı, İslam birliyinə üzv olmaq hətta idmanda belə bacarıqsızlıq mənasını yetirməsin. Əgər bu uşaqların İslam birliyinə üzv seçilməsində tərbiyəvi müəllimlərin rolu varsa, çalışıb daha çox belə fəal və aktiv uşaqları seçsinlər. Onların özləri də bu cəhətlərə daha artıq diqqət yetirsinlər ki, birlikləri daha güclü olsun.²

Birlik üzvlərinin nümunə olması

¹ «Gələcəyi quranlar» jurnalına müsahibəsindən: 1986.

² «Gələcəyi quranlar» jurnalına müsahibəsindən: 1986.

İslam birliklərinin üzvü olan şagirdlər nümunəvi olmalıdırlar. Məmləkətin gələcəyi şagirdlərin əlindədir.¹

Məsul şəxslərin İslam birliyinə köməyi

Müəllim və direktorlar İslam birliyinin uşaqlarına kömək etməli, onları özlərinə yük saymamalıdırlar. Xüsusən tərbiyə sahəsi üzrə müəllimlər bu uşaqlara yol göstərməlidirlər. Amma işi əsla onlardan almasınlar, işin uşaqların öz çiyinlərində və öz təşəbbüsləri ilə görülməsinə imkan versinlər.²

Fəsada qarşı mübarizə

Uşaqlar bir-birinə qarşı qayğıkeş qardaş və bacılar kimi davranmalıdırlar. Görsünlər ki, əslində, xəstəlik olan bu bələlara kimlər düçar olmuşlar. Necə ki, biz bir malyariya ağcaqanadının qardaşımızın, yaxud bacımızın üzərinə qonduğunu, onu malyariya mikrobuna yoluxdurduğunu görsək, həm öldürərik, həm də özümüzü ondan qoruyarıq. Məktəblərdə övladlarımız arasında da kiminsə fəsad xəstəliyinə tutulmaqda olduğunu gördükdə onun təlim və tərbiyəsi ilə məşğul olanlara xəbər verməli və müalicəsinə çalışmalıyıq. Özünü və digərlərini də məlumatlandırmalıyıq ki, bu çirkələr məktəbdə antidəyər kimi tanınsın. İslam birlikləri divar qəzetlərində və nəşriyyələrdə müxtəlif zərif üsullarla, uşaqların beynində qalan lətifə və karikaturalarla, uşaqların dili ilə bu işi görə bilərlər. Bu növ geyimləri antidəyər formasına salsınlar, heç kimin onları dəyər saymasına imkan verməsinlər. Çünki kimsə hansısa növ şalvar, manto, pencək, yaxud ayaqqabıdan istifadə edib özünü göstərdikdə və digərləri görüb bəh-bəh dedikdə həm özü bu işə həvəslənir, həm də digərləri bu işi yamsılamağa çalışırlar və nəticədə dəyəərə çevrilir.

Lakin həmin paltar, həmin bəzənmə tərzisi, həmin jest, həmin ayaqqabı və çanta məktəbdə nəşriyyə, divar qəzeti və karikatur vasitəsilə bir lətifə formasına düşüb antidəyər sayıldıqda, uşaqların dilində ağız-ağız gəzdikdə, həm onun özü xəcalət çəkəcək, həm də digərləri bu işi görməyə həvəslənməyəcəklər. Deməli, bu, İslam birliyinin uşaqlarının işidir. Gərək şagirdliyə xas zirəkliklə və özlərinin xüsusi fəndləri ilə bu işi görsünlər.³

¹ Ölkə üzrə şagirdlərin İslam birliklərinin üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1982.

² «Gələcəyi quranlar» jurnalına müsahibəsindən: 1986.

³ «Gələcəyi quranlar» jurnalına müsahibəsindən: 1986.

Məktəblərdə inqilab və İslam məqsədlərinin dirçəldilməsi

İslam birlikləri məktəblərdə İslam və inqilabın məqsədlərini dirçəltməlidirlər. Hər bir İslam birliyi öz ətrafında İslam təfəkkürünün və İslam inqilabının məqsədlərinin yayılmasını təmin etməlidir.¹

İslam birlikləri ittifaqının zəruriliyi

Mənim birliklər üçün dediyim şərtlərlə vəzifəsi ağırlaşan ittifaq çox yaxşı bir təşəbbüs və birliklərin qorunub möhkəmlənməsinin təminatçısıdır.

İttifaq yalnız birliklərin işi ilə məşğul olub, onları qorumağı və gücləndirməyi özünə məqsəd seçməli, siyasi quruma çevrilməməlidir. Biz təəssüf ki, əsasən mədəni orqanlarda bir bəla müşahidə edirik. Bir qurum və orqan formalaşan, ona əsas məqsəd və böyük vəzifə tapşırılan kimi, o vəzifəni yerinə yetirmək əvəzinə siyasi işlərə, siyasətbazlığa və bəzən müxtəlif qruplarla əlaqəyə, rəğbət və nifrət işlərinə başlayır. Siz bu işlərdən çəkinin, siyasi işlərdən fərqlənən siyasətbazlıq mikrobusunun bu ittifaqa daxil olmasına qoymayın. Buna əsasən, ittifaq yaxşı işləsə, ölkənin bütün İslam birliklərinin yaxşı çalışacağına ümid bağlamaq olar.²

Savadlanma hərəkatı

Ümmət imamının fərmanından ilham almış Savadlanma hərəkatı bir cihad formasında məktəblərə kömək etməli, bu dövrdə cəhalət və savadsızlığın kökünü kəsmək üçün inqilabçı formada ən mühüm hərəkatə başlamalıdır.³

Savadlanma hərəkatının idarəsi

Təəssüf ki, ölkəmizdə savadsızlıq bitməmişdir. Dünyanın bütün xalqları arasında cəhalət və savadsızlığın kökünü kəsmək üçün hamıdan artıq çalışmalı olan xalq bizim xalqdır. Çünki heç bir din və ayin xalqın məlumatlanmasını, elm və savadı İslam qədər tapşırمامışdır.

Biz savadsızlığın kökünü qazmalıyıq. Biz bütün bu xalqı, müxtəlif yaşlarda olub öyrənə və oxuya bilənləri oxumağa, yazmağa və kitabdan istifadəyə qadir etməliyik.⁴

¹ Müəllimlərin İslam birliyinin üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1984.

² «Gələcəyi quranlar» jurnalına müsahibəsindən: 1986.

³ Savadlanma hərəkatının məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1982.

⁴ Tehranın cümə namazı xütbələrindən: 1986.

Savadlanma hərəkatı, zavod və qarnizonlar

İndi İslam Respublikasının ən gözəl orqanlarından olan Savadlanma hərəkatı savadlanmanı zavod və qarnizonlara aparmağa başlamışdır. Bu, müqəddəs bir fikirdir, yaxşı olar ki, sənaye və hərbi məmurlar tərəfindən dəstəklənsin, bu mərkəzlərin savadsızlarına və savad öyrənənlərinə təlim keçmək üçün lazımi imkan yaradılsın. Dövlətin aidiyyətli qurumları da savad öyrənənlər üçün yaxşı mətnlər hazırlamalıdır.¹

Genişmiqyaslı savadlanma

Məktəb və dərsexanalardan əlavə, minbər, birlik və hüseyniyələr də təlim-tərbiyə ocaqlarıdır. Bu şəkildə təlim-tərbiyə ilə məşğul olan bir cəmiyyət savadlanmanın məqbul həddinə çatır. Əsaslandırma qüvvəsi cəmiyyətdə təkə savaddan asılı deyil. Bizim inqilabımız xalqa arxalanırsa, xalq öz məlumatlarını artırmağa qadir olmalıdır.²

Savadlanma hərəkatının cihadı

Savadlanma hərəkatında çalışan qardaş və bacılar cihad halında olduqlarını bilsinlər. Ucqar şəhər və kəndlərə getmək, qapıları döymək, məscidlərdə siniflər düzəltmək və heç bir təşəkkür gözləmədən xalqa ən dəyərlili hədiyyə olan elm və savad vermək bir cihaddır. Savadsızlıq bütün cəmiyyətlər üçün eyibdir. Lakin inqilabçı müsəlman bir cəmiyyət üçün bu dövrdə - böyük güclərin xalqın savadsızlığından, məlumatsızlığından istifadə etdiyi ağır dövrdə daha böyük eyibdir.

Savadsızlara hörmətsizlik etmək istəmirəm. Amma savadsızlıq doğrudan da bir eyibdir. Savadsızların özləri bu eybi aradan qaldırmağa çalışmalıdırlar.³

Universitet

Tələbə kimdir?

Ölkənin gələcəyini quranlar

¹ Savadlanma hərəkatının seminarına müraciətindən: 1983.

² Savadlanma işinin ekspert və mütəxəssislərinin seminarında çıxışından: 1985.

³ Savadlanma hərəkatının məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1982.

Tələbələr ölkənin gələcəyini quranlardır. Tələbə üçün hər cəhətdən – istər düşüncə, istər elm və təhsil, istərsə də maddi və rifah cəhətindən sərmayə qoyulmalıdır.¹

Cəmiyyətin ən ümidverici təbəqəsi

Əvvəla tələbə gənclərin, yəni cəmiyyətimizin təxminən ən yaxşı və ən ümidverici təbəqəsinin toplanmasının özü ölkənin gələcəyini düşünənlər üçün gözəl və şirindir. Gənc, özü də elm və bilik sahibi, gələcəkdə ölkəni idarə etmək üçün elm öyrənən gənc dəyərlidir.²

Hizbullahçı tələbənin xüsusiyyətləri

Hizbullahçı - ideal müsəlman deməkdir: fikrindən, istedadından və fiziki imkanlarından tam istifadə edib İslam qaydalarına əməl edən şəxs. Deməli, bir hizbullahçı cəmiyyətdə nizam-intizama tabe olur, İslam məqsədləri uğrunda asanlıqla fədakarlıq göstərir. Bu, hizbullahçı bir fərdin xüsusiyyətləridir. Quranda bəzi xüsusiyyətlər qeyd olunduqdan sonra buyurur: “Onlar hizbullahçıdırlar”; yaxud: “Bilin ki, hizbullahçılar nicat tapmışlardır”. Ümumiyyətlə, hizbullahçının tələbə və qeyri-tələbəsi yoxdur. Buna əsasən, hizbullahçı ruhani, hizbullahçı fəhlə və hizbullahçı tacir də həmin xüsusiyyətlərə malik olmalıdır. Bunun fərqi yoxdur. Kim hizbullahçı olsa, gərək işini yaxşı görsün. Əgər tələbədirsə, hamının malik olduğu ortaq cəhətlərdən əlavə, dərslərini də yaxşı oxumalıdır.³

İnqilabçı hərəkatın öncülləri

Siz gənclər, əsgər və tələbələr yalnız inqilab və İslam bayrağına baxın, bu bayrağın ardınca hərəkat edin və məsul şəxslərinizlə bir olun. Tələbə gənclər universitetlərdə dərslər, elmə, inqilab və İslam ruhiyyəsinə maksimum əhəmiyyət versinlər. Gənclər bu gün və gələcəkdə onların varlığına nə qədər ehtiyac olduğunu bilib özlərini gələcəyə hazırlasınlar. Tələbə gənc həmişəki kimi bu gün də inqilab hərəkatının öncülü olmalı, özünü bu böyük məsuliyyətlərə hazırlamalıdır.⁴

¹ Mədəni İnqilab Ali Şurasının üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1989.

² Yasuc şəhərinin universitet və mədəniyyət mənsuqları ilə görüşdə çıxışından: 1994.

³ «İnqilab universiteti» jurnalına müsahibəsindən: 1982.

⁴ Şəhid fondunun məsul şəxsləri, müəllim və tələbələrlə görüşdə çıxışından: 1990.

Müsəlman tələbələrin dərslər oxuması

Bir elm mərkəzində insanların şəxsiyyət və hörmət meyarı onların elmi səviyyəsidir. Mömin tələbə digər tələbə və müəllimlərin yanında ucalmaq üçün dərslər oxumalı və alim olmalıdır.¹

Əcnəbi və zərərli mədəniyyətlərlə mübarizə

Bir problem yad və zərərli mədəniyyətlərdən təsirlənmək və laqeydlkdir. Tələbə bu mədəniyyətlərin hücumuna məruz qalır.

...Tələbə bazarda oturub nə xarici jurnaldan, nə xarici kitabdan, nə də xaricdə baş verən hadisələrdən xəbərdar olan gənc kimi deyil. Tələbə prinsip etibarilə xəbərdar olur, məlumatlanır, dünya məsələlərini öyrənir və bununla da mədəni-ideoloji təhlükələrə, dinə biganəlik, dini və inqilabi dəyərlərə laqeydlilik təhlükələrinə məruz qalır.²

Universitetin mövqeyi

Universitetdən gözlənti

Universitetdən gözləntimiz budur ki, müəllim və tələbələr bütün xalqın göz dikdiyi bir işlə məşğul olduqlarını bilsinslər.³

Sağlam düşüncə və mənəvi hidayət yeri

Bizim universitetlərimiz elə olmalıdır ki, tələbələr orada öz elm və biliklərini artırmaqdan əlavə, sağlam düşüncə və baxışlarını, düzgün yollarını və mənəvi hidayətlərini də artırınsınlar.⁴

İdeal universitet

İdeal universitet müsəlman və öhdəçi mütəxəssislər yetişdirən universitetdir. Bu yalnız universitetlərin bünövrəsinin, üsul və sisteminin İslam əsasında olması ilə mümkün olar. Universitetlərin rektor, tələbə və müəllimləri birinciliyi İslama verməli və İslam hökmlərinə riayət etməlidirlər. İslam

¹ Universitet məsələləri ilə bağlı müsahibəsindən: 1983.

² Universitetdə fəqih rəhbərin nümayəndələri ilə görüşdə çıxışından: 1990.

³ Universitet məsələləri ilə bağlı müsahibəsindən: 1983.

⁴ Vilayət hədisi, c. 5, səh. 137.

dəyərləri universitetlərdə müsabiqə halını almalı, İslam əməli və öhdəliyi günbəgün genişlənməlidir.¹

İslama tam uyğun universitet

Mühüm olan universitetə hakim üsuldur. Bu üsul və əlaqələr İslama tam uyğun olmalıdır. Demək olar ki, əsasən belədir də. Rektorlar universitetlərdə İslamı birinci bilməlidirlər. Universitet müsəlman və öhdəlikli mütəxəssislərin yetişdiyi yer olmasa, inqilabın istədiyi universitet olmayacaq. Bu da yalnız universitetlərdə bünövrənin, üsul və sistemin İslam əsasında olması ilə mümkündür. Dərslər nə olur-olsun, müəllim kim olur-olsun, münasibətlər İslam münasibətləri olmalıdır; yəni rektor, tələbə və müəllimlər birinciliyi İslama verməli, İslam hökmlərinə əməl etməlidirlər.

İslam dəyərləri universitetdə müsabiqə formasını almalı, İslam qərib olmamalı, İslama uyğun əməl və öhdəliklər barmaqla göstərilməməlidir, namaz, əmanətdarlıq, doğru danışmaq, səmimiyyət, qardaşlıq, mübarizlik, həvəs və səmimiyyətlə dərslər oxumaq, təhsildə bir-birinə kömək göstərmək, müxtəlif bilik və məlumatlara dərinlikdən yiyələnmək hissləri geniş yayılmalıdır.²

Dinə və böyük milli arzulara qarşı həssaslıq

Universitetin məzunu nə inqilaba, nə dinə, nə ölkəyə, nə milli istiqlaliyyətə və böyük milli arzulara qarşı məsuliyyətli olacaqsas, bu universitet elmi baxımdan nə qədər yüksək olsa da, dəyəri olmaz, onun məhsulu və məzunu asanlıqla müxtəlif siyasi qüvvələrin ixtiyarına keçər.

Biz universitetdə dini, inqilabi ruhu və milli asılılığa nifrəti tələbələrin ruhuna və beyninə yeritməliyik. Asılılıq məsələsi xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Təəssüf ki, bu gün dünyanın siyasi mövqə baxımından kiçik ölkələri, necə dəyərlər, keçmiş üçüncü dünya və əsasən müsəlman ölkələri belə asılı vəziyyətdədirlər.³

Müsəlman universitetində elmin həqiqi dəyəri

¹ Hövzə və universitet tələbələri ilə görüşdə çıxışından: 1990.

² Hövzə və universitet tələbələri ilə görüşdə çıxışından: 1990.

³ Mədəni İnkılab Ali Şurasının üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1991.

Müsəlman universiteti fikirimcə, o universitetdir ki, orada elm həqiqi bir dəyər sayılır.¹

Universitetdə elmsevərlik

Elmsevərlik universitetdə eyib deyil. Elmə qiymət vermək lazımdır. Bir alimi elminə görə istəmək və tədqiqat işini ona tapşırmaq lazımdır. Universitetdə tədqiqat yolunun maneələrini ortadan götürmək və onu lazımi büdcə ilə təmin etmək lazımdır.²

Ruhanilərin və universitet mənsublarının tanışlığı

Universitet mənsubları və ruhanilər bir-birinin mədəniyyəti ilə tanış olmalı, bir-birinin müsbət xüsusiyyətlərini bilməlidirlər. Bunun yollarından biri hövzənin ruhani və alimlərinin universitet tələbələrinin dərslər vəsaitlərinin yazılmasında iştirak etməsidir. Bu, baş tutmaqdadır.³

İslam qanunlarının və universitetlərin dərslər vəsaitlərinin yazılması

İslam qanunlarının yazılması üçün İslam fiqhini bilən, müctəhidlik və yazıçılıq bacarığı olan şəxslərə ehtiyac var. Universitetlərin İslam məsələlərinə aid dərslər vəsaitlərinin, misal üçün, İslam iqtisadiyyatının, İslam hüququnun, İslam idarəçiliyinin və digər bu kimi dərslərin yazılması üçün quranşünas, islamşünas, məlumatlı, güclü və yazıçı fəqihlərə ehtiyac var.⁴

Hövzə və universitet təbəqələri arasında ayrılıq

Bildiyiniz kimi, bu iki təbəqəni bir-birindən ayıran, bir-birinə inamsız edən amillər var idi. Akademik təhsillilər elmi hövzə məzunlarını savadlı adam saymır və onların bildiklərini ümumiyyətlə, elm hesab etmirdilər. Bizim ali təhsillilərimizin bəzilərinin beyninə yeridilmiş Qərb mədəniyyətində ruhani savadsız və iddialı bir ünsür sayılırdı. Onunla oturub danışmağı belə vaxt itkisi bilirdilər, onun üçün şəxsiyyət tanımırdılar. Qarşılıqlı olaraq, hövzə təhsilliləri də universitet təhsillilərinə həmin gözlə baxır, onları cahil və avam hesab edirdilər. Elm hövzələrində xalqı iki qrupa - elm adamı və avam insanlar

¹ Tehran Universitetində sual-cavab toplantısında söhbətlərindən: 1998.

² Mədəni İnqilab Ali Şurasının iclasından: 1984.

³ Universitet məsələləri ilə bağlı müsahibəsindən: 1983.

⁴ Kərəcin hövzə tələbələri ilə görüşdə çıxışından: 1984.

qruplarına bölürdülər. Hövzə təhsilliləri elm adamları, hövzə təhsili olmayanlar isə başqa sahədə təhsilli olsalar da, avam sayılırdılar. Qıçası budur ki, hər ikisi tərəkür və düşüncə ilə məşğul olan, hər ikisi elm və təhsil adamı sayılan bu iki təbəqə bir-birini savadsız adlandırırđı. Belə olan halda bunların bir-birinə yaxınlaşmaması da təbii idi.¹

Universitetdə din əleyhinə düşüncənin keçmişı

İranda universitetlərin açılması çox vacib idi. Bu iş çox gec başlandı, əslində, yüz il daha tez görülməli idi. Və bilirsiniz ki, universitetlərin açıldığı zamandan orada dini vurmağa başladılar.²

Universitetdə dini mühitin yaradılması

Kimsə düşünə bilər ki, bu sözləri boşlayın, qoyun dərslərini oxusunlar. Bu, yanlış fikirdir. Onlar dərslərini dindarlıqla oxumalıdırlar. Dindarlıq elə bir şey deyil ki, onun üçün zaman təyin edək və deyək ki, indi dərslərinizi oxuyun, sonra dindarlığa başlayarsınız. Dindarlıq insan zehninə bir hissəsidir; insanla inkişaf edir, çiçəklənir və onun bütün hərəkətlərinə təsir buraxır. Din həyatdan kənar bir şey deyil, hər bir kəlmə, işarə və mövqedə təsirlidir. Dini etiqadı olan insan məgər bir müddət dinsiz yaşaya bilər?!

Universitetdə dini mühit olmalıdır. Bunu təmin etmək lazımdır. Bu da o zaman mümkün olar ki, ölkə universitetlərinin rəhbərləri olan sizlər, başda cənab nazir, onun müavinləri və sonra universitet rektorları və kafedra müdürləri olmaqla hamınız tam dini və inqilabçı təəssübkeşliklə, güclü təslimçiliklə, dinin hakim olmasına və universitetin həyatına çətir tutmasına təkidlə bu məqsədi izləyəsınız.³

Universitetdə dinsizliyin yayılmasına qarşı tədbir

Əlbəttə, bir müəllimdən belə gözlənti yoxdur. Bir müəllim məsihi də ola bilər. O, ümumiyyətlə, bunu qəbul etmir, eybi yoxdur, dəvət edin gəlsin. Namaz qılmayan dinsiz bir müəllimi dəvət etməyin də eybi yoxdur. Lakin ehtiyatlı olun ki, bu müəllim dinsizliyi yaymağa çalışmasın. Bu müqəddəs məsələyə toxunmasa, gəlməsinin eybi yoxdur. Lakin toxunsa, gəlməsin. Bu

¹ Radio və televiziya müsahibəsindən: 1984.

² Tələbə birliklərinin Mərkəzi Şurasının üzvlərilə görüşdə çıxışından: 1995.

³ Təlim və tərbiyə naziri və nazirliyin məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1990.

mənim daimi mövqeyimdir. Həmişə fikrim bu olub və indi də belədir. Gəlib bir elm öyrətmək və o elmin ruhu olan etiqadı alıb məhv etmək istəyən müəllim gəlməməlidir. O, təhlükəli oğrudur.

Tələbənin dinini, inqilabçı imanını zəiflətmək istəyən məmur, yaxud müəllim necə qayğıkeş ola bilər?! Ölkənin elmi inkişafı üçün onun nə dəyəri var?! O, xalqın müstəqilliyinə nə kimi kömək göstərə bilər?!¹

Hicablı və hizbullahçı tələbələrə təhqir edənlər

Çadralı, yaxud hicablı qıza kim təhqir gözü ilə baxsa, onun özünü təhqir edin, heç nədən çəkinməyin. Saqqal saxlayan hizbullahçı gəncə kim təhqir gözü ilə baxsa və onu sürüdürsə, - bəzən bizə belə məlumatlar çatır - onun özünü təhqir edin. Dəyər Allaha itaətdə, imanda, ölkəyə və cəmiyyətə qayğıdadır, şıq geyinməkdə və bəlli görkəmdə deyil.²

Tələbənin tərbiyəsi

İman, öhdəlik və siyasi ayıqlıq

Tələbələrdə İslam etiqadı, dərin və güclü iman, Allah qarşısında bəndəlik və təslimçilik hissi, xalqımızın möhtəşəm nailiyyətlərini müdafiə etmək ruhiyyəsi və həmçinin siyasi ayıqlıq sözün əsl mənasında gücləndirilməlidir. Tələbə dünyanın və ölkənin cari məsələlərinə laqeyd qalmamalıdır.³

Dərsin yanında siyasi fəaliyyət

Əgər siyasi fəaliyyəti tələbələrin yaxşı dərs oxumaqla yanaşı ictimai-siyasi məsələlərə də diqqət yetirmələri kimi izah etsək, bu, yaxşıdır.⁴

Tələbəni lazımı səviyyəyə çatdırmaq

Universitetdə əsas amil tələbədir, müəllim, tədqiqat, laboratoriya – bunların hamısı tələbə üçündür. Universitetdə aparılan tədqiqat bundan ötrüdür ki, insan kapitalı inkişaf eləsin, elm adamları üzərlərinə düşən işi öyrənsinlər. Ümumiyyətlə, universitetin fəlsəfəsi bundan ibarətdir. Universitet kimlərsə dolanışıq yeri deyil. Düzdür, bu da var, amma məqsəd deyil.

¹ Vilayət hədisi, c. 5, səh. 80.

² Tibb universitetlərinin rektorları ilə görüşdə çıxışından: 1990.

³ Tələbə birliklərinin Mərkəzi Şurasının üzvlərilə görüşdə çıxışından: 1995.

⁴ Radio və televiziya müsahibəsindən: 1984.

Məqsəd budur ki, tələbə universitetdə lazımi bilgi və bacarıqlara yiyələnsin. Biz bu sahədə tələbə üçün bacardığımız hər bir işi görməliyik.

Əgər universitetə daxil olan, yaxud onu bitirən şəxs inqilaba, dinə, bütün ölkəyə, istiqlaliyyətə və böyük milli arzulara qarşı məsuliyyət hiss etməsə, bu universitet elmi baxımdan nə qədər yüksək olsa da, dəyəri olmaz. Çünki onun məhsulu və məzunu asanlıqla müxtəlif siyasi qüvvələrin ixtiyarına keçər.¹

Tələbə tərbiyəsində iki əsas amil

Tələbə yetişdirməkdə iki əsas amil var. Onların heç birinə əhəmiyyətsiz yanaşmaq olmaz. Əgər əhəmiyyətsiz yanaşsaq, ziyanını çəkəcəyik. Bu amillərin biri elm, tədqiqat, elmi işgüzarlıq, elmi istedadların çiçəklənməsi və bu tip məsələlərdən, biri də dindarlıqdan, düzgün hərəkətdən, tələbənin mənəvi və psixoloji sağlamlığından ibarətdir. Universitetlərdə bu iki amili bir-birindən ayırmadan ölkənin bütün imkanları daxilində nəzərə almaq lazımdır.

Birinci amildə səhlənkarlıq etsək, nəticə nə olar? Hamı bilir. Tələbəyə elm və tədqiqat öyrədə bilməyən, tələbəni bir alim, müəllim, yaradıcı və nəhayət, cəmiyyətin saysız-hesabsız sahələrindən biri üçün aktual başçı edə bilməyən bir mərkəzdən universitet çıxmaz. Bu sahədə müəllim, dərs vəsaiti, təhsil şəraiti, laboratoriya və elmi jurnallar məsələsi var. Bunlar həmişə bizim dilimizin əzbəridir, hamımız bunlarla məşğuluq. Sizin təxminən hamınız universitet mənsuqları olduğunuza görə, bu məsələləri çox yaxşı bilirsiniz. Ölkənin imkanları həddində bu sahələrdə günbəgün inkişaf etməliyik.

İkinci amil dindarlıqdan, düzgün hərəkətdən, tələbənin mənəvi və psixoloji sağlamlığından ibarətdir. Düzdür, siz bununla da məşğul olursunuz. Mən həm təbii şəkildə belə bir qrupun bu amildən də xəbərsiz olmadığını bilirəm, həm də sizin təxminən hər birinizlə istər bu şurada, istər şura xaricində oturub-durduğuma görə bundan xəbərdaram. Lakin ölkənin ümumi universitetlərində bu ikinci amilə - yəni tələbənin dindarlıq və ayıqlıq məsələsinə, məqsədsiz bir elm adamından məqsədli bir elmi kadra çevrilməsi amilinə yetərli diqqət mövcud deyil.²

Dəyərlərə sadıq tələbə yetişdirmək

¹ Mədəni İnqilab Ali Şurasının üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1991.

² Mədəni İnqilab Ali Şurasının üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1991.

Biz 10-15 ildən sonra İslam və inqilab cəmiyyətini qoruyacaq bir nəsil yetişdirmək istəyiriksə, bu gün onun üçün xüsusi öhdəlik və vəzifələr tanınmalıyıq. Biz 15 ildən sonra inqilabın əvvəlindən daha 15 il uzaqlaşmış olacağıq. Əvvəldə daha güclü və qızgın olan hər bir şey kimi, inqilab alovu, həvəsi də bir o qədər zəifləyəcək. Bu alov zəifləyəndə biz ona uzunömürlü və münasib odunlar hazırlamış olsaq, qələbədən 20-25 il sonra inqilabın istiliyindən cəmiyyətimizə nəsə çatacaq.¹

Quruluşun dayağı olacaq kadrlar yetişdirmək

İslam Respublikasının universiteti elə şəxslər yetişdirməlidir ki, bu quruluş onlara güvənsin, elm, əməl, idarəçilik, bu xalqın həyat yolundakı iri və xırda düyünləri açmaq baxımından onlara arxalansın.²

İslam quruluşuna sadıq kadrlar yetişdirmək

Gələcəkdə bu quruluşu idarə edəcək şəxslər ona, İslama, İslamın hökm və prinsiplərinə, bu hökmlərin əsas və təkəkkürlərinə sadıq yetişməlidirlər. Universitetin üzərinə belə böyük bir missiya düşür.³

Dinə əməl edən insan yetişdirmək

Tələbə alim olmaqla yanaşı dinə əməl edən də olmalıdır. Necə ki, biz qədim hövzə tələbəsindən təkə dərs oxuyub elm öyrənməsini gözləmirik. Ondan istəyirik ki, alim olmaqla yanaşı dinə əməl də etsin və dini mədrəsədən cəmiyyətə çıxanda ibadətçi bir insan olsun, özü ilə birgə zikr edən bir qəlbi, Allahı axtaran pak bir ruhu da cəmiyyətə aparsın. Biz eynilə bunu universitet tələbələrindən də gözləyirik.⁴

Tələbələrin düzgün düşüncə və əməl xəttinə hidayəti

Həqiqət budur ki, gənc tələbə nəslini düşüncə baxımından hidayət etmək üçün universitetlərimizdə lazımi vasitə və amillər yetərincə deyil və inqilab təkəkkürü universitetdə lazımi həddə oturuşmayıb. Bu, aydın məsələdir. Belə

¹ Mədəniyyət və Ali Təhsil Nazirliyinin məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1992.

² Mədəniyyət və Ali Təhsil Nazirliyi, müavinləri və universitet rektorları ilə görüşdə çıxışından: 1990.

³ Tehran Universitetinin məscidində tələbələrlə görüşdə çıxışından: 1987.

⁴ Universitet və tələbə, səh. 194.

ki, inqilaba heç bir inamı olmayan bir şəxs universitetə daxil olsa, sabah universiteti bitirəndə onun inqilabçı və mömin bir şəxs olacağına əmin ola bilmərik. Düzdür? Əksinə nümunələr var, həm də az deyil. Elələri var ki, ailədə, yaxud öz şəhərlərində İslama və inqilabın əsaslarına etiqad bəsləyirlər, amma universitetə gəldikdə bu zəifləyir, laqeyd olurlar və ya inqilab təfəkkürünə zidd məsələlərə cəlb olunurlar.

Biz elə etməliyik ki, tələbə universitetə daxil olduqda bura onun üçün bir mərhələ olsun; elmini artırdığı kimi, düzgün təfəkkürünü, baxışını və öz hidayətini də artırsın. Mənim fikrimcə, Universitet Cihadı bu işdə böyük rol oynaya bilər. İslam birlikləri yaxşı işləsə, nümayəndəlik dəftərxanaları ideal formada işləsə, bu təşkilatlar da böyük rol oynaya bilərlər.¹

Təhsil məsələləri

Təhsilin proqramı və idarəsi

Təhsildə iki məsələyə diqqət yetirmək lazımdır: Biri təhsil proqramıdır; yəni tərəf-müqabili tanımaq, onların ehtiyaclarını təyin etmək, prioritet əsasında sıralamaq və təmin etmək. Digəri isə təhsilin idarəsidir; yəni müəllim-tələbə şəbəkəsinin qurulması.²

Universitetin başında etiqadlı alim

Mən bir neçə il bundan əvvəl bir söz dedim, bəziləri etiraz etdilər. Dedim ki, universitetlərin rəhbərliyi həm də elmi rəhbərlik olmalıdır. İndi də fikrim budur. Universitetin başında elə elmi adam durmalıdır ki, orada çalışanlar bu şəxsi başçı kimi qəbul etsinlər. Sözsüz ki, əməl və etiqadla yanaşı olan elmdən söhbət gedir. Bu quruluşun başının bədənindən ayrılmasını istəyən, ümumiyyətlə İslama etiqad bəsləməyən, yaxud İslamı və hizbullahçıları məsxərə edən, mömin tələbəni ələ salan etiqadsız bir şəxs işlərin başına keçməməlidir. Xeyr! Onun qolundan tutub kənara qoyun. Bizim siniflərimizdə dərs demək istəyirsə, eybi yoxdur. Hansı müəllim gəlib dərs desə, qəbul edərik. Biz hər kəsin elmindən bəhrələnərik; hətta bizi qəbul etməyənlərin belə. Elmini öyrətsin, biz çox təvazökarlıqla oturub ondan elm öyrənərik, quruluş onun elmindən istifadə edər. Lakin universitetin idarəsində həlledici olması əsla

¹ Universitet Cihadının Mərkəzi Şurasının üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1990.

² İslam Respublikası Partiyasının təhsil üzrə məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1985.

yolverilməzdir. Kimsə çadralı, yaxud hicablı qıza təhqir gözü ilə baxsa, onu təhqir edin, heç nədən çəkinməyin.¹

Elmsevərlik və tədqiqat ruhiyyəsinin dirçəldilməsi

Tələbəni əvvəldən elə yetişdirin ki, yalnız ona verilən bir kağız parçasını alıb işə düzəlmək üçün dərslər oxumasın. Bu doğrudan da böyük bir eyibdir. Yeni elmləri ölkəmizə daxil etdikləri ilk gündən bu xüsusiyyətlə daxil etdilər və bu, ölkəmizdə yeni elmlərin xüsusiyyətinə çevrildi: kim gedib o elmləri öyrənirsə, gərək maddi qarşılıq, maaş almaq və hansısa yerdə işləmək üçün olsun. Bu, çox pisdir. Bacardığınız qədər bunu dəyişdirməlisiniz. İndi deyilir ki, diplomu ləğv edək. Mən belə düşünürəm, elmi diplom lazım və yaxşı bir şeydir. Elmə, tədqiqata sevgini, öyrənmək və araşdırmağın özünə həvəsi tələbələrə köçürmək lazımdır. Bunun üçün müəllimlərə fikir yetirin, təhsil sisteminə təsir göstərin, xüsusi iclaslar keçirin, bəzi şəxsləri dəvət edin tələbələrlə danışsınlar, televiziya kanallarına müsahibələr hazırlayın. Qoy məlumatlı və ağıllı insanlar oturub bu sözləri desinlər, bütün gənclər eşitsin və onlarda bu ruhiyyə dirçəlsin.²

Dərs oxumaq ilahi bir vəzifə kimi

Əgər universitetdə hövzə ab-havası yaradılsa və dərs oxumaq bir vəzifə sayılsa, böyük bir dəyişiklik baş verər. Təhsil dövründə dərs oxumağı ibadət bilmiş universitet məzunu cəmiyyətdə çox səmərəli fəaliyyət göstərir.³

Təhsilə əhəmiyyətli yanaşmaq

Elm və bilik İslamdandır. Çünki universitetə girmək, xalqın imkanlarından və dövlət büdcəsindən xərcləmək, elmə ürək bağlamadan və təhsilə əhəmiyyət vermədən, yalnız bir tikə kağız parçası əldə etmək və onun sayəsində işləmək üçün yox, pul qazanmaq üçün işə düzəlmək İslam işi deyil.⁴

Kamilləşmək üçün dərs oxumaq

Dərs oxumaq heç zaman antidəyər olmamalıdır. Əgər öhdəçi bir tələbə universitetdə dərs oxumaq istəmirsə, bəs onun universitetə girməsinin səbəbi

¹ Səhiyyə Naziri və ölkə üzrə Tibb universitetlərinin rektorları ilə görüşdə çıxışından: 1990.

² Universitet müəllimləri ilə görüşdə çıxışından: 1993.

³ Hövzə və universitetin birlik seminarında çıxışından: 1985.

⁴ Hövzə və universitet tələbələri ilə görüşdə çıxışından: 1990.

nədir? Universitetdən xaricdə öhdəçi və dindar insanlar çoxdur. Tələbə üçün dərs oxumaq kamil bir insan yetişdirməyə və lazımı bacarıqlar əldə etməyə vasitə olmalıdır. İnsani yenilik düzgün mədəni və siyasi işlə birgə baş tutmalıdır.¹

Dərs oxumaq və alim olmaq

Bir elm mərkəzində insanların şəxsiyyət və hörmət meyarı onların elmi səviyyəsidir. Mömin tələbə digər tələbə və müəllimlərin yanında ucalmaq üçün dərs oxumalı və alim olmalıdır.²

İnkişaf etmiş ölkələrlə elmi məsafəni azaltmaq üçün ümumi fəaliyyət

Bizim tələbə, müəllim və tədqiqatçılarımız hamılıqla çalışıb inkişaf etmiş ölkələrlə aramızda olan elmi məsafəni azaltmalıdırlar. Bu iş üçün nizam-intizam, müntəzəmlilik və ciddi iş lazımdır. Qərblilər bu xüsusiyyətdən istifadə edərək elm səmalarını fəth etməyə müvəffəq oldular.³

Düzgün baxışı gücləndirmək

Biz elə etməliyik ki, tələbə universitetdə elmini artırdığı kimi, düzgün təfəkkürünü, baxışını və imanını da gücləndirsin.⁴

Tələbələr üzərində universal sərmayə qoyuluşu

Tələbələr ölkənin gələcəyini quranlardır. Tələbə üzərində hər cəhətdən – istər düşüncə, istər elm və dərs, istərsə də maddiyyat və rifah cəhətindən sərmayə qoyulmalıdır.⁵

Əvəzsiz tədqiqat ruhu

Pis, rəzil və doğrudan da çirkin rejim mənəviyyəti, maddiyyəti, başucalığını, istedadı - hər şeyi xalqdan aldı. İndi siz onların xarabalıqları üzərində imarət tikmək istəyirsiniz. Bu, ağır işdir, gərək çox çalışsınız.

¹ Təbriz Universitetində ruhani nümayəndə ilə görüşdə çıxışından: 1985.

² Universitet məsələləri ilə bağlı müsahibəsindən: 1983.

³ Mədəni inkişaf səviyyəsinin yüksəldilməsi seminarının açılış mərasimində çıxışından: 1988.

⁴ Universitet Cihadının Mərkəzi Şurasının üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1990.

⁵ Mədəni İnqilab Ali Şurasının üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1989.

Tələbələrə əvəzsiz və ixlaslı tədqiqat ruhu aşılmalıyıq ki, tədqiqat üçün mükafat gözləməsinlər. Çünki ümumiyyətlə, tədqiqatın həqiqi mükafatı yoxdur. Məsələn, mikrobu kəşf etdiyinə görə Pasterə nə qədər pul verilməlidir? Ümumiyyətlə, buna pul təyin etmək olarmı?! Bu, müqayisəolunmasıdır?! Paster kimilər də heç zaman pul üçün tədqiqat aparmamışlar. Əgər pul üçün tədqiqat aparsaydılar, doğrudan da bu yerə çatmazdılar. Avropalıların belə üstün cəhəti vardı. Bizim qədim alimlərimiz də belə olmuşlar. Baxın, Məhəmməd ibn Zəkəriyyə Razi kimi böyük alimlər yoxsulluqdan ölürlər, amma bizlər bir iş görəndə tez deyirik ki, pulu nə qədər oldu? Məlumdur ki, bir yerə çatmayacağıq.¹

Elmi nümunələr və universitet

İstedadları və elmi nümunələri dəyərləndirmək

Kəndlərdə olan gizli xəzinələrdən xəbərsiz qalmamalısınız. İstedadlarını dəyərləndirməklə, elmi və mənəvi şəxsiyyətlərini yoxlamaqla onlardan daha artıq istifadə olunmalıdır.²

Yerli istedadları tanımaq

Əgər insanların istedadını dəqiq təyin etsək, onları istedad və həvəsləri olan yerə yönəltsək, bu gün də əbu əli sinaların, məhəmməd ibn zəkəriyyə razilərin meydana çıxması mükündür.

Bu gün dünya elmdə bizdən çox öndə olduğundan dahi və istedadların çiçəklənməsinin imkansız olduğunu düşünə bilmərik. Xeyr, belə deyil. Dahi və istedadların yetişməsi o zaman da elmi inkişaf sayəsində baş verməmişdi. Elmi inkişaf orta səviyyəli bir tələbənin öyrənməsi üçün yaxşıdır, amma nümunəvi tələbənin istedad çeşməsini müxtəlif şəraitlər açar. Axtarıb belə tələbələr tapmaq lazımdır. Bu yalnız o zaman mümkün olar ki, hər kəs ürəyi istədiyi sahədə işləsin. Nəyi sevirsə, nəyə istedadı varsa və əslində, hansı iş üçün yaranmışdırsa, işləyib dühasını və istedadını inkişaf etdirməlidir. Əgər meylinə, rəğbətinə, istedadına zidd bir işə təyin edilsə, istedadı olsa da inkişaf etməyəcək.

¹ Mədəniyyət Nazirliyinin məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1990.

² Təlim və tərbiyə naziri və ölkənin maarif müdirləri ilə görüşdə çıxışından: 1984.

Onun yollarından biri yerli tələbə məsələsidir. Universitetlərin proqramını elə tənzim etməliyik ki, Bircənddə, Zahidanda, Məşhəddə, İsfahanda, Şirazda və digər yerlərdə yaşayanlar öz şəhərlərində - Allaha şükür ki, bu gün şəhərlərin çoxunda universitet var – təhsil ala bilsinlər. Müstəsna vəziyyətdə olanlar isə başqa yerlərə köçürülsünlər və yerləri dəyişilsin. Bunun üçün də bir proqram lazımdır. İnşallah cənablar bu işlə də məşğul olsunlar.¹

Mənəviyyat və universitet

Dini ruhun gücləndirilməsi

Çalışın dini ruhiyyənizi və imanınızı gücləndirin. Elm o zaman işə yarayacaq ki, dinlə yanaşı olsun. Bəli, sizin dininiz var, bu dində mənəviyyat və paklıq var. Bu din məntiqli, möhkəm, məqbul və ziyalıların da qəbul etdiyi etiqad əsaslarına malikdir. Sonradan əlavə olunub din adı altında bəyan olunan məsələlərə baxmayın, dinin və İslam təlimlərinin əsası çox aydın və gözəl, araşdıran və həssas beyinlər üçün tamamilə məntiqli və cazibəlidir.²

Düşüncəli iman boşluğu

Tələbə gənc üçün heç bir fəsad düşüncəli iman boşluğundan böyük və təhlükəli deyil. Bütün fəsad və yayınmalara şərait yaradan budur.³

Tələbənin imanını zəiflətməmək

Tələbənin dinini, inqilabçı imanını zəiflətmək istəyən məmur, yaxud müəllim necə qayğıkeş ola bilər?!⁴

Tələbənin vəzifələri

Müəllimə hörmət

Əgər bizim universitetimiz İslam universitetidirsə, onun ən böyük səciyyələrindən biri müəllimlərə dünyada qəbul olunandan artıq hörmət göstərmək olmalıdır. Tələbə müəllimə qeyd-şərtsiz hörmət etməlidir. Müəllim pis də olsa, ona hörmət etmək lazımdır. Kafir bir müəllimi hizbullahçı bir sinfə gətirsələr də, hamı ona hörmət etməli, təzim göstərməli və irəli keçirməlidir.

¹ Mədəniyyət və Ali Təhsil Nazirliyinin məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1992.

² Yasuc şəhərinin universitet və mədəniyyət mənsuqları ilə görüşdə çıxışından: 1994.

³ Tehran Universitetinin İslam birliyinin üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1986.

⁴ Mədəniyyət və Ali Təhsil Nazirliyi və universitet rektorları ilə görüşdə çıxışından: 1990.

Çünki onların müəllimidir, başqa heç bir dəlil lazım deyil. Bu elə bir haldadır ki, dediyimiz kimi, bu şəxs ümumiyyətlə, tələbələrin dininə inanmasın. Müəllim mömin və müsəlman olsa, daha heç. Hər halda, universitetlərdə müəllimə çox hörmət edilməlidir.¹

Universitetdə siyasi fəaliyyətlər

Siyasi fəaliyyətlərdə iştirak etmək

Şəxsən mən və Mədəni İnqilab Ali Şurasının bir çox üzvləri, yaxud hamısı bu fikirdəyik ki, tələbələri siyasi məlumatları öyrənməyə, siyasi fəaliyyətlərdə iştirak etməyə həvəsləndirməliyik. Mən və bəzi qardaşlar onları dəfələrlə buna həvəsləndirmişik.²

Tələbənin siyasi ayıqlığı

Mənim ürəyim istəyir ki, bizim gənclərimiz, siz tələbələr, oğlan və qızlar, hətta orta məktəb şagirdləri dünyada baş verən hadisələr barədə fikirləşə, təhlil edəsiniz. Yanlış təhlil yürütsəniz də, eybi yoxdur. Bizim gənc təbəqəmizi, universitetlərimizi siyasi baxımdan avam yetişdirməyə çalışmış və indi də çalışan qüvvələrə Allah lənət eləsin! Gənclərinin ümumiyyətlə, siyasi məsələlərdən xəbəri olmayan, dünyanın siyasi hadisə və cərəyanlarını anlamayan və düzgün təhlil edə bilməyən bir dövlət məgər xalqa arxalanıb hərəkət edə, mübarizə apara bilərmi?!³

Siyasi maraq və məlumat

Bu gün bizim ölkəmizin tələbələrinin çoxunun siyasi maraqları var, siyasi məsələlərlə və dünyada baş verənlərlə tanışdırlar, belə məsələlərə maraq göstərirlər. Siz qəzet oxuyanların, analitik xəbərləri dinləyənlərin, cəmiyyətin cari hadisələrində rol oynayanların, yaxud cəbhəyə gedənlərin sayına baxsanız, görəcəksiniz ki, tələbələrin siyasi fəaliyyəti inqilabdan qabaqkı dövrlə əsla müqayisə ediləsi deyil; çox yaxşılaşmış və artmışdır.⁴

¹ Mədəniyyət və Ali Təhsil Naziri, nazir müavinləri və universitetlərinin rektorları ilə görüşdə çıxışından: 1990.

² Mədəni İnqilab Ali Şurası barədə müsahibəsindən: 1986.

³ Tələbə və şagirdlərlə görüşdə çıxışından: 1992.

⁴ Mədəni İnqilab Ali Şurası barədə müsahibəsindən: 1986.

Tələbə mühitinin siyasi təmizliyi

Tələbə çevrələrinin peşəkar siyasətbazların at oynatdığı meydana çevrilməsindən ehtiyatlı olmaq lazımdır. Bayırdan kiminsə universitetə girib siyasi qərəzi və qeyri-sağlam məqsədi üçün oranı bir-birinə vurması və bir qrup tələbənin beynini qarışdırması əsla məqbul deyil. Belə yerlərdə tələbələrin özləri bu insanları tanıyıb universitetdən çıxarmalıdırlar ki, tələbə çevrəsi tələbələrə xas və təmiz qalsın.¹

Siyasi dərk və təhlil

Ey tələbələr, ayıq qalın. Sizə açıq deyirəm ki, mən universitetin bugünkü vəziyyətini bəyənmirəm. Ümumiyyətlə, dünyada nə baş verdiyini anlamayan tələbə öz dövrünün tələbəsi, zamanının insanı deyil. Tələbənin siyasi ayıqlığı, dərki və təhlili olmalıdır.²

Siyasi məlumatlılıq və sayıqlıq

Bəzi sadələvh uşaqlar elə bilirlər ki, tələbənin inqilabda iştirak etməsi məsul şəxslərin başlarına çıxırmaqdır. Xeyr! Bu, inqilabçılıq deyil. Tələbələrin məsul şəxslərin başına çıxırdıqları yerlərdə məsul şəxslər tələbələrlə eyni istiqamətdə hərəkət etmirlər. Onlar Amerikaya muzdur olduqlarına görə gənclər dözmür və etiraz səslərini ucaldırlar. Keçmiş rejimdə bizdə də elə idi. Tələbələr, xalq, sağlam və qorxmaz insanlar vəzifəli şəxslərin başlarına çıxırırdılar. Hansısa bir qrup hiyləgərliklə və müxtəlif planlarla bir neçə sadələvh gəncə tələbənin fəryad çəkməli olduğunu başa salmasın. Bəli, fəryad çəkilməlidir, lakin Amerikaya, quruluşu idarə edənlərə maneçilik törədən qüvvələrə qarşı. Hansı universitetdə təhsil alırsınızsa-alın, tələbələrin düzgün xətdə iştirakını qüdrətlə qoruyun.³

Təhsilin inqilabçı və siyasi hərəkətlərlə sintezi

Bizim tələbələrımız təhsilin kənarında siyasi məsələlərlə tanışlığa da əhəmiyyətli yanaşırlar. Bu, yaxşı haldır. Siz bundan nəinki narahat olmayın, hətta buna sevinin də. Bizim uşaqlarımız dərs oxumalıdırlar. Çünki oxumasalar, sabah bu məmləkətdə mütəxəssis olmayacaq. Biz nə zamana qədər

¹ Mədəni İnqilab Ali Şurasının üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1991.

² Tələbə və şagirdlərlə görüşdə çıxışından: 1992.

³ Hövzə və universitet mənsuqları ilə görüşdə çıxışından: 1989.

xarici mütəxəssis və alimlərdən istifadə edə bilərik?! Bu dəyərli və üstün istedadlarımız nə zaman çiçəklənməlidir?! Biz gərək elə bir günü gözləyək ki, maksimum ehtiyaclarımızı öz mütəxəssis və alimlərimiz aradan qaldırsınlar. Bu yalnız o zaman mümkün olar ki, bizim uşaqlarımız dərsi inqilabi məqsədlərlə və siyasi hərəkətlə birgə oxusunlar.¹

Siyasi dərklə siyasətbazlığın fərqi

Ötən illərdə tələbələrin siyasi dərkinin əhəmiyyəti üzərində çox təkid göstərmişəm. Siyasi dərək siyasətbazlıqdan və siyasi cərəyanların qurbanına çevrilməkdən başqa bir şeydir. Siyasi dərək insanın siyasi cərəyan və qrupların aləti olmasına mane olur. Mən istəyirəm tələbə siyasi inkişafın elə həddinə çatsın ki, müxtəlif şüarlar arasından həqiqəti seçə bilsin, aldanmasın və yalnız hakimiyyət istəyində olan şəxslərə alət olmasın. Bu yalnız tələbənin və universitetin siyasi ayıqlığı ilə mümkün olar.²

Siyasi qruplara alət olmamaq

Problem siyasi qrupların alətinə çevrilmək və universitetdə siyasi iş aparmaqdır. Bəzən tələbələrin özlərinin xüsusi siyasi fikir və məqsədləri olmur, lakin siyasi bir qrupun, yaxud cərəyanın alətinə çevrilirlər. Onlar tələbədən çomaq kimi istifadə edir və istədikləri şəxsin başına vururlar. Bu da çox böyük və həssas bir problemdir.³

İnqilabçı cəmiyyətin ən əsas işi

Məgər biz cəmiyyətimizin ən fəal təbəqələrindən biri olan tələbə təbəqəsinə "sən inqilabçı cəmiyyətin ən əsas işində, yəni siyasi fəaliyyətlərində iştirak etmə!" deyə bilərikmi?!⁴

Siyasi məsələlərə dair iki yanlış qrup

Təəssüf ki, bu gün bizim universitetlərimizdə əsasən iki qrup müşahidə olunur. Bu, universitetlərin taleyi ilə maraqlananları bir qədər narahat edir. Bəziləri elə düşünülər ki, universitetə gəlirlərsə, daha iş bitmişdir, gərək dər

¹ Mədəni İnqilab Ali Şurası barədə müsahibəsindən: 1986.

² Təbrizin İslam birliklərinin sədrləri, müəllimləri və üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1989.

³ Universitetdə fəqih rəhbərin nümayəndələri ilə görüşdə çıxışından: 1990.

⁴ Tələbələrlə görüşdə çıxışından: 1986.

oxuyub diplomlarını alsınlar... Belələri özlərini cəmiyyətin inkişafa doğru hərəkətində öncül bilmir, elm və məlumatlı gənclər kimi hiss etmirlər; nə qızlar, nə oğlanlar. Bu, təhlükəlidir. İndi universitetlərdə bəziləri belədirlər, ölkənin cari məsələləri və bizim dünyadakı vəziyyətimizlə heç bir işləri yoxdur. Bu, çox pis haldır, gələcəkdə böyük bir xəstəliyə çevrilə bilər. Bir qrup da siyasi iş və fəaliyyəti siyasətbazlıqla səhv salanlardır. Bu da pisdir.¹

Tələbə mühitini peşəkar siyasətbazlardan qorumaq

Tələbə çevrələrinin peşəkar siyasətbazların at oynatdığı meydana çevrilməsindən ehtiyatlı olmaq lazımdır. Bayırdan kiminsə universitetə girib siyasi qərəzi və qeyri-sağlam məqsədi üçün oranı bir-birinə vurması və bir qrup tələbənin beynini qarışdırması əsla məqbul deyil.

Tələbələrin özləri belə şəxsləri tanımalı, onlardan uzaqlaşmalı və öz mühitlərindən çıxarmalıdırlar. Təhsil mərkəzi tələbə üçün təmiz qalmalıdır.²

Tələbələrin İslam təşkilatları

Universitet Cihadının mövqeyi

Universitet Cihadı universitetlər daxilində ölkənin gənc tələbə təbəqəsini hidayət edən, onları kamilliyə aparan qurum ola bilər. Rəsmi dövlət qurumları, nazirliklər məmur baxımından nə qədər məqbul olsa da, Universitet Cihadı bu baxımdan daha səmimi təşkilatdır, heyəti daha gənkdir, bünövrədən sanki tələbələrlə əlaqə qurmaq, tələbələrdən olmaq, onlarla işləmək, onların dili ilə danışmaq və onlara tövsiyə etmək üçün qurulmuşdur.³

İnqilabın tərənnümü

Universitet Cihadı da inqilabın çox yaxşı tərənnümüdür. Əlbəttə, onun vəzifələri elə təyin olunmalıdır ki, Mədəni İnqilab Komitəsi, universitetlərin rəhbərliyi, Mədəniyyət və ali təhsil nazirliyi ilə nəinki ziddiyyət təşkil etməsin, hətta təkrarçılıq da olmasın.⁴

Universitet Cihadının gücləndirilməsi

¹ Tələbələrlə görüşdə çıxışından: 1986.

² Mədəni İnqilab Ali Şurasının üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1991.

³ Universitet Cihadının Mərkəzi Şurasının üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1990.

⁴ Mədəni İnqilab Ali Şurasının üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1984.

İmkanlarına və dəqiq proqramlarına görə Universitet Cihadı təşkilatının öhdəsinə düşən rolu onların heç biri götürə bilməz. Siz bu işi proqramlarınıza salmalısınız. Yəni mədəni və incəsənət işiniz bu istiqamətdə olmalıdır. Hətta tədqiqat işiniz də tələbə gəncləri düzgün düşüncə və əməl xəttinə hidayət etmək istiqamətində olmalıdır. Buna əsasən, mən indi də düşünürəm ki, Universitet Cihadını bu məqsədlə gücləndirmək lazımdır. Bu, tamamilə məntiqli bir məqsəddir.

Universitet Cihadı elə bir şey deyil ki, biz üzə düşüb bunların bir qrup həvəskar gənc olduqlarına görə gücləndirilməli olduqlarını düşünək. Xeyr, bu, məqsədyönlü şəkildə gücləndirilməlidir. Bu düzgün məqsəd tələbələrin xilas, universitetə girən, yaxud universiteti bitirən və bizim hər bir işimizin asılı olduğu gənc təbəqəsini hidayət etməkdir. Biz ümumiyyətlə, ölkəni bunların idarə etməsinə ümid bağlamışıq. Bunları düzgün düşüncə və əməl istiqamətində hidayət etmək çox əhəmiyyətli məsələdir. Cihad təşkilatı bu işin əsas hissəsini öhdəsinə götürə bilər.¹

Universitetdə İslam birliyinin rolu

İslam birliklərinin lazımı fəaliyyəti və universitetdə baş verənlərdən məlumatı olsa, eləcə də öz İslam bilgilərindən istifadə etsələr, universitetdə sağlam tələbə mühiti yarada bilərlər. Universitetlərin İslam birlikləri və öhdəlikli tələbələr icra və müdiriyyət işlərinə qarışmadan cəmiyyətdə inqilabçı mühitin və İslam ab-havasının qorunmasına çalışmalıdırlar.²

İslama təmayülün yaradılması

İslam birliklərinin vəzifəsi ali təhsil müəssisələrində İslama təmayülün və inqilabçı ab-havanın yaradılmasıdır. Çünki universitetlər İslama uyğunlaşsa, şübhəsiz, ailələr, iş yerləri, idarələr və bütün cəmiyyət tədricən islamçı və inqilabçı olacaq.³

Universitetin İslam birliyinə ehtiyacı

¹ Universitet Cihadının Mərkəzi Şurasının üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1990.

² İslam Respublikası Partiyasının Tələbə Komitəsinin üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1984.

³ Elm və Sənaye Universitetinin İslam birliyinin Mərkəzi Şurasının üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1984.

Universitet müqəddəs İslam quruluşunun gələcək sahiblərini yetişdirən ən əsas mərkəz kimi, siz İslam birliklərinə ehtiyaqlıdır. Düşmən universitetə göz dikmişdir, onu pis işlərə, çirkinliklərə və yayınmalara sürükləmək istəyir. Siz Allahdan yardım alıb, düşməni bu xəbis niyyətində nakam qoymalısınız.

Bu müqəddəs ruhun paklıq və mənəviyyatını qorumaq üçün ona düzgün düşüncənin və yüksək əxlaqın daim aşılmasına ehtiyac var.¹

Universitetdə ən zəruri orqanlardan biri

Düşünürəm ki, İslam birlikləri universitetlər üçün ən zəruri orqanlardan biridir. Biz başqa heç bir yerdə İslam birliyini qəbul etməsək də, universitetlərdə qəbul etməliyik. Qeyd etdiyimiz kimi, universitetə bir istiqamət lazımdır. Bu istiqamət də inqilab istiqamətidir. Bəs bunu kim təmin etməlidir? Deməliyik ki, ən inqilabçı şəxslər. Universitetdə də ən inqilabçı şəxslər, böyük ehtimalla, tələbələrdir. Bu məsələ bu günə məxsus deyil, gələcəkdə də yeni nəsillər mənən daha inqilabçı və inqilabi bacarıq baxımından daha istedadlı olacaqlar. Buna əsasən, İslam birliyi adlı bu qurum universitetdə inqilabçı və islamçı ab-havanı həmişə qoruyub saxlaya bilməlidir. Bizim fikrimizcə, İslam birlikləri olmasa, universitetlərdə inqilabi ruhun yaşamasına heç bir zəmanət verilə bilməz. Kitabların hamısı İslam kitabları, müəllimlərin hamısı yaxşı ola bilər, lakin böyük əksəriyyətini tələbələrin təşkil etdiyi mühiti İslam birliyi inqilabçı və islamçı saxlaya bilər. Təbii ki, İslam birliklərində də ən müsəlman və ən inqilabçı şəxslər təmsil olunmalıdır. Yaxud ən azı onun üzvləri ən müsəlman və ən inqilabçı şəxslər arasından seçilməli və dairələrini genişləndirməlidirlər. İslam birliklərinə həmişə demişəm ki, əhatələrini genişləndirsinlər, işləri ciddi nizam-intizamla görsünlər.²

Universitetdə çalışan ruhanilərin yardımçısı

İslam birlikləri universitetlərdə çalışan ruhanilərin yardımçısı olmalıdır. İslam birliyi universitetdə çalışan ruhani ilə həqiqətən əməkdaşlıq etsə, onu dinləsə, tövsiyələrini ata tövsiyəsi bilib qəbul etsə, universitetdə dini təfəkkürü çox yaxşı formada yaymaq olar.³

¹ Tehran universitetlərinin İslam birliklərinin illik iclası münasibəti ilə müraciətindən: 1987.

² «İnqilab universiteti» jurnalına müsahibəsindən: 1982.

³ Universitetdə fəqih rəhbərin nümayəndələri ilə görüşdə çıxışından: 1990.

Universitetlərin İslam ab-havasını qorumaq

İslam birlikləri yalnız universitetin dini ab-havasını qoruyurlar. Əlbəttə, İslam birliklərinin üzvlərinin, İslam birliyinin bir üzvü kimi pis görkəmdə universitetə girmiş hansısa qıza etiraz etməyə haqqı çatmır. Hamı müsəlman kimi pis işlərdən çəkindirə bilər, amma İslam birliyinin məsul şəxsi kimi bu sahədə xüsusi bir rolu yoxdur və bu, universitet rəhbərliyinə aid məsələdir. Əgər qətiyyətli bir iş görmək lazım olsa, görəcəklər. Yəni İslam birliyinin öhdəsinə icra işi düşür. İslam birlikləri düşüncə və əxlaq işi və ümumiyyətlə, inqilabçı-islamçı işlər görürlər.¹

Ümumdünya İslam Hərəkatı İttifaqının üzvü olan tələbələrin vəzifələri

Siz müsəlman cəmiyyətlərinin seçilmişlərisiniz. Uzaq Şərqdən Avropa və Afrikaya qədər geniş bir ərazidə İslamın dirçəlişi sizdən asılıdır. İran inqilabının ən əsas bazası İslamdır. Bu din İran xalqının qəlblərində etiqad kimi bərkimiş, mübariz ruhanilərin, öhdəlikli ziyalıların və bütün xalqımızın düşüncələrini formalaşdırmışdır.

Sözümü bir neçə tövsiyə ilə bitirirəm:

1- Quranı açıb onun bütün qatlarını və beynəlxalq İslam dili olan ərəb dilini öyrənin;

2- Məscidləri dirçəldin, erkən İslam çağındakı əsas rolunu ona bəxş edin və bilin ki, məscidlər səngər, mehrablər döyüş yeridir - daxili şeytanla, dünyanın şeytan və tağutları ilə döyüş yeri;

3- İslamı hərtərəfli və düzgün tanıyın, düşüncələrinizi onun əsasında formalaşdırın, Şərq və Qərb rənglərinə tabe olmadan onu öyrənin. Alınma, eklektik İslamdan çəkinin, insan yetişdirən İslama üz tutun;

4- İdxal edilən Qərb və Şərq mədəniyyətini kəskin şəkildə inkar edin. Özünü qayıdın, özünü qoruyun, öz ayaqlarınız üstə durun və özünü güvənin. Dar düşüncələrdən çəkinib əsl milli və dini ənənələri uca tutun;

5- Xalqın içində və xalqla olun, onun dərini duyun, özünü ona xidmətçi bilin, öz əməllərinizlə onu oyatmağa və hidayət etməyə çalışın;

6- Cəmiyyətin zehniyyətinə və ümumi dərk səviyyəsinə əhəmiyyətli yanaşın;

7- Daxildə və xaricdə ruhani və fiqh mərkəzləri ilə əlaqədə olun;

¹ «İnqilab universiteti» jurnalına müsahibəsindən: 1982.

8- Bir-birinizlə, xüsusən də iranlı tələbələrlə əlaqələrinizi ciddi şəkildə davam etdirin, İslam dünyasının siyasi xəbərlərini müntəzəm surətdə izləyin;

9- İran İslam İnqilabının təcrübələrini yaxşı öyrənin, nəticə çıxarın, İslam inqilabının təhdidləri olaraq siyasi qrup və qruplaşmalara qarşı mübarizə üsullarını mütaliə edin;

10- Xəbər və təcrübələrin mübadiləsi ilə yanaşı, ölkənizin özəl şəraitini həmişə diqqət mərkəzində saxlayın və proqramlarınızda rəhbər tutun;

11- Özünüzü islah edin, İslamı əməllərinizlə təbliğ edin;

12- Bütün təbliğat vasitələrindən kömək alın, xüsusən ən zərif və ən köklü olan incəsənəti yaddan çıxarmayın;

13- Çalışın qısa fasilələrlə tələbə konfransları təşkil edin, proqramlarda düşüncə və təcrübə mübadilələri baş tutsun.¹

Gənclərin mənəvi və mental bacarıqlarını üzə çıxaran təşkilat

İndi sizin belə böyük imtiyazınız var: elm öyrənməklə yanaşı belə fəaliyyətlə də məşğulsunuz. Sizin təşkilatınız ölkə universitetlərinə, gənclərin mənəvi və mental bacarıqlarının üzə çıxmasından ibarət əlavə gözəllik bəxş edən təşkilatlardan biridir. Bunun qədrini bilin. Bu dəyərli varlığı bacardığınız qədər gücləndirin və keyfiyyətini artırın.

İndi universitet elmi inkişaf, düşüncə tərəqqisi və mənəvi nuranilik üçün çalışmağa həmişəkindən daha çox ehtiyaqlıdır. Ona görə yox ki, bizim tələbələrimiz keçmişdəkindən geridədirlər. Hamı bilir ki, bizim bugünkü universitetimiz İslam inqilabı sayəsində keçmişdəkindən xeyli irəlidə, üstün və sürətlidir.²

Fəqih rəhbərin universitet nümayəndəlikləri

Nümayəndəlik orqanının dəyər və funksiyası

Mən bu orqanı vacib və lazımlı bir qurum bilirəm, fəaliyyətində israrlıyam. Artıq bir şey istəmirik, amma təkid edirəm ki, bu orqana lazımlı səlahiyyətlərin verilməsi üçün müvafiq qanunlar qəbul olunsun. Bu, Mədəni İnqilab Ali Şurasının və digər səlahiyyətli qurumların işidir. İndiyə qədər edilənlər çox yaxşıdır, amma kifayət etmir. İxlas, din və vəzifəni yerinə

¹ İslam Tələbə Hərəkatı İttifaqının ilk iclasından: 1982.

² Tələbələrin İslam Cəmiyyətinin ikinci konfransına müraciətindən: 1998.

yetirmək üçün universitetə gedən ruhani və din alimlərinə rəqib, maneə, lazımsız, formal bir şey, yaxud universitetlərin işinə müdaxilə edənlər kimi baxmaq olmaz. Bu, düzgün deyil. İnşallah, zaman ötdükcə işinizin bəhrəsi daha çox görünəcək.

Nümayəndəlik orqanı artıq illərdir ki, universitetlərdə çalışır. Son 2-3 ildə doğrudan da yaxşı işlər görüb. Düzdür, keçmişdə də zəhmətlər çəkilib və yaxşı işlər görülüb. Lakin son zamanlar, yəni son 2-3 ildə aldığı status tərəfimizdən daha çox təsdiq olunur. Bunun da az-çox nöqsanları ola bilər, demək istəmirik ki, tamamilə səhvsizdir. Amma hər halda, nöqsanlar aradan qaldırılmalıdır. Bugünkü forma daha düzgün və münasibdir.¹

Ruhaninin universitetdə aktiv fəaliyyəti

Universitetdə fəaliyyət göstərən, müəyyən bir məqsədlə universitetə yollanan bir ruhanidə ümumi şərtlərdən əlavə, bir neçə xüsusiyyət də olmalıdır. Hər halda, universitetdə çalışan şəxs alim, təqvalı, əməldə ehtiyatlı olmalıdır və sair. Bu aydın məsələlərdən əlavə, fəaliyyətinin səmərəli olması üçün başqa iki-üç şərt də mütləq lazımdır.

Birinci şərt odur ki, universiteti və tələbəni tanısin. Əgər bu xüsusiyyət olmasa, səmərəsi olmaz, ya da çox az olar. Təsəvvür edin, universitetdə fəaliyyət göstərən bir ruhani onun misal üçün, bazar, yaxud məscidlə zehni, psixoloji, praktik və mental fərqlərinə varmasa, bazara, yaxud məscidə getdiyi kimi, eyni hal, xüsusiyyət və sözlərlə oraya getsə, böyük ehtimalla rəftarında səhvə yol verər. Universiteti olduğu kimi tanımaq, tələbəni tanımaq, onun problemlərini anlamaq lazımdır. Mən bunların bəzilərinə toxunacağam. Deməli, birinci məsələ mühiti və tərəf-müqabili tanımaqdır.

İkinci şərt tələbəni sevmək və ona güvənməkdir. Kimin tələbənin və gəncin görkəmindən acığı gəlibsə, ayağını universitetə qoymasın. Kim universitetlərdə tədris olunan elmləri cəhalət bilir və ümumiyyətlə elm saymırsa, universitetə getməsin. Universitetdə çalışan ruhani tələbənin və uyğun elm ocağının missiyasına və dərsinə güvənməli, tələbəyə sevgi göstərməli, onun da bizim övladımız kimi bir gənc olduğunu bilməlidir. Oradakılar bizim uşaqlarımızdır. Bizim uşağımız da bəzən kobudluq edir, o da; bizim uşağımız da bəzən bir şeyin təsiri altına düşür, o da. Ruhani onlara

¹ Böyük Rəhbərin universitetlərdəki nümayəndələri ilə görüşdə çıxışından: 1996.

övladları və yaxınları kimi baxmalıdır. Demirəm ki, uşağı qədər sevsin. Bu adətən mümkün olmur; amma məhəbbət göstərsin, bu təbəqəyə sevgi və şəfqətlə baxsın, bu elmi, bu dərsi və bu yeri sevsin.¹

Hövzə və təbliğat

Təbliğatın dəyəri

Dini təbliğat

Əgər hər bir peşənin dəyəri onun məqsədinin dəyərinə görədirsə, deməli ki, ən dəyərli peşələrdən biri din təbliğatı, din və İslam maarifinin natiqliyi sənəti, bizdə moizə və minbər kimi məşhur olan məsələdir. Çünki təbliğat və dini natiqlik peşəsinin məqsədi xalqı mənən saflaşdırmaq üçün moizədən, xalqın dini məlumatını artırmaq üçün din təlimlərini bəyan etməkdən, həzrət Əbu Abdullahın (ə) müsibət və mərsiyələrini deməkdən, yəni böyük məqsədlər uğrunda hərəkəti keyfiyyətli etmək üçün xalqa örnək təqdim etməkdən ibarətdir. Bunların hamısı dəyərli məqsədlərdəndir; həm mənəvi paklama, həm xalqın məlumat və düşüncələrini artırmaq, həm Allah yolunda cihad və fəaliyyət üçün örnək göstərmək. Bu peşəni kiçik saymaq olmaz.

Din haqda danışmaq və moizə etmək ən dəyərli işlərdəndir. İnsanların ən dəyərliləri, onların İslam məsələləri ilə ən çox tanış və alim olanları, şəriət hökmlərinə ən çox əməl edənləri bu yola qədəm qoymalı və onu özlərinə fəxr bilməlidirlər. Keçmişdə belə olmuşdur. Böyük əxlaq alimi Şeyx Cəfər Şüştəri kimi şəxslərin özləri minbər adamı olmuşlar. Yaxud "Hədiyyə ən-nəmlə" kitabının yazarı mərhum Hacı ağa Rza Həmədəni Vaizin özü bir vaiz və dini natiq olmuşdur. O mərhumun alim oğlu mərhum ağa Mirzə Məhəmməd Həmədəni də belə olmuşdur.²

Dini və əxlaqi təbliğatı ciddi saymaq

İslam təbliğatı çox ciddi sayılmalı, din və əxlaq təlimlərinə daha çox diqqət yetirilməlidir. Bu gün İslam dini dünya siyasətində uğurla çıxış etdiyindən İslam əxlaqına daha çox yiyələnmək lazımdır. Bu, ruhanilərin mühüm vəzifələrindəndir. Bu istiqamətdə ciddi işlər görülməlidir.³

¹ Fəqih rəhbərin ölkə universitetlərindəki nümayəndəliklərinin Mərkəzi Şurasının üzvləri və nümayəndəlik orqanlarının məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1990.

² Ruhani və din təbliğatçılmasına müraciətindən: 1991.

³ Hürmüzqan vilayətinin ruhaniləri ilə görüşdə çıxışından: 1985.

Din təbliğatı üçün əlverişli şərait

Erkən İslam çağından bu günə qədər heç bir dövrdə din təbliğatı üçün indiki kimi əlverişli şərait yaranmamış, dinlə hərəkət edən heç bir quruluş qurulmamışdır. İlk dəfədir dünyanın bir tərəfində öz işini şəriət hökmünə uyğun quran bir dövlət qurulub. Siz öz təbliğatınızla bu inqilabın və respublikanın gələcəyə aydın baxışını göstərməlisiniz.¹

Günün dilinə və dövrün şəraitinə diqqət

Günün dili ilə din təbliğatı

Bir zaman mərhum Məclisi "Həqq əl-yəqin" və "Eyn əl-həyat" kitablarında dini etiqadları və əxlaq məsələlərini öz dili ilə bəyan edir və bir dünya adamı Şiə etiqadına yaxınlaşdırırdı. Siz elə bilməyin ki, Məclisinin bu kitabları əbəs yazılmışdır. Xeyr, ölkəmizdə Şiə məzhəbinin təməllərini bu kitablar möhkəmlətdi. O zaman bu kitablar faydalı idi, amma bu gün biz oxumaq üçün xalqa bunları təklif edə bilmərik. Biz onları tarix kimi şkafa qoymalı, bacardığımız təqdirdə isə həmin məzmunu bugünkü dillə yazmalıyıq.²

Təbliğat formasının dövrə uyğunluğu

Biz bu gün öz haqq sözüümüzü 50, yaxud 100 il bundan qabaqkı insanlara deyilən tərz və üsulla deyə bilərikmi?! Bu gün hətta inqilabdan öncəki dövrlə fərqlidir. İnqilabdan öncəki 1976, 77 və 78-ci illərdə faydalı və təsirli olan bir dini çıxış bu gün o qədər də faydalı olmaya bilər.³

Din təbliği üçün mühacirət etmək

Xəncər heç kimi ürəkdən müsəlman etmir. Hindistan müsəlmanları da cihadla deyil, dəvətlə müsəlman olmuşlar. Siz görün hindistanlılar oraya gedən iranlı ariflərin məzarı başında nə edirlər. Bir nəfər arif, alim, vaiz və ruhani, mənim və sizin kimi bir şəxs qalxıb oraya getmiş və yalnız bir hünər göstərmişdir: el-obası ilə vidalaşmış, suyun-torpağın əsiri olmamış, fədakarlıq edərək Hindistanın bir bölgəsinə getmiş, orada qalmış və yaşadığı qırx-əlli ildə

¹ Xorasan vilayətinin məscid imamları, təbliğatçıları və ruhaniləri ilə görüşdə çıxışından: 1983.

² İslam Təbliğatı Komitəsinin məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1992.

³ Ruhani və din təbliğatçıları ilə görüşdə çıxışından: 1991.

bir qrupu müsəlman etmişdir. İslam belə yayılmışdır. Biri müsəlman olduqda yüz nəfəri müsəlman edir.¹

Ölkə xaricində təbliğat zamanı mənəvi ehtiyatlılıq

İnqilabın əsas mərkəzi ilə uzaq olduğunuza görə özünüzdən mənəvi və mənəvi paklığınıza daha artıq diqqət yetirməlisiniz. Hərçənd, siz elm adamısınız, elmi, dindar və hazırlıqlı ruhanısınız. Bunların hamısı öz yerində, amma insan İslam, din və İslam şüarları mərkəzindən uzaqlaşdıqda özündən daha çox ehtiyatlı, diqqətli olmalıdır. Burada bir həddə zikr, dua, gecə namazı və müstəhəb işlərlə məşğul olurdunuzsa, orada ikiqat olmalıdır.²

Digər ölkələr üçün təbliğatçı yetişdirmək

Biz dəyərlı ruhanılərdən və hazırlıqlı şəxsiyyətlərdən xahiş edirik ki, bir müddət xarici ölkələrdə qalıb təbliğat aparsınlar. Əslində isə bunun üçün hazır kadrlar olmalıdır. Bu işə uyğun dərs və kurslar görmüş, xarici ölkələrin psixologiyasını, dillərini bilən, xalqlarını tanıyan, onlarla danışa bilən adamlar olmalıdır, amma təəssüf ki, bizdə belələri yoxdur. Bu boşluq kimin vasitəsilə aradan qalxmalıdır?! Biz oturub İslam elmlərinin elm hövzələrinə nisbətən aşağı səviyyədə tədris olunduğu bir institutun bizim üçün təbliğatçı yetişdirməsini gözləyə bilərikmi?! Təbliğatçının yetişdiyi yer Qum və digər elm hövzələridir. Bu işi elm hövzələrindən başqa harada görmək olar?!³

Dinşünas təbliğatçıların dünyanın müxtəlif bölgələrinə mühacirəti

Bu gün İslam dini bir həyat mesajı, 20 və 21-ci əsr dünyasının problemlərdən qurtuluş yolu kimi ortaya qoyulur. İslama bu baxışla baxdıqda ona iman gətirirlər. İndi Qərb ölkələrində, o cümlədən ABŞ-da və Avropanın böyük ölkələrində İslam sürətlə inkişaf etməkdədir. Bu, bir minbər adamının iddiası deyil, mən dəqiq məlumatlara əsasən deyirəm. Məsihi və Qərb ölkələrində bir çox insanlar İslama aid söz istəyirlər; sualları var, İslamı tanımaq istəyirlər. Bu böyük quruluşu, dövləti qurmuş, böyük güclərə qarşı sinə gərmiş, heç kimdən qorxmayan, dünyanı idarə edən, ictimai həyata daxil

¹ İslam Təbliğatı Komitəsinin məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1992.

² Baqir əl-ülum (ə) mədrəsəsinin xarici ölkələrə ezam olunan tələbələri ilə görüşdə çıxışından: 1992.

³ Ali ixtisas (xaric) dərslinin yenidən başlanması münasibəti ilə söhbətindən: 1992.

olan, digər dövlətlərin təzyiq, qorxu və zəifliklərini bölüşməyən bu İslamın nə olduğunu bilmək, bu dini tanımaq istəyirlər. Bu həqiqətləri kim bəyan etməlidir? Biz gözləyək və savadsızlar onların yanına getsinlər?! Biz qalaq və İslamdan heç bir məlumatı olmayanlar onlara din öyrətsinlər?! Biz qalaq və İslamı onun-bunun ağzından eşidənlər bu işi görsünlər?!¹

Xalqların dili və mədəniyyəti ilə tanışlıq

Bu iş üçün ümumiyyətlə, istedadlı şəxslər olmalıdır. Yəni dərslərini oxumuş, kursunu keçmiş, xarici ölkələrin psixologiyasını bilən, xalqları tanıyan, onların dilini bilən adamlar olmalıdır ki, onlarla danışib anlaşıb bilsinlər.²

Məsihi keşişlərdən bir dərs

Mən elm adamları üçün bu məqamı təkrarlamışam. Biz elə keşişlər tanıyırdıq ki, Avropanın gözəl şəhərlərindən və rahat şəraitdən durub minlərlə kilometr uzağa – Latin Amerikasına, Afrikaya, Amazon və Keniya meşələrinə gedir, məsihiliyi təbliğ edir, illərlə orada qalırlar. Onlar özləri ilə bir xaç götürüb dövrümüzün xurafata qarışmış məsihi etiqadlarını zavallı yerli əhaliyə vermiş, bəzisi müsəlman, bəzisi isə qeyri-müsəlman olan əhalini məsihi etmişlər. Onlar batil yollarında belədirlər, biz nə üçün haqq yolumuzda belə olmayacağıq?!³

Təbliğat üsulları

Dünyanın canlı dillərini öyrənmək

Sizin enerjinizdən, gənclik qüvvənizdən istifadənin özü bir növ şükür sayılır. Belə qüvvədən istifadə etmək ilahi şükrün bariz nümunəsidir. Dövrün tələbəsi açıq gözlə, hazırlıqlı qəlb və ruhla və tam ayıqlıqla özünü xidmətə hazırlamalıdır.

Bu gün İslam Respublikası dünyanın canlı dillərində danışib ilahi bilgiləri, İslamın düşüncə və mədəniyyətini digər xalqlara çatdıran şəxslərə ehtiyaclıdır.⁴

¹ Fiqhin ali ixtisas (xaric) dərslərindən: 1995.

² Fiqhin ali ixtisas (xaric) dərslərindən: 1992.

³ Çahar-Mahal və Bəxtiyari vilayətinin alim və ruhanilərinin toplantısında çıxışından: 1992.

⁴ Haqq yolunda mədrəsəsinin tələbələri ilə görüşdə çıxışından: 1984.

Günün bilgilərini öyrənmək

...Onların qarşısında duruş gətirmək üçün bir tələbə fəlsəfəni, günün bilgilərini və xarici dilləri öyrənməlidir.¹

Təbliğatda incəsənətdən istifadə

Elm hövzələrinin və İslam təbliğatçılarının incəsənət üsullarından, misal üçün, pyesdən, halal musiqidən və filmdən istifadə etməsi lazımdır. Bunlar beynəlxalq səviyyədə dini təbliğat üçün mümkün vasitələrdir.²

Müxtəlif sənət və yaradıcılıqlardan istifadə

Təbliğatda incəsənət əvəzsiz bir şeydir, heç nə onun yerini tutmur. Bu, dünyada sübut olunmuş və bu gün istifadə edilən bir məsələdir. Bir kəlmə sözü – “bu işi gör”, yaxud “bu işi görmə” sözünü elə sənətkar üslubda deyirlər ki, dinləyicinin vücudunun dərinliyinə qədər işləyir və deyiləni etməli olduğunu düşünür.³

İslamın gözəl təqdimatı

Elm hövzələrində çoxlu alimlər və elmi gənclər var. Onlar əsl İslam düşüncələrini gözəl və güclü şəkildə bəyan etməyə qadirdirlər. Onların cəmiyyətdə hərtərəfli təbliğatı elm hövzələrində ardıcıl və münasib proqramlara ehtiyaclıdır.⁴

Münasib dillə güclü etiqadların bəyan edilməsi

Bizim hamımız “la rəybə fi” (şəkk-şübhəsiz) olmalıyıq. Bizim etiqadlarımız “la rəybə fi” olmalıdır və biz onları güclü və münasib dillə daim bəyan etməliyik. Bundan sonra daha qüssəniz olmasın. Möcüzəvi əsanı yerə atsanız, sehr öz-özünə yığısacaq, kəndirlər yeyiləcək. Mühüm olan budur ki, biz Musanın (ə) əsasını ataq və işıqlı əli cibimizdən çıxarıb göstərək.⁵

Hətta uşaqlar üçün də düzgün və əsaslı sözlər danışmaq

¹ Əmmamə qoyuluşu mərasimində çıxışından: 1989.

² Kermanşah ruhaniləri ilə görüşdə çıxışından: 1989.

³ İslam Təbliğatı Komitəsinin üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1992.

⁴ Ali ixtisas (xaric) dərsinin əvvəlində söhbətindən: 2000.

⁵ İslam Təbliğatı Komitəsinin məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1992.

Bu gün dindən danışanlar bir neçə məqama riayət etməlidirlər. Əvvəla, güclü və əsaslı söz danışmaq lazımdır. Bu gün sözlər düşmənlərin mikroskopu altındadır. Bizim dinləyicilərimiz düşüncə və zəhin baxımından düşmənlərin hücumuna məruz qalırlar. Biz çox ehtiyatlı olmalıyıq. Hətta uşaqlarla danışdıqda da düzgün, güclü və əsaslı sözlər danışmalıyıq.¹

Dövrün ehtiyacına uyğun bilgiler vermək

Axtarın, görün dövrün ehtiyacı nədir. Xalq nəyə ehtiyaclıdırsa, müqəddəs İslam şəriətindən onu bişirib hazırlayın və xalqa təqdim edin.²

Prioritet təyin etmək

Biz daha mühüm olanı deməliyik. Ola bilsin bir söz çox yaxşı olsun, amma əhəmiyyəti olmasın. Bir nəfər öz canını xilas etmək üçün nə etməli olduğunu bilməlidir. Siz gəlib, misal üçün, bir nəfərə ağızın və dişin sağlamlığından danışsınız. Bu, çox lazımlıdır, amma bu adam indi öldürücü xəstəliyə tutulub. Əhəmiyyətli və daha əhəmiyyətli məsələyə diqqət yetirin, daha əhəmiyyətli olanı deyın.³

Sözün düzgün və müdafiəediləsi olması

Diqqət etməliyik ki, dediyimiz düzgün və müdafiəediləsi olsun. Həm siyasi, həm dini məsələlərdə belədir. Film, pyes, şeir, minbər, dərs və digər yerlərdə də belə olmalıdır.⁴

Mötədillik

Mötədilliyə riayət edin. Mötədillik ifratçılığa yol verməməkdir. Bəzi adamlar minbərlərdə ifratçılığa yol verirlər; ya əxlaqi, ya siyasi cəhətlərdən. Hər halda, ifratçılıq pisdir, yaxşı deyil. Düzdür, xalqın əxlaqi məsələlərə çox ehtiyacı var, bizim bir əxlaq inqilabına ehtiyacımız var. Lakin əxlaqdan danışanda, yaxud xalqa hədis oxuyanda günün məsələlərindən, inqilab, dünya və həyat məsələlərindən uzaq olmamalıyıq.

¹ Çahar-Mahal və Bəxtiyari vilayətinin alim və ruhanilərinin toplantısında çıxışından: 1992.

² Rəfsəncan şəhərinin alim və ruhaniləri ilə görüşdə çıxışından: 1982.

³ Ruhanilərlə görüşdə çıxışından: 1995.

⁴ İslam Təbliğatı Komitəsinin Ali Şurasının üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1983.

Siyasi ifratçılıq da yanlışdır. Bəzi alimlər öz minbər və çıxışlarını əvvəldən sona qədər siyasi məsələlərə sərf edirlər, sözlərində bir kəlmə də əxlaq, nəsihət və şəriət hökmləri olmur.¹

Anı tanımaq məharəti

Hünər odur ki, insan işi öz zamanında yerinə yetirsin və zamanı tanısin. Bu kişinin (İmam Xomeyninin) hünəri o idi ki, həmişə anın ehtiyacını dərk edirdi. Bu, çox əhəmiyyətli məsələdir. Əvvəla dərk, istedad və iti baxış, ikincisi işə cəsarət və qorxmazlıq tələb edir; yəni vacib bir işi digərləri görməyəndə o görsün.²

Zamanın ehtiyaclarını öyrətmək

Mənim bütün ruhanilərə tövsiyəm budur ki, dövrün ehtiyaclarını öyrənsinlər. Xalq nəyə ehtiyacıdırsa, müqəddəs İslam şəriətindən onu bişirib hazırlayın və xalqa təqdim edin.³

Zamanın ehtiyacına münasib söz

O zaman da İranda iki növ minbər ruhaniləri vardı: Bir qrup çıxış edirdi, lakin sözlərinə heç kim inanmırdı. Nə üçün? Çünki dedikləri zamana aid deyildi. İkinci qrup çıxış edəndə isə hər tərəfdən dinləyici axışır, xüsusən də gənclər rəğbət göstərirdi.

Bunların fərqi nədə idi? Nitqin gözəlliyində, səsin tonunda, yoxsa zahiri görünüşdə? Bu tipdə də hər növ adam vardı, o tipdə də. Əsas məsələ başqa idi. Dinləyicisi olmayan qrup zamanın ehtiyac və tələbini anlamayan və başqa sözlər danışanlar idilər. Onlardan (xalqın) susuz olduğu İslam sözləri eşidilmirdi; ya cürət etmirdilər, ya ağıllarına gəlmirdi, ya da uyğun görmürdülər. Bəzilərinin ağına gəlirdi, amma hansısa səbəbdən münasib bilmirdilər.⁴

Elmi-tədqiqat jurnalı

¹ Məşhəd Elmi Hövzəsinin müəllim və tələbələri ilə görüşdə çıxışından: 1990.

² Rəfsəncan şəhərinin alim və ruhaniləri ilə görüşdə çıxışından: 1982.

³ Hövzə və ruhanilik, c. 2, səh. 126.

⁴ Rəfsəncan şəhərinin alim və ruhaniləri ilə görüşdə çıxışından: 1982.

Siz görün bir kitab nəşr etdirmək, bir dəyirmi masa, seminar, beynəlxalq konfrans keçirmək nə qədər təsirli ola, Şəhid Mütəhhəri kimi bir elmi məqalə nəşr etdirib İslam məsələlərində yeni və yaradıcı fikirlər təqdim etmək İslam dünyasını nə qədər maarifləndirə bilər.¹

İslam dəyərlərini müasir dünyanın reallıqları əsasında təqdim etmək

Ölkənin din alimləri İslam dəyərlərini ciddi təbliğ etməli, xalqa çatdırmalıdır.

Din alimləri İslam təlimlərini müasir dünyanın reallıqları, cəmiyyətlərin dəyər və antidəyər sistemi əsasında araşdırıb ortaya qoymalı, İslamın tanınmaz sahələrini, o cümlədən ictimai, siyasi və hakimiyyət məsələlərini xalqa aydınlaşdırmalı, inqilab düşmənlərinin ixtilaf yaratmasına qarşı çıxmalı və xalqı birliyə çağırmalıdırlar.²

Zamanı tanımaq və düşmənin təxribatlarından xəbərdar olmaq

Müstəmləkənin yaratdığı bəzi məzhəblərin ən böyük hünəri budur ki, müxtəlif bəhanələrlə dünya müsəlmanlarının böyük bir hissəsini həqiqi İslam dairəsindən xaric hesab etsinlər. Maraqlıdır ki, bu işlərin hamısını din və tövhid adı altında görürlər.

Bu gün ABŞ dövlət başçılarının regiondakı köməkçiləri əsasən qələmini və dinini satmış muzdur saray mollalarıdır. Nifaq və təxribatların çoxunda onların çirkli barmaqlarını görmək olar.

Müsəlmanlar arasında qarşıdurma yaratmağa çox çalışırlar. İslam inqilabının İslam birliyi təşəbbüsü ilə çıxış etməsindən sonra bu səy xüsusilə çoxalmışdır. Bizim ölkəmiz daxilində sünni və şiə qardaşların sakit olduğu bölgələrdə bəzilərinə ixtilaf toxumu səpməyə vadar etdilər. Təəssüf ki, bütün bu mənfur addımlar din adı ilə görülürdü. Əlbəttə, milliyyət və kürd xalqının tərəfdarlığı devizini rəhbər tutanlar da başqa formada böyük şeytanın muzduru və Amerikanın aləti idilər. Allaha şükür olsun ki, bütün bunlar sizin imanınız, sayıqlığınız və düşmənin hiyləsini tanımağınız sayəsində boğuldu, işləri nəticəsiz qaldı. Bir xalqın sayıq olması olduqca dəyərlidir: “Dövründən

¹ «İslamın keşikçisi» jurnalına müsahibəsindən: 1984.

² Qərbi Azərbaycan vilayətinin sünni və şiə ruhaniləri ilə görüşdə çıxışından: 1988.

xəbərdar olan şəxsə şübhələr hücum etməz". Zamanı tanımağın və düşmənlərin planlarından xəbərdar olmağın nəticəsi budur.¹

Ruhanilik – İslamın təmsilçisi

Bu gün İslam dini dünyada şeytanların ən sərt hücumlarının hədəfi, eyni zamanda məhrum xalq səviyyəsində ən çox və ən dərin sevginin də sahibidir. Dünya quldurları heç bir şeylə İslam qədər düşmən deyillər və ruhanilik də İslamın təmsilçisidir.

İnqilabın əvvəlindən hegemonizm və sionizm şəbəkəsinin kütləvi informasiya vasitələri həmişə müxtəlif şəkillərdə ruhanilik əleyhinə danışır, ələ salır, yalan deyir, böhtan atır, özlərinin, nökrə və əlaltılarının layiq olduğu sözləri böyük alimlərə, dini mütəfəkkirlərə aid edirlər. Bizim üçün əhəmiyyəti də yoxdur. Bunlar bizi əsla narahat etmir. Biz ruhanilərin zərbəsinin tutarlı olduğunu anlayıb buna sevinirik də.²

Düzgün və klassik minbər

Minbər düzgün və klassik formada olmalıdır. "Klassik" dedikdə məqsəd bu deyil ki, bütün xüsusiyyətləri keçmişdəki kimi olmalıdır. Xeyr, sözlər dəyişilməli, lakin minbər formasında olmalıdır; necə ki, min il, yaxud ən azı son 300-400 ildə bunu təcrübə etmişik.³

Minbərdən öncə mütaliə və nitq məharəti

Mütaliəsiz minbərə getməyimiz düzgün deyil. Mütaliəsiz minbər odur ki, xalqa demək istədiklərimizin fikir-zikri beynimizdə olmasın, deyirik görək yadımıza nə düşür, dilimizə nə gəlir. Belə olmaz, planlaşdırmaq lazımdır.

Əlbəttə, bu yalnız minbər deyil, həm də incəsənət üsullarından istifadədir. Minbər də iki cürdür: sənətkarcasına və qeyri-sənətkarcasına. Sizin gördüyünüz yaxşı minbərlərin bütün cəlbediciliyi məzmununa görə deyil, həm də nitq məharətinə görədir. Keçmişdə bizim dövrümüzün bəzi minbər alimlərini əsl incəsənət xadimi sayırdılar. Odur ki, nitq sənətini öyrənmək, təbəqələri bir-birindən ayırmaq lazımdır. Gənc qızlar bir şey istəyirlər, gənc

¹ Kürdüstan, Qərbi Azərbaycan və Kermanşah vilayətlərinin kürd xalqı qarşısında çıxışından: 1989.

² Məhərrəm ayı ərəfəsində ruhani və din təbliğatçıları ilə görüşdə çıxışından: 1991.

³ Ruhanilərlə görüşdə çıxışından: 1994.

oğlanlar başqa bir şey; uşaqlar bir şey, yeni elmlərin mütəxəssisləri başqa bir şey; alimlər bir şey, adi camaat, həmçinin evdar qadınlar başqa bir şey.¹

Dövrün tələbinə və xalqın ehtiyacına diqqət

Mən düşünürəm ki, bu gün bizim minbər sahəsində yeni bir vəzifəmiz var. Bu sənətin yaşlılarının, peşəkarlarının, zamanın şəraitinə vəqif olan din alimlərinin və uzun illər bu yolda müxtəlif sınaqlardan keçmiş şəxslərin vasitəsi ilə qayda-qanunların yazılması lazımdır. Ona görə ki, hər zəif söz deyilməsin, hər faydasız, yaxud az faydalı bilgi daha faydalının yerini tutmasın, dövrün tələbi və xalqın dini bilgilərə ehtiyacı diqqət mərkəzində saxlansın.²

Üz-üzə söhbət

Media, radio-televiziya və qəzetlər İslamı təbliğ edirlər. Lakin bizim minbər ənənəmiz - yəni dinləyicinin qarşısında oturmaq, onunla üz-üzə söhbət etmək müstəsna bir şeydir. Bunu əldən verməyin. Bu çox böyük, dəyərli və mühüm məsələdir.³

Təbliğatçıların xüsusiyyətləri

Əxlaq, ağıl və düşüncə

Təbliğata gedən tələbələriniz Qumu təmsil edirlər. Əvvəla, düzgün danışmalıdırlar. Bununla ciddi məşğul olmaq lazımdır. İknicisi, yaxşı əxlaqa yiyələnməli, üçüncüsü, ağıllı və düşüncəli olmalıdırlar. Alim və dindar olsalar, amma ağılları olmasa, orada doğrudan da axmaqlıq etsələr, çoxlu problemlər yaranar.⁴

Xalqa təbliğat

Təbliğat şahlara yox, xalqa müraciətlə olmalıdır. Bu gün İslam hakimiyyətində yaşasaq da, təbliğat işi yenə də müstəqil qalmalı və dövlət büdcəsinə ehtiyacı olmamalıdır. Şiə ruhaniləri əvvəldən bu günədək qənaətcilliyə və Allahdan qeyrisinə güvənməməyə adət etmişdir.⁵

¹ İslam Təbliğatı Komitəsinin məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1992.

² Ruhani və din təbliğatçıları ilə görüşdə çıxışından: 1996.

³ Məşhədinin hövzə tələbələri və ruhaniləri ilə görüşdə çıxışından: 1990.

⁴ Qum Elmi Hövzəsinin İslam Təbliğatı Komitəsinin üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1983.

⁵ Ölkənin İslam Təbliğatı Komitəsinin üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1986.

Əməl edən alim

Təbliğat həm təlim və həm mənəvi paklama sahələrinə aiddir. Təlim üçün alim lazımdırsa, mənəvi paklama üçün də təbliğatçı mənəvi cəhətdən pak olmalı və elminə əməl etməlidir.¹

Mənəvi cəhətdən pak

Təbliğatçının özü pak olmasa, digərlərini pak edə bilməz. Əgər insan dediyinə sözün həqiqi mənasında etiqadlı olub əməl etməsə, sözünün təsiri olmaz. Siz inqilab dövrünü xatırlayırsınız, bilirsiniz ki, inqilab barədə deyilən sözlər necə təsir buraxırdu.²

Zalımın düşməni və məzlumun müdafiəçisi

Ruhanilər keçmişdə piş işlərlə və zülmə mübarizə aparmış, cəmiyyətin məhrum və məzlum təbəqəsini müdafiə etmiş, iffət və qənaətlə keçinmişlər.³

Maarifləndirici ruhani

Ruhanilər nə qədər möhkəm, fədakar, mübariz, çətin işlərə hazırlıqlı olsalar, bu iş daha mümkün olar. İnqilab dövründə - istər qələbə zamanı, istər 15 illik ağır mübarizə dövründə səhnədə olan siz cənablar gördünüz ki, mübariz, məlumatlı və maarifləndirici ruhani necə məşəl olub işıq saçdı. Bu məsələlərə etinasız, yaxud ümitsiz, məlumatsız, Allah eləməmiş, dünya zinətlərinə vurğun, ya da zalım hökumətlərdən asılı olan ruhani isə böyük bir maneəyə çevrildi. Bəzi ruhanilər əziyyət verirdilər.⁴

Məzlumları müdafiə

Bildiyiniz kimi, ruhanilər həmişə zəif xalqın dayağı olublar. Elm hövzələri bu zəif xalqın pulu ilə idarə olunub və olunur. Bizə müraciət edənlər, bizi qəbul edənlər, bizə salam verənlər, bizim arxamızda namaz qılanlar, bizim çıxışlarımızı dinləyənlər əksərən xalqın orta və zəif təbəqələri olublar. Asılı olanlar, milyonçular, dünya və pul barədə düşünənlər bizim ətrafımıza

¹ İslam Təbliğatı Komitəsinin təsis edilməsinin ildönümü tədbirindən: 1987.

² İslam Respublikası Partiyasının ezam olunmuş ruhaniləri ilə görüşdə çıxışından: 1982.

³ Həzrət Mehdiinin (ə) təvəllüdünün ildönümü mərasimində çıxışından: 1984.

⁴ Əsirlikdən azad olmuş ruhani və hövzə tələbələri ilə görüşdə çıxışından: 1990.

gəlmirdilər, bizə yaxınlaşmırdılar. Bu gün də biz özümüzdə həmin meyarları qorumalıyıq. Məzlumları müdafiə devizi alim və ruhanilərə məxsus olub, bu gün də məxsus olmalıdır.¹

Şiə ruhaniliyinin bəzi üstünlükləri

İslam ruhaniliyinin, xüsusən də şiə ruhaniliyinin çox üstün cəhətləri var. Bunların elmə sevgisi, Allah üçün ixlası, xalqa qayğıkeşliyi, dünyaya etinasızlığı, hakim, quldur və hegemonlardan qorxmaması və hakimlərə bağlı olmaması çox böyük imtiyazlardır.²

Xalqla ruhaniliyin maddi və mənəvi bağlılığı

Məşhəddə olanda dəfələrlə dostlara demişəm: Kimsə öz şəriət ödənişlərini biz ruhanilərə verəndə əslində, öz ürəyini və sevgisini də verir. Xalq maddi cəhətdən ruhanini təmin etdikdə onunla bağlılıq hissi keçirir.

Bəzi adamlar elə bilirlər ki, xalq ruhanilərə pul verir və onları maddi cəhətdən təmin edirsə, yaxşı iş görmür. Xeyr, mənim fikrim əksinədir. Mən düşünürəm ki, bu iş ən faydalı və ən yaxşı üsullardan biridir. Xalq özü ruhanini maddi cəhətdən təmin etməlidir. Cümə imamları barədə də fikrim belədir.³

Qayğıkeşlik və xalq üçün çalışmaq

Xalqa bağlılıq bizim ruhanilərimizin müsbət cəhətidir. Xalqdan olmaq, xalqın dərini duymaq, ona ürək yandırmaq, onun üçün çalışmaq, düşmənlərinə yaxınlaşmamaq dünyada heç bir firqə ruhanilərinin malik olmadığı bir xüsusiyyətdir. Bu xüsusiyyət olmasaydı, xalq ruhanilərə etimad etməzdi, küçələrə çıxıb bu şəkildə canını inqilabın amalları uğrunda təhlükəyə atmazdı.⁴

Sadə həyat tərz

Din alimlərinin əksəriyyəti orta səviyyədən aşağı təbəqələrdəndirlər. Alimlər israfçılıqdan uzaqlaşmağı şərəf bilirdilər. Ruhani və alimlərin ənənəsində həmişə bu olub ki, filan iş bizim tərzimizə uyğun deyil. Digər

¹ Feyziyyə mədrəsəsində tələbələr qarşısında çıxışından: 1984.

² Axund və vaizlərlə görüşdə çıxışından: 1991.

³ Ölkənin cümə imamları ilə görüşdə çıxışından: 1989.

⁴ Tehran və Qum ruhaniləri ilə görüşdə çıxışından: 1990.

təbəqələr üçün bəlkə də adi olan bəzi işlər din alimlərinə israfçılıq sayılırdı, deyirdilər ki, bu iş bizə uyğun deyil. Bu üsul din alimlərinin xalqın müxtəlif təbəqələri tərəfindən sevilməsinə səbəb olmuşdur.¹

Yorulmazlıq

Gənc tələbə və ruhani çox işgüzar və çalışqan olmalı, işdən yorulmamalıdır. Azca yorğunluq hissi və rahatçılığa meyl işi korlayacaq. Gərək yorulmayasınız.²

Davamlılıq və yorulmazlıq

Hamıda davamlılıq və maraqlanmaq hissi olmalıdır. Mən gənc tələbələrə tövsiyə edirəm ki, bu ruhiyyəyə daha çox malik olsunlar. İş davam etdirin, yorulmayın. Başladığınız hər bir işi sona qədər davam etdirin, yorğunluq və sıxıntı duymayın.

Xalqa bağlılıq

Şiəlikdə ruhanilik xalqla əlaqəli və xalqa bağlıdır. Bizim ölkəmizdə qədim tarixi amillərə görə ruhanilik xalqın əsas təbəqələrindən sayılır və onlardan ayrılır. Bəlkə hətta İraqda da bu formada və bu həddə deyil.

Siz dindar xalqın həyatına baxın; istər bu gün, istər repressiya dövründə, hətta Rza xanın dövründə və ondan öncə xalq ruhanilərlə əlaqədə olmuşdur. Yəni hər bir insan doğulan zamandan, qulaqlarına azan və iqamənin deyildiyi vaxtdan həyatın müxtəlif dövrlərinə - ailə qurana, dini məsələlər üçün müraciət edənə və ölənə qədər ruhani şəxslə, ruhani təbəqəsinin bir üzvü ilə münasibətdə olur.

Xalqla bu bağlılığın çoxlu təsir və faydaları olmuşdur. Ruhani xalqın dərini duymuş, etimadını qazanmış, ürək sözünü və şikayətlərini həmişə eşitmiş, mənəvi ehtiyaclarını təmin etmişdir.³

Ruhani tərzini qorumaq

Xalqın ruhaniyə inamı Şiə ruhaniliyinin uzun keçmişindən, xalqın zəhnində və imanında təsirindən irəli gəlir. Biz bu inamı qorumalıyıq. Bu gün

¹ Əmmamə qoyuluşu mərasimində çıxışından: 1989.

² Əmmamə qoyuluşu mərasimində çıxışından: 1988.

³ Feyziyyə mədrəsəsində tələbələr qarşısında çıxışından: 1987.

ruhanilik öz mövqeyindən uzaqlaşsa, qüdrət istəyində olsa, güc nümayiş etdirsə, sui-istifadəyə əl atsa, xalqın etimad etdiyi təqva və imanının zəifliyindən xəbər verən bir iş görsə, bu işlərin fəsadlarını aradan qaldırmaq mümkün olmayacaq. Bu baxımdan, bu gün biz ruhanilərin vəziyyəti müstəsna, inqilabdan qabaqkı dövrlə fərqlənir. Əlbəttə, inqilabdan qabaq da bir ruhanidən bir iş baş versəydi, zərəri bütün ruhanilərə toxunurdu. Amma bu gün quruluş İslam quruluşu və ruhanilər İslamın təmsilçisi olduqlarından, zərər tək-cə bir qrup ruhaniyə, yaxud hətta ruhani təbəqəsinə yox, bütün İslama yönəlir.

Bu sahədə bizim böyük imamımız çox faydalı tövsiyələr vermişdir. Ruhani tərzini qorumaq, xalqla qədim münasibətlər, təqvanın, imanın, dinə güclü bağlılığın duyulduğu əməl və hərəkətlər və bu amili sarsıdan hər bir şeydən çəkinmək üzərində təkid və diqqət göstərilməlidir. Əlbəttə, bu söz tək-cə burada iştirak edənlərə deyil, biz ruhanilərin hamısına aiddir. Bu gün bizim işimizdən yaranan təsəvvür, hər bir hərəkət və sükutumuzun nəticəsi böyükdür.¹

Din müəllimi və xalqın etimad etdiyi şəxs

Ruhani ictimai təbəqələrdən biri yox, əslində, din müəllimi və xalqa etimadlı şəxsdir.²

Geniş və çeşidli dini məlumat

Təbliğatçının geniş və çeşidli dini məlumatı olmalıdır. O, Quranla ünsiyyətdə olmalı, hədisləri dərinləndirən öyrənməli, məzhəbə və dinə aid yeni fikirləri öyrənməli, dini məsələ və düşüncələr barədə tədqiqat aparmalıdır. Yalnız dini tanışlıqla kifayətlənməməli, bəzi fəlsəfi düşüncələrlə və ictimai baxışlarla da məlumatlanmalıdır.³

Zahid və dünyaya etinasız

Ruhaninin, İslam aliminin sözü o zaman təsirli olar ki, dünyaya və dünya adamlarının qəlbinə hakim olan hər bir məsələyə etinasız olsun.⁴

¹ Ruhani və din təbliğatçıları ilə görüşdə çıxışından: 1989.

² Universitetlərin açılışından: 1982.

³ Ruhani və din təbliğatçıları ilə görüşdə çıxışından: 1991.

⁴ Ruhanilərlə və məscid imamları ilə görüşdə çıxışından: 1991.

Fədakarlığı davam etdirməklə keçmişdəkilərin hörmətini qorumaq

Bəzi diqqətsizliklərlə, sağlam ruhani xəttindən yayınmaqla İslam alimlərinin minillik zəhməti bahasına yaranmış imic və hörmətə xələl gətirmək olmaz. Fədakarlıq və öz xeyrindən keçmək prinsiplərini davam etdirməklə bunu gücləndirmək lazımdır.¹

Peyğəmbər və övliyaların davranış tərzini

İslam alimləri həmişə öz yaşayışlarını peyğəmbər və övliyalara uyğun keçirmiş və daim İslam təfəkkürünün dirçəldilməsi ilə məşğul olmuşlar.²

Dindarlıq və din yolunda mücahidlik

Hövsə tələbəsi dindar olmasaydı, hövsəyə gəlməzdi, din yolunda mücahidliyə hazır olmasaydı, tələbə olmazdı. Hətta bəlkə də demək olar ki, bu yolu aşiqcəsinə sevməsəydi, bu yola gəlməzdi.³

Alimin şəhidliyi

Hədəsdə haqlı olaraq göstəriləndiyi kimi, bir alim dünyadan köçdükdə cəmiyyətdə bir dəlik yaranır, bu dəliyi heç bir şey bağlamır. Lakin bu, alimin öldüyü zamana aiddir, əgər şəhid olsa, belə bir dəlik yaranmaz.⁴

Xalqın gözləntilərini bilmək

Bəzən tələbələrin zehni və əqli vəziyyəti çox yaxşı olur, amma cəmiyyətin və xalqın gözləntilərini bilməmələri onları bəzi qaydasız işlərə sövq edir.⁵

Alimliyi və sevimliliyi qorumaq

İslam Respublikasında ruhaniliyin xalq hərəkətinin mühərriki kimi rolu qorunmalıdırsa, ruhanilər iki məsələni özlərində gücləndirməli və qorunmalıdırlar: biri dində alimlik, ikincisi isə xalq arasında sevimlilikdir.

¹ Ruhanilərlə və məscid imamları ilə görüşdə çıxışından: 1991.

² Ruhanilərlə və məscid imamları ilə görüşdə çıxışından: 1991.

³ Qum Elmi Hövsəsinin tələbə və alimləri ilə görüşdə çıxışından: 1991.

⁴ 28 İyun hadisəsi barədə müsahibəsindən: 1984.

⁵ Qum Elmi Hövsəsinin İslam Təbliğatı Komitəsinin üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1983.

Ruhaniliyin bu iki amilə ehtiyacı var. Bunlar olmasa, cansız bir bədənə çevrilərik.¹

Təbliğatçıların özünüislahı

Dünyaya etinasızlıq

Ruhanilər təqva, iman və dünyaya etinasızlıqla gözlərdə ucaldılar. Təqvasız və dünyanı atmadan gözlərdə ucalmaq olmaz.²

Dini natiqin mənəvi paklığı və elmi inkişafı

Əgər xalqa moizə, nəsihət etmək istəyiriksə, ilk növbədə özümüz mənəvi baxımdan nəsihətlənməliyik. Mənəvi paklıq dini natiqlik edən şəxsə vacibdir; ürəkdən danışmalı, sözü təsirli olmalı, əməli sözünü gücləndirməlidir. Çünki təbliğatçı xalqın dini düşüncə səviyyəsini yüksəltmək istəyir.

Təbliğatçının geniş və çeşidli dini məlumatı olmalıdır. O, Quranla ünsiyyətdə olmalı, hədisləri dərinləndirən öyrənməli, məzhəbə və dinə aid yeni fikirləri öyrənməli, dini məsələ və düşüncələr barədə tədqiqat aparmalıdır. Yalnız dini tanışlıqla kifayətlənməməli, bəzi fəlsəfi düşüncələrlə və ictimai baxışlarla da məlumatlanmalıdır.³

Əxlaqın və mənəvi paklığın böyük əhəmiyyəti

Hazırkı dövrdə tələbə üçün dərs oxumaq yetərli deyil. Böyük əhəmiyyətə malik olan amil əxlaq və mənəvi paklıqdır.⁴

Təbliğatçı və ruhanilərin vəzifələri

Xalqı qorxutmaq

İnsanları Allahın əzabından, Allah-Taalanın dünya və axirətdə pis əməl sahiblərinə söz verdiyi cəzalardan qorxutmağı unutmamaq olmaz. Bizim peyğəmbərlərimiz, övlialarımız və böyük alimlərimiz keçmişdə insanları

¹ İslam Respublikası Partiyasının Ruhani şöbəsinin üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1983.

² Quruluşun məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1991.

³ Ruhani və din təbliğatçıları ilə görüşdə çıxışından: 1991.

⁴ Əziz Peyğəmbərin (s) doğum günü münasibətilə Şəhid Mütəhhəri ali məktəbində çıxışından: 1984.

mömin etmək və mömin saxlamaq üçün bu üsuldan istifadə etmişlər. Mənim fikrimcə, bu gün qorxutmaq daha mümkündür.¹

Xalqın mənəvi tərbiyəsi

Bütün qurumlar, bütün şəxslər, xüsusən də din alimləri və ruhanilər xalqın mənəvi tərbiyəsinə, xalqda, xüsusən də gənclərdə mənəvi və əxlaq inqilabının həyata keçməsinə çalışmalıdırlar.²

Xalqın beynində İslam düşüncəsini dərinləşdirmək

İslam Respublikası quruluşu İslam təfsirçilərinin çiyindədir. Əgər xalqın beynində İslam düşüncələri dərinləşməsə və xalqın dəstəyi davam etməsə, inqilab yarıyolda qalar. Xalqın döyünən ürəyini canlı saxlamaq və İslamı müsəlman yaşamaq istəyən xalqın qəlbinə yeritmək sizin vəzifənizdir.³

Xalqın elmi və mənəvi rəhbərliyi

İslamın fundamental bilgilərini dərin və əsaslı formada bəyan edin, təbliğatda xalqı birliyə, ictimai fəaliyyət və mübarizələrdə iştiraka çağırın. Hər halda, bu mübarizənin elmi və mənəvi rəhbərliyi siz din alimlərinin üzərinə düşür.⁴

Şübhənin dəlil və məntiqlə rədd edilməsi

Bu şübhələrə kim cavab verməlidir?! Məgər alimlər əqidə sərhədciləri deyillər?! Əqidə sərhədlərinin müdafiəçisi yoxdur və başlı-başına buraxılıb?! Bu hücumlar qarşısında müdafiəsiz qalmış Ali-Məhəmməd (s) yetimlərinə görə Allaha kim cavab verəcək?! Nəticə belə olur: Bizim cəmiyyətimizdə bir nəfər cəsərət tapıb uca səslə bir şübhəni dedikdə, birdən-birə on nəfər qalxıb qəzəblənmədən şübhəyə cavab vermək əvəzinə, əsəbiləşirik, dava-dalaş salırıq; halbuki əlimiz dolu olsa, nə üçün dava etməliyik?!

Bir nəfər bir məqalə yazıb məntiqsiz və dəlilsiz bir söz deyir, yaxud yanlış və çaşdırıcı dəlillərlə qarşıya çıxır; ilan yazmaq yerinə ilan şəklini çəkən

¹ Ruhanilərlə görüşdə çıxışından: 1991.

² Dini Ekspertlər Məclisinin üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1991.

³ Babulsər şəhərinin hövzə tələbələrinin toplantısında çıxışından: 1984.

⁴ Xorasan vilayətinin məscid imamları, təbliğatçıları və ruhaniləri ilə görüşdə çıxışından: 1983.

məşhur məsəl kimi. Bu zaman Qum Elm Hövzəsində dərhal on, iyirmi, yaxud yüz məqalə çap olunur, hər bir qəzet və jurnalda cavabı verilir, məsələ bitir və heç kimin əsəbiləşməsinə ehtiyac qalmır. Nə üçün əsəbiləşməliyik?!

Heyf deyil ki, İslam hövzəsini, bu məntiqli və dəlili dini dəlilsiz olmaqda, dava-dalaş salmaqda ittiham etsinlər?! Üstünə bir yalan da qoyub desinlər ki, siz təkfirçisiniz?! Biz kimi təkfir edirik?! Biz nə qədər kafiri təkfir etmişik?! O qədər kafir var ki, biz heç birini təkfir etməmişik. Bu gün hövzə heç kimi təkfir etmir.¹

Gənclərin dəyişilməsi

Bu gün bizim gənclərimiz erkən İslam çağının gəncləri kimi döyüşə yollanırlar. Gənclərin bu dəyişikliyi ruhanilərin İslam təbliğatı sayəsində mümkün olmuşdur.

Bu gün İslam, Peyğəmbər İslamıdır, Quran ictimai baxımdan hakimdir. Bu gün Quran təlimləri qüdrətli İslam quruluşu formasında ortaya qoyulur.²

Cəmiyyətin beynindəki şübhələri aradan qaldırmaq

Eşq, həyəcan və emosiyalar həmişə maneələri yaran və işin özülünü qoyan buldozer kimidir. Çətin işi bunlar görür, zərif və incə işlərin isə başqa məsələlərə ehtiyacı var. Eşq və həyəcan əhəmiyyətli amildir, amma hər şey deyil. Lakin bəzən bu eşq və həyəcanın arxasında suallar yaranır və bəzi məsələləri bilmək istəyirlər.

Bu gün bizim gənclərimiz kamil imanla İslamı müdafiə edirlər. Lakin onlar üçün suallar yarana və ya yaradıla bilər. Bu sualları biz ruhanilər və ruhani təşkilatları cavablandırmalıyıq.³

Şübhəli məqamları aydınlaşdırmaq

Alimlərdən, din və ilahi bilgi müəllimlərindən və düzgün İslam ekspertlərindən istəyirəm ki, şübhəli məqamları xalqa aydınlaşdırmaq üçün bacardıqları qədər çalışsınlar.⁴

¹ Qum Elmi Hövzəsinin tələbə və elmi nümunələrinin toplantısında çıxışından: 1995.

² Qum Elmi Hövzəsinin ruhaniləri ilə görüşdə çıxışından: 1988.

³ Tehranın qərbinin alim və ruhaniləri ilə görüşdə çıxışından: 1982.

⁴ 11 Fevral – İnqilabın qələbə günü münasibəti ilə müraciətindən: 1983.

Zamanı tanımaq və ayıqlıq

Ayıqlıq, zamanı tanımaq və mövqelərdən yararlanmaq hər bir din aliminə – istər ən elmi alimə, istərsə də bir məhəllədə bir neçə nəfərə din hökmlərini öyrədən ruhaniyə zəruridir. Lakin mövqe nə qədər yüksək olsa, daha artıq və daha geniş məlumatlar lazımdır.

Biz Şiəlik tarixi boyu din alimlərinin dünya hadisələrindən məlumatsız qaldıqlarına görə çox ziyan çəkmişik; xüsusən də dünyanın yeni formaya düşdüyü, müstəmləkəçiliyin yarandığı, siyasətlərin dəyişdiyi, Avropa dövlətlərinin İslam ölkələrinə hücum etdiyi son iki yüz ildə.

Bizim nə zaman Mirzə Şirazi kimi bir şəxsimiz olmuşdursa, udmuşuq; nə zaman Şeyx Ənsari kimi dindar, təqvalı, zəkali və sayıq bir insanımız olmuşdursa, udmuşuq. Digər tərəfdən, nə zaman işimizdə bir qədər diqqətsizlik olmuşdursa, aldanmış və ziyan görmüşük; özü də yalnız bir nəfərə, bir hövzəyə, bir topluma, bir şəhərə, bir ilə və iki ilə aid olmayan ziyanlar. Belə məlumatsızlıqdan törəyən ziyanın təsiri bəzən 50 il İslam cəmiyyətinə problem yaratmışdır.

Daha məlumatsızlığa təslim olmamalı, ayıqlığımızı gücləndirməli, sözügedən üç təməl əsasında hövzələri yenidən qurmalı və genişləndirməliyik.¹

Ağıl, elm, təqva və xalqa bağlılıq

Bu gün üç əsas amil - ruhaniliyin əqli, elmi və təqva möhkəmliyi, bir də xalqla mənəvi əlaqəsi inqilabın yaşaması üçün zəruridir.²

Xalqın hidayəti və onları məlumatlandırmaq

Ruhanilər özlərini icra işlərinə vəzifəli bilsələr, xalqın hidayəti, xalqı İslam düşüncəsi ilə məlumatlandırmaq kimi əsas məqsədlərindən uzaqlaşarlar. Ruhanilər xalqın təmsilçisidirlər. Onları dövlət qurumları ilə eyniləşdirmək böyük səhvdir.³

Cəmiyyətin mənəvi hərəkatinin təmini

Hörmətli din alimləri! Bu gün belə qüdrətlə dünya siyasətinə qoşulan İslamı müdafiə etməkdə hər bir qrupun üzərinə bir növ vəzifə və rol düşür. Biz

¹ Məşhədin hövzə tələbələri və müəllimləri ilə görüşdə çıxışından: 1989.

² İslam Respublikası Partiyasının ruhaniləri ilə görüşdə çıxışından: 1984.

³ Məşhədin hövzə tələbələri və cümə imamları ilə görüşdə çıxışından: 1982.

əmmaməlilərin vəzifəsi budur ki, mənəviyyata sarı gedən bu cəmiyyəti öz məntiqli, dəlili və həqiqi mənəviyyatımızla təmin edək.¹

Dindən yararlanmaq

Siz yeni söz öyrənməkdən ötrü təməl mövzularda düşünürsünüz. Halbuki dinin ümumi mövzularında və geniş mənada fiqhədə belə sözlər çoxdur. Bizim hələ bilmədiyimiz o qədər sözlər var ki. Biz iqtisadi, hərbi məsələləri, xarici siyasət məsələlərini və əxlaqi münasibətlərimizi dindən öyrənməliyik. Biz kompliment demirik, bir çox fərdi məsələlərimizə yenidən baxmalıyıq.²

Cəmiyyətin mədəni-ideoloji inkişafı

Siz qardaşlar təbliğatla, məktəb və dərslərlər açmaqla, təbliğatçı və tələbə yetişdirməklə cəmiyyətin mədəni-ideoloji və İslam inkişafını bacardıqca gücləndirməlisiniz. Biz əminik ki, bir bölgənin xalqı İslam etiqadı və imanını, Quran və sünnə məlumatı baxımından yüksək səviyyəyə çatdırsa, inqilab düşmənləri heç zaman onlara təsir edə bilməz.³

Müxtəlif dinləyicilər üçün bölgələr

Təbliğat nümunələri hazırlamaq, müxtəlif dinləyicilərə lazım olan mövzuları ayıraraq müəyyənləşdirmək lazımdır. Məsələn, getdiyiniz ölkədə bu mövzu lazımdır, başqa bir ölkədə isə faydalı deyil və işə yaramır. Ölkə daxilində və kənddə bir cürdür, böyük şəhərdə başqa cür, Tehranda, universitetdə və tələbələr arasında başqa cür, qadın elm hövzəsində tam başqa cür. Hövzədə bu təsnifatlar aparılmamışdır.⁴

Quruluşun təkamülü

Nə qədər ki, kök möhkəmdir, İslam təfəkkürü və nəzəriyyəçilər var, bu quruluşun təkamül imkanı da var. Bu, kökü məhsuldar torpaqda olan, su və

¹ Mazandaran vilayətinin alim və ruhaniləri ilə görüşdə çıxışından: 1990.

² Qum Elmi Hövzəsinin müəllim və tələbələri ilə görüşdə çıxışından: 1992.

³ Zəbul şəhərinin cümə imamı və Sistan və Bəluçistan vilayətinin sünni alimləri ilə görüşdə çıxışından: 1981.

⁴ Qum Elmi Hövzəsinin tələbə və elmi nümunələrinin toplantısında çıxışından: 1995.

günəş işığından bəhrələnən bir ağac kimidir. Bu ağac indi çox qol-budaq atmasa da, əmin olun ki, bir gün böyüyəcək.¹

Dini müdafiə

Dini müdafiə etmək ümumi vəzifədir. Din alimlərinin şahlar, zalım və din düşməni olan başçılar qarşısında sükutu, onların istər Şərq, istər Qərb hegemonlarının siyasətləri qarşısında güzəştə getməsi qəbulediləsi deyil. Allah-Taala dini müdafiə vəzifəsini xalqın alimlərinin, mürşidlərinin və ümmətin müəllimlərinin öhdəsinə qoymuşdur. Bu iş xüsusi zaman və məkana aid deyil, bütün İslam bölgələrində İslamı, Quranı və İslam şəriətini müdafiə etmək birinci növbədə din alimlərinin üzərinə düşür. Onlar heç bir şəraitdə bu işdən azad olmurlar.²

Alimanə, güclü və yeni söz

Sözlər alimanə olmalıdır. Zəif sözdən, mütaliəsiz minbərdən çəkinmək, İslam məsələləri barədə ən yaxşı və ən yeni sözləri bilmək lazımdır. Minbərə bir qədər az da getmək olar, eybi yoxdur. Bu, vacibdir. İnsan yaxşı danışmaq üçün az danışmağa məcburdur.³

Bütün səhnələrdə dil və əməllə iştirak etmək

Dini elm tələbələri təhsilin, böyük imamımızın təsvir etdiyi geniş çərçivədə ictihad və fiqh elminin öyrənilməsini mənəvi paklıqla, siyasi ayıqlıqla, inqilabın ehtiyacı olduğu bütün səhnələrdə iştirak etməklə birləşdirsinlər, dil və əməllə öz vəzifələrini yerinə yetirsinlər.⁴

Xalqa xidmət

“Zəifləri müdafiə” ruhanilərin şüarıdır. İnqilabın dünya məzlumlarını müdafiə etməkdən ibarət əsas şüarlarını ruhanilərin əlindən almağa çalışan hər

¹ Zəncan ruhaniləri ilə görüşdə çıxışından: 1985.

² Məşhədin alimləri, hövzə tələbələri və müəllimləri ilə görüşdə çıxışından: 1989.

³ Ruhanilərlə görüşdə çıxışından: 1993.

⁴ İmam Xomeyninin vəfatının qırxıncı günü münasibəti ilə müraciətindən: 1989.

kəs çox böyük xəyanət etmişdir. Biz xalqın xidmətində durmalı, özümüzü xalqın asayiş və hidayətinin xidmətçisi bilməliyik.¹

Yoxsul və məzlumlara dayaq

Biz ruhanilər tarix boyu yoxsulların dayağı olmuşuq. Məbada sərvətlilərin dayağı olaq və yoxsulları əldən verək. Ruhanilər məzlumlara dayaq olmalıdırlar.²

Yaxşı işlərə dəvət

Ruhanilər müxtəlif mühitlərdə pis işlərdən çəkəndirmənin və yaxşı işlərə dəvətin ən mühüm amillərindən biridirlər.³

Həvəskarlığın, fəaliyyətin, yaradıcılığın və öncüllüyün mənşəyi

Tələbə ümidin, eşqin, həvəskarlığın və fəaliyyətin mənşəyi olmalıdır. Əgər belə olsa, inqilab məsələlərinin ön sıralarında da iştirak edər. Hövzənin uğrunun əsl şərti budur. Əgər hövzə tələbəsi inqilab məsələlərinə laqeyd yanaşsa, bu, çox təhlükəli olar. Buna imkan verməməlisiniz. Qum Elm Hövzəsində və digər elm hövzələrində ən mühüm vəzifələrdən biri budur.

Hövzə tələbələri ön sırada olmalıdırlar. Əgər müharibə başlayırsa, hövzə tələbəsi birinci getməli və bunu dəyər bilməlidir. Bu, həqiqətən, bir dəyərdir. Elm hövzəsində təhsil alan şəxs müharibə və cihad azanı eşidən kimi Allah yolunda cihada tələsir. Bu işin qiyməti yoxdur.

Ən yaxşı hövzə tələbəsi bu hissə malik olan tələbədir. Əgər bir maneə yaransa və döyüşə gedə bilməsə, ürəyi orada olsun, yəni "nəfsinə cihaddan danışsın". Bu çox böyük dəyərdir. Bu hissə yaşamalıdır.⁴

İnqilabın müdafiəçisi

Ruhanilik İslam inqilabının doğulmasında, formalaşmasında və yaşamasında təsirli amildir, inqilabın qorunmasında ən çox məsuliyyət onun

¹ Həzrət Mehdiyin (ə) təvəllüdünün ildönümü münasibəti ilə möhtəşəm tədbirdə çıxışından: 1984.

² Qayın şəhərinin alim və ruhaniləri ilə görüşdə çıxışından: 1987.

³ Tehran vilayətinin alim, vaiz və ruhaniləri ilə görüşdə çıxışından: 1992.

⁴ Qum Elmi Hövzəsinin tələbə və müəllimlərinin nümayəndələri ilə görüşdə çıxışından: 1991.

üzərinə düşür. O, bu müstəsna məsuliyyəti nəzərə alaraq yorulmadan çalışmalıdır.¹

Tam yeni baxışla inkişafa yol açmaq

İnqilab dövrünün vəziyyəti və İslam ölkəsinin sərhədləri xaricində İslama günbəgün artan diqqət səbəbindən din alimləri dini bilgilərin tükənməz ehtiyatından istifadə edərək tamamilə yeni baxışla, canlı və dinamik ictihadla və klassik fiqh metodikası ilə İslam cəmiyyətinin inkişafına yol açmalıdırlar. Elm hövzələri əsaslı dəyişikliklə özlərini dünyanın bugünkü ehtiyacına uyğunlaşdırmalı, yeniliyi öz proqramlarına istiqamət seçməli, lazımı vaxt ayırmaqla, fəqihliyin prinsip və əsaslarını əsas tutmaqla yanlış və eklektik fikirlərin yolunu bağlamalıdırlar.²

Suallara cavab vermək

Ruhanilər öz proqramlarını düzəltməklə İslamla bağlı müxtəlif sual və şübhələrə cavab verməlidirlər. Bu gün hətta müsəlman cəmiyyətlərinin bəzi şəxsiyyətləri də İslamı daha artıq dərk etməyə can atırlar. Onların şübhə və suallarını cavablandırmaq ruhani təbəqəsinin işidir.³

Elmi nəzəriyyələri dəqiq öyrənmək və yaxşı məqamları götürmək

Bu gün siz bilməlisiniz ki, misal üçün, sosiologiyada dünyada hansı nəzəriyyə və fikirlər var, hansı düşüncələr irəli sürülür. Bəzən bu fikirlərdə yaxşı məqamlar olur, onları götürün; xoşagəlməz nöqtələr də var, onlar buraya gəlməzdən öncə münasib müdafiəni hazırlayın və cəmiyyətin beynini vaksinləyin.⁴

Hövzədə kəlamın sıradan çıxması

Bizim hövzələrimizdə kəlam sıradan çıxmışdır. Halbuki bu gün ən çox hücum kəlam mövzularındadır. Qeyd etdiyim kimi, biz keçmişdə geri deyildik.

¹ Şəhid Məhəllatinin anım tədbirində çıxışından: 1988.

² İmam Xomeyninin vəfatının birinci ildönümü münasibəti ilə müraciətindən: 1990.

³ Tehranın hövzələrinin müəllim və tələblərilə görüşdə çıxışından: 1989.

⁴ Feyziyyə mədrəsəsində tələbələr qarşısında çıxışından: 1992.

Kim bir söz desəydi, tez cavabı hazır idi. Amma bu gün dünyada çoxlu kəlam məsələləri ortaya qoyulur, elm hövzəsinin isə xəbəri belə olmur.¹

İslam elmləri və yeni nailiyyətlər

İndiki dövrdə təbliğat İslam və inqilab üçün çox əhəmiyyətlidir. Əgər təbliğ etməsək, bəzi məsələlər inqilabı təhdid edər, beyinlər donar, əcnəbilərin əks-təbliğatına münbit şərait yaranar. Səhv anlayışlar da təhlükəlidir. Onlara əhəmiyyətsiz yanaşmaq olmaz.

İslam təbliğatçıları özlərini İslam elmləri, xüsusən də Quranla təchiz etməlidirlər. Bu, xalq arasında təbliğat üçün vacibdir. Xalqın dini mədəniyyətinin inkişaf etdiyi indiki dövrdə təbliğatçıların yeni nailiyyətlərdə ciddiliyi olduqca zərurətdir.

Bu gün xalqı bu səmərəli yola cəlb etmək üçün aparılan təbliğat rəngarəng olmalıdır. Təbliğatda siyasi məsələlərlə məşğul olmaq lazım deyil, İslamın köklü və əxlaqi məsələlərini izah etmək lazımdır.²

Bəşəriyyətin xilaskar məktəbi

Cənablar diqqətli olub zamanı tanısınlar, bu gün dünyada dinə dair düzgün təsəvvürü təbliğ etsinlər və İslamı bəşəriyyətin xilaskar məktəbi kimi başa salsınlar.

Həm də başa salın ki, bu gün imamların yolu ilə getmək üçün hamı İslamı və Əhli-beyt məktəbini yaşatmağa çalışmalıdır. Bunlar bir xalqı polad kimi möhkəmlədən və düşmənlərin nüfuzunun qarşısını alan amillərdir. İnsanları gücləndirin, zəkat və xums kimi şəriət əməllərini, ibadətləri onlara öyrədin. Bu bizim vəzifəmizdir və buna çalışmalıyıq.³

Gələcəyin ehtiyacı, Quran və hədis

Biz gələcək üçün Quran və hədisdə mövcud olan digər məsələlərə ehtiyacılıyıq... Bu gün özümüzü növbəti beş, yaxud on il üçün hazırlamasaq, problemlərlə üzləşəcəyik.⁴

¹ Qum Elmi Hövzəsinin tələbə və elmi nümunələrinin toplantısında çıxışından: 1995.

² Qum Elmi Hövzəsində çıxışından: 1988.

³ Çahar-Mahal və Bəxtiyari vilayətinin alim və ruhanilərinin toplantısında çıxışından: 1992.

⁴ Tehranın qərbinin alim və ruhaniləri ilə görüşdə çıxışından: 1982.

Hövvələr və tələbə yetişdirmək

Gənc tələbələr təbiiyyəsi

Gənc tələbələr təbiiyyəsi ən vacib və ən zəruri işlərdən biridir. Bu təbiiyyə proqramlı şəkildə və dəqiq yerinə yetirilməlidir. Bunlar bu ölkənin uzunmüddətli və fundamental işlərindəndir. Belə güclü və üstün şəxsiyyətlər müstəqilliyin “nə şərqçi, nə qərbçi” xəttini, İslam və şəriət xəttini tufanlar arasında qüdrət və qətiyyətlə irəliyə apara bilər.¹

Tələbənin düzgün təbiiyyəsi

Biz gərək quruluşun və ölkənin ümid bəslədiyi hövvə tələbəsini möhkəm qala kimi yetişdirək ki, böyüdüyü - ya müəllim, ya təqlid müctəhidi, ya təbliğətçi olduğu, ya xaricə getdiyi, ya dövlət işində çalışdığı zaman axsamasın, emosional boşluq və komplekslərə bənzər vəziyyət yaranmasın.

Övladınızın ailədə qeyri-normal bir rəftarı olsa, psixoloji anormallıq və əsəbilik yaranar, böyüyüb bir tacir, alim, yaxud siyasətçi olduqda öz təsirini buraxar. Bu, kiçik bir bucaq kimidir; uzandıqca xətlər arasındakı məsafə də bir o qədər artar.

Tələbədə də eynilə bu məsələni nəzərə almaq lazımdır. İndi o, formalaşma dövründədir, beş ildir ali ixtisas dərsi oxuyursa da, eybi yoxdur. O bir gün dünyada bir boşluğu dolduracaq, təqlid müctəhidi olacaq, rəhbər olacaq; hər halda, bir şey olacaq.²

Müəllimə hörmət

Qədim tələbələr on müəllimin arasından birini seçir və sonra ona qul olurdu. Biz doğrudan da müəllimlərimizə qulluq etməyə hazır idik. Əllərini öpürdük, onların hörmətini saxlayırdıq və onlara ürəkdən sevgi bəsləyirdik. Tələbə belə idi, bizdən əvvəl də belə olmuşdu. O zaman “Adab əl-mütəəllimin” – “Tələbələr ədəb-ərkan qaydaları” kitabında oxuyurduq ki, qaranlıqda müəlliminizdən bir çiyin irəlidə gedin; çala olsa, siz düşün, o düşməsin.

¹ Kərəcin hövvə tələbələri ilə görüşdə çıxışından: 1984.

² «Hövvə» jurnalının üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1992.

Tələbə müəllim qarşısında ədəbli idi. Nəinki səmimilik hissi yox idi, xeyr, müəllim çox səmimi və ata kimi idi. Amma bu oğul da onun qarşısında çox ədəbli rəftar edirdi.¹

Xarici dil öyrənmək

Tələbə üçün xarici dil lazımdır. Bu gün bu qədər kiçilmiş dünyada kim tam faydalı olmaq istəyirsə, xarici dil bilməlidir.²

Fiqh və fəqahət

Fiqhın mənası

Xüsusi mənada olan fiqh din elmindən, dinin xırdalıqlarından məlumatlı olmaq, fərdi və ictimai məsələləri dini ədəbiyyatdan öyrənmək deməkdir. Bu, çox mühümdür.³

Fəqahət nə deməkdir?

Fəqahət - fiqhın metodikasındır. Bunun özünün də inkişafa ehtiyacı var. Bu, kamil deyil, kamilləşməkdə olan bir şeydir.⁴

Fiqhın təkamülü üçün proqram hazırlamaq

Elə etməliyik ki, bir şəxs şəriət risaləsini açanda nə üçün vergi alındığını, necə alınmalı olduğunu, əgər almasalar, nə olacağını və digər bu kimi məsələləri bilsin. Bunlar İslamdan əldə edilməlidir. Bu işi siz görməlisiniz. Mən demirəm ki, bunları üç-dörd ilə yazın. Əlli il vaxtınız var. Əlli il çox zamandır, lakin iş də çox böyük işdir. Əgər siz ilk addımı atmasanız, əllinci addım da atılmayacaq.

Biz bu gün ölkəni idarə edirik. İdarəçiliyimiz naşı, məlumatsız, təcrübəsiz və bir çox yerlərdə elmsiz olur. Amma bu həddi də dünyaya səs salmış və hakim gücləri qorxutmuşdur. Görün daha kamil və düzgün idarə etsək nə olar. Siz bizdən sonra gələnlərsiniz. Bir zaman siz gənc tələbələrin fiqh nəzərləri bu cəmiyyəti bütünlüklə dəyişdirəcək. Bu gün biz olmasaydıq, sabah da siz

¹ Şəhid Mütəhhəri ali mədrəsəsinin tələbələri ilə görüşdə çıxışından: 1990.

² Qum Elmi Hövzəsinin tələbə və elmi nümunələrinin toplantısında çıxışından: 1995.

³ Ali ixtisas (xaric) dərsinin əvvəlində söhbətindən: 1991.

⁴ Qum Elmi Hövzəsinin tələbə və elmi nümunələrinin toplantısında çıxışından: 1995.

olmazdınız. Bu, birinci addımdır. İndi siz də bir addım atın, əlli ildən sonrakılar üçün çalışın, dəqiq və dərin işlər görün.¹

Fəqahətdə yeni üfüqlər açmaq cəsarəti

Fiqhın metodlarında yeni üfüqlər açmaq lazımdır. Hansı dəlilə görə bizim böyüklərimiz, fəqih və tədqiqatçılarımız bu işi görə bilməməlidirlər?! Doğrudan da bu dövrün və bizim dövrümüzə yaxın alimlərin bəzisi elmi qüvvə və dəqiqlik baxımından sələflərdən geri qalmırlar. Lakin hövzədə bu iradə hərəkətə gətirilməlidir. Bu cəsarət peyda olmalı və hövzə bunu qəbul etməlidir. Əlbəttə, kim nə desə, hövzə də qəbul etməməli, eyni zamanda məqbul çərçivələrdə deyilmiş yeni söz rədd edilməməlidir.²

Fiqh mövzularını qorxmadan təqdim etmək

Qorxmadan danışın. Çünki bu, fətva kitabı deyil, bir fəqihin şəxsi nəzəri kimi bir şey istənilmir. Əgər konfransda ictimai rəy tərəfindən çox da məqbul sayılmayan bir söz deyilsə, hövzənin hərçənd gələcək zehniyyəti tərəfindən rədd olunsada, eybi yoxdur. Ən azı deyilsin və elmi nəzərlərə şərait yaransın.³

Ruhanilik institutunun təhdidləri

Mütaliəsiz minbər

Mütaliəsiz minbərə çıxmaq düzgün deyil. Mütaliəsiz minbər - xalqa demək istədiyimizin fikir-zikrinin beynimizdə olmaması deməkdir.⁴

Səhv danışmaq

Dinləyici avam və aşağı səviyyəli olduqda sadə danışın, eybi yoxdur. Sadə danışmaq bir şeydir, səhv danışmaq başqa bir şey.⁵

İctimai məsələlərə qarışmaq

¹ Fiqhin ali ixtisas (xaric) dərindən: 1993.

² Qum Elmi Hövzəsinin tələbə və elmi nümunələrinin toplantısında çıxışından: 1995.

³ İmam Xomeyninin fiqhi əsaslarının izahı konfransının üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1996.

⁴ İslam Təbliğatı Komitəsinin məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1983.

⁵ Mühafizəçilər korpusunun etiqadi-siyasi işlər üzrə məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1984.

Əgər ruhanilərin ictimai məsələlərə qarışması - sözsüz ki, bu, vacib bir məsələdir - dərs, elmi inkişaf və fəqahət məsələsinin sıradan çıxmasına, yaxud zəifləməsinə səbəb olsa, təhlükəlidir.¹

Nizam-intizamlı təşkilatın olmaması

Bizdə böyük nöqsan budur ki, ruhanilərin nizam-intizamlı bir koordinasiya mərkəzi yoxdur. Siz Damğanda tələbələrlə birgə, yaxud təklikdə bir dini mövzunu araşdırırsınız, amma bilmirsiniz ki, bir qədər o tərəfdə yerləşən Şahruda başqa bir alim həmin mövzunu işləyib, ya yox; yaxud ona dair bir planı var, ya yox. Yəni bir-birimizdən heç bir xəbərimiz yoxdur. Ola bilsin iki yaxın şəhərdə, yaxud hətta bir şəhərdə iki alim bir İslam mövzusunı araşdırırsınlar, bir-birindən heç bir xəbərləri də olmasın. Halbuki bu gün dünyada kollektiv tədqiqat işləri oturuşmuş bir məsələdir.²

Vicdan və təqvanın olmaması

Ayıq vicdanı və təqvası olmayan din alimi İslam cəmiyyəti üçün hər bir düşməndən zərərliyədir.³

Əlavə imkanlar, beytülmaldan istifadə və dünyaya diqqət

Bu nə vəziyyətdir?! Qaydasız-qanunsuz hər bir nazirlik və idarənin qarşısında məsul işçilərə aid onlarla müxtəlif rəngli avtomobillər dayanır. Kim belə demişdir?! Bizə məlumat çatdı ki, qurumların birində etiqadi-siyasi ruhaninin özünün maşını var, amma dövlət maşınından istifadə edir. Mən yazdım ki, onun bu işi görməyə haqqı çatmır. Cavab gəldi ki, bu iş normaldır və hamı belə edir. Mən indi elan edirəm, qabaqca da yazmış və demişəm ki, şəxsi imkanlar olduğu halda dövlət imkanlarından istifadə etmək olmaz. Əgər avtomobiliniz varsa, onu sürüb nazirliyə və iş yerinizə gedin. Dövlət avtomobili nədir?! And olsun Allaha ki, xalq tərəfindən qınanmasaydım və təhlükəsizlik barədə daim xəbərdarlıq etməsəydilər, peykan markalı avtomobillə gəzərdim. Zərurətlə kifayətlənin və hədd saxlayın. Bunlar bizi xalqdan uzaqlaşdırır;

¹ İslam Respublikası Partiyasının Ruhani şöbəsinin üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1986.

² Damğan şəhərinin alim və ruhaniləri ilə görüşdə çıxışından: 1988.

³ Əsirlikdən azad olanlarla görüşdə çıxışından: 1990.

ruhaniləri xalqdan uzaqlaşdırır. Ruhanilər təqva, iman və dünyaya etinasızlıqla gözlərdə ucaldılar. Təqvasız və dünyanı atmadan ucalmaq olmaz.¹

Dini bilgiləri əldə etmək və əsaslandırmaq

Yanlış metodla əldə edilən din bəzi yerlərdə düzgün nəticə versə də, bəzi yerlərdə də səhv edəcək. Mən parlaq istedadlara malik bəzi şəxslərin öz əsaslandırma və istedadları ilə kitab və sünnədən bir şey öyrənib dərk etməyə çalışdıqlarını gördüm, amma bacarmadılar və səhv etdilər. Bəzi yerlərdə yaxşı məsələləri dərk etdilər, amma bəzi yerlərdə də səhvə yol verdilər.

Bir elmi toplumda bir səhv işi korlayır. Çünki mövzu bir insan fikrinin həyat və ölüm mövzusuudur. Sanki bir həkim öz xəstəsinə on dərman verir. Əgər dərmanların doqquzu faydalı, güclü və yaxşı olsa, amma biri zərərli və öldürücü olsa, faydası yoxdur. O deyə bilməz ki, doqquzu düz idi. Fərz edirik ki, bu xəstə onundan da istifadə edib.

Əgər İslam hökmlərini təqdim edən və ortaya qoyan şəxsin bir neçə düz söz arasında bir səhvi və yanlış sözü olsa, bəzi yerlərdə həmin səhv düzgün sözləri də təsirsiz edər. Nəticədə isə hidayət etmək əvəzinə, yoldan çıxarar.

Bu baxımdan, İslam təlimlərini araşdırmaqda qeyri-fəqahət üslubu etimadsız üslubdur. Həyatı məsələlərdə isə etimadsız üsluba arxalanmaq olmaz. Etimadlı üslub fəqahət üslubundan – fiqh metodikasından ibarətdir. Bu metodika minillik təcrübəyə malikdir.²

Satılmış fəqihlər

Məsum imamların dövründə xəlifələr hakimiyyəti qorumaq üçün İslam hökmlərini təhrif etməyə məcbur idilər. Bu iş satqın fəqihlər vasitəsilə görülürdü.³

Şübhələrlə rəftar

Yeni şübhələr

Mənim əzizlərim! Köhnə şübhələr keçmişdə qaldı, bu gün yeni və təhlükəli şübhələr mövcuddur. Bu gün heç kim İbn Kəmmünənin şübhəsini irəli sürmür. Bu gün bütün kəlam sahələrində böyük şübhələr mövcuddur.

¹ Quruluşun məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1991.

² Məşhədın hövzə tələbələri və müəllimləri ilə görüşdə çıxışından: 1987.

³ Tehranın cümə namazı xütbələrindən: 1987.

Tövhiiddən və dinin lazımlığından tutmuş Yaradanın varlığına, ümumi və xüsusi nübüvvətlərə, vilayət məsələsinə, din və İslama dair müxtəlif məsələlərə qədər şübhələrin hamısı aktualdır.¹

Şübhələrlə rastlaşdıqda yeni düşüncə

Yeni nəsil arasında din təbliğatı yüz il öncəki təbliğatdan tamamilə fərqlənir. Siz yüz il öncəki kitabı və əsaslandırmanı gənclərin qarşısına qoysanız, ürəklərinə olmaz. Bu gün yeni məsələ, şübhə və fikirlər irəli sürülür. İslamı müdafiə etmək istəyən şəxs yeni fikir və yaradıcılığa, şübhələrə qarşı lazımi bacarıqlara malik olmalıdır.²

Tənqidi fikirlər

İndi ölkədə tənqidi fikirlər, dini və siyasi şübhələr baxımından yeni şərait yaranmışdır.³

Təkfirdən çəkinmək

Biz ruhanilər tarix boyu bəzi böyük səhvlərə yol vermişik. Biz elə bilmişik ki, rədd etməklə, dalaşmaqla, bəzən kafir elan etməklə cəmiyyətdə yanlış bir fikrin kökünü kəsmək olar. Halbuki bu, səhvdir. Nə üçün azdırıcı firqələrin yanlış və əsassız ideyaları çoxlarının beyinlərində qaldı və hələ də qalır. Səbəbi budur ki, onlara qarşı düzgün, məntiqli və dəlilli tədbir görülmədi... Çomaqla tədbir görüldü. Bu gün daha bəsdir. Bizim cəmiyyətimizdə belə yanlış fikirlər var, amma cavabı vurmaq, dalaşmaq, rədd etmək, kafir və fasiq elan etmək deyil. Cavabı düzgün işləməkdir.⁴

Məsləhətli və hikmətli tədbir

Tədbir məsləhət və hikmətli olmalıdır. Bu gün keçmişdəki kimi deyil. Keçmişdə kimsə bir söz desəydi, biz başqa bir iş görə bilmədikdə fəryad qoparırdıq, ona nifrət elan edirdik, küfr həddində olsaydı, kafir adlandırırırdıq, günah həddində olsaydı, günahkar elan edirdik. Bu gün belə deyil. Bu gün bu

¹ Qum Elmi Hövzəsinin tələbə və elmi nümunələrinin toplantısında çıxışından: 1995.

² Şiə və sünni alim və ruhanilərlə görüşdə çıxışından: 1989.

³ Qum Elmi Hövzəsinin Ali İdarə Şurasının üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1998.

⁴ Rəfsəncan şəhərinin alim və ruhaniləri ilə görüşdə çıxışından: 1985.

məsələlərə ehtiyac yoxdur və bu işlər görülməməlidir. Bu gün bu işlər İslam cəmiyyətinə zərərliyədir.¹

Düşmənlərin hiylələrindən xəbərdar olmaq və onlara qarşı tədbir Günün ehtiyacları və düşmənin hiylələri

Gedib evin bir küncündə oturan, nə İslam düşməninin hansı işi görmək istədiyini, nə bu gün müsəlmanların nəyə ehtiyacı olduğunu, nə hansı məsələlərin müsəlmanların həyatını və düşüncələrini təhdid etdiyini bilən, nə fəsadları və azdırıcı cərəyanları tanıyan, nə düşmənin İslam cəmiyyətini məhv etmək üçün hansı yollardan istifadə etdiyini bilən, nə düşmənin hiylələrindən xəbərdar olan və onlara qarşı tədbir yollarından baş açan, nə qlobal hegemonizmin böyük təhlükələrindən xəbəri olan, nə sionizmin, irticanın, dünya hegemonizminin, ateist və eklektik məktəblərin nə olduğunu bilən bir şəxs gedib Cəvahir kitabını açır, 3-4 hədis kitabını da qarşısına qoyub, insanlar üçün hökm çıxarmaq istəyir. Bu şəxs dində fəqihlik edə bilməz.²

Cəmiyyətin problemləri ilə məşğul olmağın vacibliyi

Cəmiyyətin problemlərini duyan, dost libasına bürünmüş daxili düşmənləri görən, düşmənçilikləri tanıyan, onların üsullarını anlayan, müsəlman xalqın məcbur edildiyi hərbi və mədəni-ideoloji müharibəni dərk edən şəxs Quran ayələrini də düzgün anlayıb dərk edə bilər; əlbəttə, bu şərtlə ki, dərs oxumuş və zəhmət çəkmiş olsun.³

İnqilab düşmənlərinin təsirinə qarşı mübarizə

Siz qardaşlar təbliğatla, məktəb və dərslərlər açmaqla, təbliğatçı və tələbə yetişdirməklə cəmiyyətin mədəni-ideoloji və İslam inkişafını bacardıqca gücləndirməlisiniz. Biz əminik ki, bir bölgənin xalqı İslam etiqadı və imanı, Quran və sünnə məlumatı baxımından yüksək səviyyəyə çatsa, inqilab düşmənləri heç zaman onlara təsir edə bilməz.⁴

¹ Dini Ekspertlər Məclisinin üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1993.

² Hövzə tələbələri ilə görüşdə çıxışından: 1986.

³ Kermanlıların elmi mədrəsə tələbələri ilə görüşdə çıxışından: 1986.

⁴ Zəbul şəhərinin cümə imamı və Sistan və Bəlucistan vilayətinin sünni alimləri ilə görüşdə çıxışından: 1981.

İmam Hüseyin (ə) məktəbinin uca təlimlərini bəyan etmək

Siz ruhani qardaşlar və məzhəb təbliğatçıları İmam Hüseyin (ə) qanı sayəsində belə bir imkan və uğur əldə edirsiniz: matəm mərasimində iştirak etməklə, İmam Hüseyin (ə) zülmə qarşı yolunu təbliğ etməklə, İslam vətəninin xalqı ilə birgə məsum və pak Əhli-beytə eşq alovunu ürəklərdə canlandırır, əbədiləşdirirsiniz. İmam Hüseyin (ə) əzasının ruhani həzzini məktəbin dərin təlimləri ilə qarışdırın və bu yolla hizbullahçı xalqı düşmənlərin təbliğatı qarşısında silahlandırın. İslam inqilabının kökü Aşura şəhidlərinin qanındadır, ilk tumurcuqları məscidlərin mənəvi mühitində və Hüseyin (ə) əzadarlığı məclislərində cücərmişdir. Bu gün xalqın İslam baxışını dərinləşdirmək ruhanilərin və məzhəb təbliğatçılarının əsas vəzifəsidir.¹

Məscidlər, namaz və azan

Mənəviyyat və paklıq ocağı

Məscidlər mənəviyyat, paklıq və hidayət yerləri olaraq günbəgün daha canlı, daha rəvnəqli olmalı, hər yerdə, o cümlədən dövlət qurumlarında, idarələrdə, universitetlərdə hamı imana, əmələ, İslam əxlaqına və Quranın nurlu təlimlərinə həvəsləndirilməlidir. Allahın kitabı xalqın işlərində həqiqətən rol oynamalı, onu öyrənmək, üzərində dərinlən düşünmək hamı, xüsusən də gənc və yeniyetmələr üçün adi bir işə çevrilməlidir. Bu sahədə din alimləri, məlumatlı insanlar, yazıçılar, natiqlər və informasiya vasitələri çox mühüm və böyük məsuliyyət daşıyırlar.²

Namaz vaxtı məscidləri doldurmaq

Məscidlər namaz vaxtı zikr, səcdə və rüku edən insanlarla dolsun. İslamın zahiri işlərinə əməl olunmalıdır. Gözlər zahiri görür. Onların arxasında isə ürəklər durur. Elə düşünməyin ki, gözlər buraya qoyulmuş şüşələrdir. Xeyr, bu gözlərin arxasında insan qəlbi, insan canı və insan beyni var. Bu gözlər və onların arxasında duran qəblər İslam əlamətləri ilə dolmalıdır.³

Azan - qəmgin ürəklərin ümidi

¹ Ruhani və din təbliğatçıları ilə görüşdə çıxışından: 1982.

² İmam Xomeyninin vəfatının birinci ildönümü münasibəti ilə müraciətindən: 1990.

³ Tələbələrlə və hörmətli şəhid ailələri ilə görüşdə çıxışından: 1990.

Diqqətli azan ürəklərə ümid verir. Azan səsi qəmgin ürəkləri işıqlandırır. Əlbəttə, sübh azanı üçün səsgücləndiricidən istifadə etməsinlər, adi səslə eybi yoxdur. Oyanış vaxtı olsa da, səsgücləndirici əziyyətə səbəb ola bilər. Cəmiyyətin bütün zahiri işləri belə olsun. Məscidlər namaz vaxtı zikr, səcdə və rüku edən insanlarla dolsun.¹

Cəmiyyətdə azan boşluğu

Cəmiyyətin üzvləri çalışıb onu əsl İslam cəmiyyətinə çevirsinlər. Mən burada cəmiyyətimizdə azan boşluğuna toxunmaq istəyirəm. Tehranda insanın qulağı azan səsi eşitmir. Nə üçün? Azan bir İslam şüarıdır. Biz gecəyə qədər mikrofon arxasında şeir, Quran, yaxud növhə oxuyub qonşuları narahat etməyə qarşıyıq, buna qarşı mübarizə də aparırıq. Amma günorta, axşam və sübh vaxtı, xüsusən mikrofonsuz azan verilməsi ilə tam razıyıq. Azan çox yaxşı bir şeydir. Nə üçün cəmiyyətdə azan yoxdur?²

Cümə namazı

Cümə namazı ən əsas məsələ kimi

Cümə namazı məsələsi bizim ən əsaslı məsələlərimizdən biridir. Kiminsə cümə namazını yalnız bir ibadət təsəvvür etməsi səhvdir.

Cümə namazı xalq hərəkətinin mənəvi mərkəzi, xalqın ümumi səfərbərlik yeri, ölkə daxilindəki ən mühüm siyasi məsələlərin və xalqa İslam bilgilərinin bəyan olunduğu yerdir. Cümə namazının mehrabı sözün həqiqi mənasında hər b yeridir.

Ən böyük ifşalar, ən güclü dərslər və ən aydın siyasi mövzular cümə namazlarındadır.

Dünyanın heç bir yerində xalqın etimad göstərdiyi şəxslər vasitəsilə ona siyasət, könüllü xidmət, müharibə, böyük ictimai hərəkət, müxtəlif maddi və mənəvi fəaliyyət dərsi keçirilmir. Bu, İslamın və inqilabın faydalarındandır.

Böyük işlərin böyük ilahi mükafatı da var.³

İman və ruhiyyəni qorumağın mühüm amili

¹ Xalqın müxtəlif təbəqələrinin nümayəndələri ilə görüşdə çıxışından: 1990.

² Tələbələr, şəhid ailələri və yeddi nəfərlik heyətlərlə görüşdə çıxışından: 1990.

³ Tehran vilayətinin cümə imamları və cümə namazı komitələrinin üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1985.

Mənim fikrimcə, xalqda iman və ruhiyyəni qorumağın ən mühüm amillərindən biri bu cümə namazları, cümə xütbələri, xalqın cümə namazında iştirakıdır. Xalqın qəbul etdiyi etimadlı bir insan doğruçu dillə hər cümə xalqa ölkənin vəziyyəti barədə danışır, nəsihət verir, istiqamətini düzəldir. Mənim fikrimcə, bu, ictimai quruluşumuzu qorumağın əsas şərtlərindən biridir.¹

Cümə namazının ideoloji cəhəti

Cümə namazının başqa bir cəhəti onun ideoloji cəhətidir. Hər cümə namazında cümə imamı xalqa dindən bir söz öyrədir. Bu söz ya dinin əsaslarından, ya hökmlərindən, ya əxlaqından, ya da hər halda, dindən, din təfəkküründən və din ideologiyasından bir sözdür. Bizim din ideologiyası adlandırdığımız amil din təfəkkürlərinin, dini etiqad və hökmlərin məcmusudur. Siz görün bu üç il ərzində Tehranın, Qumun və ya digər şəhərlərin cümə namazlarında böyük alim və ruhanilər xalqa nə qədər din hökmləri və dini bilgilər öyrədiblər. Bu, mühüm məsələdir. Bu gün milyonlarla insan hər həftə cümə günü müəyyən saatda ölkənin cümə namazlarında oturub din təlimlərindən nəsə öyrənirlər. Bu həm bizim xalqımız, həm dini-əxlaqi məsələlərin bəyan olunmasını istəyən ruhani təbəqəsi, həm də İslam Respublikası üçün böyük uğurdur.²

Təxribatlara qarşı sayıq olmaq

Həmçinin düşmənin ləyaqətsiz ünsürlərinin həssas mərkəzlərə yol tapmasının qarşısı alınmalıdır. Əlbəttə, buna birinci növbədə mən özüm diqqət yetirməliyəm. Amma bu yalnız mənə və mənim kimilərə məxsus deyil, həssas mərkəzlər hər yerdə, o cümlədən sizin çalışdığınız yerlərdə var. Siz cümə imamlığı mərkəzinə seçdiyiniz şəxslərdə çox diqqətli olmalısınız. Allah eləməmiş, düşmən oradan bir zərbə vurmasın. Çünki mənəvi zərbə maddi zərbələrdən dəfələrlə ağır və güclüdür.³

Radio və televiziya

Xalqın müəllimi

¹ Ölkənin cümə imamları ilə görüşdə çıxışından: 1989.

² Cümə Namazı Komitəsinə müsahibəsindən: 1982.

³ Ölkənin cümə imamları ilə görüşdə çıxışından: 1989.

Siz xalq üçün başqa bir müəllimsiniz. Xalqın savadlanması sizin fəaliyyətinizin səmərəsidir. Bu səbəbdən, indiyədək İslam bilgilərinə yiyələnmək imkanı əldə etməyən və indi də radio və televiziyaadan başqa bir məlumat mənbəyi olmayan təbəqələr üçün münasib verilişlər nəzərdə tutmalısınız. Gərək proqramlarda bir İslam sözünü daşıyan məzmun və məqsədlərə riayət olunsun. Əgər məqsəd unudulsa, heç bir təsiri olmaz.¹

Ümumi təlim vəzifəsi

Teleradio şirkəti əsl və sağlam incəsənətdən bəhrələnib ümumi təlim işini həyata keçirməli, mədəni və siyasi inkişafa səbəb olmalı, İslamın əsaslarını bəyan etməli və düşmənin media təxribatlarına qarşı mübarizə aparmalıdır.²

İnsan yetişdirən dərslər demək

İnformasiya vasitələri bir nöqtə üzərində dayanırlar. Siz əgər qabaqcadan padzəhərini verməmişsinizsə, sonradan verin. Onların yalançı təbliğatlarına qarşı bizim informasiya vasitələrimiz çox güclü çıxış etməlidirlər. Siz həm də yenilik yaratmalısınız. Cümə səhərləri yayımlanan "Əcnəbi radiolarının araşdırılması" proqramı bir zaman çox yaxşı işləyirdi. Amma indi bir qədər yeknəsəq olmuş və gözləniləndən uzaqlaşmışdır, daha qabaqki kimi deyil. Onda da yenilik lazımdır.³

İslam inqilabının sözçüsü

Xalqların bugünkü dünyanın həddən artıq mühüm bilgilərini dərk etməsinə səbəb olan vasitələrdən biri kütləvi informasiya vasitələridir. İndi dünya xalqlarının dünyanın ən güclü sözünü - yəni İran İslam İnqilabının sözünü eşitmək üçün məlumat mənbələri vardır.

...Bu gün radio dalğaları böyük güclərin xalqları qorxutmasından ötrü bir vasitədir. Təbliğət bəzi güclər üçün yaşamağın yeganə amilidir.⁴

Radio və televiziyaaya hakim olan dəyişməz prinsiplər

¹ Televiziyanın birinci və ikinci kanalının istehsal müdirləri ilə görüşdə çıxışından: 1983.

² Cənab Duaqunun Teleradio şirkətinin Siyasəti Təyinetmə Şurasının rəisi təyin edilməsi sərəncamından: 1989.

³ Teleradio verilişləri şirkətinin məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1990.

⁴ Qısa dalğa göndərmənin açılışı mərasimində çıxışından: 1984.

Böyük imamımızın genişmiqyaslı bir universitet adlandırıdığı bu həssas və əhəmiyyətli qurumun üzərinə düşüncə, mədəniyyət və siyasət inkişafına yardımçı olmaq, İslamı çatdırmaq və media təxribatlarına qarşı mübarizə aparmaq vəzifələri düşür. Onda mesaj, incəsənət, münasib dil və mövzu seçimi və hər bir pis təlimdən uzaq durmaq dörd dəyişməz prinsip kimi müdir, prodüser və aparıcıların diqqət mərkəzində olmalıdır. Mövzu müxtəlifliyinə rəğmən, bütün proqramlarda əsas şərt budur ki, bir yolla İslam və inqilab məqsədlərinin xidmətində dursun.¹

Xalqın əsl müsəlman yetişdirilməsi

Xalqın əsl müsəlman yetişdirilməsinin yolu bu deyil ki, televiziya onlar üçün həmişə Quran oxuyaq, Quranı təfsir edək və ya şəriət məsələlərindən danışaq. İslamın müsəlmana baxışına əsasən, bunun bəzi yolları var. Müsəlman təkcə İslam hökmlərini bilən deyil. Müsəlmanın müxtəlif xüsusiyyətləri var, onun müsəlman kimi formalaşmasında elmi, baxışı, aydınlığı, mənəvi, psixoloji və fiziki imkanları, geniş məlumatı, başucalığı – bütün bu amillər rol oynayır. Bu məqsədə çatmaq üçün bu amillər təmin olunmalıdır.²

Dini və tərbiyəvi məqsəd

Radio və televiziyanın incəsənət proqramlarının sağlamlaşdırılması, onlarda dini və tərbiyəvi məqsədlərin gücləndirilməsi prioritet olmalıdır.³

İnqilabçı İslam prinsiplərinin tədrisi

Radio və televiziyanı inqilabçı İslam prinsiplərinin tədris olunduğu bir universitet bilin. Radio və televiziya gözənlərimiz budur.

İmam onu universitet adlandırırdı. Universitetdə nəsə tədris olunur. Bəs burada nəyin tədris olunmasını istəyirsiniz? Bu universitetdə tədris olunan əsl İslamın, inqilabçı İslamın söz, təməl, məfhum və dərslərindən ibarətdir. Radio və televiziya istənilən budur.⁴

İslam maarifini yayımlamaq və dindarlığı gücləndirmək

¹ Teleradio verilişləri şirkətinin sədrinə sərəncamdan: 1989.

² Televiziyanın ikinci kanalının məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1992.

³ Teleradio verilişləri şirkətinin məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1984.

⁴ Teleradio verilişləri şirkətinin məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1990.

Bizim radio və televiziya quruluşun təməl məsələlərini bütün qüvvə və məharəti ilə çıxarıb təqdim etməlidir. Bütün mövzularda - sizin bu media qurumundan, bu qutudan təqdim etdiyiniz, tamaşaçı və dinləyicilərə ötürdüyünüz hər bir şeydə buna riayət olunmalıdır. Siz quruluşun təməl məsələlərini tapmalı və əks etdirməlisiniz.

Həqiqətən, İslam maarifi, İslam təlimləri yayımlanmalıdır. Bundan əlavə, radio və televiziya xalqı dindar etməyə çalışmalıdır. Bu, mühüm məsələdir. Çalışın dinləyiciləriniz sizin verilişlərinizlə həqiqətən, güclü dindar olsunlar. Təməl məsələlərin biri də hegemon güclərə qarşı çıxmaqdır.¹

Əsl İslam düşüncələri

Məqsəd bizim radio və televiziya quruluşu təkmilləşdirmək, zirvəyə çatdırmaqdır. Onun bütün proqramları ən keyfiyyətli şəkildə əsl İslam təfəkkürünü, İslamın etik, praktik və digər məsələlərini dinləyicilərə aşılamaq istiqamətində olmalıdır. Radio və televiziyanın səhərdən gecəyə qədərki proqramlarının hər biri, hətta onların dekorasiyası, filmlərin və müxtəlif proqramların musiqisi və mətni, aparıcı və qonaqların sima və ya səsləri də bu xüsusiyyətlərə malik olmalıdır. Bu, çox əhəmiyyətli məsələdir.²

Xalqın dini və insani gözəlliklərlə tanışlığı

İslam Respublikasında radio və televiziya xalqı İslam mədəniyyətinə sövq etmək, dini və insani gözəlliklərlə tanış etmək üçün bir vasitə olmalıdır. Bundan ayrı cür olmağa haqqı yoxdur və belə verilişlər yayımlanmamalıdır. Sənət adamları, yazıçılar, diktorlar, aparıcılar, rejissorlar, aktyorlar - hamı və hamı əl-ələ verib bu dəyərli və parlaq İslam məfhumlarını incəsənət proqramları formasında hazırlamalıdırlar ki, xalq da öyrənsin. Biz radio və televiziyanın öyrətməli olduğunu dedikdə təkcə söhbətlər təsəvvür olunmasın. Öyrətmək təkcə söhbət, dəyirmi masa və ya tədrislə olmur. Radio və televiziya cəmiyyətə İslam məfhumlarını anlatmaq və İslam dəyərlərini aydınlaşdırmaq üçün incəsənət proqramlarından, filmdən, teatrdan və digər bu kimi üsullardan

¹ Teleradio verilişləri şirkətinin məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1990.

² Teleradio şirkətinin Siyasəti Təyinetmə Şurasının üzvləri və icraçı məsullarla görüşdə çıxışından: 1991.

istifadə etməlidir. Belə olmasa, ölkəmizin radio və televiziya İslam radio və televiziya olmayacaq.¹

İslama və inqilaba layiqli insan yetişdirmək

Ümumiyyətlə, radio və televiziya İslama və inqilaba layiqli insan yetişdirmək üçündür, başqı bir şey üçün deyil. Bundan böyük və üstün məqsəd yoxdur. Digər məqsədlər bu məqsədin daxilindədir. Biz öz dinləyicimiz üzərində təsir buraxmaq istəyirik. Siz dünyada elə radio-televiziya tapmazsınız ki, yalnız vaxtı doldurmaq üçün nəsə desin.²

Radio və televiziyanın məqsədi

İslam Respublikasında radio və televiziyanın məqsədsiz olması mümkün deyil. Onun məqsədi insanlar üzərində təsir buraxmaq, onları İslamın və onun inqilabçı baxışının yaratmaq istədiyi insanlara çevirməkdir. Məgər belə təsir qüvvəsinə malik olan möhtəşəm radio-televiziyanın bu məqsəddən kənar qalması mümkündür?! Bu məqsədi təmin edən ən mühüm və ən təsirli media qurumu teleradiodur.³

Xalqa həqiqəti çatdırmaq

Sizin əsas işiniz dini, elmi, siyasi və mədəni sahələrdə həqiqəti çatdırmaq və təbliğ etməkdir. Bu bir növ ümumi dərslərdir. İmamın buyurduğu kimi, siz əslində, tələbələrə xalq olan, cəmiyyətin bütün təbəqələrinin iştirak etdiyi böyük bir universitetin rəhbərlərisiniz. Sizin proqramlarınızda incəsənət prioritet olmalıdır. İncəsənət üsullarından istifadə edilməyən söz nə ürəklərdə qalar və nə mühüm təsir buraxar. İncəsənət düşüncə və beyin üzərində ən güclü təsirə malikdir. Xoşbəxtlikdən, bizim xalqımız incəsənət zövqlü xalqdır, onunla sənətkarcasına söhbət etmək lazımdır.⁴

Məharətli və səhvsiz söz

¹ Həkim və feldşerlərlə görüşdə çıxışından: 1989.

² Radionun Tarix şöbəsinin üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1992.

³ Vilayət hədisi, c. 9, səh. 221.

⁴ Ölkə radiosunun istehsal müdirləri və yayım üzrə məsul şəxslərlə görüşdə çıxışından: 1983.

Avam bir adam sizin sözlünüzü düzgün anlamaya bilər, amma bütün xalq avam deyil. Ağıllı, savadlı və düşüncəli insanlar da radionu açır və sizin sözlərinizi eşidirlər. Siz bəzən bir sözü yanlış tələffüz etdikdə mən xəcalət çəkirəm. Bunu başqaları da eşidir, mən onlardan xəcalət çəkirəm. Bu səhvlərin davam etməsinə imkan verməməlisiniz.¹

Münasib forma və məzmun

Radio və televiziya inkişaf amilinə çevrilməli, inqilab və İslam təfəkkürünün öz cəmiyyətimizin, eləcə də dinləyici və ya tamaşaçı olan digər xalqların düşüncəsində, qəlbində və əməlində güclənməsinə xidmət etməlidir. Bu, baş tutmalıdır. Radio və televiziyanın hər bir proqramı bu yönümdə olunmalıdır. Düzdür, çətin işdir. Məzmunlar öyrədici olmalıdır; özü də kiminsə orada dərs deməsi kimi sadə mənada yox. Əslində, dərin mənada öyrədici olmalı, keyfiyyət bəxş etməli, dinləyicinin ruhunu və fikrini inkişaf etdirməli, fəaliyyət və həyatını istiqamətləndirməlidir. Əlbəttə, bu yalnız o zaman baş verər ki, forma da bu məsuliyyətin əhəmiyyətinə uyğun keyfiyyətə malik olsun. Biz buna nail olmalıyıq.

Beləliklə, bu nəticəyə gəlmək olar ki, radio və televiziyanın hər günü qabaqkindən yaxşı olmalıdır. Həqiqətən, “kimin iki günü bərabər olsa, zərər etmişdir” hədisi radio və televiziya barədə tam doğrudur. Yəni radio və televiziyanın bu günü dünənki kimidirsə, deməli, biz kamilliyə sarı hərəkət etmirik.²

Xalqın dindarlığını və quruluşa etimadını gücləndirmək

Radio və televiziya əsas məqsəd bunlardır. Biz xalqın dindar olmasını istəyirik, məqsədlərdən biri budur. Xalqın quruluşla, quruluşun əsasları ilə möhkəm əlaqəsini təmin etmək, xalqda inqilabi ruhiyyəni qorumaq, xalqın məyusluğunun və ümitsizliyinin qarşısını almaq, xalq tərəfindən, parlament və rəhbər tərəfindən qəbul olunan hər bir hökumətlə əlaqəsini və ona etimadını gücləndirmək də məqsədlərdəndir. Təbii ki, xalqın hökumətə etimadını qorumaq son məqsəd deyil, son məqsədlərə lazım olan ikinci dərəcəli

¹ Radio və televiziyanın xəbər bölməsinin müdirləri və məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1991.

² Radio və televiziyanın məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1991.

məqsəddir. Məmləkəti düzgün formada qurmaq üçün xalqla hökumət arasında qırılmaz əlaqə olmalıdır.¹

Təbliğatda dolay üsullar

İslam Respublikasında bizim məqsədlərimiz, dəyərlərimiz var. Bu dövlətin qurulması, yaşaması və onun qayda-qanunları müəyyən məqsədlərlə həyata keçmişdir. Biz bu gün dünyada qərib və yalqız olan bu nəhəng media qurumunun bu məqsədlərdən azacıq belə yayınmasına imkan verməməliyik. Əlbəttə, bu o demək deyil ki, biz radio və televiziya da daim söhbət, yaxud İslam və din verilişləri verməliyik ki, açıq şəkildə bizim əsas və düşüncələrimizi təbliğ etsin. Bu, təbliğat yolu deyil. Biz təbliğatın dolay üsullarından, bu gün çox inkişaf etmiş incəsənət növlərindən yaxşı istifadə etməklə tam şəkildə inqilab və İslam məqsədlərinin xidmətində durmalıyıq.²

Düşüncə hidayəti və təbliğat təxribatları ilə mübarizə

Böyük imamımızın genişmiqyaslı bir universitet adlandırdığı bu həssas və əhəmiyyətli qurumun üzərinə düşüncə, mədəniyyət və siyasət inkişafına yardımçı olmaq, İslamı çatdırmaq və media təxribatlarına qarşı mübarizə aparmaq vəzifələri düşür.

Radio və televiziya yerli, köklü və zəngin mədəniyyət, düşüncə və incəsənət təqdim etməklə İran xalqının düşüncə və əməl müstəqillyini, İslam Respublikası quruluşunun “nə şərqi və nə qərbçi” prinsipini təbliğ edib möhkəmləndirməli, zorla sırınan əcnəbi mədəniyyət, incəsənət və düşüncə qarşısında hücumçu mövqeyi seçməli, ən yaxşı üsulları və ən səliss dilləri seçməklə dərin İslam anlayışları və parlaq Quran həqiqətləri üzərindən qürbət tozunu təmizləməli, dünyanın müsəlman xalqlarının İslam Respublikasından gözlədiyini onlara verməlidir.³

İdeal media qurumu

Bu mühüm media qurumu üçün ideal olan budur ki, inqilabın ən uca və ən gözəl məfhumlarını ən sənətkar formada və ən gözəl şəkildə təqdim edən bir

¹ Radio və televiziyanın vilayət mərkəzlərinin məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1992.

² Mədəniyyət və mədəni hücum, c. 6, səh. 281.

³ Cənab Məhəmməd Haşiminin Teleradio verilişləri şirkətinə sədr təyin edilməsi sərəncamından: 1989.

universitet olsun, nəinki bir söz desinlər, amma onun gözəlliyi və təsiri haqda düşünməsin. İncəsənətdən istifadə olunsun, hərəkətverici olsun, xalqın və müxtəlif təbəqələrin vəzifəsini müəyyən etsin. Yəni inqilabçı və müsəlman qadın, gənc, kəndli, şəhərli, savadlı, savadsız, mütəxəssis, adi adam - hər hansı bir şəxs radio və televiziya qarşısında oturduqda sizin proqramlarınızdan öz vəzifəsini və nə etməli olduğunu anlasın, yolları aydınlaşsın. Təsirsiz, məzmunsuz və mesajsız filmi, yalnız vaxt dolduran faydasız və məzmunsuz proqramları əsla yayımlanmayın. Bəzi proqramlar belədir.¹

Proqramların sürətli və ümumi təsiri

Kütləvi informasiya vasitələri təkcə bizdə yox, dünyanın hər yerində ən həssas amillərdən biridir. Səbəbi də aydındır. Çünki radio və televiziya kimi kütləvi təbliğat maşını hər an xalqın gözü qarşısındadır. Görülən hər bir yaxşı və pis iş anında müşahidə olunur. Siz radio və televiziya təsiri görünməyən bir iş tapa bilməzsiniz. Xeyr! Radio və televiziyanın gördüyü hər bir işin təsirləri çox tez müşahidə olunur. Düzgün, uzunmüddətli proqramlar da bacarıqlı kadr hazırlığı kimidir və nəticələri sonradan görünür. Lakin bu, təşkilatın gündəlik idarəsindən xaric məsələdir. Bu təşkilatın gündəlik idarəsi təbiətə elədir ki, xalq arasında işıqlanması və xalqın ona dair təsəvvürü təxminən dərhal yaranır. Siz bu gün hazırladığınız proqramı maksimum bir həftə, iki həftə və yaxud bir ay sonra efirə verəcəksiniz. Proqramının təsirinin belə sürətli və ümumi olduğu bir qurum çox həssas bir yerdir, ondan çoxlu gözləntilər var. Bu media qurumunun arxasında aydın yolu, xətti və məktəbi olan bir quruluş durmasaydı da, onun həssaslığı olduqca çox olardı. Bu baxımdan, bu qurumun xalqın həyatına fəvqəladə əhəmiyyəti, həssaslığı və həlledici təsiri var.²

Yeni İslam düşüncələrinin təqdimi

Yanlış Qərb mədəniyyətinə qalib gəlib, onu dünyanın ən yaxşı və ən böyük mədəniyyəti olan zəngin İslam mədəniyyəti ilə əvəzləmək üçün yeni İslam düşüncələrini ilk növbədə xalqa və sonra xalqın dəstəyilə bütün dünyaya

¹ Radio və televiziyanın məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1990.

² Vilayət hədisi, c. 5, səh. 65.

təqdim etmək vacib məsələdir. Bu yolda dövlətimizin kütləvi informasiya vasitələri, xüsusən də radio və televiziya ən böyük rolu ifa edə bilər.¹

Bütün təbəqələr üçün ümumi məktəb

Radio və televiziya təkcə əyləncə, yaxud informasiya vasitəsi deyil, ölkənin bütün təbəqələri üçün ümumi bir məktəbdir. Onun yayımladığı istər müsbət, istər mənfi proqramlar izləyicilərin ruhiyyəsində, düşüncə, rəftar, mədəniyyət və baxışında dərin izlər buraxır.²

İnqilaba uyğun söz

Radio həm əhatə, həm də cəlbedicilik və dərinlik baxımından inqilaba uyğun olmalıdır. Bu gün üçüncü dünya ölkələrində heç bir söz İslam Respublikasının sözündən daha cəlbedici deyil.³

Filmdən istifadə və gənclərin həvəsləndirilməsi

Mənim şübhəm yoxdur ki, bizim bu sənətkarlarımız arasında dindar gənclər mövcuddur. Əgər indi yaxşı filmlərimiz varsa, müsəlman uşaqların müharibə barədə hazırladıqları və müharibənin zərif insani duyğularını əks etdirən filmlərdir.

Bunlar dövrün filmləri və düzgün işlərdir. Bunlar bizim tariximizdə qalacaq və əgər bir gün bizim kino tariximizi yazmaq istəsələr, bunları kino mərhələlərimizdən biri kimi qeyd edəcəklər. İnsan görür ki, bunlarda yaradıcılıq var, qorxmazlıq var və sənətkar hissini göstərə bilirlər. Siz bunları tapıb həvəsləndirməli və inkişaf etdirməlisiniz. Bu, Mədəniyyət nazirliyinin mühüm işlərindən biridir. Biz mövcud olanlarla kifayətlənməməliyik.⁴

Dini filmin meyarları

Bir filmin dini olması üçün iki məsələni nəzərə alırıq: Biri budur ki, filmin təlqin etdiyi dəyərlər dini dəyərlər olmalıdır. Siz görün İslam dəyərləri hansılardır. Misal üçün, namazı öyrətmək İslam dəyərlərindəndir. Düzgünlüyü,

¹ Teleradio verilişləri şirkətinə baxış keçirərkən: 1987.

² Böyük Rəhbərin cənab Əli Ləricaniyə dair sərəncamından: 1999.

³ İran İslam Respublikası radiosunun əməkdaşları ilə görüşdə çıxışından: 1985.

⁴ Mədəniyyət Naziri və nazir müavinləri ilə görüşdə çıxışından: 1992.

doğruluğu, qorxmazlığı və müqaviməti öyrətmək də İslam dəyərlərindəndir. Hansı bir şey bunları öyrətsə, əslində, İslam dəyərlərini öyrətmişdir.

Filmin dini olmasında ikinci şərt odur ki, qeyri-dini formada olmasın. Misal üçün, namaz qılmağı öyrədən bir filmdə aktyorlar özlərinin yelbeyin rəftarları və uyğunsuz görkəmlərilə əslində, İslam dəyərlərinin əksini göstərə bilirlər. Bu da birinci qədər əhəmiyyətlidir. Bu baxımdan, filmin həm məzmunu, həm də forması dini olmalıdır.¹

Filmə sağlam rəftarların aşılması

Gənc və uşaqları sağlam rəftara və düzgün düşüncəyə yönəldən, onlara dindarlığı, öhdəçiliyi, qayda-qanunu, məhəbbəti, əməkdaşlığı, inqilab və siyasət səhnələrində iştirak etməyi öyrədən, onlarda öz mədəniyyətlərinə, vətən və xalqlarına sevgi yaradan incəsənət proqramlarının, filmlərin yayımlanması gözəl bir iş və tükənməz çeşmədir, ölkəni düşüncə, mədəniyyət və təbliğat hücumlarından sığortalayır.²

Hətta əyləncələrdə də İslam və inqilab dəyərləri

İslam və inqilab dəyərlərini öyrənin. Hətta zarafat, gülüş, əyləncə və istirahət də bu istiqamətdə olmalıdır.³

Mətbuat

Xalqın mədəni-ideoloji müdafiəsi

Hal-hazırda qəzetlərin özü həmin mədəni-ideoloji müdafiə səngərində vuruşurlar. Yəni keçmişin moizə məcislərindəki mikrofonların yerinə bu gün qəzetlər danışırlar. Bu baxımdan, mətbuat indiki şəraitdə ehtiyatlı olmalı və səhvə yol verməməlidir. Çünki xalqın nəzərində qəti dəlil sayılır.⁴

İctimai rəyin yönəldilməsi

Mətbuatın yazar və rəhbərləri ictimai rəyin yönəldilməsini və onun inkişafı üçün çalışmağı özlərinə böyük vəzifə bilməli, mühüm beynəlxalq və daxili məsələləri izah etməklə və qlobal istismarçıların hiylələrini ifşa etməklə

¹ Mədəniyyət Nazirinin Siyasi işlər müavini ilə görüşdə çıxışından: 1985.

² Böyük Rəhbərin cənab Əli Laricaniyə dair sərəncamından: 1999.

³ İran İslam Respublikası teleradiosunun İctimai şöbəsi ilə görüşdə çıxışından: 1992.

⁴ Keyhan qəzetinə müsahibəsindən: 1985.

cəmiyyəti maarifləndirməli, xeyirxah müəllimlik əmanətini və sədaqətini özlərinə qaçılmaz vəzifə saymalı, təfriqə yaradan, yaxud xalqı məyus edən mövzuları ortaya qoymaqdan çəkinməlidirlər.¹

Ümumi etimad

Hər bir media qurumunun əsas sərvəti ümumi etimaddır. Bu, cəmiyyətin əksəriyyətinin - yəni inqilaba vəfalı olan dindar təbəqələrin dəyər və etiqadlarına diqqətlə, quruluşun ucalığını qorumaqla və sözdə doğruluqla əldə edilir.²

Mətbuatın mədəni-ideoloji rolu

İslam quruluşunda mətbuatın ən mühüm vəzifəsi inqilabçı ümmətin qəbul etdiyi dəyər və amalların tanıtılmasına, müdafiəsinə və xalqın məlumat səviyyəsinin yüksəldilməsinə dair mədəni-ideoloji işlərdir.

Hal-hazırda, xüsusən də marksizmin tam məğlubiyyətindən sonra Qərb hegemonizmi özünün inqilabçı xalqlar üzərində siyasi və ateist hökmranlığını genişləndirilmək üçün əsasən mədəni üsullardan bəhrələnir.³

Mətbuatın özünəməxsus mövqeyi

Kütləvi informasiya vasitələrinin bugünkü dünyadakı rolu heç kəsə sirr deyil. Lakin bundan əlavə, islamçı-inqilabçı quruluşda mühüm inqilab vəzifələrinə görə mətbuatın özünəməxsus mövqeyi vardır. Bu bir neçə ildə məsuliyyətli mətbuatın səhifələri öhdəçi və qayğıkeş qələmlərin hegemonizmə, kimliksiz və şəxsiyyətsiz ünsürlərin hücumlarına qarşı yazılarla dolmuşdur.⁴

Mətbuat azadlığı

Bizim ölkəmizdə mətbuat azadlığı vardır. Biz azadlığa əhəmiyyətli yanaşır, onu uca tuturuq. Azadlıq olmalıdır, lakin bu o demək deyil ki, ölkədə düşmən siyasətlərini icra edən mətbuat olmalıdır. Təəssüf ki, bəzi mətbuat orqanları belədir.⁵

¹ İmam Xomeyninin vəfatının qırxıncı günü münasibəti ilə müraciətindən: 1989.

² İnkilab rəhbərinin Keyhan müəsisəsindəki nümayəndəsinə dair sərəncamından: 1991.

³ Vilayət hədisi, c. 8, səh. 85.

⁴ Vilayət hədisi, c. 8, səh. 84.

⁵ Mədəniyyət Naziri və nazir müavinləri ilə görüşdə çıxışından: 1992.

Qarşıdurma yaratmaqdan çəkinmək

Mən qəzetlərə, radio və televiziya tövsiyə edirəm ki, xalqı, müxtəlif təbəqələri, düşüncə və üsulları qarşı-qarşıya qoyan, onların arasında ədavət yaradan, onları bir-birinə bədgüman edən işlərdən ciddi şəkildə çəkinsinlər.¹

İslamın güclü sözü

Ölkənin media qurumları həqiqətdən uzaq şəkildə xalqın ictimai rəyinin ardınca getməməlidir. Gərək inqilaba lazım olan işləri təyin edib, öz fəaliyyətlərini onların üzərində mərkəzləşdirsinlər.

Bu gün bizim hər şeydən çox İslamın güclü sözünə ehtiyacımız var.²

İnqilabın daxili və xarici dinləyicilərə sözü

Bu gün bizim quruluşumuz mütərəqqi ideologiya və inqilabla və çox üstün siyasi üsulla idarə olunur. Onun daxil və xaricdəki dinləyicilərinə sözü vardır. Bu söz yalnız media vasitəsilə deyilməlidir, başqa bir vasitə ilə yox.³

Şiənin elminin xidmətində duran mətbuat

Şiənin elm və alimləri heç zaman bugünkü qədər maddi və digər imkanlara, o cümlədən media vasitələrinə, minbərlərə, mətbuata malik olmamışdır.⁴

Yaxşı qəzetin xüsusiyyətləri

Məqsədi sağlam informasiya, düzgün, yaxşı təhlil, əsaslı məlumat çatdırmaq, xalqın əksəriyyətinin narahat olduğu məsələlərlə məşğul olmaq olan və sənət incəliklərinə malik bir qəzet, mənim fikrimcə, yaxşı qəzetdir.⁵

Kitab

Müxtəlif səviyyələrdə kitab yazmağın zəruriliyi

¹ Tehranın cümə namazı xütbələrindən: 1985.

² Mühafizəçilər korpusunun Təbliğat və Nəşriyyat Şurası ilə görüşdə çıxışından: 1985.

³ Radio və televiziyanın məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1990.

⁴ Məşhəd ruhaniləri ilə görüşdə çıxışından: 1990.

⁵ Şərif Sənaye Universitetinin tələbələr ilə sual-cavab toplantısında söhbətlərindən: 1999.

Bütün səviyyələr üçün kitablar lazımdır. Mən indi İslam maarifi kitabları ilə tanış olan sizdən bir neçə yaxşı kitab adı çəkmənizi istəsəm, bəlkə də barmaqsayı kitab adı çəkə bilməyənlər olacaq, bəlkə heç bu qədər lazımlı və yaxşı kitabımız yoxdur da. Bundan əlavə, bizim mövzu üzrə bəhslərə ehtiyacımız var. Məsələn, bir nəfər yalnız hicaba, ər-arvad hüquqlarına, dünyada bu qədər dartışılan insan haqlarına, İslamın xarici siyasətinə və ya fəhlə hüquqlarına dair İslamın fikrini sadə və qısa şəkildə bilmək istəyir. Bütün bu mövzularda bizim kitablarımız varmı?! Bir nəfər hansısa yazıçının bir kitabını tərcümə edə bilər, amma tərcümə kifayət etmir. Bu mövzular haqda kitab yazmaq və tədqiqat aparmaq lazımdır.¹

Kitab oxumağın ümumiləşməsi

Ölkəmizdə kitab sahəsində az iş görülmüşdür. Biz kitab yazmaq baxımından geri qaldığımızdan, kitab oxumaq sarıdan da geri qalmışıq. Təəssüf ki, ölkəmizdə kitab oxumaq xüsusi bir iş kimi xalqın bir hissəsinə aid olmuşdur. Halbuki elm, bilgi, incəsənət, mədəniyyət və digər sahələrə aid məsələlər bütün xalqa məxsusdur. Kitabın məzmununa hamının ehtiyacı var, təkcə bir qrupun yox. Halbuki hamı kitabdan istifadə etmir.

Bu bizim cəmiyyətimizin böyük nöqsanıdır. Təəssüf ki, geri qalmış ölkələrin hamısında belədir. Lakin bu nöqsanı aradan qaldırmalıyıq. Bu, naşirlərin, müəlliflərin, kitab satanların və dövlət məmurlarının öhdəsinə düşür, lakin bundan daha çox xalqın öz vəzifəsidir. Biz elə etməliyik ki, xalq kitab oxusun.²

Cəmiyyətin müxtəlif səviyyələrində kitabla tanışlıq

Kitab oxumaq xalqın həyatına gündəlik iş kimi daxil olmalıdır. Cəmiyyətin müxtəlif təbəqələri - şəhərli və kəndli, kişi və qadın, oxuya bilən hamı kitabla ünsiyyət qursun, avtobusda, taksidə, xəstəxanada, idarədə, mağazada və boş vaxtlarda evdə kitab oxusun.³

Yaxşı əsərlərin yaxşı tərcüməsi

¹ Ali ixtisas (xaric) dərsinin yenidən başlanması münasibəti ilə söhbətindən: 1992.

² Beynəlxalq kitab sərgisindən: 1987.

³ Radio və televiziya müsahibəsindən: 1990.

Mən düşünürəm ki, özümüzü elm və mədəniyyətdə çox geniş bir sahə olan tərcümədən məhrum etməliyik. Nə üçün məhrum edək?! Xarici ədəbiyyat arasında yaxşı əsərlər var, onlardan istifadə edə bilərsiniz. Heç bir xalq tərcümədən ehtiyacsız deyil; xüsusən də elmi-mədəni sahələrdə.

Keçmişlə işimiz yoxdur. Lakin son bir neçə onillikdə də çox az işləmişik. Bizim xalqımız, ziyalılarımız və elm və mədəniyyət adamlarımız doğrudan da lazım olan işi görməyiblər.¹

Hekayə yazmaqda təbii zövq

Mənim fikrim budur ki, inqilab incəsənəti hekayə, xatirə və bu kimi sahələrdə yeni araşdırmalara başlamalıdır. Yazıçılıq sənətinin inqilabı biz istəmədən, sərmayə qoymadan özünü göstərəndir. Bunlar özfəaliyyət işləridir. Ən səmimi fəaliyyətlər də istək və tələb olmadan özünü göstərəndir.

Deyildi ki, imkanlar yoxdur. Ola bilsin, qapılar bağlıdır. Lakin bacadan başını çıxardacaq və bir də görəcəksiniz ki, bütün yaxşı yazılar özünü göstərir. Amma ən azı mənim xəbərdar olduğum 50-60 ildə İranda dəyərli epik ədəbiyyatı olmamışdır. Dünyanın digər yerlərinə nisbətən İran epik ədəbiyyatının təxminən sıfır həddində olduğunu söyləmək olar.²

Roman – sənətkar sözün ən kamil üslublarından biri

Məncə söz sənətinin müxtəlif növləri arasında roman müxtəlif cəhətlərdən daha əhatəlidir. Roman hətta kinodan da təsirlidir. Kino çox geniş yayılsa, bitməsə və insanlar daim hansısa filmə baxsalar da, eyni zamanda filmin yaratdığı təsəvvür romandan fərqlidir. Filmdə məhdudiyyətlər var və bəzi şeyləri bəyan etmək olmur.

Romanın xüsusiyyəti belədir. Roman şeirdən fərqli olaraq, həm də tərcümə oluna bilər.

Hafizin şeirini tərcümə etmək imkansızdır. Şeirdə işlənmiş söz xüsusiyyətləri və bütün bu formalar incəsənətin məzmununa təsir edir.³

Dövlət, mühit və ictimai quruluş

Etihad cəhəti

¹ Fikir İnkişafı Mərkəzinin üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1992.

² İncəsənət bölməsinin İncəsənət və ədəbiyyatı şöbəsinin üzvləri ilə görüşdə çıxışından: 1992.

³ Əlillər fondunun Ədəbiyyat şöbəsi ilə görüşdə çıxışından: 1993.

İslamın gözəl həyatı

Quranın şərəfətli ayələrində mühüm bir məsələyə toxunulmuşdur. Biz bunu daim diqqətdə saxlamalıyıq. Bu, gözəl ilahi həyat uğrunda çalışmaqdan ibarətdir: "Ey iman gətirənlər! Peyğəmbər sizi, sizləri dirildəcək bir şeyə (imana, haqqa) dəvət etdiyi zaman Allahın və Onun Peyğəmbərinin dəvətini qəbul edin".¹ Gözəl həyat yalnız yemək, ləzzət almaq və kef çəkmək deyil. Allahın və Peyğəmbərin insanları heyvani həyata dəvət etməməsi buna görədir ki, bütün heyvanlar yemək axtarır və ehtiraslarını təmin edirlər. Onlar qarınları və bir saat daha artıq yaşamaları üçün mübarizə aparırlar. Gözəl həyat Allah yolunda və uca məqsədlərə nail olmaq üçün yaşanan həyatdır. İnsanın uca məqsədi hansı yolla olursa-olsun qarınını doldurmaq deyil. Bu bir heyvanın özünə məqsəd seçə bildiyi ən kiçik məsələdir. İnsan üçün uca məqsəd isə haqqa qovuşmaqdan, Allah-Taalaya yaxınlaşmaqdan və ilahi əxlaqa yiyələnməkdən ibarətdir. Belə bir məqsədə çatmaq üçün insana maddi və mənəvi amillər lazımdır; yemək lazımdır, lakin məqsədə doğru hərəkət etmək üçün. İnsana rahat həyat lazım və zəruridir. İslam öz qanun-qaydaları ilə insanları rifaha və asayişə sövq edir, amma bu asayiş öz-özünüdə məqsəd deyil.²

Quran məqsədləri

İslam cəmiyyətində Quran xaricində olan hər şey əsassızdır. İslam cəmiyyətini istəyən xalqımız öz məqsədlərini Qurandan götürməlidir. Çünki insanların ilahi təkamülünün sirri Qurandadır.³

Möhkəm iman

Bizim xalqımızı digər müsəlman xalqlarından ayıran xüsusiyyət möhkəm iman, elmi əsaslı etiqadlar və güclü İslam maarifidir. Bəlkə də İslam ölkələri arasında az xalq tapa bilərik ki, dini inancı, təqvası, dini məsələlərin və İslam hökmlərinin icrasına boyun əyməsi bizim xalqımız kimi olsun.⁴

İman və ayıqlıq

Bizim xalqımızda olan iman onu dünyanın digər xalqlarından ayırır. Çünki heç bir xalqda bu qədər iman və ayıqlıq birgə deyil. Bu, dəqiq sözdür.

¹ Ənfal/24.

² Məşhəd əhalisi ilə görüşdə çıxışından: 1991.

³ Quran müəllimlərinin bir qrupu ilə görüşdə çıxışından: 1986.

⁴ Tehran universitetlərinin tələbələrinin ekskursiyasından: 1987.

Bəzi xalqların imanı var, lakin gözləri açıq deyil, ABŞ-ın və SSRİ-nin müstəmləkəçiliyindən xəbərsizdirlər, mübarizənin nə olduğunu bilmirlər. İman və ayıqlığın hər ikisinə malik olan xalq isə bunu dərk edir. Biz indi kəndli bir qocadan, yaxud qarıdan siyasi bir sual soruşduqda elə cavab eşidirik ki, dünya ziyalıları onu zorla çatdırırlar.¹

Peyğəmbərlər – insanların tərbiyəçiləri

Tərbiyə etməklə və paklamaqla digərinin islahına çalışmaq peyğəmbərlərin ən böyük və ən ağır vəzifələrindən biridir. Peyğəmbərlər insanların müəllimi olmazdan öncə onların tərbiyəçiləridir.²

İnqilab cəhəti

Şəhidlərin sayəsində Quran məmləkəti

Əgər bu gün məmləkətimiz Quran məmləkətidirsə, bir arifin, pak və zahid insanın hidayəti ilə hərəkət edirsə, parlamentimiz İslam qanunvericiliyi barədə düşünürsə, hökumətimiz İslam qanunlarının icrasından başqa bir şey haqda fikirləşməyən şəxslərlə qurulubsa, bu sizin şəhidlərinizin qanının nəticəsidir, anaların verdiyi tərbiyə və ataların həvəsləndirməsi sayəsində əldə edilmişdir.³

İlahi dəyərlərə hörmət

İslam inqilabının bu böyük möcüzəsi nəticəsində xalqımız Allah tərəfindən verilmiş dəyərlərinə hörmət gözü ilə baxır və özünü istismarçıların uzun illər boyu hiyləgərliklə aşladıqları həqarət hissindən xilas edir.⁴

Şəxsiyyət hissi

Bizim inqilabımızın ən böyük nailiyyəti xalqımızın şəxsiyyət hissi və özünə güvənməsidir. Bu, inqilab və onillik müqavimət sayəsində əldə edilmişdir.⁵

¹ Ciroftun şəhid ailələri ilə görüşdə çıxışından: 1985.

² Ölkənin müşavirə qurumları və tərbiyəvi işlər üzrə müavinlərlə görüşdə çıxışından: 1985.

³ Xeybər əməliyyatı şəhidlərinin qırx mərasimində çıxışından: 1984.

⁴ Kənd şeiri konfransına müraciətindən: 1989.

⁵ Daxili və xarici qonaqlarla görüşdə çıxışından: 1989.

Birlik

Xalqımız Qurana, şiə-sünni birliyinə arxalanaraq inqilabda qələbə çaldı. İslam inqilabının ilk sözü şiə və sünni arasında birlikdir.¹

Beynəlxalq mövqeyin dərki

Bu gün dünya xalqlarının çoxu xalqımızın fədakarlıqlarını uca tuturlar. Hər bir müsəlman və qeyri-müsəlman bizim xalqımızın mənəvi və düşüncə zərifliyini, öz amalları uğrunda canını verməyə hazır olduğunu dərk edərək vəcdə gəlir.²

Hegemonizmin təhdidi

Bizim quruluşumuz qlobal miqyasda hegemon sistemi təhdid edən və inkişafda olan bir prosesdir. Bizim xalqımız öz müqəddəs məqsədlərindən yorulmayacaq, qlobal hegemonizm isə yorulacaq, onun heç bir marağı qalmayacaq.³

Bütlərə, xüsusən də milliyyət bütünə son

Bizim inqilabımızın nailiyyətlərindən biri dünya hegemonizminin illərlə düzəltdiyi bütləri sındırmaqdır. Bizim inqilabımız onları tamamilə məhv etdi. Bu bütlərin biri milliyyət bütüdür. Bunun üzərində maksimum sərmayə qoyulmuşdu. Bu amil müstəmləkəçiliyin yarandığı zaman onun ideoloqları tərəfindən ortaya atılmış və üzərində təkid göstərilmişdi.⁴

Böyük güclərin qorxusu

Hegemon dünya İslam Respublikası quruluşu əleyhinə müxtəlif təxribatlarına rəğmən, İslam Respublikasının hərəkətinin məhrumların xeyrinə, dini və insani dəyərlərin dirçəldilməsinə sarı yönəldiyini dərk edib. O, bu hərəkətdən təhlükə hiss edir. Bu, böyük güclərin qorxdığı məsələdir.⁵

Cəmiyyətin inkişaf maneələri

¹ Tanzaniya müsəlmanlarının nümayəndələri və cümə imamları ilə görüşdə çıxışından: 1986.

² Şəhid və fədakar ailələri ilə görüşdə çıxışından: 1987.

³ Qum Elmi Hövzəsinin ruhaniləri ilə görüşdə çıxışından: 1988.

⁴ Tehranın cümə namazı xütbələrindən: 1987.

⁵ Qum Elmi Hövzəsinin ruhaniləri ilə görüşdə çıxışından: 1988.

Ədavət, ixtilaf, bədxahlıq

Xalq elə inkişafa, ayıqlığa və düşüncə yetkinliyinə çatmalıdır ki, kiminsə ixtilaf törətdiyini gördükdə, özü onu dəf etməlidir. Çünki bir nəfər, yaxud bir cinah təfriqə və ixtilaf salsa, nəticədə şeytansifətlər sakit adamları da ixtilafa səfərbər etməyi bacararlar.

Həzrət Əli (ə) özünün bu barədə xütbələrində qədim xalqların bütün xoşbəxtliyinin, rifahının, izzət və şərəfinin təfriqədən uzaq durmaqda, ülfət və vəhdətdə olduğunu düşünür, xalqı birliyə, mehribanlıq qorumağa həvəsləndirir. Həzrət Əli (ə) Nəhcül-bəlağədə xütbələrində insanların bir-birinə qarşı ədavətini, bədxahlığını, çəkişməsinə, xalqın arxa çevirməsini və əməkdaşlıq etməməsini onların süqut və tənəzzülünə səbəb kimi qeyd edir.

Əgər tarixə baxsaq, görürük ki, bir cəmiyyətin üzvləri yekdil və həmrəy olana qədər qüdrətli olurlar. Aralarındakı mehribanlıq bitən kimi söz və ürəkləri də vəhdətini itirir, dəstə-dəstə olur, tədricən bir-biri ilə çəkişmə və qarşıdurmaya başlayırlar. Belə olan halda Allah da böyüklük və ucalıq libasını onların əynindən çıxarıb, nemət bolluğunu alır.¹

Allahı unutmamaq

Qardaşlar, diqqətsizlik etməyək. Allahın bir xalqa ən böyük əzabı o xalqın diqqətsizliyidir. Bir cəmiyyət üçün ən pis dərd qafillikdir. Allahı yaddan çıxarmayaq. Bizim qəlbimizdə və ruhumuzda, hər bir qərar və hərəkətimizdə, idarədə, siyasi, hərbi işdə, idarəçilikdə, pul xərcləyəndə, büdcə ayıranda, qanun qəbul edəndə, məhkəmədə hökm çıxaranda - daim Allahı xatırlayaq.²

Əxlaq fəsadının qarşısını almaq

Bu gün dünya əxlaq fəsadı problemi ilə üz-üzədir. Dinlər bu problemdən güclü çıxış yolu göstərə bilərlər; bu şərtlə ki, cəmiyyətin bütün sahələrində fəal olsunlar və əxlaq fəsada səbəb olan iqtisadi maraqlara müdaxilə edə bilsinlər.³

Avropa tərbiyəsinin ziyanları

Biz Avropa tərbiyəsinin təsirli illərində çoxlu ziyanlar çəkdik. Bu ziyanlar yalnız uzunmüddətli bir fəaliyyətlə düzələ bilər.¹

¹ Tehranın cümə namazı xütbələrindən: 1989.

² Quruluşun məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1991.

³ Birləşmiş Millətlər Təşkilatında dini rəhbərlərin iclasına müraciətindən: 2000.

Ehtiraslara qərq olmaq

Bizim cəmiyyətimizi fəsada çəkən amil ehtiraslara qərq olmaq, təqva və fədakarlıq ruhunu itirməkdir.²

Zülm

Allah heç bir xalqı xar etmir, öz rəftarları onun zəifliyinə və məhvinə səbəb olur. Cəmiyyətin bədbəxtliyinə bais olan amillər xəstəlik səbəbləri kimidir; onların qarşısını almaq və onları müalicə etmək mümkündür.

Quranda Allahın intiqam almasında zülmün təsirinə diqqət çəkilmişdir. Zülmün dağıdıcı təsiri var. Bir cəmiyyətdə zülm ənənəyə çevrilsə, orada dağılma baş verər. Bir cəmiyyətdə zülm baş alsın, ədalət bərqərar olmasın, cəmiyyət zülmün dağıdıcı təsirini dadar.³

Cəmiyyətdə zülm xəstəliyi

Cəmiyyət üçün zülm öldürücü və zəhərli bir xəstəlikdir. Mübarək Yunus surəsində göstərilir ki, biz öncəki ümmətləri onların zümlərinə görə həlak etdik. Allahın peyğəmbərləri dəlil göstərmişlər, lakin o cəmiyyətlər iman gətirməmişlər. Allah da onları həlak edib zümlərinin cəzasını vermişdir. Allahın bu ayələrinə əsasən, cəmiyyətin zülmü və məhvi arasında birbaşa əlaqə mövcuddur.⁴

Fəsadın aradan qaldırılması və bərəkətin nazil olması

Allahın bərəkət qapıları müsəlmanların üzünə o zaman açılır ki, - bu, Allahın vədidir - cəmiyyətdə fəsad ortadan götürülsün. Bu da İslamın və Quranın göstərdiyi aydın yollarla mümkündür.⁵

Cəmiyyətin təhlükəli mikrobu

Əxlaq fəsadı, qeyri-sağlam dartışmalar və prinsiplərin unudulması İslam cəmiyyətini daxildən təhdid edən təhlükəli mikroblardır.¹

¹ Həkim və feldşerlərlə görüşdə çıxışından: 1991.

² Bəsic batalyonlarının komandirləri ilə görüşdə çıxışından: 1992.

³ Tehranın cümə namazı xütbələrindən: 1989.

⁴ Tehranın cümə namazı xütbələrindən: 1989.

⁵ Tehranın cümə namazı xütbələrindən: 1987.

İnsanı iflic edən amil

Fəsadın, pozğunluğun, eyş-işrətin yayılması, rifah və asayişə meyl, məişət və iqtisadiyyat məsələlərində eqoizm insanları iflic edən amillərdir. İnqilabın xarici müxalifləri və onların daxildəki əlaltıları hal-hazırda bu amillər üzərində işləyirlər.

Qurana görə, bütün cəmiyyətlərin azgınlığının səbəbi və bütün fəsadların təməli naz-nemətə aludəlikdir. Bu fəsad aristokratlar arasında olduqca böyükdür. Lakin onların cəmiyyətdə törətdiyi fəsadların qurbanları daha çox yoxsullardır.²

Siyasi cinahbazlıqlar

Ölkənin təmiz mühitində və bizim inqilabçı xalqımız arasında ən çirkin işlərdən biri siyasi görüş əsasında insanları özünə çəkən, yaxud sıradan çıxaran siyasi cinahbazlıqdır.³

Münasib olmayan geyimlər

Hal-hazırda İranda qlobal güclər tərəfindən pis geyimlərə, hicabsızlığa, yarımçıq hicaba, münasib olmayan paltarlar geyinməyə, dünyada həm cinsi, həm ehtiras baxımından azgın adamlar kimi tanınanların xoşagəlməz adlarını qəbul etməyə rəğbət aşılır. Biz bundan xəbərdarıq. Həmçinin xəbərimiz var ki, bizim bəzi məlumatsız gənclərimizin sevdiyi və geyindiği bəzi geyimləri bəzi qruplaşmalara bağlı olan və müxtəlif adlarla fəaliyyət göstərən mağazalar satırdılar; həm də ucuz qiymətə. Halbuki digər paltarlar baha idi. Bunlar nə üçündür? Ondan ötrüdür ki, xalqı, xüsusən də gənc nəsli və daha çox ali təhsilli gəncləri belə kiçik, dəyərsiz, inqilabın proqramından uzaq məsələlərlə məşğul etsinlər. Bunu hamı bilsin. Təbii ki, xalq bu hallara laqeyd qala bilməz.⁴

Günaha qarşı həssaslıq

¹ Tehranın cümə namazı xütbələrindən: 1987.

² Ettelaat qəzetinin məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1985.

³ Təhlükəsizlik Nazirliyinin məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1985.

⁴ Fəsad və pozğunluğun yayılması əleyhinə mitinq barədə radio və televiziya müsahibəsindən: 1985.

Mən bir prezident kimi günah etsəm, bunun zərəri şübhəsiz, adi bir insandan çox, cinayətim daha böyük olar. Bu amil bizim günah qarşısında diqqətli olmamızı tələb edir. Çünki bütün sahələrdə fəallıq üçün bu həssaslığa, öz rəftar və əməlimizə diqqət yetirməyimizə ehtiyacımız var. Əgər fərdlər tərəfindən baş verən günahlar qarşısında diqqətli olmasaq, şübhəsiz, İslam cəmiyyəti öz inkişaf və hərəkətini əldən verər.¹

Aristokratlıq və fəsadın yayılması

Quran buyurur: “Biz bir məmləkəti məhv etmək istədikdə onun naz-nemət içində yaşayan başçılara – “mütrəflərə” (Allaha itaət etməyi, iman gətirməyi) əmr edərək. Lakin onlar pis-pis işlər törədirlər”.² Bu ayədən bəlli olur ki, cəmiyyətdə günah “mütrəflər” tərəfindən törədilir. “Mütrəflər” – naz-nemət içində yaşayan aristokratlardır. Aristokratlıq təkcə pullu olmaq deyil, lakin əsas şərti pulluluqdur. Çünki pulluluq və sərvətlik cəmiyyətdə aristokratiya yaradacaq həddə olmasa, keçmişdən aristokratiya mədəniyyəti qalmışsa da, öz-özünə məhv olub itər.³

Kobudluq

Düşmən bəzən hizbullahçı və dəliqanlı qrupların arasına girir, qanunsuz işlər görür və kobudluq törədir. Misal üçün, səkidə yaylıqla, başörtüyü ilə hərəkət edən bir qadına hücum edir, bir qədər saçını uzatmış gəncə əziyyət verir; halbuki əsl fəsad və pozğunluğu yayanlarla işi olmur. Bu, təhlükəlidir. Yəni pisniyyətli, bədxah insanlar mömin gənclərin arasına soxulur və bir də görürsünüz ki, qadın həkimi olan bir xanım doktorun klinikasına girirlər. Orada bir qrup qadın oturmuşdur. Bunların dörd-beşi oraya girib onlara qarşı kobudluq edirlər, doktoru və xəstələri incidirlər. Bu işlər məqbul deyil və bilirik ki, bizim hizbullahçılarımızın işi də deyil. Bu, düşmənlərin işidir. Əlbəttə, bu ehtimal da var ki, bir hizbullahçı, məqsədli gənc emosiyaların təsiri altına düşsün və səhvən belə bir kobudluq törətsin.⁴

¹ Tehranın cümə namazı xütbələrindən: 1988.

² Bəni-İsrail/16.

³ Ettelaat qəzetinə müsahibəsindən: 1985.

⁴ Fəsad və pozğunluğun yayılması əleyhinə mitinq barədə radio və televiziya müsahibəsindən: 1985.

İnsani ehtirasların yayılması

Növbə İslam ölkələrinə çatdıqda bu fikrə düşdülər ki, bu ölkələrin inkişaf etməkdə olan nəsillərini dindən ayırmalıdılar. Bundan ötrü iki iş görülməli idi:

Biri cinsi məsələlərin yayılması və ona şəraitin yaradılması idi. İslam dini digər dinlərdən daha dəqiq olsa da, təkcə o yox, bütün dünya dinləri insanların cinsi özbaşınalığına qarşı çıxır. Dinlər bunun üçün qayda və hədd müəyyənləşdirib. Cinsi istəkləri məhdudlaşdırmadan insan ruhunun yetkinləşməsi mümkün deyil. İnsanın ehtirası heç bir sərhəd tanımasa, heyvan kimi olub insani tərəqqidən uzaq düşər. Buna görə də dinlər şəhvətpərəstliyə və cinsi özbaşınalığa müxalifdirlər.

Hər bir cəmiyyətdə dinlərlə sadə və asan mübarizə yolu cinsi özbaşınalığa rəvac verməkdir. İranda bu işə başladılar. Bu sahədə görülən ən mühüm işlərdən biri hicab qadağası idi. Başqa bir iş spirtli içkiləri yaymaq idi; onlar bu işi də gördülər. Başqa birisi qadınla kişi arasındakı əlaqə məhdudiyətini aradan qaldırmaq idi. Bu, sınaqdan keçmiş işlərdəndir. Yeni elmi cihazlar və sivilisasiyanın inkişafı, məsələn, kinoteatrlar, radio, televiziya və sair vasitələr də onlara bu işləri asanlıqla görmək imkanı verirdi. Bu sadalananlar hələ elm, savad, düşüncə və beyinə aid olmayan işlərdir.

Bəziləri səhvən elə düşünülər ki, cinsi özbaşınalığa səbəb olan amil elm və bilikdir. Xeyr! Elm və bilik ikinci məsələ idi. Birinci məsələ yalnız mədəni məsələlər – düşüncə və elm fəsadına, ehtiraslı əməllərə yol açmaq və xalqın həyatını pozğunlaşdırmaq idi. Birinci iş bu idi və bunu etdilər. Buna görə də İranda, eləcə də digər ölkələrdə qərblilərin bu hücumu ilə yoldan çıxan ilk şəxslər savadlılar yox, əksər savadsızlar idi. İndi də belədir.¹

Cəmiyyətdə mənəvi boşluq

Keçmişdə mənəvi boşluq ictimai bəlalardan olmuşdur. Bu bəladan qurtulmaq üçün universitet və hövzələrin üzərinə böyük rol və məsuliyyət düşür.²

Aristokrat və əyyaşlar – cəmiyyətin inkişafına maneə

¹ Hövzə və universitet tələbələri ilə görüşdə çıxışından: 1990.

² Hövzə və universitetin birlik həftəsi seminarına müraciətindən: 1981.

Aristokrat və əyyaşlar günah və pozğunluqla, həmçinin zülmkarlıqla cəmiyyətdə mənəviyyatı pozub həyat və inkişaf amillərini tədricən sıradan çıxarır, onu puçluğa sövq edirlər.¹

Sərvətlilərin dindən uzaqlaşması

Bir cəmiyyətdə sərvətlilər Allah hökmlərindən çəkindikdə, Allahın hökmlərinə məsuliyyətsiz yanaşdıqda xalqın tənəzzülünün əsas amilləri yaranır, cəmiyyət daxildən puçluğa sarı gedir. Bu zaman bir tufan o cəmiyyəti bütünlüklə məhv edə bilər. Bu, qədim cəmiyyətlərdə baş vermişdir.²

Cəmiyyətlərin inkişaf amili olan mənəviyyat

İbadət həyat amili kimi

İmanı, təqvanı, Allaha diqqəti, ibadət zamanı şövq və məhəbbətdən ağlamağı, duanı, zikri, münacatı və əfv istəyini yaddan çıxarmayın. Bu bizim qəlblərimizin həyat amili, həqiqi qələbələrimizin səbəbkarıdır.³

Təqvalı cəmiyyət

Allahın yolunu diqqətlə seçən, o yolla diqqətlə hərəkət edən bir cəmiyyət dünyada da Allah nemətlərindən bəhrələnər, dünya ucalığını əldə edər, Allah dünya işlərində ona elm və bilik bəxş edər. Təqva yolunda hərəkət edən bir cəmiyyətin həyatı sağlam və mehriban olar, insanlar arasında əməkdaşlıq hökm sürər.⁴

Sevgi dolu cəmiyyət

Əziz Peyğəmbərin işlərindən biri bu idi ki, cəmiyyəti mehriban və sevgi dolu bir cəmiyyətə çevirdi, hamı bir-birinə məhəbbət göstərdi, bir-birinə qarşı müsbət fikirdə oldu. Bu gün biz də eyni işi görməliyik.⁵

Əməkdaşlıq və həmdərdlik

¹ Tehranın cümə namazı xütbələrindən: 1989.

² Tehranın cümə namazı xütbələrindən: 1989.

³ Quruluşun məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1991.

⁴ Tehranın cümə namazı xütbələrindən: 1990.

⁵ Tehranın cümə namazı xütbələrindən: 1989.

Müsəlmanlar arasında qarşılıqlı məhəbbət, qayğıkeşlik, əməkdaşlıq və həmdərdliyin yaradılması əziz Peyğəmbərin böyük işlərindən biri idi.¹

İctimai mühitdə İslam dəyərləri

İslam Peyğəmbəri İslam dəyərlərinin və əxlaqının cəmiyyətdə tam oturuşması, xalqın ruhuna, etiqadlarına və həyatına daxil olması üçün ictimai mühiti İslam dəyərləri ilə bəzəyirdi.²

Xalqın mənəvi təliminə dair dövlət proqramları

İslam dövlətinin vəzifələrindən biri cəmiyyətin mədəniyyətinin islah edilməsi, təkmilləşdirilməsi və yayılması, xalqın mənəviyyat, əxlaq və təhsilinin gücləndirilməsidir.

Dövlət cəmiyyəti məktəb şagirdləri kimi yetişdirməyə borcludur. Bundan ötrü kütləvi informasiya vasitələri, ümumi tərbiyə və təsir vasitələri mövcuddur. Radio-televiziya çox əhəmiyyətli qurumdur. Əlbəttə, onun kənarında digər media qurumları, hər birinin möhtəşəm təsirə malik olduğu qəzet, kino və digər amillər var.

Bizim çox ehtiyacılı olduğumuz əsas məsələlərdən biri mediadır. Radio, televiziya və mətbuat hökumətin əhəmiyyətli yanaşmalı və proqram hazırlamalı olduğu əsas qurumlardandır. Bu, səhlənkarlıq və diqqətsizlik edəcək məsələ deyil, inqilabın və ölkənin taleyi ilə əlaqədar bir məsələdir. Buna dair dəqiq proqram hazırlanmalıdır.³

Mənəvi məsələlər üzərində sərmayə qoyuluşu

Mədəni, mənəvi və düşüncə işlərində bu ailələr üçün daha artıq sərmayə qoyulmalıdır. Düzdür, əziz şəhid ailələrinə maddi xidmətlər lazımdır, lakin mənəvi və düşüncə xidmətləri daha çox lazımdır. Biz mənəvi və düşüncə xidmətlərini unudub bu əzizlərə yalnız maddi xidmətlər etsək, əslində, faydasız iş görmüş olarıq. Bu baxımdan, mənəvi və düşüncə məsələləri üçün ağıllı, yaxşı və güclü elmi proqram hazırlanmalı, işlənməli və sərmayə qoyulmalıdır; özü də

¹ Vilayət hədisi, c. 2, səh. 242.

² Vilayət hədisi, c. 2, səh. 241.

³ Tehranın cümə namazı xütbələrindən: 1985.

ən səmimi, ən qayğıkeş və ən işgüzar insanların əli ilə. Bu sərmayə qoyuluşu nə qədər yaxşı və artıq olsa, hər bir halda faydalı olar.¹

Peyğəmbərlər və sülh

Sülh iman və düşüncədən qaynaqlanmalıdır. Peyğəmbərlər bunu həyata keçirməyə çalışmışlar. Dünyanın bəzi yerlərində zorla, qorxu və hiylə ilə yaradılmış sakit mühit qurtuluş müjdəçilərinin çağırdığı sülhlə tam fərqli və təzadlıdır. Sülh ədalətli, insan ucalığını dəklə və dünya zorlularının ambisiyalarından uzaq olmalıdır. Pozulmuş hüquqlarını müdafiə üçün ayağa qalxmış xalqı sükut və təslimçiliyə məcbur etmək səmavi elçilərin dəvət etdiyi sülh deyil.²

Cəmiyyət və mədəni məsələlər

Bütün sahələrə yenidən baxış

İran İslam Respublikasının din alimlərinə ehtiyacı var. Din elmi bacardıqca daha dərinə və daha diqqətlə araşdırılmalıdır. Bizim bütün sahələrə yenidən baxmağa ehtiyacımız var.³

İslam dövlətinin qəti vəzifəsi

İslam dövlətinin qəti və qaçılmaz vəzifələrindən biri budur ki, cəmiyyətin mədəniyyətini inkişaf etdirdirsin, fikirləri hidayət etsin, xalqı lazımı inkişafa aparsın.⁴

Elmi inkişaf

Fikrimcə, erkən İslam cəmiyyətini elmi baxımdan dünyanın diqqətini cəlb edəcək həddə inkişaf etdirən amillər bu gün də bizim cəmiyyətimizdə ola bilər, var və İslamdan qaynaqlanır. Yəni əslində, İslam təlimləri və İslamdan irəli gələn ruhiyyə müsəlmanları elmi hərəkətə sövq edə bildi. Həmin elmi hərəkət isə dünyanı təsiri altına salıb öz arxasınca çəkdi.⁵

¹ Şahid məktəblərinin şagirdləri ilə görüşdə çıxışından: 1989.

² Birləşmiş Millətlər Təşkilatında dini rəhbərlərin iclasına müraciətindən: 2000.

³ İmam Rza (ə) İslam Elmləri Universitetində çıxışından: 1985.

⁴ Tehranın cümə namazı xütbələrindən: 1985.

⁵ Mədəni İnqilab Ali Şurasına müsahibəsindən: 1985.

İşi və vəzifəni ciddi saymaq

Biz hansı şöbədə çalışırıqsa, işimizi həmişə ciddi saymalı, bizə tapşırılan və özümüzü islah etdiyimiz mühüm iş bilməliyik. İslam Respublikasında harada çalışırsınızsa, oranı dünyanın mərkəzi sanın və elə bilin ki, bütün işlər sizdən asılıdır.¹

Ən yaxşı mütəxəssislər yetişdirmək

Təhsil və təbliğat qurumları əsirətlərin parlaq istedadlarına və ağıl mənbələrinə sarı geniş bir kanal çəkməlidirlər ki, özlərində mövcud olan maraqlı və ixtisaslı maldarlıq işinin ən yaxşı mütəxəssisləri yetişsin.²

Mədəniyyətli və təhsilli insanların rolu

Gənclərimiz bilməlidirlər ki, bizim laboratoriyalarımız mədəniyyətli və təhsilli insanlardan təşkil olunmalıdır. Çünki bu formada qurulan bir cəmiyyətdə yayınma imkanı yoxdur və bu cəmiyyət dərrakəli cəmiyyətdir. Əgər inqilabın belə dinləyiciləri olsa, onun zülal suyunun bir damlası da hədəf getməz.³

Dözümlülük

Bu gün radiolarda, kitablarda, tərcümələrdə bu qədər yeni, düşündürücü və cəlbədicə söz var. Biz bir yerdə bir sətir görəndə kimi tez yas tutub, haray-həşir salmamalıyıq ki, filan sözləri demiş, yaxud tərcümə etmişlər. Bu da bir fikirdir. Siz elə bilirsiniz İbn Kəmmunənin vaxtında kimsə kitabında onun şübhəsini yazan kimi müəllifi kafir elan edirdilər?! Məgər səbəb olmadan kimsə təkfir etmək olar?! Kim yeni söz desə, biz deməliyik ki, sən müxalifsən, düşmənsən?!⁴

Azadfikirlilik

Biz bir xalq kimi, düşmənin zəhərli təbliğatından təsirlənmədən keçmişimizə baxıb deməliyik ki, düzdür, bu gün elmi baxımdan geri qalmışıq, bu bir həqiqətdir, lakin bu gerilik xalqın istedadının, aqlının azlığına, elm və təhsil adamı olmadığına görə deyil. Xeyr, bunlardan ötrü deyil, başqa bir amillə

¹ İslam Təbliğatı Komitəsinin məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1992.

² Əsirətlər Komitəsinin məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1983.

³ "Kad" layihəsinin məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1982.

⁴ İslam Təbliğatı Komitəsinin məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1992.

bağlıdır. Əslində, onu geridə saxlayıblar. Dəlili budur ki, bu xalq, bu bölgədə yaşayan insanlar təbii, humanitar, nəzəri, fundamental və dini elmlərdə ən uca bayraqlara sahib olmuşlar. Dini elmlərdə də belə olmuşdur.

Bu gün İslam Respublikası dövründə də istedadlar azaddır, elmə şərait yaradılmışdır, azadfikirlilik var. Digər amillər olmasa da, azad düşüncə şəraiti öz işini görür.¹

Böyüklərə hörmət

Bizim xalqımız böyüklərinə, qocalarına hörmət edən xalqdır. Bu bizim qədim ənənəmiz, həm də İslamın qaydalarındandır. Müsəlmanların evlərində bir şam sayağı baba, yaxud nənə vardır, hamı pərvanə kimi onun ətrafına toplaşır.²

Yaxşı istedad, daha artıq məsuliyyət

Yaxşı istedadı olan və ölkənin gələcəyi üçün fayda yetirə bilən şəxslər daha artıq məsuliyyət hiss etməlidirlər.³

Mədəni cəmiyyətin nöqsanları

Qeyd olunduğu kimi, dini cəmiyyət təbiətə mədəni bir arzuya malikdir. Çünki dinin məqsədləri mədəni, mənəvidir, ruh, düşüncə və qəlblə bağlı məqsədlərdir. Buna əsasən, dindar bir fərdin və toplumun mədəni arzu, amal və istəkləri olmaya bilməz. Bu baxımdan, dindar cəmiyyət təbiətə mədənidir, lakin mədəniliyi potensialdır, aktual deyil, mədəni baxış, aydınlıq, ayıqlıq və fəaliyyətlər cəhətindən nöqsanlıdır. Bizim xalqımız əvvəla, kitab oxuyan deyil və bu, çox böyük nöqsandır. Xalqımızın bir qismi hətta qəzet də oxumur, çoxları yalnız manşetləri oxumaqla kifayətlənirlər. Radionu da yalnız əyləncə üçün dinləyirlər, öyrənmək, xəbərləri izləmək, həyati və mədəni məsələlərlə tanış olmaq üçün yox.

Biz bu nöqsanı aradan qaldırmalıyıq və ölkədə mədəni bir qurum bununla məşğul olmalıdır.⁴

¹ Yasuc şəhərinin universitet və mədəniyyət mənsuqları ilə görüşdə çıxışından: 1994.

² Təbrizin şairləri, ədəbiyyatçıları və sənət adamları ilə görüşdə çıxışından: 1993.

³ Xalqın müxtəlif təbəqələrinin nümayəndələri ilə görüşdə çıxışından: 1989.

⁴ Mədəniyyət Naziri və nazir müavinləri ilə görüşdə çıxışından: 1992.

Cəmiyyətdə silahlı və könüllü qüvvələrin rolu

Hərbi qüvvələrdə təhsilin rolu

Təhsil məsələsi hər yerdə əhəmiyyətli, lakin korpusda daha böyük əhəmiyyətə malikdir. Əgər Mühafizəçilər korpusunda etiqadi-siyasi məsələlər haqda güclü təlimlər mövcud olmasa, onu daha İslam inqilabının qüdrətli qolu adlandırmaq olmaz. Korpusun fəaliyyəti davamlıdır və onun davam etməsi üçün korpus üzvləri təhsil almalıdırlar.¹

Gənclərin tərbiyə mərkəzi

Bizim hərbi hissələrimiz gənclərin tərbiyə mərkəzi olmalıdır. Yəni etiqadı və əməli zəif olan bir gənc xidmət dövrünü bitirdikdən sonra bu baxımdan güclü bir gəncə çevrilməlidir. Bu gün hərbi hissələr məktəb, insani dəyərlər aşılaman mərkəz olmalıdır. Hərbi hissələrin başında ən dindar zabitlər durmalıdırlar ki, əsgərlərə cəsərət, başucalıq və etiqad dərəsi öyrətsinlər. Əsgərlik dövrü gənclərin ikiillik özünüislah dövrü olmalıdır.²

İnqilabçı ruhiyyəli dindarlıq

İnqilabçı ruhiyyədən uzaq dindarlıq tərki-dünyalıqla, təcrid və passivliklə uyğun gəlir. İnqilabçı dindarlıqda isə fədakarlıq, yaradıcılıq, maneələri kiçik saymaq, özünə arxalanmaq, Allah-Taalaya təvəkkül və etimad mövcuddur. Quranın dediyi əsl və düzgün din budur.³

Bəsic – beynəlxalq müqavimətin ən ideoloji qüvvəsi

İnqilaba inamlı qüvvələrin Bəsicə üz tutması, xalqın müxtəlif təbəqələrinin, xüsusən də gənc və yeniyetmələrin onda iştirakı, xalqın və hökumətin imamın fərmanının qısa müddətdə icrası üçün sürətli və düzgün hərəkəti xalqın elə böyük qüvvəsini yaradıb ki, onu haqlı olaraq beynəlxalq müqavimətin ən ideoloji və xalqa ən yaxın qüvvəsi adlandırmaq olar.

İslam inqilabının zəruri ehtiyacından, onun məqsəd və amallarının müdafiəsindən yaranan Bəsic – bu böyük və ideoloji xalq ordusu dünyanın bütün məzlumlarının müdafiəsini öz məqsədlərinin başında qeyd edən amalçı

¹ Mühafizəçilər korpusunun etiqadi-siyasi işlər üzrə məsul şəxsləri ilə görüşdə çıxışından: 1984.

² Əsgərlərlə görüşdə çıxışından: 1988.

³ Mühafizəçilər korpusunun quru qoşunlarının komandirləri ilə görüşdə çıxışından: 1991.

və allahçı bir nəslin yetişməsi üçün böyük bir universitetdir. Dünyanın məhrum və məzlum insanların supergüclərin şeytan qüvvələrinin təcavüzündən qorumaq üçün onda ən fədakar insanlar toplaşmışlar. Əgər bu gün bu müraciətdə sizə tövsiyə xarakterli bəzi cümlələr deyirəmsə, inkişaf yolunda hər bir qardaş tövsiyəsinə səmimi və ciddi əməl edəcəyinizə ürəkdən inandığım üçündür.

Siz İmam Mehdimin (ə) əsgəri və inqilabın dayağısınız. Təqva, təvazökarlıq, zəiflər qarşısında kiçilmək və bağışlamaq, güclü və zalımlar qarşısında müqavimət göstərmək dövrün imamının əsgərlərinin xüsusiyyətlərindəndir. Əyninizə təqva libası geyinin, həmişə təvazökar və alicənab olun.¹

Düşmən və təxribatlarla mübarizə

İnqilabın hünəri budur; imamın hünəri bu idi. İmam düşmənin 50-60 il birbaşa və dolayısı ilə üzərində işləyib fəsad batlağına çəkmək istədiyi bir cəmiyyət üzərində iş apardı, onun gənclərini gül kimi təmiz yetişdirdi. Onun özü buyurdu ki, bu, ən böyük zəfərdir. Bəli, imamın ən böyük zəfəri mömin, ixlaslı, sağlam, sədaqətli, ehtiraslara etinasız və qəlbləri Allaha yönəlmiş gənclər yetişdirmək idi. Tarix boyu bizim ölkəmizdə, yaxud digər müsəlman ölkələrində nə zaman inqilab dövrü qədər yaxşı və saleh gənclərimiz olmuşdur?!

Məgər düşmən bunları görmür?! Düşmən bunları inqilabın əlindən almaq istəyir, ölkənin gəncləri arasında fəsad yaymaq üçün planlar cızır. Bu fəsadın yayılmasına kim mane olmalıdır? Təxribatçılar qarşısında kim durmalıdır? Düşmənin ölkə daxilində əlaltıları vasitəsilə icra etdiyi və bir qrup sadələvh insanı da öz arxasınca çəkdiyi planlar qarşısında kim dayanmalıdır?²

¹ Məhrumlar bəsic həftəsi münasibətilə: 1983

² Tehranın Bəsic üzvlərilə görüşdə çıxışından: 1990.

Əlavələr

**Şagird və İslam birlikləri barədə "Gələcəyi quranlar" jurnalına
musahibə: 1986**

Sual: İslam inqilabının bir mədəni-ideoloji inqilab olduğunu, insanların mədəni dəyişikliyi barədə düşündüyünü və şagirdlərin xüsusi yaşlardakı inkişafına çox həssas yanaşdığını nəzərə alsaq, quruluşun tərbiyəvi cəhətləri və bu tərbiyə sistemində inkişaf etməsi üçün şagirdə lazım olan xüsusiyyətlər hansılardır?

Cavab: Bu sualın cavabından ötrü iki-üç sözü izah etməliyəm. Birinci məsələ budur ki, tərbiyə - hər hansı bir şeyin öz ideal nöqtə və məqsədinə sarı inkişafı, hərəkəti və yetkinləşməsidir. Misal üçün, yeni bir ağacın, yaxud bir gül kolunun tərbiyəsinin mənası budur ki, bu ağac, yaxud gül kolunu inkişaf etdirək, böyüdək, qol-budaq atsın və meyvə versin. Bununla yanaşı, bu kiçik ağac, yaxud kol zahiri, fiziki və estetik baxımdan öz ideal formasına düşsün, meyvəsi də sağlam və şirin olsun.

Tərbiyəni belə tərif etdikdə çox geniş məna kəsb edir. Yəni biz insanı necə və hansı formada inkişaf etdirib yetişdirək ki, hər cəhətdən ideal olsun; ağıl və düşüncə sağlamlığı ilə yanaşı fiziki sağlamlığa, elmi və əxlaqi yetkinliyə malik kamil bir insan olsun.

İkinci məsələ budur ki, hər hansı bir varlığı tərbiyə etməyin bir neçə amilə ehtiyacı var. İlk amil münasib tərbiyə potensialıdır. Siz tərbiyə və inkişaf imkanına malik olmayan bir bitki üzərində nə qədər zəhmət çəksəniz, effekt verməyəcək. Çünki hər şeyin xüsusi inkişaf həddi var. Misal üçün, siz bir gül kolunu alma ağacı qədər yetişdirə bilməzsiniz. Gözləyə bilməzsiniz ki, bir gül kolu alma ağacı boyda olub meyvə versin. Çünki gül kolunda alma ağacı qədər potensial yoxdur. Yaxud əksinə, gözləyə bilməzsiniz ki, alma ağacı sizin köməyinizlə əlvan bir gül kolu kimi çiçək açsın. Bu baxımdan, tərbiyədə lazım olan birinci məsələ istedad və potensialdır. İkinci amil tərbiyəçidir. Çünki tərbiyəçi olmadan heç bir şey bir lazımı inkişaf və yetkinlik mərhələlərini keçə bilməz. Tərbiyədə zəruri olan üçüncü amil istedad və tərbiyəçidən əlavə, tərbiyə şəraitinin də olmasıdır. Yəni bir ağacın münasib havaya, suya və şəraitə ehtiyacı olduğu, tropik bir ağacı ən yaxşı bağbanlar da subtropik şəraitdə yetişdirə bilmədikləri kimi, insan tərbiyəsində də münasib şəraitə və mühitə

ehtiyacı var. Bunların yanında başqa şeylər də lazımdır. Lakin biz əsas amilləri - potensiali, tərbiyəçini və münasib mühiti qeyd etdik.

Üçüncü məsələ budur ki, insan tərbiyəsi üçün müəyyən dövr yoxdur, doğulandan təxminən ölüm anına qədər davam edir. Bu baxımdan, insan həyatının heç bir dövrünü tərbiyəyə aid edib deyə bilmərik ki, insan bu dövrdə tərbiyə olunur, ondan qabaq və ya sonra isə tərbiyə olunmur. Əlbəttə, körpəliyin əvvəlində, xüsusən rüşeym dövründə tərbiyəyə nə qədər yararlı olmasını psixoloqlar təyin etməlidirlər ki, misal üçün, neçə aylığında, yaxud neçə illiyində düzgün tərbiyə imkanı yaranır. Lakin biz ümumilikdə həyatın əvvəli deyirik. Bu, doğuşun ilk saatlarından olmasa da, bəzi psixoloqların dediyi kimi, üçüncü aydan ölənə qədər davam edir. Buna görə də, Quranda əziz Peyğəmbərə belə əmr olunur: “De ki, ey Rəbbim, mənim elmimi artır!” Bu artırma Peyğəmbərin hansı yaş dövrü üçün deyilmişdir? Gənclik dövrü üçün deyilmişdir, yoxsa əlli yaşı üçün? Əgər Peyğəmbər yüz il ömür sürsəydi, bu ayə qüvvədən düşəcəkdə?! Biz bilirik ki, yüz il də yaşasaydı, həyatının son günlərində də bu ayə ona aid olacaqdı. Yəni hər bir insana, o cümlədən insanların ən üstünü və ən kamili olan əziz Peyğəmbərə qocalıq dövründə də nəşə əlavə oluna bilər. Ölümdən sonrakı dövrlə bağlı bəzi sözlər deyilir. Deyilir ki, insanın inkişafı bərzəxdə də davam edir. Lakin təcrübə və dəlillə sübuta yetirilməsi mümkün olmadığından bu haqda danışmıram. Ən azı budur ki, tərbiyə dövrü ölüm anına qədər davam edir. Bu, bitkilərdən və tərbiyə dövrləri məhdud olan bəzi əşyalardan fərqli olaraq, çox geniş və hüdudsuz bir dövrüdür. Qeyd olunanların əsasında İslamın tərbiyə sistemini öyrənmək istəyirik. Düşünürəm ki, buna qısa bir cavab tapa biləcəyəm.

İslamın tərbiyə proqramının əsası budur ki, insanın inkişafa və tərbiyəyə ciddi ehtiyacı var. İnkişaf və tərbiyə dövrü də onun həyatının xüsusi bir dövrü ilə məhdudlaşmır, bütün həyata şamil olur. Lakin bir məsələ var. O da budur ki, bu dövrün bəzi hissələri müəyyən özəlliklərə malikdir, həmin hissələrdə tərbiyə daha yaxşı və daha asan olur. Necə ki, uşaqlıq, yeniyetməlik və gənclik dövründə tərbiyənin təsiri daha dərin və uzunömrlüdür. Buna görə biz xüsusən uşaqlıq dövrünü, bunun ardınca isə yeniyetməlik və gənclik çağlarını insanın əsas tərbiyə dövrləri sayırıq.

İslamın tərbiyə sisteminin əsaslarından biri insanda tükənməz və çeşidli istedadların mövcud olmasıdır. Qurani-kərimdə buyrulur: “Allah sizi

analarınızın bətnlərindən heç bir şey bilmədiyiniz halda çıxardı. Sonra sizə qulaq, göz və qəlb verdi ki, şükür edəsiniz!”¹

Allah-Taala sizi dünyaya gətirəndə heç bir şey bilmirdiniz. O, sizə eşitmə, görmə və bilmə bacarığı verdi. Eşitmə, görmə və bilmə insan tərbiyəsinin əsaslarından. Bunların vasitəsilə bütün tərbiyə, təlim və üsulları qavramaq və özündə xarakterə çevirmək olar.

İnsan təbiətə belədir: bir şeyi öyrənib qəlbinin dərinliyinə yeritsə, onun xarakterlərindən olur, təbii instinkt və xüsusiyyətlər kimi daxilində qalır. İslamın tərbiyə sisteminin ilkin əsası budur ki, insan yetkinləşib inkişaf etmək üçün qavrayış imkanlarına və istedadına malikdir. Əlbəttə, bu istedadlar fiziki baxımdan tükənməz deyil, sonu var, elmi, mənəvi və əxlaqi məsələlərdə isə sonu yoxdur.

İslam uşaqlıq, yeniyetməlik və sonra gənclik dövrü üçün bir neçə tərbiyəvi amil təyin etmişdir. Onların biri valideynin öyrətməsi və ailə mühitinin təsirləridir. Bu, geniş bir mövzudur. Tərbiyə dövrünün əvvəlində uşağın şəxsiyyətinin möhkəm təmələ və bünövrəyə malik olması üçün ata-anaya bir proqram verilmişdir. Ailə mühiti üçün də bəzi şərait proqnozlaşdırılıb. Bunlar olmasa, uşaq tərbiyəsinin bir əsas amili axsayar. Sonra növbə təlim dövrünə çatdıqda, İslam öyrənməyi hamıya vacib etmişdir. Təlim bəzən savad öyrənmək və xüsusi məlumatları əldə etmək formasında olur. İslam öyrənməyi hamıya vacib etmişdir. Bu, geniş mənada öyrənməkdir. İslamda heç bir insana öyrənməmək haqqı verilməyib. Hər kəs ən azı dini vaciblərini və bu işdə ona kömək edən hər bir şeyi öyrənməlidir. Bundan sonra həyat fəaliyyətlərində və böyük vəzifələrin yerinə yetirilməsində kömək edən məsələlər öyrənilməlidir. Beləliklə, öyrənmək sonsuzluğa qədər davam edən vacib əməldir.

Tərbiyəyə gəldikdə isə, diqqət yetirmək lazımdır ki, tərbiyədə məqsəd yalnız qavrayış deyil. Tərbiyənin xüsusi mənası daha üstündür. Ümumi termin kimi, tərbiyə sözü təlimə də aid olur, xüsusi termin kimi isə təlimdən fərqlənir. Təlim - öyrətmək deməkdir. Tərbiyə isə xüsusi formaya düşmək, düzgün və ideal bir kimlik əldə etməkdir. Bu, əxlaqi, dini tərbiyələrə və sonradan yaranan xarakterlərə şamil olur. Bu baxımdan, səbirliliyi, qorxmazlığı və ya

¹ Nəhl/78.

dözümlülüüyü tərbiyə ilə əldə edən insan anasından qorxmaz və ya dözümlü doğulmuş insan kimidir; cəsarət və dözümlülük onun xislətinə çevrilir.

Buraya qədər bəlli oldu ki, İslamın tərbiyə sistemi ailə daxilində, təhsil mərkəzində və sonra cəmiyyətdə tərbiyəyə şamil olur. Bu baxımdan, yaxşı olar ki, insan bütün həyatında müxtəlif şəkillərdə cəmiyyətdən nələrsə öyrənsin. Təcrübə, fikirləşmə və müəaliə tərbiyə üsullarındandır. Bunların hamısı insanı ideal tərbiyəyə qovuşdurur.

Bu, İslamın tərbiyə sisteminə qısa ekskursiya idi. Sözügedən tərbiyə ailə mühitindən və ananın ağışundan böyük ictimai mühitlərə, müharibəyə, ictimai və digər mübarizələrə qədər davam edir.

Soruşursunuz ki, şagirdlər bu barədə hansı rolunu ifadə edə bilərlər. Tərbiyə predmeti insandırsa, deməli, şagird öz tərbiyəsində ən mühüm rolunu malik ola bilər. Əgər bir gül kolunun tərbiyəsi, yetişdirilməsi üçün su, gübrə və hava kimi şərtlər təmin olunsa, iradəsiz olaraq inkişaf edə bilər. İnsan isə belə deyil. Heyvani cəhəti daha çox olan insan yalnız uşaqılıq çağında öz istəyi olmadan tərbiyə olunur. Lakin ağıl və iradə əldə etdikdə, onun öz iradəsi tərbiyə işlərinə kömək edir və onu lazımi inkişafa çatdırır.

Buna əsasən, bir şagirdin öz tərbiyəsindəki rolunu çox böyük əhəmiyyətə malikdir. Bu sahədə onun vəzifələri budur ki, düşünsün, qulaq assın, öyrənsin, əməl etsin və hamısından mühümü, öyrənmək üçün iradə göstərsin. Bu iradə onda qavrayış, dinləmə və düşünmə qabiliyyəti yaradır.

Biz bu gün cəmiyyətin, gələcəyin və tarixin şagirdlərimizə ehtiyacını nəzərə alaraq, onlardan hər şeydən çox, böyük insanlar olmağa qərar vermələrini istəyirik. Hər bir uşaq, yeniyetmə və gənc hər hansı bir mühitdə doğulmuş, hər hansı bir ailədə böyümüş olsa da, bu gün bir təhsil mərkəzində oxuyur. O gərək özünə tələq etməklə təkcə öz ölkəsini və xalqını yox, bütün dünyanı öz təsiri altına salan dəyərli bir şəxsiyyət olacağına ümidvar olsun. Necə ki, bu gün "hə" və "yox" sözü bütün dünyanı düşündürən, hərəkətləri beynəlxalq məsələlərə təsir göstərən rəhbərimiz Xomeyn kəndlərinin birində orta səviyyəli bir ailədə dünyaya gəlmişdir. Bəlkə də heç kəs, o cümlədən özü də onu belə bir gələcəyin gözlədiyini güman etmirdi.

Deməli, bütün uşaqlar belə bir gələcəyə ümidvar ola bilərlər. Biz onlardan istəyirik ki, iradəli olsunlar və məqsədli şəkildə dəyərli bir şəxsiyyətə çevrilməyə çalışsınlar. Çünki bu niyyətə sahib olub iradə ilə çalışsalar və buna

hazır olsalar, öyrənmək, düşünmək, dərsi təkrarlamaq və vaxt ayırmaq işləri də baş tutacaq.

Sual: İnqilabın əvvəllərindən təhsil sisteminin dəyişdirilməsi müzakirə olunur. Sizin Mədəni İnqilab Ali Şurasında çalışdığınızı nəzərə alaraq, soruşmaq istəyirik ki, indi təhsil yeniliyinin hansı mərhələsindəyik və biz məktəblərdə İslam modellərinə uyğun bir tərbiyə sisteminə nə zaman sahib olacağıq?

Cavab: Təlim və tərbiyə sahələrinin mərkəzləri bir olsa və hər iki sahə bir-birinə qarşılıqlı təsirlər buraxsa da, tərifi zamanı onları bir-birindən ayırmaq yaxşı olar. Həqiqət budur ki, təlim dedikdə məqsədimiz təhsil pillələrindən, dərslər vəsaitindən və təhsildən ibarətdir. Sizin də toxunduğunuz kimi, inqilabın əvvəlindən bu barədə düşünülür. Mərhum Şəhid Rəcəi və Bahünər inqilabın əvvəlindən Təlim və tərbiyə nazirliyində idilər, müəyyən həddə bu məsələlərlə məşğul olurdular. Sonra mömin müəllimlərin və təlim-tərbiyə işçilərinin beynində bu fikir kök saldı. İndi çoxlu hazırlıq işləri görülsə də, hələ bu sahədə mühüm əməli addım atılmamışdır. Artıq fəaliyyətə başlamış Təhsil Sisteminin Köklü Dəyişikliyi Araşdırma Komissiyası bu məqsədlə görülən işlərdəndir. Biz təhsil sistemimizi dəyişdirdikdə, əslində, təhsil məqsədlərini müəyyən etmiş olacağıq. Çünki keçmiş quruluşda təhsil məqsədi bir şey idi, bu gün isə başqa bir şeydir. Biz həmin məqsədlər əsasında fənləri seçəcəyik. Təbii ki, keçmiş fənlərin indiki fənlərlə fərqi olacaq. Biz bu fənlərdə tədris olunan mövzuları, onların miqdarını müəyyən edəcək, uyğun dərslər vəsaiti hazırlayacaq, bu işi müəllimlərə tapşıracağıq. Düzdür, bu işlərin bəzi hazırlıq mərhələləri başa çatıb, lakin hələ əməl mərhələsinə çatmayıb.

Burada xüsusi mənada nəzərdə tutulan tərbiyə isə şagird və tələbənin öhdəlikli İslam düşüncəsi əsasında əxlaqi və mənəvi tərbiyəsinə, düşüncə və ruh yetkinliyinə şamil olur. Bu, çox zərif və dərin bir işdir. Əgər bunu bacarsaq, şübhəsiz, təlim sahəsində də müsbət təsirlər buraxar. Bu iş indi məktəblərdə öz-özünə yarımçıq formada görülür. Belə ki, inqilabın özü bizim uşaq və böyüklərimizin tərbiyəsinə dəyişdirmişdir. Bir zaman əsas təlim-tərbiyə mərkəzlərindən fəsad və özbaşınalıq törəyib bütün sistemə yayılırdı. Biz keçmiş rejimdən qalmış sənədlər arasında dəhşətli faktlarla rastlaşdıq. Onların biri qız və qadınları hicabsız və açıq-saçıq şəkildə məktəblərə sövq etmək üçün proqram hazırlamaq idi. Əgər xatırlayırsınızsa, keçmiş rejimin sonlarında

müəllimə və şagirdin həтта başörtüyü ilə məktəbə daxil olmağa, yaxud sinifdə oturmağa haqqı çatmırdı. Bununla məktəblərin daxilinə və təhsil mühitinə qeyri-dini və antiislam xislətlər köçürülürdü. Halbuki bu gün əksinədir. Yəni əsl qərar mərkəzlərindən məktəblərə din, təqva, öhdəlik və bu tip xüsusiyyətlər aşılır. Fəsad amilləri cəmiyyətdə və məktəblər daxilində həmişə olub, indi də az-çox var. Lakin tərbiyə sistemini dəyişdirmək üçün lazım olan ən əsaslı və ən mühüm işi inqilabın özü görüb.

Məktəblərdə tərbiyəvi işlər bölməsi mərhum Rəcai və Bahünərin dövründə yaradıldı. Bu qardaş və bacıların hansı üsullardan istifadə etməsi və nə qədər uğur qazanması başqa bir mövzudur. Amma iş müsbət bir addım kimi öz-özlüyündə faydalıdır. Təqvalı, dindar, məsuliyyətli və qayğıkeş müəllimlər indi düzgün tərbiyə işləri görə bilirlər. Bunlar görülən işlərdir.

Təhsil sistemində dəyişiklik əlamətləri görünür, tərbiyə sistemində isə hiss olunur. Mən demək istəyirəm ki, tərbiyə sisteminin dəyişməsi daha çətin və daha əhəmiyyətlidir. Gələcəkdə daha çox işlər görülməlidir. Mənim fikrimcə, biz uşağı pak fitrətli və istedadlı bir varlıq bilməli və bütün səyimizi onun sağlamlığını və paklığını qorumağa yönəltməliyik. Əgər biz uşağın əxlaqi və tərbiyəvi cəhətdən pis təlimlərə bulaşmaması üçün məktəblərdə sağlam mühiti qoruya bilsək, inqilab ab-havasının özü onu inkişaf etdirəcək. Bəzi mikroblar isə bu yeni ağaca ziyan vurub sağlamlığını alır. Buna əsasən, məktəbləri belə mikroblardan xilas etmək, sağlam və pak uşaqların çirkəbə bulaşmasına mane olmaq lazımdır. Bildiyiniz kimi, bizim tərbiyə mənbəyimiz olan İslamda deyilir ki, hər bir insan fitrət əsasında doğulur. Yəni hər bir Adəm övladı insani xislət, yaxşı, təmiz və pak fitrətlə doğulur, lakin ailə, cəmiyyət və digər xarici amillər onu dəyişdirir. Buna əsasən, tərbiyə mühitinin sağlamlığı üçün də bu işləri görmək lazımdır. Mədəni İnkilab Ali Şurasında bu barədə müzakirə aparılmışdır, lakin bu qurumun işi əsasən universitet və ali təhsillə bağlı olmuşdur. Orta təhsillə də məşğul olsalar da, bu, ali təhsildən azdır. Biz Mədəni İnkilab Ali Şurasında universitetlərlə bağlı qəbul edilən qərarlarda yaxşı və müsbət məqamlara çatdıq. Düşünürük ki, ali təhsil sisteminin ən mühüm məsələləri həll olunmuşdur. Bu baxımdan, indi daha ümumi tərbiyə ilə məşğul olmalıyıq. Bu, şagirdlik dövrünə və Təlim və tərbiyə nazirliyinə aiddir. Bu sahədə də bəzi işlərlə məşğuluq, ümidvarıq ki, öz bəhrəsini versin.

Sual: Şagirdlərin daha yaxşı inkişaf etməsi üçün məktəblər daxilindəki şagird birliklərinə tövsiyələriniz varmı?

Cavab: Mən hər yerdə İslam birliklərini bəyənirəm, o cümlədən məktəblərdə, xüsusən də yuxarı siniflərdə. Məncə, onların əsas vəzifəsi məktəbdə İslam mühiti yaratmaqdır və bu daha çox yaxşı əxlaqla, ağılla və İslam əlamətlərindən istifadə etməklə mümkündür, zorla və acıdilliliklə yox. İslam birliyinin üzvləri məktəblərdə bütün İslam imkanlarından – söhbətdən, nəşriyyədən, teatrdan, filmədən, oyundan, ekskursiyadan, kollektiv gəzintilərdən və digər əlavə fəaliyyətlərdən istifadə etməlidirlər. İş gərək İslam birliklərinin uşaqlarının əlində olsun. Çalışıb daha çox şagirdi öz birliklərinə cəlb etsinlər. Yəni misal üçün, məktəbdə 500 şagird varsa, 300 nəfərini İslam birliyinin üzvü edə bilsələr, bu, 200 nəfərdən yaxşıdır. Əsla azla qane olmasınlar və hamıya iş tapşırsınlar.

Birlik üzvlərinin hər biri məktəb mühitinin İslama uyğunlaşdırılması üçün məsuliyyət hiss etsinlər. Birindən istəsinlər ki, gedib bir kitabdan bir cümlə seçib divar qəzetinə yazsın, yaxud bir ruhanidən və ya dini məlumatı olan bir şəxsdən bir dini məsələni soruşsun və uşaqlarla paylaşsın. Yaxud gedib bir neçə şəhid və ya əlil ailəsini tapsın və uşaqların bəzilərini onların görüşünə aparsın. Müxtəlif işlərdən biri dini mərasimdə iştirak etməkdir. Əgər uşaqları fəallaşdırsalar, bütün uşaqlar birliyin fəaliyyətlərində iştirak etdiklərini hiss etsələr, təbii ki, iş maraqları artar. Hər halda, müəllim və direktorlar İslam birliyinin uşaqlarına kömək etməli, onları özlərinə yük saymamalıdırlar. Xüsusən tərbiyə sahəsi üzrə müəllimlər bu uşaqlara yol göstərməlidirlər. Amma işi əsla onlardan almasınlar, işin uşaqların öz çiyinlərində və öz təşəbbüsləri ilə görülməsinə imkan versinlər.

Mənim İslam birliklərinin uşaqlarına mühüm bir tövsiyəm budur ki, birliyin işi və İslam fəaliyyətləri onların dərs oxumasına əsla mane olmasın. Məktəbdə qiymətləri yüksək və təhsil səviyyəsi yaxşı olan şagird təbii şəkildə digər şagirdlərin hörmətini qazanır. O, İslam birliyinin idarə heyətinin üzvü seçilsə, digərlərindən daha böyük təsir buraxa bilər. İslam birliklərinin üzvləri idmanda və digər proqramlarda da qabaqcıl olsalar, digər uşaqların diqqətini daha artıq cəlb edərlər. Qısaqı, İslam birliyinə üzv olmaq hətta idmanda belə bacarıqsızlıq mənasını yetirməsin. Əgər bu uşaqların İslam birliyinə üzv seçilməsində tərbiyəvi müəllimlərin rolu varsa, çalışıb daha çox belə fəal və

aktiv uşaqları seçsinlər. Onların özləri də bu cəhətlərə daha artıq diqqət yetirsinlər ki, birlikləri daha güclü olsun.

**Məktəb müəllimlərinin İslam cəmiyyətinin üzvləri ilə görüşdə
çıxışı: 1990**

“Ölkədə mədəni iş inqilabın inkişafına uyğun deyil!”

Mühüm işi öhdəsinə götürmüş siz qardaş və bacıları ziyarət etməyə çox sevinirəm. Allaha şükür olsun ki, tanınmış şəxsiyyətlərsiniz. Sizin aranızda çox dəyərli islamçı və inqilabçı keçmiş olanlar var. Sizin işiniz elmi-mədəni məsələlərə aid olduğundan çox əhəmiyyətli işdir.

Doğrudan da bu gün ölkənin mədəni və təhsil işləri geridədir. Hamı özünü mədəniyyət işçisi bilir, hamı mədəni işlərə həvəs göstərir, onun əhəmiyyətindən danışır, amma ölkədə mədəni iş inqilabın inkişafına uyğun deyil. Biz bu gün çoxlu mədəni işlər görməli idik, amma görməmişik; çoxlu proqramlar hazırlamalı idik, amma hazırlamamışıq. İstər ölkə daxilində, istər xaricdə bir çox işlər sarıdan əlimiz həqiqətən, boşdur. Mədəni məsələlər doğrudan da səbirlə, dərin diqqət, qayğıkeşlik və peşəkarlıqla görülməlidir.

Bütün işləri ekspertlər görürlər. Nə üçün mədəni işləri ekspertlər görməməlidir və kim gəldi bir söz deməli, fikir bildirməli və addım atmalıdır?! Təəssüf ki, mədəni iş görə bilənlərin çoxu icra və ya siyasət işləri ilə məşğuldurlar.

Sizin üçün siyasi işdən çox mədəni iş əhəmiyyətli olmalıdır.

Bir-iki il bundan öncə ölkədə xoş niyyətlə yaradılmış bir təşkilat bir işə başladı. O zaman onlara tövsiyə etdim ki, siyasi işlə məşğul olmayın. Siyasi işin bacarıqlı-bacarıqsız məşğul olanları çoxdur. Allaha şükür olsun ki, indi asan olduğundan hamı onunla məşğul olur, bir-iki gündən sonra siyasi şəxsiyyətə çevrilir. Onlara dedim ki, bu işlə məşğul olan çoxdur, siz gedin mədəni işlərlə məşğul olun.

Bu tövsiyənin mənası o deyil ki, xalqın siyasi inkişafına çalışmayasınız. Xeyr, bu da hamının borcudur. Bunun özü də bir mədəni işdir ki, insan xalqın siyasi inkişafına, təhlil qabiliyyəti və düzgün baxış əldə etməsinə çalışsın.

Xalqda siyasi ayıqlıq olmalıdır ki, siyasi cərəyan və hadisələrlə rastlaşdıqda doğrunu yanlışdan ayırsın. Xalqın təhlil qabiliyyəti düz olsa, bu, ölkəni və inqilabı sığortalayar. Xalq hər hansı bir hadisəyə baxaraq məsələnin

nə yerdə olduğunu dərk etməlidir. Bu doğrudan da çox əhəmiyyətlidir. Lakin təəssüf ki, indi bizdə yoxdur, ya da azdır.

İnqilabın özü və onun kələ-kötürləri xalqı bir qədər dolanbaclara salaraq bərkidib. Bu öz yerində. Amma biz və təşkilatlarımız az iş görmüşük. Bəli, inqilabın əvvəllərində bir neçə il bu sahədə işlər görüldü. Bəzi cəmiyyətlər çalışıb xalqı siyasi baxış sarıdan inkişaf etdirməyə çalışırdılar, amma indi yoxdur. Bunun özü mədəni-ideoloji bir işdir. O təşkilata da tövsiyəm bu idi ki, siyasət, icra və qrup işlərinə qoşulmayın və təəssüf ki, diqqətsiz qalmış mədəni işlə məşğul olun.

İndi də deyirəm ki, doğrudan da mədəni iş mühümdür, sizin üçün siyasi işdən çox mədəni iş əhəmiyyətli olmalıdır.

“Cəmiyyətinizin digər birliklərə qarşı olduğunu düşünməyin!”

Ola bilsin belə bir təsəvvür yaransın ki, müsəlman və mömin qardaşların yaratdığı, mədəni, yaxud siyasi işlə məşğul olan bir birlik ola-ola başqa bir mədəni cəmiyyətin yaradılması nə üçündür. Fikrim budur ki, müəyyən bir adla bir birlik yaranıb hamını əhatə edə bilsə, başqasına ehtiyac olmaz. Lakin bir cinaha, bir bölməyə məxsus olsa, gərək digər tərəfdə də oxşar birlik yaransın və hər ikisi birlikdə hamını əhatə etsinlər. Mən siz qardaş və bacılara da deyirəm ki, sizin cəmiyyətinizin və müəllimlərin İslam birliyinin işi təxminən bir-birinə oxşayır; yəni eyni iş üçün iki təşkilat mövcuddur. Mən siz qardaş və bacılardan xahiş etmək istəyirəm ki, heç zaman cəmiyyətinizin onlara qarşı olduğunu güman etməyin. Onlar da belə düşünməsinlər. Bəzi qruplar onların fəaliyyət dairəsindədir, bəzi qruplar isə deyillər. Siz olmayanlarla işləyin. Əgər bir yerdə vahid məzmun, məqsəd və ya şüarla iki təşkilat çalışırsa, hər biri çox böyük olan işin, yaxud elektoratın bir hissəsini qanadı altına alsın. Mən düşünürəm ki, bir-biri ilə vuruşmasalar, ziddiyyət də yaranmaz.

Biz digərinin nə etdiyinə baxmamalıyıq. Görək biz nə etməliyik. İnqilabın əvvəlində həmişə belə düşünürdük. Biz deyirdik ki, öz işimiz üçün bizim fikrimizcə yaxşı işləməyən başqa birisindən əmr almırıq. Biz öz əqidə və iradəmizdən əmr alırırıq. Biz gərək yaxşı və mülayim şəkildə, din və təqva əsasında işləyək. Doğrudan da “təqva üzərində qurulmuş”¹ olsun, işin əsası və meyarı təqva olsun. Cəmiyyətdə kiminsə təqva əsasında işləmədiyini gördükdə

¹ Tövbə/108.

deməyək ki, bəs o nə üçün işləmir. Qoy o işləməsin. Onun təqva əsasında işləməməsi bizim də təqvaya əməl etməməyimizə səbəb ola bilməz. Biz gərək təqva əsasında çalışaq. Allah inşallah kömək etsin ki, bizim hamımız - birinci mən özüm, sonra digər qardaş və bacılar məsələləri düzgün dərk və ona əməl edək. Hər halda, mədəni iş çox-çox əhəmiyyətlidir. Bu gün məktəb müəllimlərinin üzərinə mühüm vəzifələr düşür.

Qədri bilinməyən təbəqə

Ölkənin məktəb müəllimləri yoxsul və qədri bilinməyən bir təbəqədir, layiqincə dəyərləndirilməmişlər. Bu təbəqə çox fəal, yaradıcı, qayğıkeş və xidmətkardır, ən əziz insan hissələrə - yeni və gələcək nəsələ sevgi bəsləyir. Bizim xalqımız bunu bilmir. Müəllim onlara görə, özləri kimi bir adamdır. Yəni bir neçə uşağın atası olan mən müəllimə digər adamlar kimi baxıram. Halbuki belə deyil. O bizim xəzinədarımızdır. Haradasa bir müəllim qayğıkeş olmaya bilər, amma müəllimlərin əksəriyyəti, yaxud böyük bir hissəsi bu işi sevir. Çünki sevməsə, bu peşəni seçməz. Sevmədən heç bir işi davam etdirmək olmaz. Bu seçim sevgi, ıxlas, həvəs və qayğıkeşlikdəndir. Xalq əksər hallarda bunu bilmir.

Mənim fikrimcə, bu qədər paklığı, dəyər və mənəviyyəti olan və bunların xalq tərəfindən bilinmədiyi bu təbəqəni müdafiə etmək lazımdır. Baxmayaraq ki, sizin çoxunuz elə indi də müəllimsiniz və bu söz sizin özünüzdə də şamil olur. Lakin burada bir müəllim kimi yox, Məktəb müəllimlərinin İslam cəmiyyətinin üzvü kimi təmsil olursunuz və müəllimlərlə qayğıkeş davranmalısınız. Görün ölkə müəllimləri üçün doğrudan da nə lazımdır, mənəviyyətin gücləndirilməsi, yaxud məişət problemlərinin həlli üçün hansı işi görmək lazımdır. Bu istiqamətdə lazım olan hər biri işi görün. Siz öhdəsindən gələcəksiniz, bacardığınızı əsirgəməyin.

Ümidvarıq Allah sizin hamınıza uğur bəxş etsin, yardımçı olsun! Zəhmət çəkib bu işin əsasını qoyan qardaşlara da yardım etsin!

Allahın salamı və rəhməti olsun sizə!

Şəhid Mütəhhəri adına İslam maarifi liseyinin müəllimləri və məsul işçiləri ilə görüşdə çıxışı: 1990

Şəhid Mütəhhəri liseyi

Lütf göstərib buraya təşrif buyurmuş cənabları ziyarət etməyimə çox şadam.

Fikrimcə, Allahın lütfü ilə bu məktəbin açılması çox yaxşı, səmərəli və yolaçan təşəbbüslərdən biridir. İnşallah, davamlı olsun! Şəhid Mütəhhəri adına liseyin dərs proqramının təfərrüatını bilməsəm də, ümumi şəkildə məlumatlıyam ki, burada hövzənin dərs proqramları xüsusi nizam-intizamla və xüsusi siniflər formasında keçirilir.

O dərslərə başlamaq üçün belə bir məktəbin olması həqiqətən, lazım idi. Dünyada da universitet öncəsi məktəb və liseylər var və universitetə hazırlıq məktəbləri normal haldır. Burada şagirdləri hövzə qaydaları və hövzə məqsədilə yetişdirmək lazımdır. Mənim imkanım olsaydı, bütün övladlarıma, mənimlə məsləhətləşən bütün şəxslərə belə məktəblərdə təhsil almalarını tövsiyə edərdim.

Oxunan dərslər toxunduğunuz qaydada yaxşıdır. Bununla yanaşı, dövlət dərslərini də oxuyurlar. Bu qədər inkişaf diqqətəlayiqdir. Əgər mümkün olsa, bu yaşlarda məktəbdə Qurana daha artıq diqqət göstərsin, bunun bəlkə böyük nəticəsi olar. Misal üçün, Quran əzbərləmək imtiyaz hesab olunsa, Quranın bir hissəsini əzbərləyən üçün qiymət, yaxud digər imtiyazlar verilsə, bu üsulla yeniyetmələrimizi inkişaf etdirə bilərik. Əlbəttə, Quran əzbərləmək proqrama salınmasın, çünki dərsləriniz normadan artıqdır və hal-hazırda Quran əzbərləməyin proqrama salınması çətinlik yaradar.

Quran əzbərləməmək: elm hövzələrinin nöqsanı

Hal-hazırda Quran əzbərləməmək bizim hövzələrimizdə doğrudan da bir nöqsan sayılır. Bəzi əhli-sünnə hövzələrində, əvvəllər olduğu kimi, qəbul üçün Quran əzbərləmək şərti qoyulur. Digər hövzələrdə Quran əzbərləmək şərt olmasa da, buna həvəsləndirirlər. Əhli-sünnə alimləri adətən, Quranla daha çox ünsiyyətdə olurlar. Halbuki biz öz hövzələrimizdə elə tələbələr müşahidə edirik ki, bir qədər dərs də oxuyublar, lakin hələ Quranın məşhur qiraətini

mükəmməl bilmirlər. Yəni başqa qiraəti bilməmək bir yana, hələ adi tilavətlərində də qüsurlar var.

Bunun səbəbi hövzədə Quran qiraətinin tədris olunmamasıdır. Keçmişdə Quran dərsi məktəbxanalarda keçirilirdi. Buna görə, kim elm öyrənməyə başlayırdısa, Quranı bilmiş olurdu. Sonralar məktəbxanalər yığışdırıldıqda, yeni məktəblərdə uyğun tərzdə Quran öyrədilmədi. Bu boşluq hələ də qalır. İndi kiminsə bəxti gətirsə, atası, yaxud anası Quransevər olsa, onunla ünsiyyətdə olsa, Quranı öyrənəcək. Belə olmasa, hövzə ona Quran öyrətməyəcək. Quranın mətnini, zahirini və ibtidai təlimlərini öyrənməyəcək. Hərçənd oxuduğu maarif və fiqh hər halda, Quran fihi və Quranın məhsuludur, amma Quranın mətni və oxunuşu proqramlarda yoxdur.

Sizin bu məktəblərinizdə bu mübarək işin təmali qoyulsa və indidən iş başlansa, həmin gənclər Quranla ünsiyyət qurar, Quranı əzbərləyər. Əgər burada bu mühüm işi təmin edə bilsəniz, çox əhəmiyyətli iş baş tutar.

Etiquadi şübhələrə cavab

Bu proqramların yanında yeniyetmələr bir qədər etiqadlarını möhkəmləndirməlidirlər. Sizin məktəbinizdə mənim də bir uşağım təhsil aldığından, işlərin keyfiyyətindən bir qədər xəbərdaram. Vaxt az olsa da, evin daxilində övladlarımın vəziyyətinə nəzarətsiz qalmıram, onlarla bir qədər məşğul oluram, hansı mövzuları mütalie etdiklərinə və nə iş gördüklərinə baxıram. Bəzən etiqad məsələləri haqda mütalie edirlər, bəzən əlavə tapşırıq hazırlayırlar. Amma daha vacib iş güclü və tamamilən sadə, fəlsəfi və irfani dəlillərdən uzaq etiqadlar kursudur; özü də gəncin beyninin qəbul edəcəyi həddə.

İndi dünyada etiqad sahəsində bir zaman geniş yayılmış tövhid, allahşünaslıq və din şübhələri çox da aktual deyil. Əvəzinə digər şübhələr var: İmam Mehdiyə (ə) aid şübhələr, vəhhabilər tərəfindən Şiə əqidələrinə yönələn şübhələr, bizim quruluşumuzun əsas sütununa – yəni etiqadi və məntiqi bir məsələ olan fəqih rəhbərliyinə aid şübhələr, İslam dininin həyatın idarəsi üçün yetərli olmasına, ümumiyyətlə, İslamın siyasət və həyat dini olub-olmamasına və yaxud məhz şəxsi etiqad və əməl mənasında olan din olduğuna dair şübhələr. İndi belə şübhələr irəli sürülür.

Bir zaman cəhalət üzündən bu fikirlərə sarı gedirdilər, amma bu gün bəzi şəbəkələr bu fikirləri tələqin edirlər. Biz bunu görürük. Odur ki, doğrudan da araşdırılmalıdır ki, bu gün gənc beyinlərin qarşısına qoymaq üçün hansı şübhə hazır, yonulmuş və seçilmiş vəziyyətdədir. Bu şübhələr tanındıqda onların hər birinə etiqadi mövzular formasında cavab verilməlidir. Ola bilsin, hər bir neçə ildən bir bu sual-cavablar fərqlənsin. Bu da bir məsələdir. Əgər məktəbin proqramlarında nəzərə alınsa, fikrimcə, daha təkmilləşər.

Ümidvarıq ki, Allah sizə əcr və uğur bəxş etsin! Şübhəsiz, İslam Respublikasının faydalarından biri belə mədəni və dini işlər görməkdir. Biz bunu alqışlayır, Allaha şükür edir və sizin üçün müvəffəqiyyət arzulayırıq.

Allahın salamı və rəhməti olsun sizə!

Müəllim və Beynəlxalq Əmək günləri münasibətilə müəllim və fəhlələrlə görüşdə çıxışı: 1990.

Şəhid Mütəhhərinin düşüncə cərəyanı – üstün bir cərəyan

Həm bugünkü münasibətlər bizim xalqımız üçün əhəmiyyətlidir, həm burada iştirak edən siz əzizlər İslam cəmiyyətində və İslam ölkəsinin inqilabi quruculuğunda təsirli qrup və təbəqələrdəsiniz. Zəhmətkeş və sədaqətli təbəqə olan müəllim qardaş və bacılara, zəhmətkeş və xidmətçi təbəqə olan fəhlə qardaş və bacılara, müqəddəs Mühafizəçilər korpusunun Etiqad-siyasət şöbəsində çalışan qardaşlara, eləcə də məclisdə iştirak edən tələbələrə, şagirdlərə, məsul şəxslərə, xüsusən də inqilabın böyük və unudulmaz şəhidinin dəyərli adı və xatirəsi ilə xüsusi əlaqədə olanlara - Şəhid Mütəhhəri məktəblərinin və ali məktəbinin şagird və tələbələrinə öz təşəkkür və hörmətimi bildirirəm.

Öncə bu böyük şəhid haqqında bir cümlə deyim. Çünki bizim böyük mütəfəkkir, filosof və alimimiz olan mərhum Ayətullah Mütəhhərinin ildönümü məsələsi quru bir anım tədbiri deyil. Belə deyil ki, bir şəxs zəhmət çəkib dünyadan köçüb, yaxud şəhid olub, biz də burada onu yad edib zəhmətlərindən ötrü təşəkkür etməliyik. Xeyr, bu məsələ, zaman ötdükcə cəmiyyətimizdə daha yaxşı görünən bir düşüncə xəttidir.

Həyatı dövründə onu tanıyan çox deyildi. Böyük üstünlükləri və aydınlığı ilə tanış olan da az idi. Lakin bu gün inqilabın təməlində Şəhid Mütəhhərinin fikirləri əsas xətti təşkil edir. Allahın gücləndirdiyi o qayğıkeş alimin əsərləri olan ictimai, mental, fəlsəfi və digər kitablarının, müzakirə və çıxışlarının hər biri cəmiyyət üçün vacib və həyatidir. Əlbəttə, bu kitablardan hamı bəhrələyə bilmir, xüsusi səviyyəsi var. Lakin bu mövzulardan bütün cəmiyyətin və bizim gənclərimizin istifadə etməsi üçün bir iş görmək olar.

Şəhid Mütəhhərinin fikirləri üzərində elmi işlər görülməlidir. Yəni elmi işə maraqlı olan bir qrup tədqiqatçı oturub onun müxtəlif məsələlər barədə düşüncə və görüşlərini çıxarmalıdırlar. Məsələn, əsərlərinin külliyyatından varlıq, insan, iradə azadlığı, ədalət, tarix, qəza və qədər, irfan və digər saysız-hesabsız mövzular barədə o şəhidin nəzərlərini çıxarsınlar. Əgər müxtəlif zamanlarda fərqli fikirləri olmuşsa, məsələn, bir məsələ barədə bir zaman bir

cür düşünmüş, bir neçə ildən sonra fikri dəyişilmişsə, onu da müəyyən edib üzərində araşdırma aparsınlar. Bu, cəmiyyətin Şəhid Mütəhhərinin əsərləri əsasında mental inkişafı üçündür. Ümidvarıq ki, bu iş baş tutsun və indiki şəraitdə bütün təbəqələr cəmiyyətimizin məşğul olduğu bu böyük hərəkət qarşısında məsuliyyətlərini dərk edib, layiqincə yerinə yetirsinlər.

Mədəni-ideoloji hücum

Əziz müəllimlərin iştirakı münasibətilə deyirəm ki, cəmiyyətin elmi-mədəni qüvvələri – kim olsalar, nə olsalar, istər universitetlərə, istər elm hövzələrinə və digər yerlərə bağlı olanlar - bilməlidirlər ki, bu gün düşmən özünün ən böyük səyini mədəni-ideoloji hücum üzərində toplamışdır. Mən bunu bir mədəniyyət mənsubu kimi deyirəm, siyasi adam kimi yox.

Döyüş səhnəsinə baxdıqda bir tərəfdə İslamın və məzlumların xilasının tərəfdarı və dünya hegemonlarının düşməni olan siz İran xalqını, digər tərəfdə isə sizin düşmənlərinizin – yəni hegemon və antiislam cəbhə başçılarının, onların davamçılarının və bu arada şəxsi maraqlarına və nəfsi istəklərinə görə hegemonizm izdihamının arxasınca düşmüş rəzil adamların dayandığını görürük. İndi müharibə gedir, zarafat deyil. Hərbi müharibə bitdi. Üstəlik, düşmən – yəni qlobal hegemonizm bacarsa, yenə də hərbi müharibəyə başlayar, amma bu onun üçün asan deyil.

İndi elmi, mədəni və siyasi bir müharibə gedir. Kim bu döyüş səhnəsini aydın görsə, xəbərləri anlasa, dəqiq məlumatı olsa, səhnəyə bir nəzər salmaqla indi düşmənin ən çox mədəni yollarla təzyiqlə göstərdiyini bilər. Muzdur qələm sahibləri, dinini, qəlbini və vicdanını satmış elm və mədəniyyət mənsubları az deyil. Əksəri ölkə xaricində və tək-tük ölkə daxilində olan bu adamlar qoyun hegemonizmin fəsad dolu süfrəsində əyləşib onların məqsədləri üçün qələm işlətsinlər, şeir də yazsınlar, iş də görsünlər; elə görürlər də.

"Mədəni hücumun cavabı tufəng deyil!"

Mədəni işə və mədəni hücumla tufənglə cavab vermək olmaz. Onun silahı qələmdir. Bunu deyirik ki, ölkənin elmi-mədəni işlərində çalışan məmurlar və siz əziz elm və mədəniyyət mənsubları – müəllim, tələbə və ruhanilərdən tutmuş şagirdlərə və ölkənin təhsil sistemindən kənarında uyğun fəaliyyət

gösətərən şəxslərə qədər hamınız bu gün bu döyüşdə əsgər olduğunuzu anlaya, necə müdafiə etməli və hansı işi görməli olduğunuzu biləsiniz.

Hərbi döyüşdə olduğu kimi, burada da gözləri açmaq və cəbhəni öyrənmək lazımdır. Hərbi döyüşdə hansı tərəf düşmənin vəziyyətini öyrənmədən, onu nəzarətdə saxlamadan, gözünü bağlayaraq və başını aşağı salaraq irəliləsə, məğlub olar. Mədəni döyüşdə də belədir. Əgər düşmənin çalışdığını bilməsəniz, yaxud bunu bilənə qulaq asmasanız, mədəni komandandan əmr almasanız, yaxud o sizin qüvvənizdən istifadə etməsə, manevari və koordinasiyanı düzgün aparmasa, bunun arxasınca məğlubiyyət gələcək. Radio, televiziya, məktəblər, Mədəniyyət nazirliyi, qəzetlər, jurnallar və ölkənin bütün elmi-mədəni toplumu bu baxımdan məsuliyyət daşıyır. Siz müəllimlərin səngəri, məsuliyyətin də böyüklüyü bəllidir.

"Xalq müəllimləri uca tutsun!"

Keçmişdəki fəsadçı, zalım və çox mənfur rejimi, inqilabın işlərini, hazırlıqlarını, qürbət dövründə döyülmələri görməmiş, müharibənin çətinliyini əti və qanı ilə duymamış nəsil təzə-təzə siz müəllimlərin əlinə keçir. Siz bu nəsildən inqilabı qoruyacaq insanlar hazırlamaq istəyirsiniz. Bu, çətin və böyük işdir. Bu böyük işə əhəmiyyətli yanaşın, onu uca tutun. Xalq da müəllimləri, təlim-tərbiyə işçilərini uca tutsun. Məktəblərin məsul işçiləri nə iş görmək istədiklərini bilsinlər. Xalq həm maddi və həm mənəvi baxımdan təlim-tərbiyəyə, məktəb tikilişinə, təhsilə kömək etsin.

Siz İran xalqı, global İslam inqilabının sahibləri, bəşəriyyətə şahid olan – “xalqa şahid olsunlar” – siz şahid xalq çiyinizdə olan bu ağır əmanəti qoruyub saxlamalısınız. Bütün dünya məzlumlarını və hər hansı bir yolla mənfur hegemonizmdən yaralanmış şəxsləri özünü cəlb edin, onlara ümid verin.

**Təlim və tərbiyə naziri, nazir müavinləri, müşavirləri və şöbə müdirləri
ilə görüşdə çıxışı: 1992**

İslam Respublikasının az gözləntili və çox əməkli xidmətçiləri

Mən bütün ölkədə ağır məsuliyyəti üzərinə götürmüş əziz qardaşlara təşəkkür etməliyəm. İslam Respublikası quruluşunun az gözləntili və çox əməkli xidmətçiləri siz əziz müəllimlərsiniz; istər idarə işlərində çalışan siz qardaşlar və istər təhsil, təlim və tərbiyə sahələrində uşaqlarla birbaşa məşğul olanlar. Hamınız doğrudan da ayıq şəkildə ağır yükü və böyük məsuliyyəti üzərinizə götürmüşünüz və cənab Doktor Nəcəfinin qısa şəkildə toxunduğu problemlərlə bu çətin yolu getməkdəsiniz. Allaha şükür olsun ki, yaxşı da gedirsiniz.

"Ölkənin gələcəyi sizin əllərinizdədir!"

Təlim və tərbiyənin əhəmiyyəti barədə sizin bilmədiyiniz bir şey yoxdur. Məsələnin mahiyyəti hamımıza bəllidir; yəni ölkənin gələcəyi sizin əlinizdədir - təlim-tərbiyə qurumlarının və müəllimlərin əllərində. İslam tərbiyəsi ilə tərbiyələnmək və təlim görmək üçün ən yaxşı və ən hazırlıqlı nəzil sizin ixtiyarınızdadır.

İnqilab dünyanın bir nöqtəsində baş verib möcüzəli təsirlər buraxan bir hadisədir. Onun yaşaması və faydalarının davam etməsi insanların tərbiyəsi ilə birbaşa əlaqədardır. Əgər inqilabın sözünü dərk edib onu qoruyan, ona əməl edən, o yolu və istiqaməti davam etdirən düzgün və elmlil insanlar olsa, inqilab yaşayar, faydaları davamlı olar. Əgər Allah eləməmiş, inqilabın baş verdiyi bir mühitdə insanlar düzgün tərbiyə olunmasalar, tərbiyə prinsipləri məhv edilsə, İslam cəmiyyətində İslamın tərbiyə proqramlarına əməl olunmasa, qıyası, həm məlumatlı, həm qayğıkeş, həm məsuliyyətli, həm bacarıqlı, həm yüksək əhval-ruhiyyəli insanlar yetişdirilməsə, şübhəsiz, ilkin təməli də təhlükəyə uğrayar və tələf olar.

"İslam etiqadı və əməli şagirdlərdə canlandırılmalıdır!"

Mənim fikrimcə, bu gün bizim orta məktəblərimizdə hər şeydən vacib məsələ şagirdlərdə İslam etiqadını və İslam əməlini dirçəltməkdir. Əgər İslam

əməlinə və etiqadına qarşı laqeyd bir ailədən, yaxud İslam fikirlərinə və əməlinə inamı və diqqəti az olmayan, lakin valideynləri savadsız, düşüncə və psixoloji cəhətdən qüsurlu olduğuna görə uşaqda müsbət təsir buraxa bilməyən bir ailədən bir uşaq məktəbə getsə, həmin çatışmazlıqlar orada düzəlməli, bu uşaq həm elm, həm əməl, həm etiqad baxımından dindar insana çevrilməlidir. Məqsəd bu olmalıdır.

Bir İslam adamı təkcə İslam etiqadına malik olan və əməllərini yerinə yetirən deyil, İslam əxlaqı da əsas şərtidir. Əgər düzgün İslam etiqadlarına sahib olsa, namaz, oruc və bu kimi əməlləri yerinə yetirsə, lakin paxıl, xəsis, qorxaq, bədxah, passiv və iradəsiz olsa, əsl müsəlman deyil. Müsəlman hər üç cəhətdə - həm tərbiyədə, həm elmdə, həm əməldə işləməlidir. Əlbəttə, bir baxımdan bunların hər üçü əməldir. Etiqad da bir növ əməldir, qəlb əməlidir. Hər halda, məqsəd aydındır.

“Uşaqlar İslam vicdanı ilə tərbiyə olunmalıdırlar!”

Məktəblərdə uşaqlarımızı dini baxımdan – həm etiqadda, həm tərbiyə və əxlaqda, həm də əməli bəndəlikdə əsl müsəlman kimi yetişdirməyə çalışmalıyıq. Bu, çox vacib məsələdir. Əlbəttə, elmsevərlik elmsevərlik hissi İslam tərbiyələrindəndir. İslam əxlaqının içində bu da var. Elmi dərəcələr məsələsi də sizin əsas işlərinizdəndir. Ona diqqət yetirmək lazımdır. Elmlərin bölgüsü, prioritetləri təyin etmək və bu gün, bu dövrdə, bu beş-on ildə şagirdlərin daha çox hansı elmlərə yönəldilməsi sizin işlərinizdəndir və bunu daha yaxşı bilirsiniz.

Mədəni hücum haqqında da danışılıb dedilər ki, siz bu hücumun ön xəttindəsiniz. Doğrudur, mən də bunu qəbul edirəm. Çünki mədəni hücum yeni nəslə həm dinə, həm inqilabi prinsiplərə, həm də bu gün hegemonizmi, hegemon gücləri təhlükəyə salan və qorxudan fəal təfəkkürə qarşı etiqadsız etmək məqsədilə aparılır.

“Bütün müsəlman ölkələrində xalq İslamı istəyir!”

Müşahidə edirsiniz ki, bu gün Əlcəzairdə və İslam bölgələrində İslam qarşısında necə aydın, kobud və ədavətli mövqe tutublar. Bunlar bizim üçün ibrətdir.

Biz ola bilsin, İslam Respublikası daxilində İslam məsələlərinə aid bəzi ümumi işləri yaxşı hiss etməyə. Amma uzaqdan başqa bir bölgəyə baxdıqda bəzi məsələlər çox aydınlaşır.

Görün bu gün hegemonizm və onun dağıdıcı mədəniyyəti İslam ölkələrinə nə edir və necə müharibə aparır. Bütün İslam ölkələrində xalq İslamı istəyir. Siz hansı İslam ölkəsinə yaxınlaşsanız, görəcəksiniz ki, belədir. Biz xalqları tanıyıyıq, bilirik ki, İslamı sevirlər, xalqların böyük əksəriyyəti İslam həyatına meyllidirlər.

İslam harada meydana çıxırsa və xalq İslama sevgi bildirirsə, hegemon güclər əleyhinə kəskin mübarizə yaranır. Biz düşünürük ki, Əlcəzair xalqı nəhayət, İslama, İslam hakimiyyətindən ibarət idealına qovuşacaq, indi orada baş verən, birbaşa hegemonizmin nəzarəti altında olan, hegemonizmin, xüsusən də ABŞ-ın idarəsi ilə aparılan bu təxribatlar bitəcək. Bunlar bir xalqın iradəsi qarşısında uzun müddət tab gətirməyə qadir deyillər. Bir neçə gün hərlənirlər, amma xalqın iradəsi qarşısında davam gətirmirlər. Bu şərtlə ki, xalq müqavimət göstərsin və təbii ki, inşallah, göstərəcək.

Düşmənin İslam hərəkatları qarşısında ədavəti

Bu hadisə bizim üçün təcrübə və ibrətdir: “Həqiqətən, bunda ibrət var”.¹ Hələ real təsiri olmayan bir meydandan xəbər verən, lakin gələcəyi görünən hərəkat qarşısında belə düşmənçilik edirlərsə, görün bir ölkədə, yəni İslam Respublikasında parlayan bir İslamla necə qatı düşmən və onu məhv etmək üçün müxtəlif vasitələrdən istifadə etməyə nə qədər hazır olurlar. İncilərdən indiyədək biz bu problemlə üz-üzə olmuşuq. İndi də bütün sahələrdə - iqtisadi, mədəni, siyasi sahələrdə bununla məşğuluq. Hər yerdə özümüzü hazırlamalıyıq. Bunun ən mühüm tədbirlərindən biri budur ki, biz bu məmləkətin gənc, yeniyetmə və uşaqlarını islamçı yetişdirək.

“Sizin işiniz Allah yolunda cihaddır!”

Məncə, dərs vəsaiti hazırlamaqda, müəllim yetişdirməkdə, təlim-tərbiyə qurumlarının müxtəlif sahələrinə və məktəblər daxilində digər işlərə nəzarətdə başlıca proqram İslam tərbiyəsinin aşılması olmalıdır. Görək məktəblərdə

¹ Ali-İmran/13.

əsl müsəlman yetişdirmək işi baş tutur, yoxsa yox. Biz bu sahədə bütün çatışmazlıqları aradan qaldırmalıyıq.

Bizim ölkəmizdə məktəblərin qədim keçmişi var. Lakin iş əvvəldən düzgün aparılmamışdır. Burada çoxlu mədəni sahələr kimi, məktəbləri də əvvəldən düzgün əsas üzərində qurmayıblar. Siz bu düzgün əsası yaratmağa çalışır və çoxlu problemlərlə üzləşirsiniz. Bu problemlərə dözmün və bunu Allah yolunda cihad sayın. Sizin əməliniz bir cihaddır. Ölkənin hər hansı yerində çalışan müəllimlər bunu bilməlidirlər. Sizin işiniz həqiqətən, bir cihad və Allah yolunda mücahidlikdir. Bunun çətinliklərinə dözmək lazımdır. Hərçənd hökumət də sizin problemlərinizi azaltmağa çalışmalıdır.

Seçkilər barədə də yalnız bir cümlə deyim. Bütün qurumlar öz rolları qədərincə seçkilərin sağlam keçirilməsinə çalışmalıdır. Sağlam seçkilərin necəliyi də bəllidir. Bir dəfə dedik ki, səhv və pis seçkilər təksə saxta səsələrin qutulara atıldığı seçkilər deyil. Bəllidir ki, İslam Respublikası quruluşunda buna nəzarət var və belə bir şey prinsipcə, imkansızdır, yaxud asan deyil. Seçkilərin sağlamlığı budur ki, həqiqətən, xalqın ürəyindən və seçimindən xəbər versin. Həqiqətən, çalışıb məlumat səviyyəsini elə bir həddə çatdırmaq lazımdır ki, seçim düzgün olsun. Ola bilsin, seçki dövründə ətrafda fikirləri yayındırmaq, həqiqətləri əksinə göstərmək və seçkiləri qərblilər arasında adət olduğu (Dünyanın bir çox ölkələrində pulla, pul təbliğatı ilə, zəif şəxsləri satın almaqla və digər bu kimi yollarla səs toplayırlar) formalara çəkmək üçün təbliğat işləri aparılsın və bəzi təhriklər edilsin. Bunlar olmamalıdır. Yəni xalq doğrudan da ayıq şəkildə düşünməli, seçməli və öz seçimini elan etməlidir. Sağlam İslam forması budur; yəni hər kəs ayıq şəkildə İslam quruluşu ilə bir növ beyət edir. Bu çox əhəmiyyətli və yaxşıdır. Təlim və tərbiyə qurumu da öhdəsinə düşən həddə - istər rəsmi, istər qeyri-rəsmi surətdə çalışıb bu işi ən yaxşı şəkildə yerinə yetirməlidir.

Şagirdləri texniki peşə məktəblərində təhsilə həvəsləndirmək

İndi bir məsələ yadıma düşdü. Sizin hesabatda buna işarə vurulmayıb. Doğrudan da çox yaxşı işlərdən biri texniki peşə məktəbləridir. Bununla məşğul olmaq lazımdır. Uşaqlar iş mühitinə daha tez girsinlər, yalançı diplomçuluğa aludə olmasınlar. Bu da mühüm məsələlərdən biridir. Mən siz əzizlərə bir də

təşəkkür edirəm. Bilirəm ki, zəhmət çəkir və çalışırsınız. Bu gün təlim və tərbiyə mərkəzləri, dərs vəsaiti, sinif və müəllim keçmişlə əsla müqayisəolunası deyil.

İnşallah, hamınız müvəffəq olasınız. Allah sizə kömək etsin! Biz də dua edirik ki, Allah gündəgün uğurlarınızı artırsın!

Allahın salamı və rəhməti olsun sizə!

İran İslam Respublikası radiosunun Elm şöbəsinin üzvləri ilə görüşdə çıxışı: 1992

Proqramlardan razılıq

Qardaş və bacıları görməyə çox şadam. Şöbənin proqramları haqda verdiyiniz məlumatlar insanda arxayınlıq hissi yaradır. Allaha şükür olsun ki, zehninizdə müxtəlif cəhətlər olub və var. Bəllidir ki, kollektiviniz böyük olmasa da, proqramlı və dəqiq işləyirsiniz.

Mənim sizin şöbənlə tanışlığım digər şöbələrəndən olduqca çoxdur. Təsadüfən belə olmuşdur. Sizin qeyd etdiyiniz proqramlar içərisində təkə "Elm dünyasının məşhurları" verilişindən xəbərim yoxdur. Digər proqramlarınızı az-çox dinləmişəm; misal üçün, səhərlər yayımlanan "Elm və həyat" proqramı kimi. Mən bir dəfə öz-özümə fikirləşirdim ki, sizi görsəm, bu proqramı çox möhkəm, güclü və gözəl səslə apararı bacı və qardaşlara təşəkkür edərdəm. Bu, çox yaxşı proqramdır. İcra baxımından da çox yaxşıdır. Proqram əsla yorucu deyil, eyni zamanda çox güclü, şən, möhkəm və təkrarsız bir proqramdır. Bəzən bir qonaqdan da istifadə edirlər. Bir doktor gəlib danışır. O da yaxşıdır. Bu proqramda gördüklərim yaxşı idi.

"Baca" proqramına da toxundunuz. Mən bu proqramı təsadüfən dinləmişəm. Bu da çox yaxşı proqramdır, çox yaxşı da aparılır. Əlbəttə, həm də rəngarəng proqramdır.

Elmi-fantastik ədəbiyyat

Toxunduğunuz elmi-fantastik ədəbiyyat doğrudan da əhəmiyyətliyədir. Bu işlər indi dünyada çox aktualdır. Siz¹ dediniz ki, bu hekayələr ağla yaxın olmalıdır. Xeyr, elə şeylər var ki, zehindən çox uzaqdır. Bu hətta fars dilinə çevrilmiş kitablarda da var, mən görmüşəm. Elə məsələlər var ki, reallıqdan çox uzaqdır, belə nəzərə çarpır ki, bəşər elmi hələ o səviyyəyə çatmayıb. Misal üçün, dəmir adam birdən-birə şüurlu və vicdanlı varlığa çevrilir.

Bu yaxınlarda "İki yüz yaşlı adam"² adlı bir kitab nəşr olunub. Bu kitabda dəmir adam birdən-birə şüurlu və vicdanlı varlığa çevrilir. Bu bizim dövrün

¹ Cənab Pur Hüseyin.

² Ayzek Azimovun (1920-1992) əsəri.

elmi həqiqətlərindən çox uzaqdır. Yəni elm belə bir şeyi əsla mümkün saymır. Lakin həm əyləncəlidir, həm də faydasız deyil, beyində yeni üfüqlər açır. Bu, çox yaxşıdır.

Mən bir neçə il öncə ikişəxsiyyətli bir insan barədə yazılmış bir kitab oxudum. İnsan bir dərmanı içib Mister Hayd olurdu. Bu onun ikinci şəxsiyyəti idi. Birinci şəxsiyyəti çox yaxşı, nəcib və xeyirxah insan idi. Mister Hayd olduqda pis xislətli, xəbis və məxfi işlər görən adam olurdu. Məqsəd budur ki, belə məsələləri radioya gətirib xalqla bir araya qoymaq düzgün seçimlə olsa, çox müsbət və yaxşı təsirlər buraxar. Təsirlərindən biri gəncləri cəlb etməkdir. Bu baxımdan, “Baca” verilişi də yaxşıdır, həm də yaxşı aparılır.

“Elm dünyası” proqramını digər proqramlardan az dinləmişəm. Çünki elə vaxt yayımlanır ki, mən adətən, onu dinləməyə macal tapmıram. Buna baxmayaraq, bəzən dinləmişəm. Bu proqram da yaxşı, çox möhkəm və ağır proqramdır. Bu da çox yaxşı aparılır.

“Sizin şənbə gecəniz” proqramını da təsadüfən dinləmişəm. Bəzən də uzaqdan sizin yarışlarınızda iştirak etmişəm. Verilişin aparıcıları çox yaxşı və güclüdürlər. Çox yaxşı və rəngarəng proqramdır. “Söhbət” verilişi də belədir. Mən bəzən axşamüstülər onu dinləmişəm. Həmçinin bir neçə verilişdə cənab Doktor Hesabi və digər bir neçə şəxslə söhbət etdilər, mən dinlədim. Bu da yaxşıdır.

“Siz örnək təqdim edirsiniz!”

Dediniz ki, bu proqramda elmi örnək təqdim etmək istəyirsiniz. Bu sizin əlinizdə deyil. Siz istəsəniz də, istəməsəniz də indi örnək verməkdəsiniz. Danışan adam örnək olur. Baxın, biz ölkənin tanınmaz alimlərindən birisini önə çəkirik. Bunlar həmişə tanınmaz olmuşlar. İnkilab bunları bir qədər üzə çıxarır, inkilabdan öncə isə daha tanınmaz idilər. Özü və elmi üçün yaşamaq istəyən alim tamamilə tanınmaz qalırdı, yaltaqlıq edən isə önə keçirdi. Öz elmi həyatını yaşamaq istəyən şəxsə həqiqətən, heç kim azca diqqət də göstərmirdi.

Mən prezident olanda bir dəfə Kərəcin serum istehsalı mərkəzinə getdim. Gördüm ki, qoca alimlərin bir qrupu oradadırlar. Zənnimcə, onların biri radioda çıxış edənlərdən idi. Mən ləhcəsindən anladım ki, nəcəfabadlıdır. Əldən düşmüş bir qoca idi. Məni görəndə onu ağlamaq tutdu. Gördü ki, prezident gəlib ona əl verir, görüşür və halını soruşur. O, həyatında əsla belə

bir şey görməmişdi ki, bir ölkə rəsmisi təvazökarlıqla onunla danışsın və elmini dəyərləndirsin. Görürdü ki, mən onun elminin dəyərini bilir, bir alim kimi - süni şəkildə yox, həqiqətən və ürəkdən – ona hörmət bəsləyirəm. Bu ona doğrudan da qərribə gəlirdi.

Buna əsasən, indi siz bu tanınmaz cəmiyyətdə birisini yuxarıya çəkirsiniz; radioya çağırır və onunla söhbət edirsiniz. Bəlli idi ki, müsahibə alan da heyran olmuşdu, təkrar-təkrar deyirdi ki, mən sizin şagirdiniz olmuşam, yaxud siz universitetdə belə idiniz və sair; yəni ona hörmət ifadə edirdi. Beləliklə, o, təbii şəkildə örnək olur; nə iş görmüş olsa da, örnəkdir. Yəni siz daha onun elmi fəaliyyəti ilə düşüncə tərzində arasındakı sərhad çəkə bilməzsiz. O, materialist də ola bilər. Ola bilsin, verdiyi məlumatda bildirsən ki, mənəviyyatın insan inkişafında heç bir təsiri yoxdur. Əgər belə desə, daha əlinizdən çıxdı və siz heç bir iş görə bilməzsiz. Bu məlumat yayımlanır, onu dinləyən gənci də cəlb edir. Buna əsasən, bu məqama diqqət yetirin. Amma hər halda, proqram yaxşı proqramdır.

“Biz alimi əməli surətdə həvəsləndirməliyik!”

Biz alimi əməli surətdə həvəsləndirməliyik. Yalnız "biz sizi sevirik" deməyimiz onu həvəsləndirmir. Həvəsləndirməyin yollarından biri budur ki, onu öz mediamız vasitəsilə milyonların qarşısına çıxaraq. O, tərcümeyi-halını, qürbətdə və yoxsulluqda keçirdiyi həyatının tanınmaz hissələrini xalqa danışsın və həvəslənsin. Bu, əməli həvəsləndirmədir. Siz bu işi görməlisiniz. Bu, çox yaxşı bir işdir. Lakin ehtiyatlı olun ki, sizin ziyanınıza tamamlanmasın. Yəni qeyd etdiyiniz bu məqsədlərin - onların hamısı yaxşıdır - əksinə əməl olunmasın. Misal üçün, bir nəfər gəlib deməsin ki, bir şey əldə etmək üçün cəmiyyətdə hiyləgər qoçaqlığı lazımdır. Bu sizin aşladığınız elmsevərlik hissəsinə tam ziddir. Belə olsa, siz əks nəticə alacaqsınız. Dinsizlik və dövlətə inamsızlıq da belədir.

Təxminən bir il öncə bir müsahibə gördüm, çox xoşum gəldi. Bir nəfər deyirdi ki, biz filan elmdə - indi dəqiq yadımda deyil – istifadə olunan sözlər üçün ekvivalent tapmağa çalışmışıq. Bir nəfərin belə bir işi qarşısına məqsəd qoyması çox yaxşıdır. Hansısa elmin xarici sözlərinə fars dilində ekvivalent tapmaq istəyir. Çünki bizim həmişə eynilə xarici sözdən istifadə etməmiz lazım

deyil. Bu, çox yaxşı işdir. Lakin bunun əksi də mümkündür. Bunu yaddan çıxarmayın.

Hər halda, verilişləriniz yaxşıdır. Görürəm ki, simalar da Allahın lütfü ilə hamısı gənc və həvəskardır. Proqramlar o qədər sanballıdır ki, insan onları hazırlayanların çox gənc olmadığını düşünür, amma görürük ki, şükür Allaha, cənablar və xanımlar əsasən gənc, iş həvəskar, peşəkar və elmlidirlər.

Elmsevərlik ruhu

Mən bir-iki qısa məqama toxunacağam. İnşallah, həmin istiqamətdə işləyin və davam etdirin.

Belə bir proqramda sizin dediyiniz məqsədlərdən əlavə, bir məqsəd də nəzərdə tutula bilər və o, cəmiyyətdə elmsevərlik ruhunun bərqərar edilməsidir. Bunun özü mühüm bir şeydir. Daha tələbə məsələsi deyil ki, elmə həvəs göstərsin, elmi fənlərlə məşğul olsun. Bizim yaşadığımız cəmiyyətdə xalqda, hətta bir kəndlidə də elmə rəğbətəin olub-olmaması əhəmiyyətli məsələdir. Bu, iki növ həyata səbəb olur. Biz gərək düzgün yollarla, hər bir mümkün vasitə ilə cəmiyyətdə birincini təmin edək.

Elmsevərlik ruhunun təsirləri

Elmsevərlik ruhunun insana çox təsiri var. Biri budur ki, elmi öyrənməyə çalışır, təbiətdə qanunların, nizam-intizamın olduğunu bilir. Əgər biz nizam-intizamı tapsaq, özümüzün və toplumumuzun həyatı daha yaxşılaşar.

Elmsevərliyin cəmiyyətdə təsirlərindən biri budur ki, hər kəs elm öyrənməyə və elmsizlikdən qaçmağa həvəslənəcək. Misal üçün, bir əkinçini fərz edin. Bilir ki, əkinçiliyi üçün dərmandan, gübrədən və elmi üsuldan istifadə etsə, bu il üç ton əvəzinə dörd ton buğda götürəcək. Bir nəfər var ki, burada ümumiyyətlə, bir elmin, üsulun, qanunun mövcud olmasına inanmır; düşünür ki, biz bu qanunu öyrənsək, yaxşı işləyərək. Bu əkinçi ilə qanunların faydasına inanan şəxs arasında fərq var. Bu şəxs qanunu öyrənməyə həvəs göstərir, ümumiyyətlə, laqeyd olan, inanmayan və "hamısı boş sözdür" deyən şəxs kimi etmir. Biz cəmiyyətin müxtəlif səviyyələrində bu elmsevərlik ruhunu yaymalıyıq. Bu, çox mühüm məsələdir.

"Elmsevərliyin dinsevərliklə heç bir ziddiyyəti yoxdur!"

Bəzi adamlar səhvən düşünürlər ki, elmsevərlik dinsevərliklə uyğun gəlmir. Mən görmüşəm. Son bir neçə ildə xüsusi siyasi məqsədi olan və bizim tanıdığımız bəzi şəxslər (Bəlkə də xalq bu şəxslərin məqsədindən xəbərsizdir, lakin biz insanları keçmişdən yaxşı tanıyırıq. Odur ki, bizim üçün təxmin vurmaq imkanı daha tez yaranır. Bəzilərinin isə siyasi məqsədləri olmaya da bilər) daim həvəsləndirir, bu gün bizim cəmiyyətimizdə mövcud olan dindarlığın elmlə ziddiyyət təşkil etdiyini və elmlə xalqın dindarlığına zərbə vurmağın mümkünlüyünü təlqin etməyə çalışırlar. Bunlar səhvə yol verirlər. Bu iki məsələnin bir-biri ilə heç bir ziddiyyəti yoxdur. Çünki din bu gün bizim tərəfdarı olduğumuz İslam dinidirsə, bu, inqilab edən, döyüş üçün əsgər hazırlayan, elmə dəvət edən bir dindir. Ümumiyyətlə, müsəlmanların dünyada bir neçə əsr elmin bayraqdarı olmaları İslam dinindən irəli gəlmişdir. Farabidən Xacə Nəsirə qədər təxminən üç əsr bu bayraqdarlıq davam etmişdir; özü də yüksək səviyyədə, aşağı səviyyədə yox. Bu gün Xarəzminin riyazi, yaxud İbn Sinanın tibbi nəzəriyyələri qüvvədən düşmüş nəzəriyyələr deyil. Onların əsasında yeni nəzəriyyələr yaranmışdır, lakin qüvvədən düşməmiş, sıradan çıxmamışlar, düzgün fikirlərdir və sözsüz ki, təkmil olunmuşlar Bunların hamısı haradan qaynaqlanırdı? İslam dinindən. Müsəlmanları elmin zirvəsinə çatdıran əsas amil İslam dini idi.

“Avropada elmin ilk bayraqdarları dindar insanlar olmuşlar!”

Siz bilirsiniz ki, Farabidən Xacə Nəsirə qədər davam edən 3 əsrdə Avropada dinlə düşmənlik vardı, lakin o zaman Avropada elmin ilk bayraqdarları dindar şəxslər olmuşlar. Məşhur Roje Bikenin (1214-1294) özü Fransisk təriqətinin keşişidir. Onlar özlərini məşhur San-Fransiskin ardıcılları sayan çox zahid keşiş qrupudurlar. San-Fransisk məşhur Müqəddəs San-Fransiskdir. Amerikanın San-Fransisko şəhəri onun adınadır. Bunlar müqəddəs adları şəhərlərə qoyurdular. Ozamankı papa rejimi bu şəxsin onların israfçı həyat tərzinə qarşı ifşalarından sonra onun qanlı düşməninə çevrildi. O, papa rejiminin cah-calalına, sərvət və var-dövlət toplamasına qarşı çıxırdı, zahidliyin tərəfdarı idi. İslam firqələri arasında Roje Bikenin oxşarını tapmaq istəsək, onu, işləri dərvişçilik və dilənçilik olan Xaksar sufilərinə bənzədə bilərik. O, güman ki, 13-cü əsrdə Avropada elmin ilk öncüllərindən olmuşdur. Yəni Avropada elmi yeniliklərlə nəticələnən ilk işlər aydın dindarlar tərəfindən görülmüşdür.

“Bizim din alimlərimiz müxtəlif sahələrdə mütəxəssis olmuşlar!”

Bizim İbn Sinamız da belə olmuşdur. İbn Sina bir din alimidir. Bildiyiniz və İşarat kitabından göründüyü kimi, o, müəyyən mənada bir arif olmuşdur. Biruni də din alimidir. O, "Hindistan həqiqətləri" kitabını yazmışdır. Bilirsiniz ki, bu kitabın adı bir şeirdən götürülmüşdür.

O öz dövründə riyaziyyat, astronomiya və müxtəlif elmlər üzrə mütəxəssis olmuşdur. Tam bir ruhani olan Şeyx Bəhai də belə idi. Şeyx Bəhainin dövründə dini fənlər yalnız ruhani təbəqəsinə məxsus olmuşdu. Ondan öncə isə belə deyildi, bir ruhani bütün elmlərə yiyələnirdi. Misal üçün, İbn Sinanın özünün fəlsəfə şagirdi də olmuşdur, tibb şagirdi də. Lakin Şeyx Bəhai ruhaniliyin təbəqə formasına çevrildiyi bir dövrdə elmi və peşəkar bir minbər axundu olmuşdur. Deməli, dinin elmlə heç bir ziddiyyəti yoxdur, hətta din elmin köməkçisi və ona dayaqdır.

“Siz cəmiyyətdə elmi ruhu və elmsevərliyi gücləndirməlisiniz!”

Siz cəmiyyətdə elm, elmsevərlik, bu böyük dünyanın bütün hissələrində qanun və qaydaların olması fikrini yaymalısınız. Biz də din tərəfindən bu qanunları kəşf və nəticədə kainatı idarə etməyə əmr olunmuşuq. İnsan torpağa, təbiətə, yer üzünə və yerin altına hakim olmaq üçün gəlib, tabe olmaq üçün yox. Bəşər yaranışının fəlsəfəsi və əsas vəzifəsi olan yer üzünə hakimiyyət yalnız o zaman həyata keçər ki, siz yerin – yəni suyun, havanın və küləyin qanunlarını öyrənəsiniz. Bu qanunları öyrənmədən hakim olmaq imkansızdır. Və bu qanunları elmlə öyrənmək olar. Buna əsasən, elmsevərlik hissi mühüm bir məqsəddir.

“Bizim bugünkü nəslimiz öz elmi keçmişindən xəbərsizdir!”

Təəssüf ki, yeni nəsil bizim keçmişdə olan elmi nailiyyətlərimizdən xəbərsizdir. Siz elm adamları kimi, ölkəmizin elm tarixinin necə şanlı olduğunu bəlkə bizdən də yaxşı bilirsiniz. Bəzən nəyisə aşağılamaq üçün onun Orta əsrlərə aid olduğunu deyirlər, amma bilmirlər ki, Orta əsrlər Avropa üçün xəcalət dövrü, bizim üçün isə nur çağıdır.

Siz hicrətin dördüncü əsrinə baxın. Adam Mitsin “Dördüncü hicri əsrində İslam mədəniyyəti” kitabı göstərir ki, bütün İslam məmləkətləri dünyanın elm

bazarı və onun əsas mərkəzi də İran olmuşdur; yəni İsfahan, Rey, Fars, Xorasan, Hərat, Mərv və s. Bu şəhərlər dünya elminin mərkəzi və zirvəsi olmuşdur. Təəssüf ki, bugünkü nəsillər bunları bilmir. Əlbəttə, dediyim bu sözləri yüz dəfə eşidiblər, hamı kitabında yazıb, hər yerdə danışılıb, amma buna inam yoxdur. Dillə deyilməsə də, bugünkü və bundan qabaqkı nəsildə İranın keçmişinə dair inamsızlıq haləti var. Səbəbi də budur ki, Qərbi sivilizasiyası və nəhəng texnologiya hər yeri o qədər bürüyüb ki, heç kim öz keçmişinə baxmağa cürət etmir.

“Xalqların elmi keçmişini və sivilizasiyasını inkar etmək istəyəirlər!”

Bu gün elm onların əlindədir - bunda heç bir şübhə yoxdur - lakin onlar xalqların elmi keçmişini də inkar etmək istəyəirlər. Qərblilər və avropalılar bəzi yerlərdə, məsələn, Latın Amerikasının bəzi bölgələrində sivilizasiyaların olduğunu da inkar edirlər. Perunun keçən ilki prezidenti mənə deyirdi ki, biz arxeoloji qazıntılar zamanı zəngin bir sivilizasiyanın qalıqlarını tapmışıq. Məsələn, 500 il öncə Perunun bir sivilizasiyası, qüdrətli dövləti, elmi, sərvəti olmuşdur. Siz görün bu gün Peru dünyanın harasındadır - heç bir şeyi yoxdur. Elə bir iş görüblər ki, Peru xalqı öz keçmişi haqda heç nə bilmir. Qazıntı aparmaq lazım olmuşsa, özləri aparmışlar. İndi bunlar onun cüzi qalıqlarını "kəşf" edirlər. Bəzi yerlərdə bu işi gördülər.

“Ölkənin elmi keçmişini yeni nəsillə xatırladın!”

Bizdə bu qədər kitab, elmi əsər və şəffaf tarix olduğuna görə İran haqda bu işi görə bilməzdilər, amma təsirini beyinlərdən çıxardılar. Siz bunu bərpa etməlisiniz. Düzdür, “Elm dünyasının məşhurları” proqramı bir qədər bunu təmin edir. Amma düzünü desək, yetərli deyil. Mənim fikrim budur ki, indiki proqramlarınızda – axşam və səhər yayımladığınız elmi proqramlarda, misal üçün, "Baca" verilişində bu boşluğu müəyyən həddə doldura bilərsiniz. Əlbəttə, bu məsələyə aid oralarda birbaşa mətləb demək olmaz. Amma siz oturub doğrudan da fikirləşin, görün bu elmi keçmişi yeni nəsillə xatırlatmaq üçün bu proqramların hər birində hansı işi görə bilərsiniz. Bunun bizim elmi inkişafımıza güclü təsiri var. Bu nəsillə istedadlı və belə bir keçmişinin olduğunu bilsə, gələcəyə bir cür baxacaq, olan-qalan nə varsa, hər şeyin avropalıların

əlində və həmişə Avropanın arxasınca düşməli olduğunu düşünməsi isə elmi inkişafa ayrı cür təsir göstərəcək.

“İran musiqisi sizin ehtiyaclarınızı təmin edə bilər!”

Bizim dostlarımız burada bir məqamı xatırladılar. Mən özüm buna diqqət yetirməmişəm, amma ümumilikdə təsdiqləyirəm. O da budur ki, verilişlərdə Qərb musiqilərini yayımlamaq hiss olunmaz şəkildə elmi mövzuların Qərblə və Qərb mədəniyyəti ilə bağlı olduğuna dair təsəvvür yaradır.

Mən radioda ümumiyyətlə, Qərb musiqisinin əleyhinəyəm. Düşünürəm ki, İran musiqisi sizin ehtiyaclarınızı təmin edə bilər. Mən dünən saat 8:30-da təsadüfən, radionu açdım, amma gördüm ki, bu gecələr verilişiniz olmur. Başqa bir veriliş gəldi və musiqi haqqında danışdılar. Sonra bu məqam üzərində dayandılar ki, İran musiqisi bütün uyğun istəkləri təmin edə bilər. Mən musiqi sahəsində mütəxəssis deyiləm, yəqin ki, siz də deyilsiniz. Hər bir sahədə mütəxəssis olmanıza lüzum da yoxdur. Bizim musiqiçilərimiz belə bir fikir bildirdilər və fikirləri məqbuldur. Siz onlara deyiniz ki, biz yerli alətlərlə elmi proqrama uyğun bir ifa istəyirik.

“Musiqi “ləhv” olmaya da bilər!”

Siz musiqi sifariş verə bilərsiniz. Teleradionun bu böyük orkestrinə sifariş verin, onlardan belə bir musiqi istəyin. Bəyənməsəniz, rədd edin, deyiniz işimizə yaramadı, başqa birisini hazırlayın. Bəlkə sizin bu təkrar müraciətləriniz bizim musiqiçi, müğənni və ifaçılarımızı bir qədər həvəsləndirsin və yeni musiqilər hazırlasınlar. Onlar da həmişə qədim musiqilər ardınca qaçırlar və doğrudan da yeni işləri yoxdur. Eyibləri budur. Elə bilirlər yenilik budur ki, misal üçün, xalqı bir qədər şadlandıran və unuduran məsələlərlə məşğul etsinlər. Halbuki musiqi “ləhv” olmaya da bilər. “Ləhv”in mənası unuduran, diqqəti yayındıran deməkdir. İnsanın belə olması yaxşıdır mı? Diqqətin yayınması yaxşı hal deyil. Belə inanıblar ki, musiqi gərək “ləhv” olsun. “Ləhv” unutmaq, diqqətin yayınması deməkdir. Diqqətin nədən yayınması? Hər şeydən. Ən əvvəl Allahdan və sonra həyatdan, məqsədlərdən, hərəkətdən. Həqiqətən, musiqi beləmi olmalıdır?!

“Şən musiqi rəqs musiqisi demək deyil!”

Siz baxın, bizim qədim dastanlarımızda Farabi barədə deyilib ki, saz çaldı, hamı güldü, sonra hamı ağladı, daha sonra hamı yatdı və o getdi. Düzdür, bu da sözügedən elmi-fantastik hekayələrdən ola bilər. Mən bilmirəm. Daha dəqiq məlumatı olan şəxslər desinlər. Biz görürük ki, mümkündür. Yəni bir şəxs doğrudan da elə çala bilər ki, insan ağlasın. Təsadüfən, bizim musiqimizin də daha çox ağlatma cəhəti güclüdür. Olmaz ki, qanun (kanon) alətində elə çalsınlar ki, insanlar gülsünlər?! İndi bizim musiqimizdə bu azdır. Biz şən musiqidən danışdıqda bəziləri elə birlirlər ki, şən musiqi rəqs musiqisidir. Halbuki şənin mənası rəqs deyil.

Hələlik başqa bir tövsiyə yadıma düşmür. Siz bacı və qardaşlara bütün zəhmətlərinizə, apardığınız yaxşı verilişlərə, güclü proqramlara görə təşəkkür edirəm. İnşallah, hər cəhətdən müvəffəq olasınız və işinizi də günü-gündən təkmilləşdirəsiniz.

Allahın salamı və rəhməti olsun sizə!

Təlim və tərbiyə naziri və nazirliyin məsul işçiləri ilə görüşdə çıxışı:

1997

Əvvəla, Təlim və tərbiyə nazirliyinin əməkdaşlarına, nazir cənab Müzəffərə və onun həmkarlarına xoşgəldin deyirəm. Cənab Müzəffər təlim-tərbiyə işçisidir. Bir müddət kənara çəkilməmişdi, indi yenidən çox mühüm və həssas olan bu təşkilata qoşulmuşdur. İnşallah, inqilabçı, dindar, yüksək düşüncəli və izgüzar bir şəxs kimi çoxlu nöqsanları aradan qaldıra biləcək. Həmçinin buraya təşrif buyurmuş siz əziz qardaş və bacılara xoşgəldin deyirəm. Zəhmət çəkib gəlmiş və bizi sevindirmisiniz. Təlim və tərbiyənin əhəmiyyəti barədə cənab Müzəffərin qısa çıxışı çox düzgün, dolğun və yaxşı idi. Mən də onun sözlərini və təlim-tərbiyənin əhəmiyyəti barədə fikirlərini bölüşürəm.

Həqiqətən, bu bir neçə ildə istər mərhum imamın mübarək dilindən, istər məmurlar tərəfindən bu böyük qurumun əhəmiyyəti barədə dəfələrlə danışılmışdır. Mən deyilənlərə əlavə etmək istəmirəm. Bu fürsətdən istifadə edib hər hansı bir yolla, istər idarə, istər icra sahələrində çalışanlara, xüsusən müəllimlərə öz dərin hörmətimi bildirmək istəyirəm. Biz bu şəxslərə, bu təşkilatda çalışan mömin və sədaqətli insanlara ürəkdən hörmət bəsləyirik. Xüsusən burada qeyd olunan bəzi problem və çatışmazlıqları nəzərə alaraq, Təlim və tərbiyə qurumlarını çox uca tuturuq.

“Bu fürsətlər çox qısadır!”

Bütün müəllimlər üçün Allah-Taaladan uğur arzulayıram. Ümidvaram ki, hökumət bəzi düyünlərin açılması üçün düzgün səy göstərsin və məsələ yalnız mənəvi hörmətlə bitməsin. Mənim əzizlərim! Bu fürsətlər çox qısadır. Sizin bu vəzifələrdə çalışdığınız dörd il, səkkiz il ıldırım sürətilə ötəcək. Halbuki onun hər bir günü həlledici iş zamanı ola bilər. İnqilabdan indiyədək müxtəlif vəzifələrdə çalışdığım bu 18-19 ildə mənim üçün təcrübə ilə sübuta yetib ki, insan yeni işə başlayanda öz-özünə nə etmək lazım olduğunu fikirləşir. Düşünür, gələcəyə nəzər salır və görürük ki, iş görmək üçün hələ vaxt var. Belə düşündükdə isə çoxlu fürsətlər əldən çıxır. Bir də baxıb görürük ki, zaman ötmüş, lakin düzgün bir iş görülməmişdir. Yaxşısı budur ki, biz hər an əsaslı və mühüm iş görmək, yaxud mümkün olanı bütün varlığımızla yerinə yetirmək barədə fikirləşməliyik. Təlim-tərbiyə işində ölkənin çox ehtiyacı olduğu iki

məsələ var: Biri ölkəni savadlandırmaqdır. Savad dedikdə məqsədim yazıb-oxumaq savadı deyil, ölkəni alim etməkdir. Təəssüf ki, ölkədə elmi vəziyyət zəifdir. Nəinki yaxşı və böyük alimlərimiz yoxdur. Xeyr, müxtəlif fənlərdə yaxşı alimlərimiz var. Bundan dəfələrlə artıq çox yaxşı istedadlarımız var. Lakin elm və təlimi praktik məsələlərdə işlətməyin ümumi vəziyyəti, düzünü desək, zəifdir.

Pəhləvi rejiminin elmi-mədəni ünsürləri

Mən çox mənfur və uğursuz Pəhləvi sülaləsinin əlli ildən artıq sürən hakimiyyəti dövrünə baxdıqda görürəm ki, bu dövrün əvvəllərində elmi baxımdan geri olsaq da, geri olmadığımız və o zaman yayılmış müxtəlif sahələrdə alimlərimiz vardı: yaxşı yazıçılar, dahilər, alimlər, şairlər, ədəbiyyatçılar və tədqiqatçılar. Bunlar qeyri-hövvə alimləridir, hövvə alimləri heç. Hətta onların arasında alim olan və güclü təsir buraxan siyasətçilər də vardı. Həmin ədiblərin, alim və mütəfəkkirlərin ən qabaqcılları təəssüf ki, siyasi baxımdan yaxşı vəziyyətdə olmadıqlarından, Pəhləvi rejiminə xidmət etdilər, onların hakimiyyətini gücləndirdilər. Yəni bu məşhur simalardan bir neçə nəfəri, məsələn, Zəkaülmülk Furuğini, Müşirüddövləni, dövrünün siyasətçi, alim və mütəfəkkirlərindən olmuş bu kimi şəxsləri Pəhləvi hökumətindən alsaydılar, heç şübhəsiz, onlar bu məmləkətdə bir neçə ildən artıq qala bilməzdilər. Çünki rejim İngiltərənin müdaxiləsi, heç bir ləyaqəti olmayan Rza xanı çevrilişlə gətirmələri, sonra quldurluqla, qamçı ilə, əxlaqsızlıqla, qəddarlıqla, qan tökməklə və xalqı boğmaqla qala bilməzdi; sonrakı da taxta oturub uzun illər qala bilməzdi. Bu ümumiyyətlə, imkansız idi.

İngilislərin, Rza xanın və onun polisinin zorakılığı ilə yanaşı, bu rejimi əlli ildən artıq yaşadan amil bütün bu cənabların Rza xan aparatı üçün gördükləri elmi-mədəni işlər idi. Bəziləri öz-özlüyündə pis adamlar deyildilər, fərdi əməllərində cinayət xarakteri yox idi. Lakin hamısı öz bacarıqlarını o zaman Rza xanın gücləndirilməsi üzərində mərkəzləşmiş İngilis siyasətinə təqdim etdilər, bütün imkanlarından, düşüncə və beyinlərindən istifadə etdilər və uğur da qazandılar. Ədəbi, fəlsəfi işlər gördülər, tərcümə etdilər, Elmlər akademiyası açdılar və sair. Ümumiyyətlə, Rza xan belə işlərin adamı deyildi. Rza xanın qurduğu rejim bu işlərə əsla uyuşmurdu. Demək istəyirəm ki, həmin dövrdə

belə elm və mədəniyyət xadimləri mövcud idi və onlar İranın tarixinə, taleyinə təsir göstərə bildilər. Hər halda, elm və mədəniyyət adamları təsirli qüvvədir.

Mən demək istəyirəm ki, bu əlliillik dövr mədəniyyət xadimləri vasitəsilə gücləndi, lakin özü mədəniyyətdən uzaq siyasət yürütdü. Bəli, bu illər ərzində bəzi elm və bilgilər ölkəyə daxil oldu, amma istər dini, istər milli mədəniyyətə diqqət çox zəiflədi.

Şagirdlərin elmi tərbiyəsi

Təəssüf ki, bizim yuxarı siniflərimizdə və universitetlərimizdə təhsil alan gənclərimizdə elmi məsələlərdə bir səhlənkarlıq, laqeydlik, qeyri-ciddilik, hövsələsizlik və elmə diqqətsizlik müşahidə olunur. Halbuki istedadlar yüksəkdir. Bu barədə aparılan tədqiqatların nəticəsi budur ki, iranlı gənc universitetdə tədqiqat layihəsi götürür, istedadını göstərir, lakin lazımı müntəzəmlik, davamlılıq və ciddilik nümayiş etdirmir. Əslində inkişaf etməkdə olan yeni nəsillərimizə etinasızlıq, halsızlıq və zehni tənbellik haləti hakimdir. Bu, ölkə üçün çox təhlükəlidir.

Bu, uşaqlıqda təlim və tərbiyə ilə təmin olunmalı, orta məktəblərdə öyrədilməlidir. Diqqət yetirirsinizsə, çox zaman dərslər çoxluğundan gileylənirlər. Halbuki məndə olan məlumata görə, dünyanın inkişaf etmiş universitet və liseylərinin dərslər həcmi bizdəkindən çoxdur. Yəni bu müddət ərzində daha çox kitab oxunmalı və daha çox öyrənməlidirlər. Biz əslində, necə deyərlər, zehni tənbellik dövrünü keçiririk. Və bu, çox təhlükəlidir. Təlim və tərbiyədə elə iş görülməlidir ki, gənc bütün varlığının dərslər, elmə, tədqiqata yönəlməli olduğunu bilsin.

Bu, baş tutsa, o zaman kitab oxumaq problemi də həll olunacaq. Ölkəmizdə kitab oxumaq problemimiz var, xalqın kitab oxumağa hövsələsi çatmır. Bu həmin məsələyə görədir. Mən bu işlərlə məşğul olan dostlara dəfələrlə demişəm ki, bəzən bir filmi gözləyərkən oturub misal üçün, iyirmi dəqiqə müxtəlif reklamlara tamaşa edirik. Halbuki bu iyirmi dəqiqədə kitab oxusaq, onlarla səhifə oxuyar və nə qədər öyrənərik. Amma oxumuruq. Hətta roman, nəğil və tarixi xatirə kitabını oxumaq da mənasız bir şeyə tamaşa etməkdən dəfələrlə yaxşıdır. İnsan eləcə boş oturub bir ekrana tamaşa edir, halbuki heç bir dərslər, yaxud ən azı həzz almır. Əl altına bir kitab qoymurlar ki,

oxusunlar. Bu, sözügedən zehni tənbəllik halətidir. Biz bununla qətiyyətli mübarizə aparmalıyıq. Bunun yeri də məktəblərdir.

“Məqsəd xalqı dindar etməkdir!”

İkinci məsələ xalqı dindar etməkdir. Bu da təəssüf ki, əlliillik dövrün fəsadlarındanıdır. Bu dövr doğrudan da İran tarixinin uğursuz dövrüdür. Bu dövrdə ölkəyə nə qədər ziyan vuruldu! Təəssüf ki, bizim xalqımız, xüsusən də gənc nəslimiz bunu yaxşı bilmir. Başqa xalqlar da bilmirlər. Təqsir yenə də bizim özümüzdədir. Teleradio şirkəti bu sahədə doğrudan da zəif işləyib. Qəzetlər və mətbuat da bu əlliillik dövrdə Qərbin ümumi siyasətləri səbəbindən məmləkətə nə edildiyini, ölkənin din, mədəniyyət və əxlaqının necə hərraca qoyulduğunu izah edə bilməyiblər. Qərb o mədəniyyəti ölkəyə daxil etməklə, yerli mədəniyyəti sıradan çıxarmaqla buranı ələ keçirmək, iqtisadi mənbələrini, siyasət və hökumətini özünə tabe etmək istəyirdi. Hər halda, bu dini məlumatın və imanın zəifləməsi yenə də əlliillik dövrə aiddir. İndi kimsə düşünə bilər ki, bəs necə oldu dini inqilab baş verdi. Çünki inqilab çox mühüm hazırlıqlara malik böyük bir hadisədir. Hansı iş üçün hazırlıq görsələr, böyük nəticələrə səbəb olar.

İnqilab kiçik bir şey deyildi, onbeşillik bir zəhmətin bəhrəsi idi. Din təlimlərindən istifadə etməklə, ruhani və qeyri-ruhanidən təşkil olunan böyük bir şəbəkə ilə xalqın beyni üzərində iş aparıldı. Cəmiyyətin çox acı reallığı da vardı. Nəticədə bu böyük ocaq yarandı, əritdi və vulkan püskürdü. Hələ də bizdə inqilabın təsirləri var. Biz hələ də onun qalıqlarından bəhrələnirik.

Xalqın gücü böyükdür. Məktəblər və təlim-tərbiyə qurumları bütün fəaliyyətlərində bu iki vəzifə və meyarı diqqətdə saxlamalıdır: ölkənin elm və mədəniyyətini gücləndirmək, gənclərdə həqiqi imanı möhkəmlətmək.

Biz din dərslərini ayrı dərslər etməmişik. O da çox az cəlbədidir və kitabları çox da maraqlı deyil. Bəzi səviyyələrdə nə maraqlıdır, nə də güclü. Bəzi səviyyələrdə güclü olsa da, maraqlı deyil. Biz prezident olarkən universitetlərdəki dini dərslərləri araşdırmağa getdik, dedik bir iş görülsün. Müxtəlif yerlərdən bəzi dostların, nəzər sahiblərinin, o cümlədən cənab Qiraətinin də iştirakı ilə bir iclas keçirdik. Hər halda, bu sahədə görülməsi lazım olan iş, düzünü desək, görülməmişdir. Halbuki din və iman məsələsi, xalqı məzhəb təməllərinə bağlamaq həmişə diqqətdə olmalıdır, düzgün və

təsirli olan budur. Mən buna görə cənab Müzəffərə bir təklif irəli sürmüşdüm. O, bir neçə gün öncə bəzi işlərin görüldüyünü bildirdi. Sözügedən təklif ərəb dilində olan mətni oxumaq və anlamaq bacarığını öyrətmək üçün iş görmək idi. Demişdik ki, insanlar ərəb dilini üç məqsədlə öyrənə bilərlər: Biri budur ki, ərəb dilinin danışıqını öyrənsinlər. Təəssüf ki, məktəblərdə ərəb dili kitablarımızın çoxu bu məqsədlə hazırlanmışdır. Halbuki buna əsla lüzum yoxdur. Məktəb insanlara ərəb dilində danışıq öyrətməyi öhdəsinə götürməyib. Bizdə belə öhdəlik yoxdur. Kim ərəb dilində ticarət etmək, yaxud kiminləsə ünsiyyət qurmaq istəyirsə, kursa getsin və ingilis dili kimi bunu da öyrənsin. Təlim və tərbiyə nazirliyinin bu barədə öhdəliyi yoxdur. Biz uzun illər ərəbcə oxumuş, yazmışıq, amma bu sözlərin çoxunu bilmirik.

Digər məqsəd ərəb dilinin qaydalarını, qrammatikasını öyrənməkdir. Bu da mənim fikrimcə, məktəblər üçün məqsəd ola bilməz. Bu, elm hövzələrinə, bizə aiddir. Çünki biz fiqh mövzularını araşdırarkən mürəkkəb ərəb ədəbiyyatı ilə işləyirik. Qaydanı anlamaqda kiçik səhv mənanı dəyişdirir. Bu, ümumi xalqa lazım deyil.

Üçüncü məqsəd isə ümumi xalqa aiddir. Bu da geniş yayılmış ərəb mətnlərini, yəni Quranı, hədisi, Nəhcül-bəlağəni, duanı, Kumeyl, Nüdbə, Əbu Həmzə Sumali dualarını və Səhifeyi-Səccadiyyəni anlamaq məqsədilə ərəb dilini öyrənməkdir. Bütün xalq ərəb dilini bu məqsədlə öyrənməlidir. Kumeyl duasını oxuyur, anlamır. Biz bunu öyrənməliyik. İmamlar bizə din dərsi keçmişlər. Bu din dərsi bizim qarşımızdadır. İmamlar - yəni vəhy mənbəyinə birləşmiş ən böyük və ən yaxşı müəllimlər bu dərsləri bizə keçmişlər. Biz bu dərsləri oxuyuruq, amma mənasının nə olduğunu anlamırıq. Bunları anlamaq üçün bir iş görməliyik. Quran və hədislər də belə mətnlərdəndir.

Kimlərsə oturub ərəb kitablarını və dərslərini bu məqsədlə tənzim etməlidirlər. Bu təsadüfən, danışıq dilindən asandır. Çünki qədim ərəb mətnlərində - dua və hədislərdə işlənmiş sözlər bizim dilimizə də keçmişdir.

Bəlkə də 40-50 faizi ərəb dilindən götürülmüş fars dilində ərəbin yeni sözlərindən heç biri yoxdur. Misal üçün, "kurrə əl-qədəm" (futbol topu) sözü fars dilində mövcud deyil, yeni ərəb sözüdür. Lakin indi "İnna ənzəlna iləykəl-Quran" cümləsinə baxın. "Nazil etmək" sözünü fars dilində işlədirik. "Quran" və "kitab" sözlərini də işlədirik. Təkcə "iləykə" və "inna" sözlərini öyrədə bilsək, bir ayəni anlayacaqlar. Əgər ərəb dili bu məqsədlə öyrədilsə, o zaman

çox zəngin olan bu mənbələr düşüncə səviyyəsini yüksəldər, imanı güclü və məntiqli edər. Təəssüf ki, cəmiyyətimizdə hətta bəzən alim adamlar da ərəb sözlərini səhv tələffüz edirlər. Mən bəzi məktəblərdə görmüşəm ki, sözləri səhv yazırlar, hətta savadlı şəxslər də məşhur sözləri düzgün işlədə bilmirlər. Bəzən radio və televiziya da bu hallara təsadüf edirik.

Demək istəyirəm ki, düzgün məqsədə yönəlmədiyindən hətta yüksək səviyyələrdə də buna yaxşı diqqət yetirilmir. Bu qədər səhv var. Bu baxımdan, məktəblərdə yeniliyə və inkişafa ehtiyac var. Həyatın müxtəlif sahələri və müxtəlif qurumlar kimi, burada da bu yenilik və inkişaf çox ağıllı şəkildə və səbirlə yerinə yetirilməlidir. Allah eləməmiş, bu yeniliklərdə bir çox məsələlərin görməzliyə vurulması da mümkündür. Gərək çox diqqət olunsun, təhsil günbəgün gücləndirilsin, imkanları artırılsın. Bacarıq iradəsi də qeyd etdiyim iki meyar olsun: yəni xalq alim, savadlı və zəhin baxımından fəal olsun, dərindən öyrənsin, dinə doğrudan da möhkəm etiqadla inansın. Əgər bu baş tutsa, düşünürəm ki, ortamüddətli bir proqramla cəmiyyətdə əxlaqi, yaxud dini nöqsanların əksəriyyəti məktəblərin vasitəsilə aradan qaldırıla bilər. Düzdür, başqa amillər - moizə, mədəni işlər, kitablar, dini dərslər və minbər də var, lakin ən əsaslı iş məktəblərə aiddir.

Əgər siz təlim və tərbiyə sahələrində əlliillik dövrün problemlərini aradan qaldıra bilsəniz, Allah-Taalanı razı salmış və böyük bir iş yadigar qoymuş olarsınız. Bu böyük bir işdir və gecikir. Vaxtı fəvta vermək olmaz. Əgər bu baxışla baxsanız, inşallah, vəzifə dövrünüzdə böyük işlər görəcəksiniz. Əlbəttə, bizim vəzifəmiz siz əziz qardaş və bacılar üçün dua etməkdir. Düzünü desək, siz buna layiqsiniz. Bizim duamızın dəyəri yoxdur. Dualarının dəyəri olan pak nəfəslər sizin uğurlarınız üçün dua etsinlər. Əlbəttə ki, mən də dua edəcəyəm.

Allahın salamı və rəhməti olsun sizə!